

269

'İN ÖNÜ ÜNİVERSİTESİ
'SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
'Türk Dili ve Edebiyatı Eğitimi Anabilim Dalı

YAHYA KEMAL VE NESİRLERİNDE EĞİTİM

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan:Mehmet ÖZDEMİR

Danışman:Prof.Dr. Cahit KAVGAR

MALATYA 1990

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne

İşbu çalışma, jürimiz tarafından Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Başkan.....

Üye.....

Üye.....

ONAY

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım

....../....../ 1990

İ Ç İ N D E K İ L E R

ÖNSÖZ	I-II
BÖLÜM I-A.Hayatı	I-22
I-Rakofça Kırıları	I
2-Nurlu Âlem	10
3-Eve Dönüş	16
B.Devrin Eğitimi	23-44
I-Medrese Devri	25
2-Mektep Devri	29
3-Okul Devri	37
BÖLÜM II-A.Politika Yoluyla Eğitim	45-73
I-Milletvekilliği	46
2-Elçiliği	66
B.Öğretmenlik Yoluyla Eğitim	74-II8
I-Örgün Eğitim	75
2-Yaygın Eğitim	100
BÖLÜM III-Nesirleri Yoluyla Eğitim	II9-282
A.Sosyal Telkinler	I20-238
I-Vatan Sevgisi	I2I
2-Tarih Sevgisi	I47
3-Dil Sevgisi	I69
4-Din Sevgisi	I87
5-Millet Sevgisi	205
6-Şiir Sevgisi	22I
B.Ferdî Telkinler	239-282
I-İnsan Sevgisi	240
2-Yaşama Sevgisi	249
3-Hoşgörü	257
4-Doğruluk	266

SONUÇ	283-291
BİBLİYOGRAFYA	292-296

Ö N S Ö Z

Türk Edebiyatı'nda,hakkında en fazla eser verilen ve yazı yazılan sanatçılarımızdan birisi de Yahya Kemâl Beyatlı'dır.Bunda,güçlü bir şair olmasının yanında,nesirlerindeki ustalığı ile tarihi ve sosyal olayları değerlendirmedeki başarısı da etkili olmuştur.

Neden Yahya Kemâl? Neden Yahya Kemâl ve Nesirlerinde Eğitim?

Çünkü,hakkında çok eser verilmiş olmasına rağmen,Yahya Kemâl'in öğretmenliği ve eğitimciliği gözden kaçmıştır.

Tarihimizin üç önemli dönemini-İmparatorluk,Meşrutiyet ve Cumhuriyet'i- yaşamış olduğundan;

Üsküp'teki eski usülle eğitim yapan "Yeni Mektep"te başlayıp Paris'te Collège de Meaux ile Ulûm-ı Siyâsiye Mektebi'nde biten bir öğrencilik tecrübesi olduğundan,

Ayrıca bunlara,Medresetü'l Vaizin'de,Dârüşşafaka'da ve İstanbul Dârülfünûnu'nda öğretmenlik tecrübesi de eklendiğinden,eğitimle ilgili görüş ve telkinlerinin önemli olacağını düşündük.

Yahya Kemâl'e,milletvekilliği ve elçiliğinin de politik bir tecrübe kazandırmış olması,bizi bu çalışmaya iten bir başka sebeptir.

Genelde,edebî eserlerin eğitim değerleri açısından incelenmesi,eksik bırakılan bir konudur.Biz bu çalışmamızla Yahya Kemâl'i değişik bir açıdan değerlendirirken,aynı zamanda böyle bir eksikliği de tamamlamaya çalıştık.

"Kökü mâzide olan âtiyim" diyen Yahya Kemâl, eğitim konusunda da aynı anlayışını sürdürmüştür. Eğitim tarihimizin, Medrese, Mektep ve Okul dönemlerini ayrı ayrı yaşamış olmasına rağmen, "tarih içinde tekevvünü", yani süreklilik içinde gelişmeyi, Eğitim Tarihimiz'de esas kabul etmiştir.

Edebiyat ve eğitim farklı iki disiplindir. Bu bakımdan, eğitimle ilgili telkinlerini önemli kabul ettiğimiz Yahya Kemâl'i bu açıdan incelerken, disiplinler arası bir çalışmanın zorluklarını da yaşadığımızı itiraf etmeliyiz. Belki de bu alandaki çalışmaların azlığı böyle bir zorluktan kaynaklanmaktadır.

Yahya Kemâl ve Nesirlerinde Eğitim konusunu hazırlarken, Yahya Kemâl Enstitüsü tarafından, Yahya Kemâl Külliyyâtı adı ile yayımlanan nesir eserlerini esas olarak aldık. Ancak, onun yakın çevresinde bulunan dostlarının sonradan yayımladıkları eserlerden de faydalandık. Bu eserler bibliyografya kısmında gösterilmiştir.

Hatasıyla değil, eksiğiyle kabul edilmesini istediğimiz bu çalışmayı hazırlarken, değerli yardımlarını esirgemeyen başta hocam Prof. Dr. Cahit Kavcar'a olmak üzere, Yrd. Doç. Dr. Şerif Ali Bozkaplan'a, Yrd. Doç. Dr. Zeki Kaymaz'a, Ramazan Çiftlikçi'ye; büyük bir titizlikle daktiloya çeken eşime ve Sevrim Evren'e teşekkür etmeyi bir borç bilirim.

Malatya, Mayıs 1990

Mehmet ÖZDEMİR

BÖLÜM I. A- HAYATI (1)

I. R a k o f ç a K ı r l a r ı

"1884 Kanûn-i evvelinin 2'sinde, Üsküb'de, İshâkıyeye Mahallesi'nde büyük validem Adile Hanım'ın konağında, bu evin cepheye doğru, sağ tarafındaki arka odada, sabaha karşı doğmuşum. Salı günü imiş. Üsküb'e o gün nâdir görülür bir kar yağmış." (2) Ben doğduğum zaman, babam on dokuz, annem on altı yaşında idi." (3) "Üsküb'de doğmasaydım yanardım. Bursa'yı da pek severim. Bana Üsküb'de mi veya Bursa'da mı doğmak isterdin deseler Bursa'yı isterdim. Fakat Üsküb'ü de arzu ederdim." (4) "Üsküb şehrini Yıldırım Beyazid kurmuştur. Evvelce orada küçük bir kale vardı. Sonra İkinci Murad bu şehri büyültmüştür. Üsküb'ün Yıldırım Beyazid tarafından fetih ve tesis tarihi 1392'dir.

Şehrin ilk bânisi, Yıldırım Beyazid zamanında, Paşa Yiğit isimli bir Türk beyidir. Üsküb'de bu beyin adına bir Paşa Yiğit Mahallesi vardır. Onun oğlu Oruç Paşa'dır. Üsküb'de Oruç Paşa Mahallesi de vardır. Oruç Paşa'dan sonra Gaazi İshak Bey gelir. Hüsâmeddin Efendi, bu zât için "an-asıl Türktür ve Amasyalı'dır" diyor. Fakat bu zâtın Paşa Yiğit'in evlâtlığı olduğu vakıfnâmesinde kayıtlıdır. Yâni devşirmedir.

1-Şairin hayatının büyük bir bölümü otobiyografi şeklinde yazılmıştır.

2-Yahya Kemal, Çocukluğum Gençliğim Siyasî ve Edebi Hatıralarım, İstanbul 1976, s.1,2

3-Nihat Sami Banarlı, Yahya Kemâl'in Hatıraları, İstanbul 1960, s.15

4-Süheyl Ünver, Yahya Kemâl'in Dünyası, İstanbul 1980, s.121

Gaazi İshâk Bey, İkinci Murad'ın silah arkadaşdır. Sırbistan'ı fetheden adamdır. Onun oğlu Gaazi İsâ Bey de Fatih'in silah arkadaşdır. İshâk Bey'in de İsâ Bey'in de Üsküb'de mutantan câmleri vardır.

Ben âilece Üsküb'lü değilim, Miğli'yim. Fakat Üsküb'de doğduğum için iftihar ederim. Çünkü Üsküb, Rumeli'de Türklüğün tekâsüf ettiği yerdir. O kadar Türktür ki her taşında milliyetimizin rûhu şekillenir." (5)

"Üsküb son zamanlara kadar ilk asırlardaki çeşnisini tamamiyle muhâfaza etmiş bir Türk şehriydi. Murad'ın Sâni devrinin canlı bir resmi gibiydi. Halk hâlâ o lehçeyle konuşur, o türlü esvablar giyer, o devirdeki gibi yaşardı. Bu şehrin gençleri de çakırlı, fermeneli; gençliğin atılganlığıyla bıçak ve tüfek oyunu oynar, tanbura çalar ve türkü söyler, âdetâ bir "Yeniçeri Ortası'nı" andırırdı. Bu şehir Fâti devrinin rûhani bir mezarlığıydı. Her köşesinde bir evliya yatarı. Halk rivâyet ederdi ki, ya Bağdat'da bir evliya fazla imiş yahud da Üsküb'de; ulemâ henüz bu bahsi halledemezmiş. Lâkin Üsküb'ün evliyaları hep cengâverdiler. Türbelerinin duvarlarında bir insanın taşıyamayacağı kadar ağır ve büyük paslı kılıçlar, kalkanlar, zincirler asılı dururdu. Bukağılı Baba'nın başı ucunda düşman zindanında taşıdığı bukağılar vardı. Kal'a içinde yatan Câfer Baba'nın kabri gülleden bir duvarla örülüydü. Düşman Üsküb'ü sardığı zaman topa tutmuş, Câfer Baba da şehrin üstüne düşürülen gülleleri daha havadayken elma tutar gibi eliyle tutar, üstüste yığar, kabrinin etrafına gül-

leden bir duvar örermiş."(6)

"Benim âilem 1877'de evvelâ Bursa'ya hicret etmiş, sonra İstanbul'a gelmiş, fakat İstanbul'da sıkıldıkları için, buradan Selâniğe gitmiştir.

Selânik'te müslüman semtinde Kule Kahveleri vardı. Ağaçlar altında, yüksek ve güzel bir yerdi. Büyük babam Yûnus Bey, orada bir ev almış. İki oğlu bir de kızı varmış. Oğullarından birisi benim babamdır. Babam Vranıya'lı bir âilenin kızı olan annemle evlenmiş, amcam da Evrenos-zâde'lerden bir kız alıp onlara içgüveysi girmiş."(7)

"Babam, İbrâhim Nâci Bey'dir. İbrâhim Nâci Bey, evlendikten sonra, Üsküb'de Adliye'ye intisâb etmişti. Bir müddet sonra, Üsküb Belediye Reîsi oldu. Sonra tekrar Adliye'de icrâ memurluğu vazîfesini aldı.

Büyük babam Yûnus Refet Bey ve dedelerim, sırasıyla, İbrâhim Bey, Emin Bey, Şerif Bey'dir. Âilemizin bugün mâlûm olan en eski cediti Mustafâ'yı Sâlis devrinin sancak beylerinden Şehsüvar Paşa'dır. Bu Şehsüvar Paşa da hem baba, hem anne tarafının cedleri birleşir."(8)

"İbrâhim Nâci Bey'i iyi hatırlarım. Çocuktum amma, "Eski Belediye Reîsi" diye kendisini herkes tanır, gösterirdi. O sıralarda İstinat Mahkemesi'nde azâ idi. Uzun boylu, siyah bıyıklı, boynunu biraz dik tutan, kibar, yakışıklı bir adamdı!"(9)

6-Çocukluğum Geçliğim Siyâsî ve Edebî Hatıralarım, s.45-46

7-Yahya Kemâl'in Hatıraları, s.31-32

8- a.g.e. , s.16-17

9-Adile Ayda, Yahya Kemâl'in Fikir ve Şiir Dünyası, Ank.1979, s.106

"Anne tarafıma gelince:Annem Nakiye Hanım,Leskofçalı İsmâil Paşazâde Dilâver Bey'in kızıydı.Şair Leskofçalı Galib Bey,bu Dilâver Bey'in kardeşidir.... Hasılı bizim hem baba,hem anne tarafından cedlerimiz Şehsüvar Paşa'da birleşiyordu.

Eskiden evlâd-ı fâtihân,yine evlâd-ı fâtihân ile evlenmeyi şeref sayarmış."(IO)

"Annem Nakiye Hanım,Leskofçalı Dilâver Bey'in ve İvranyalı Adile Hanım'ın üç kızının en büyüğü idi.İvranya'dan Üsküb'e hicret edildiği zaman annem on üç yaşında imiş.1883'te ilk ve son izdivaç olarak babamla evlenmiş.1884'te ben doğmuşum.Hatırlayabildiğim kadar,annem ortaboylu idi.Kumraldı;semizliğe meyyal bir bünyedeydi.Çok hisli ve asabiydi.Okumak ve yazmak bilmezdi.Çok kuvvetli mûtekiddi.Beş vakit namazını kılardı.Vekar ve haysiyet bahsinde müfrit bir derecede hassasdı.

Annemin resminden mahrûmum.Onun bir resmi hayatımın enbüyük bir yâdigârı olurdu.Annemin simâsını şimdi iyi hatırlayamıyorum."(II)

"1889'da,yeni yaptırmış olduğumuz evde,mektebe bağladım.Mektep,Sultan Murad Camii'nin mihrâbı arkasında Yeni Mektep denilir,beş yüz senelik bir vakıftı.

Mektebe başlayışım kadim an'aneye tamâmiyle uygun oldu.Erkenden muallim-i evvel Sabri ve muallim-i sâni Gâni Efendiler bizim selâmlığa geldiler;çarşıdan bana 'sa-

---

IO-Nihat Sami,Yahya Kemâl'in Hatıraları,s.I6-I7

II-Çocukluğum Gençliğim Siyâsi ve Edebi Hatıralarım,s.3-4

vatlı bir divit boyundan geçirilir,sırmalı cüzdan alınmıştı. Gâni Efendi kalem açtı,divitin mürekkebine batırdı bir Rabb-i yessir yazdı.Sonra üstüne şeker döktüler,bana o yazının mürekkebinin şekerli şekerli yalattılar.....Davetliler vardı,onlar şerbet içtiler,kuşaklarını ve ceplerini şeker külâhlarıyla doldurdular,o aralık,zâhir ürkmiyeyim diye,beni bir araba ile,ayrı bir yoldan,Saat Bayırı'ndan mektebe ilettiler.Annemin hazırlamış olduğu bir şilteyi muallim Gâni Efendi'nin hoca makamı olan mihrabımsı yerin arkasına koydular.Maarif âlemine girişimin ilk günü budur."(I2)

"Eğer oraya gönderilmemiş olsaydım,tahsilim doğrudan doğruya yeni bir maarif mektebinde başlasaydı milliyetimin en hoş bir hâtırasından mahrum kalmış olurdum.Çocukluğumda olsun bir kaç sene güzel mâzimiz içinde yaşamış oldum."(I3)

" Gâni Efendi'nin dershânesi,geniş,dört köşe bir divanhâne idi.Bu divanhânenin arkasında,geniş bir mihrab biçiminde,camekânlı bir sofa vardı.Bu sofa divanhâne'den bir basamak yüksekti.Burada Gâni Efendi'nin rahlesi ve postekisi seriliydi.Bu sofhanın arkasında,babası mümtaz olan birkaç çocuk otururdu;mektebin zâdegân sınıfı gibi bir mevki'di.Benim de şiltemi orada,Gâni Efendi'nin arkasına koydular.Orada üç çocuk olduk.Arkadaşlarımdan biri Aydın Nazmi idi.Aydın Nazmi,vefat etmiş bir zâbitin oğluydu.Öteki de komşumuz nüfus müdürü Nişli Selim Bey'in oğlu Hasan Hayri idi

---

I2-Çocukluğum Gençliğim Siyâsive Edebi Hatıralarım,s.I-2

I3- " " " " " " ,s.21

Bâzan Gâni Efendi hiddetlenir, çocuklardan birini falakaya yatırır, o zaman gürültü durur, tıss ses olmazdı. Falaka fasılları merhametsizce olurdu. Falaka âzâmî ceza idi. Tırnakla kulak bükme her dakika tatbik edilen bir usuldü. Gâni Efendi'nin şehâdet parmağı mütekallisti; küçük parmağının tırnağını mahsus uzatırdı. Bu parmağıyla çocukların kulaklarını kanatırcasına çekerti. Nihâyet ağlatarak ve söğüp sayarak yerine gönderirdi.

Yeni Mekteb'e gide gele üç sene geçmişti. Lâkin cüz kılıfımızdaki Elifbâ'yı henüz söktürememiştim. .... Babam arada sırada Elifbâ cüzünü açarak, harflerini sorardı. Bilemezdim, hemen mahalle mekteplerine küfretmeye başlardı. Beni, öğrenebileceğim bir mektebe vereceğini söyler dururdu." (14)

"Sekiz yaşına girdiğim zaman bir sonbahar günü artık Yeni Mekteb'den çıkarılacağımı hakikaten yeni bir mekteb olan Mekteb'i Edeb'e verileceğimi söylediler. Hüznüme ve kaderime pâyân olmadı. Bana müslümanlıktan çıkmak, gâvurluğa karışmak gibi bir şey göründü. Lâkin babam şiddetli ve anif hareket ediyordu. Korkudan sesimi çıkaramıyordum. Bir gün sarı şayaktan bir mekteb elbisesi giydirdiler. Bu mekteb üniformasının sağ yakasında Mekteb, sol yakasında Edeb markaları vardı. Pederim, ben ve uşak arabaya binerek mektebe gittik. Müdür Galip Efendi'nin odasına girdik. Onun emriyle derhal birinci sınıfa yerleştirildik. İlk defâ yeni usûl bir rahleye oturtuldum. Galib' Efendi, o gün bizzat kendisi uğraşarak yeni usûl

---

I4-Çocukluğum Gençliğim Siyâsi ve Edebî Hatıralarım, s.25-27

bir Elifbâ kitabından Elifbe'yi gösterdi.Sayan-ı hayret bir şey olarak Gâni Efendi'nin karşısında üç senede söktüremediğim Elifbe'yi o gün hemen söktürdüm.Kitabımı da sevdim.Aradan iki ay geçti Kırâati sökmeye başladım.Kırâat kitabımda bir bançeyi tasvir eden bir nesir vardı,onu pek beğenirdim. Bir gece babama da okudum.Keyfinden rakısını fazla içti.Ertesi günü Gâni Efendi'yi kahve içmeye çağırdı.Benim terakki mi kendisine söyledi....

Yeni Mekteb'den Mekteb-i Edeb'e geçişim Şark'tan Avrupa'ya geçişim oldu."(15)

"Mekteb-i Edeb'de dört sene okudum.On bir yaşında iken buradan şahâdetnâme aldım."(16)

"1895'de Mekteb-i Edeb'den çıktım.Aynı sene beni Üsküb idâdîsi'ne verdiler.O sene bizim âile felâketlerimiz başladı,tahsilime rahne verdi.Babam,Selânik'e nakl-i hâne etmek istiyordu.Niyeti eğlenmekti.Üsküb'deki evin eşyâsını sattı.Evi kiraya verdi.Eşyânın tellâllar elinde satılması hassas bir kadın olan annemi çok üzdü.Annem verem oldu ve beş ayda öldü.Bu ölüm,âile binâmızı şiddetle sarsmış oldu. O sene Tesalya Harbi'nin de olduğu seneydi.

Ben,Selânik idâdîsi'ne nakledildim.1897'de Selânik'de Eski Saray Camii yanında,denize nâzır bir eve yerleştik.Annem bu evde yatağa düştü.Aynı sene büyük babam Yûnus Refet bey de Kule Kahveleri'ne yakın evinde öldü.Eski Saray

---

15-Çocukluğum Gençliğim Siyâsî ve Edebî Hatıralarım,s.28-29

16-Yahya Kemâl'in Hatıraları,s23

Mezarlığı'na gömüldü.Cenâze merasimini hatırlarım."(17)

"Annemin Selânik'deki hastalığı bizi perişan etmişti.Annem,bir müslüman şehri telâkki ettiği Üsküb'e dönmek istiyordu.Yeniden Üsküb'e naklettik.

1897 Eylülü'nde annem,Üsküb'de vefat etti.

Bu,kaderin bizim âile teşekkülümüze vurduğu son darbe oldu.

Babam,bir sene sonra,Selânik'de Mevlevî Seyhi Eşref Bey'in yeğeni Mihrimah Hanım'la evlendi.

Babam evlendi,fakat annemin hâtırasına ve büyük anneme hürmetten,Üsküb'ün klâsik müslüman semtinden çekildi.Yine müslüman bir semt olan,muhâcir mahallesinde Vardar kenarında kiralık bir ev tuttu.

Annemden,benimle beraber üç çocuk kalmıştı. En küçüğümüz,hemşirem Rukiye henüz üç,dört yaşında idi.Onu büyük vâlidem Adile Hanım yanına aldı.Bizo birâderim Reşât'la beraber,babamın âilesinde kaldık.Fakat,âile imtizacsızlığı gün geçtikçe artmaya başladı.Nihayetbeni,leyli olarak tekrar Selânik' idâdisi'ne gönderdiler.

Selânik'te vahim bir sûrette hastalandım.Üsküb'e döndüm.Hastalığım geçti.Tekrar Üsküb idâdisi'ne verildim.

.....

Nihayet 1902'de İstanbul'a gönderilmeme ve idâdi tahsilimi İstanbul'da tamamlamama karar verildi."(18)

"1902 baharında İstanbul'a geldim.

İlk işim,Mekteb-i Sultânî müdürü,Abdurrahman Şe-

I7-Yahya Kemâl'in Hatıraları, s.28-30

I8- " " " , s.34

ref Bey'e Galatasaray Sultânisi'ne kaydedilmem için müracaat etmek oldu. Abdurrahman Şeref Bey, mektebin kadrosu dolu olduğu için, ertesi ders yılının başına kadar talebe almayacağını söyledi

Kaydım Eylül'e kaldı.

Bu fâsılada, annemin İstanbul'daki akrâbasından Abdurrahman Paşa-zâde İbrâhim Bey'in Sarıyer'de, Dereboyu'nda, kira ile ikaamet ettiği cesîm bir evde beytütet ediyordum. Yine bu fâsıla esnâsında İstanbul'u görmüş ve kısmen anlamıştım. Gelecek Eylül'de Robert Kolej'e yazılmak fikrinde idim.

1318 (1902) kışını Sarı Yaz (Sarıyer) da, İbrâhim Bey'in köşkünde geçirdim. İbrâhim Bey vâlidem Nakiye Hanım'ın büyük teyzezâdelerindendi. Prestine'li Abdurrahman Paşa'nın en küçük oğluydu, çiftliklerinden gelen vâridâtla İstanbul'da yaşardı, İstanbul'lu güzel ve güzide bir hanımla evliydi, tıknazca, sarışın, sıhhatli bir adamdı, az tahsil görmüş lâkin terbiyeliydi, ayş ü nûş mübtelâsı olduğu derecede mütaasıptı, ömrünü selâmlığına topladığı içki ve saz dostlarıyla geçirirdi." (19)

" Bir çok güzide insanların saz dinlemek için devam ettikleri bu selâmlıkda Serez'li, siyâsî fikirlerinden dolayı Paris'e firar etmiş, sonra dönmüş lâkin bu sebeple ordudan ihraç edilmiş; çok seciyeli, lâkin Avrupalılaştırmış, Şekib Bey nâminde bir gence tesâdüf ettim.

19-Yahya Kemâl'in Hatıraları, s.35

Henüz on sekiz yaşında iken,yanımda çok küçük bir para ile her türlü muhâtarayı göze alarak,Paris'e firâr etmemde bu zâtın büyük tesiri oldu."(20)

2. N u r l u Â l e m

"1902 senesinde,on sekiz yaşındaydım;alafranga' neslin bir çok çocukları gibi bir Paris sevdasına tutulmuştum.Hiç Fransızca bilmiyordum.Servet-i Fünûn'da çıkan Edebiyat-ı Cedide'nin şiirleriyle,mensureleriyle tedkikleriyle kafam doluydu.Memleketi zindan,Avrupa'yı nurlu âlem gibi görüyordum.İstanbul'un hâfiyelik havasından ürkmüştüm;bilhassâ Asya ahlâkından müteneffirdim;gençlere vapurda,sokakta,tramvayda,Köprü'de her yerde,bıçkın takımından sözde güzide zümreye kadar eski Şark'ın göreneklerini kollayan binlerce insan tarafından dikilen bakişlar beni isyan ettiriyordu.Kendi millî mühitimin cenderesinden kurtulmak,Tevfik Fikret'in şiirinde ve Hâlit Ziyâ'nın nesrinde ve bu iki müteceddidin peşine takılmış gençlerin eserlerinde,Fransızca'dan tercüme edilmiş romanlarda gördüğüm âleme atılmak istiyordum.Bilhassa Paris,hayâlimin fevkinde bir yıldız gibi parlıyordu...(21)

" 1903'e doğru bizim gençlik kozmopolitti.Vatan haricine çıkmak arzuları doğardı.Dine ve milliyetimize muhalif,Osmanlılık ve müslümanlığı terk eden ruhla Paris'e gel-

---

21-Çocukluğum Gençliğim Siyâsî ve Edebî Hatıralarım,s.75

dim.Milliyetimin kıymetini Paris'te duydum."(22)

" 1903 Temmuz'unun sonuna doğru bir gündü; fakat tam târihini hatırlayamıyorum; bütün varımı yoğunu içine doldurduğum bavulumu bir küçük hamalın sırtına yerleştirdim; o küçük hamalla berâber rıhtım boyuna yürüdüm; yolcuların sıra bekledikleri yere geldim. Kalbim heyecan ve korkudan atıyordu. Toyluk, acemilik, görmemişlik, cür'etsizlik hâsılı on sekiz yaşının bütün hâlet-i rûhiyeleri ile zannediyordum ki etrafımdakiler benim Avrupa'ya firâr etmek isteyen bir insan olduğumu anlamak üzeredirler.....Vapur civarları, hâfiyelerin en fazla sokuldukları, dolaştıkları ve iş aradıkları yerlerdi. Münâsebetli ve münâsebetsiz bir şüphe ile yolcuyu çevirmeleri yolundan alıkoymaları hatta aylarca Bab-ı Zaptiyelerde unutmaları mühim bi mes'ele sayılmazdı...Fakat vaziyetimi kurtaran iki şey vardı. Biri: O günlerde İstanbul'dan Selânik'e giden birçok talebe vapura giriyordu. Sâniyen benimde ötekiler gibi pasaportum Selânik'e mukayyeddi..... Merdiven başındaki muâyeneden kurtulduktan sonra titriyen bacaklarımla o yüksek merdiveni bir sâir-i fil'menâm gibi çıkıverdim. biraz sonra güvertenin üzerindeydim. Kendi derûni itikaadıyla da Sultan Abdulhamid'in zâbitasının pençesinden kurtulmuşum. Artık hür Fransa bayrağının gölgesindeydim, hür bir insandım. Bizim polis istese bile alamazdı.....İstanbul'un fevkalâde güzel bir akşımıydı; fakat kendimi vatandan kopmuş, âvâre bir

---

22-Yahya Kemâl'in Dünyası, s.60

insan telâkki ediyordum.....Hayatta ya yanlış yâhud da doğru,fakat her halde müthiş bir adım atmıştım;yâni Memâlik-i Mahrûse-i Şâhâne'nin toprağından şu vapura atlamıştım.İnmek imkânsızdı.Zâten sevk-i tabiiim buna mâni'di;gitmek vardı.Fakat nereye!?! Hangi parayla ? Önümde sefalet muhakkaktı.Avrupa'da ne yapacaktım? Nasıl yaşayacaktım ?.....

Akşama doğru vapur kalktı.Marmara'ya açılırken vapurun kıçında kaldım.İsanbul'a gözlerimden kayboluncaya kadar baktım...İstanbul'dan Marsilya'ya,oradan bir marşandiz tireniyle Paris'e gittim."(23)

"1903 senesinin Eylül'üydü.O zaman ondokuz yaşındaydım.İstanbul'dan Paris'e firârımdan beri geçirmiş olduğum elim sergüzeştin ve çekmiş olduğum sefâletin nihâyete ermiş olduğu bir gündü.Üsküp'de bulunan babamla muhâbere etmeğe muvaffak olmuş ve Paris'de tahsil etmek üzere her ay yüz frank gelebilmesini temin etmiştim.

Vatandan ve âilemden ilk mektubu ve ilk parayı aldıktan sonra Rue des Ecole'de 32 numârada bir talebe otelinde,küçük,pek küçük bir oda kirâlamıştım.

Banyoya gitmiş,tıraş olmuş,yeni çamaşır giymiş,kendime münâsib bir çeki-düzen vermiştim.Quartier Latin'de hür bir insan olduğum orada civıldaşan binlerce gence karışacağım o günün akşamı,ilk defâ, D'arcure kahvesine girdim.Bir kanepeye

---

23-Çocukluğum Gençliğim Siyâsî ve Edebî Hatıralarım, s.76-84

oturdum;bir sütlü kahve ısmarladım; etrafıma bakıyordum.....

Hayatımda iki yolun başında bulunuyordum.Bu yollar-
dan biri,babama vâdettiğim gibi,Paris'de sâdece tahsil etmek
ve ses çıkarmamak,hele Gençtürkler'le ihtilât etmemek ve bu
yüzden taahhüd edilen talebe tahsisâtını tehlikeye düşürmemek-
ti.İkinci yol ise Gençtürkler'in muhitine girmek,Namık Kemâl'
in fikirlerinden biri gençliğin idrâk ettiği sekr ile ortaya
atılmak,hür konuşmak,hür söylemek,hür yazmak,hulâsa mevcut i-
dârenin baskısından ayrılmaktı.....

Yeniden sefâlete düşmemek için,babamın memleketten
her ay gönderebileceği yüz frankın kesilmemesiyçün,en basit
bir akılla hürriyet ve vatan fikirleriyle ihtilât etmekten
kaçınmam iktiza ederdi."(24)

" Doktor Abdullah Cevdet,benim Quartier Latin'de
vakit geçirmeyip,leyli olarak,bir koleje girmemde ısrar etmiş-
ti.Onun tavsiyesini doğru bularak,Paris'e üç saat mesâfede
bulunan Collège de Meaux'ya Leyli olarak kaydedildim.....

Meaux kolejinde bir sene kaldım.Bu sene zarfında
Fransızcada çok ilerlemiştim.Lâkin bir an evvel Paris'e gitmek,
Paris hayatına karışmak,orda okumak,çalışmak istiyordum."(25)

"Türkçe'den Fransızca'ya geçiş,beni bir küreden
bir küreye geçiş kadar değiştirdi.1903 senesinin kışında,Pa-

24-Çocukluğum Gençliğim Siyâsi ve Edebî Hatıralarım,s.196-198

25-Yahya Kemâl'in Hatıraları,s.42-43

ris'de Sâmi Paşazâde Sezâi Bey'i, Hüseyin Siyret'i, Abdullah Cevdet'i, ve Abdulhalim Memduh'u tanıdım. Bu tanınmış edib ve şairler şiirdeki kuvvetimi hayretle telâkki ettiler." (26)

"Pâris'e gittim. Orada Ulûm-ı Siyâsiye Mektebi'nin Seksiyon Diplomatîği'ne kaydedildim." (27) "Müverrih Albert Sorrel, mârûf târih derslerini o mektepte veriyordu. Onun kuvvetli tesfirine kapılarak kendi tarihimizi okumağa başladım. Okudukça Anadolu, Rumeli ve İstanbul Türklüğünü başka bir zevkle duyuyordum." (28)

"1904 senesi, hayatımda yeni bir başlangıçtı. Yirmi yaşında idim. Meaux kolejinden çıkmış ve Quartier Lâtin'e yerleşmiştim. O semtte fâsılasızca, 1912'ye kadar, kâh ferahlı ve kâh sıkıntılı, lâkin dâima zevkime göre bir ömür sürdüm." (29)

"1905 kışını, topluca bir param olduğu için, sefâhat yerlerinde geçirdim; bu münâsebetle Pâris'in eğlenen muhitlerini öğrendim. 1906 Temmuzunda Londra'ya gittim. Regins Park'a (Regent's Park) yakın bir sokakta bir İngiliz âilesi yanında iki buçuk ay pansiyoner kaldım; yalnız geziyordum ve çok okuyordum." (30) "Sonra İngiltere'nin cenûbundan Belçika'ya geçtim..... Bir hafta kalıp her tarafını dolaştım. Sonra Pâris'e hareket ettim." (31)

26-Çocukluğum Gençliğim Siyâsi ve Edebî Hatıralarım, s. 101

27-Yahya Kemâl'in Hatıraları, s. 43

28-Yahya Kemâl, Edebiyata Dair, İstanbul 1984, s. 257

29-Çocukluğum Gençliğim Siyâsi ve Edebî Hatıralarım, s. 102

30- " " " " " " , s. 103

31-S. Sami Uysal, İşte Gerçek Yahya Kemâl, İstanbul 1972, s. 113

"1908'de denizi görmek ve biraz hava almak için te-
nezzüh tarikiyle Boulognea'ya gittim. Wimereux'de bir gün ge-
çirdim.

1910'da Paris'den Genevre'ye geldim. Yazı geçirdim.
İsviçre'de seyahat ederek, Eupen, Mantreux, Interlaken, Lucerne,
Rigi Kaltbañ, Uri Lugano, Zürih, Schawyz şehirlerini ve birçok
gölleri ve dağları gördüm." (32)

"Quartier Latin'de son gecemin uykusunu uyuyup
Ruedes Ecoles'e çıktığım vakit ayaklarımın sallandığını, başka
bir cihâna gireceğimi, nihâyet gençlikten bu akşam ayrılacağı-
mı hissettim. İçim hüznle dolu idi, dokuz seneden beri Boule-
vard Saint Michel'in, Reu des Ecoles'ün, Observatoire ve Mont-
parnasse caddelerinin, Saint Germain caddesinin tıp fakültesi-
ne giden sokaklarının, Odéon Galeri'nin, bilhassa... bilhassa
Luxembourg bahçelerinin, artık aileden olmuş bir gölgesi-
ydim. Vachette'de diğer kahvelere uğradığım vakit, artık bu akşam
İstanbul'a döneceğimi haber almış olanlar da elimi sıkarken,
sımâlarında hüznle gülümser bir şey görüyordum.

Kahve garsonları bile benim artık gözleri önün-
den kaybolup gideceğime inanamıyorlardı.....

Akşam oldu. Ali Kemâl başta, arkadaşlar Vachette'de
toplandılar, arabalara bindik. Vachette ve Sopa'nın gèrant'ları
ve garsonları yaya kaldırımın üzerindeydiler, yüzlerinde o hü-
zünlü gülümsemeyle beni teşyî ediyorlardı.

32-Çocukluğum Gençliğim Siyâsî ve Edebî Hatıralarım, s.86

Hülâsa ömrümün dokuz senesini geçirdiğim Quar-
tier Latin'den ayrılışım böyle oldu.....

Tiren koptuğu vakit, âdetâ damarlarımın birden ko-
parıldığını zannettim... Ozamanki Paris'e o kadar bağlıydım.
Oradaki dostlar, gar, her şey gözümün önünden silindikleri va-
kit düşünceye daldım. Gençliğimin bu avdetle nihâyete erdiği-
ni idrak ediyordum. Maamâfih, 1903'te on sekiz yaşında, Paris'e
kaçarak orada, oranın en güzel senelerinde, bir tarafa gitmek-
sizin, dokuz seneden fazla bir devre geçirmekle, hayatımın en
iyi işini gördüğümü seziyordum.

Sabah Marsilya'ya vardık. Bu şehri tekrar görmek
kulfetinden âzâd olmak için, doğru Médie vapuruna girdim, ha-
reket saatlerini orada bekledim.

Tâliin sevkiyle Fransa'ya dokuz sene evvel gel-
diğim yerden İstanbul'a dönüyordum." (33)

3. E v e D ö n ü ş

"Paris'de dokuz sene fâsılâsız bir ikaametten
sonra, 1912' Nisanı'nda Paguet kumpanyasının Médie vapuruyla
avdet ediyordum..... Vapurumuz Çanakkale Boğazı'na yakla-
şırken, oraları, bir hârb sâhasının takayyüdâtı altında bulmuş-
tum. Rodos'un, İstanköy'ün ve diğer ordularımızın işgâli bana
Trablus'un işgâlinden fazla tesir etmişti.

33-Çocukluğum Gençliğim Siyâsî ve Edebi Hatıralarım, s.88-89

Trablusgarb Harbi'nin zarûri bir neticesi olarak Boğaz'ın kısmı torpilden kapanmış bulunuyordu.....Mevki-i müstahkemden pilot geliyor ve Boğaz'ın torpillenmemiş yolundan vapurlar geçiriyordu.Nihâyet Médie'yi sevkedecek pilot göründü.Ona takıldık.....Boğaz'dan girdik.Kal'a-i sultâniyye önünde demirledik.

Kal'a-i Sultaniyye'den girecek yolculara merdiven açıldı.Hacı,hoca,hamal,köylü,şehirli,telaşlı bir halk,benim on seneden beri görmediğim vatandaşlarım,sırtlarında heybeleri,katlanmış yatak ve yorganları,ellerinde nevâle sepetleriyle vapura girdi.Rum kamorot,bir amiral gibi kasketini giymiş, bu giren Türklerle lüzumsuz lüzumsuz hakâretlerle bağırarak haşlıyor ve onlara ambarda ve güvertedeki yerlerini gösteriyordu.Bu giren Türkler bu ecnebi tahkiri karşısında sessiz ve mutdiler;Rum kamorot,asırlardan beri,firenk vapurlarınının Şark ve aksâ-yı Şark ahâlisine tatbik ettikleri sert ve muhakkir muâmelenin edâsını iyi kavramıştı.Avrupa medeniyetini Şark medeniyetine karşı iyi temsil ediyordu.....Bu uzun Avrupa hayatından dönerken,müslümanlaşmış,kendi vatandaşlarım için fazla mütahassis bir rûha rücû etmiştim.Orada,akşamın o garipliği içinde bu halden fazla düşünceli kalmıştım.....

Mayıs olmasına rağmen fenâ bir geceydi.Kamaramda uyudum.Sabah uyandığım zaman güverteye çıktım.Uzaktan İstanbul büsbütün hayârlımeyâl seçiliyordu.Bir müddet daha yol aldık.İstanbul büsbütün belirdi.Emsalsiz bir bahar sabahıydı.Vapur Çırağan Sarayı önünde demirledi.....Yolculuk dostlarıyla vedalaştık.Çıktım.....İstikbâl eden kimse yoktu.Çünkü vapur iki gün geç kaldığı için arkadaşım Şefik Esad bizim gelişimizdem

Önce sıra ile iki gün gelmiş,beklemiş,artık geleceğimiz günü tayin edememiş,gelmekten vaz geçmiş.Bir araba tuttum.Divanyoza lu'na gitmesini söyledim."(34)

1902'de Paris'e alafrağa geldim,1912'de memlekete alaturka döndüm."(35)

On sene İstanbul içinden çıkmadım."(36)

"1903 yılında darüşşafaka'da muallimlik etti.1904'de Medresetü'l Vaizin'de Medeniyet Tarihi dersi vekâleti vazifesinde bulundu.1916'da Darülfünun müderrisliğine tayin olundu."(37)

"Ömrüm ikaamet ettiğim Büyüka'da ve ders verdiğim küçük mekteplerde(Darüşşafaka ve Medresetü'l-Vaizin)geçiyordu meşguliyetlerim haricinde daha ziyâde şiirle uğraşan gençlerle görüşüyordum.....Çanakkale Müdâfaası'nın bilfiil gaalibiye-timizle bittiği yazın sonunda Dârulfünûn'a müderris intihâb edilmiştim.(1916) O âna kadar görüşüp konuşmadığım Ziya Gökalp'in intihâb edilmemde re'yi hayli müessir olmuştu;Gıyâben gördüğüm bu gayr-ı muntazır hareketinden dolayı tabii Ziya Gökalp'e karşı mütahassis olmuşum."(38)

"1921'de Çar Ferdinand vapuruyla İstanbul'dan Bur-gaz'a çıktım ve orada bir gece kalarak doğru Sofya'ya gittim.İki ay kaldım.O senenin sonbahârında Sofya'dan Fili-

---

34-Çocukluğum Gençliğim Siyâsi ve Edebi Hatıralarım, s.125

35-Yahya Kemâl Enstitüsü Mecmuası,II, s.II, İstanbul 1968

36-Çocukluğum Gençliğim Siyâsi ve Edebi Hatıralarım, s.86

37-Ölümünün Yirmibeşinci Yılında Y.Kemâl Beyatlı,T.K.A.E ,

Ankara 1903, s. 14

38-Yahya Kemâl,Siyâsi ve Edebi Portreler,İstanbul 1986,s.35

be'ye geldim. Filibe'yi gördüm. Oradan tekrar Burgaz'a geldim. Geldiğim vapurla İstanbul'a döndüm.

1922'de İstanbul'dan Bursa'ya gittim. Orada Gaaî Mustafa Kemâl, İsmet, Fevzi, Kâzım Karabekir, Fahreddin Kemâledin Samî, Asım Paşa'ları gördüm. İki hafta sonra Gaazi Mustafa Kemâl Paşa, Ankara'ya davet etti. Onunla Âhu Dağlarını geçtim; Karaköy İstasyonu'na geldim. Karaköy'den tirenle Ankara'ya gittim.

Bir hafta sonra Lozan Hey'et-i Murahhasası'na iştirâk ederek İsmet Paşa ile İstanbul'a döndüm. İstanbul'dan Express Orient'la doğru Lozan'a gittik. İki buçuk ay kaldık. O kış İsviçre'de tekrar Cenevre, Montreux'yü ve Parame'yi gördüm. Tenezzüh tarîkiyle Villard'a çıktım. İki gün geçirmek üzere Hüseyin Câhid'le berâber Paris'e gittim. Konferans bitti. İsmet Paşa kaafilesinden ayrılarak Venedik'e gittim, üç gün kaldım. Tekrar Express Orient'la İstanbul'a geldim; İstanbul'da İsmet Paşa kaafilesini buldum; Ankara tirenine bindim. Tiren Eskişehir'de Gaazi M. Kemâl Paşa'nın İzmir'den gelen tirenini bekledi. Birleştikten sonra hep berâber Ankara'ya döndük. Ankara'da bir ay kadar oturdum ve İstanbul'a döndüm.

1923 sonbahârında meb'us intihâb edilmiştim.....
1924 bahârında İstanbul'a döndüm. İstanbul'dan Express Orient'la Paris'e gittim. Bir ay geçirdim. Paris'den tirenle Viyana'ya gittim. Bir hafta kadar oturdum. Viyana'dan Budapeşte'ye gittim; orada bir hafta geçirdim. Oradan konvansiyonel'le doğru İstanbul'a döndüm. Dumlupınar Meydan Muhârebesi'nin tes'idi için İstanbul'dan Dumlupınar'a gittim. Ve o sonbahârda Ankara'ya döndüm. Teşrin-i Sâni'de Meclis'e iltihak etmek için Ankara'-

ya döndüm.0 kış mahdud müddetler için İstanbul'a gelip gittim."(39)

"1925'de Üsküb'e gittim.Sırbistan ile dostluk muahedesi imzalandı.Üsküb'de annemin kabrini ziyaret edeyim dedim..."(40)

"1925 de Türkiye-Sûriye hudud tahdidi heyetine murahhas tâyin edildim.Fransızlarla olan bu müzâkerede Payas istasyonunun arkasında altı kilometro arâzî ile Kilis'den 13, Hassa'dan 18 Türk köyünün anavatana ilhâkını temine muvaffak oldum.

Bu komisyon,çalışmalarını bitirdikten sonra Varşova'ya orta elçi gönderildim.Ondan üç sene sonra 1929'da Madrid orta elçisi oldum.Aynı zamanda uhde me Lizbon elçiliği verildi."(41)

"1929-30 yılında İspanya'ya gittim.Aram Hükümetle, daha doğrusu Tefvik Rüştü ile iyi değildi.Tevfik Rüştü sık sık Portekiz Sefirliği'ni de bana vermek istiyordu.Nihâyet itimatnâmemi göndermiş.Kış sonunda kalkıp Portekiz'e gittim.Lizbon'a varınca:-Aman burada kalma,Estoril'e git"dediler.Vale ile oraya gittim.Gayet lüks yeni bir otel yapılmıştı.Ona indim.Sonra Lizbon'a itimatnâme'mi vermeye gittim.Hükümdar çok iyi bir insandı.İstanbul'u çok sevdiğini söyledi.Lizbon çok sıkıntılı bir yer.Bana İstanbul'a benzediğini

---

39-Çocukluğum Gençliğim Siyâsî ve Edebî Hatıralarım,s.86

40-Yahya Kemâl'in Dünyası, s.133

41-Yahya Kemâl'in Hatıraları, s.58

söylemişlerdi.Lizbon ancak İstanbul'un Dolapdere'sine benziyor.On gün sonra Madrit'e döndüm."(42)"1933 nihâyetinde Bükreş'e gittim.Ruşçuk'a kadar bir gezinti yaptım.O senenin son ayında Hamdullah Suphi ile birlikte Karadeniz tarafıyla İstanbul'a oradan da Ankara'ya geldim."(43)

"1934'de Yozgad'dan millet vekili seçilerek,Meclise avdet ettim.Aynı senenin sonunda Tekirdağı'ndan millet vekili seçildim.1943'e kadar Tekirdağı meb'usu kaldım."(44)

"Babam da 1942 de Kemalpaşa'da öldü."(45)

"1946'da İstanbul'da yapılan kısmî intihâbatta çetin bir seçim mücâdelesi oldu.Neticede,İstanbul'un ve daha birçok vatan şehirlerinin bana sevgisi ve muzâhereti tecelli etti.İstanbul'dan meb'us intihâb edildim.

Çok dikkate lâyık,mânevî bir hâdise olan bu seçimde asil Türk milletinin,şairine,türkçesine,târihine hizmete çalışan bir evlâdına ne kadar zahir olduğu bir kere daha meydana çıktı."(46)

"1947 senesinde istiklâlini kazanan Pakistan Devleti nezdinde,Türkiye'nin ilk Büyükelçi'si oldu ve Pakistan'a gitti.1949'da yaş haddinden dolayı emekliye ayrıldı.İstanbul'a döndü.Aynı yıl,"Hayal Şehir" adlı şiiri ile İnönü Şiir

---

42-İşte Gerçek Yahya Kemâl,s.II3

43-Yahya Kemâl'in Hatıraları,s.I33

44- " " " ,s.59

45-İşte Gerçek Yahya Kemâl, s.233

46-Yahya Kemâl'in Hatıraları, s:59

Armağanı'nı kazandı.1950'de İstanbul'da,Millî Reasürans Şirketi İdâre Meclisi Üyeliği'nde bulundu.

Bu arada hastalığı da epey artmıştır."Hayatta en sevmediğim şey perhizdir.Üstelik öksürüğü bunun yaptığına da inanmıyorum"(47) diyen şair,1955'de tedavi için Roma'ya,1957'de de Paris'e gider.

7 Haziran 1957'de tedavi için gittiği Paris'ten N.Sami'ye yazdığı mektubunda sağlığından epey ümitlidir:

"Tedâviden çok memnunum.Tedâvi eden Dr.Arnous, altı şiringada kan hastalığının hem esâsını keşfetti;hem de kanı durdurdu.Kurtuldum zannederim."(48)

Paris'ten Park Oteli'ndeki odasına döner ama hastalık tekrar nüksetmiştir.Cerrahpaşa Hastanesi'ne yatırılır.Ekim sonlarına doğru hastalık daha da ağırlaşır.Park Oteli'ne dönmek ister,ama mümkün değildir.1 Kasım 1958 sabahı saat 9.50'de vefat eder.Yastığının altından bir kâğıt parçası çıkar;kurşun kalemle yazılmış son beyit:

Ölmek kaderde var,yaşayıp köhnemek hazin

Bir çare yok mudur buna yâ Rabbe'l-âlemin.(49)

47-İşte Gerçek Yahya Kemâl,s.135

48-Yahya Kemâl,Mektuplar Makaleler,İstanbul 1977,s.81

49-Muhtar Tefvikoğlu,Son Yıllarında ve Son Hastalığında Yahya Kemâl,T.K.A.E ,Ankara 1983, s.30

BÖLÜM I. B-DEVİRİN EĞİTİMİ

1- Medrese Devri

2- Mektep Devri

3- Okul Devri

B Ö L Ü M . B - D E V R İ N E Ğ İ T İ M İ

Yahya Kemâl ve Eğitim konusunun daha anlaşılır bir hale getirilebilmesi için, sanatçının yaşadığı devrin eğitim durumunun ortaya koyulması daha faydalı olacaktır.

Yahya Kemâl, 1884-1958 yılları arasında yaşamış bir sanatçımız olduğuna göre bu yıllardaki eğitim gerçeğini bilmemiz gerekiyor.

Eğitim tarihimizi inceleyen ve bu konuda eserler veren araştırmacılarımız, Eğitim tarihimizin dönemlerine değişik isimler vermiş olmalarına rağmen üç ana bölüme ayırmışlardır. (1) Bu bölümler; İmparatorluk dönemi veya Medrese devri; Tanzimat sonrası dönem veya Mektep devri; Cumhuriyet dönemi veya Okul devri'dir. Eğitim tarihimizin bu başlıklar altında ifade edilmesi sadece konunun daha anlaşılır bir hale getirilebilmesi içindir. Yoksa her bölümü diğerinden ayıran kesin bir tarih tespit etmek mümkün değildir. 1839'dan sonra başlatılan Tanzimat sonrası dönemden önce bir takım Batılı anlamda "Mektep" ler açıldığı gibi, gene aynı dönemde Medrese'lerin de eğitime devam ettiklerini görüyoruz. Yani, uzun süren bir ikilik dönemi yaşanmış. Sonra Cumhuriyet döneminde ancak çıkarılabilen Tevhid-i Tedrisat kanunu (2) ile bu ikilik ortadan kaldırılabilmiştir.

1884-1958 yılları arasına sığan 74 yıllık hayatı boyunca şair, Eğitim tarihimizdeki Medrese, Mektep ve Okul dö-

---

I-Bayram Kodaman, Abdülhamit Devri Eğitim Sistemi, İstanbul

1980, s.10

2-Geniş bilgi için bk. Seçil Akgün, Tevhid-i Tedrisat, Cumhuriyet Döneminde Eğitim, M.E.B, İstanbul 1983, s.37

nemlerini bizzat yaşamıştır. Bu durum, Yahya Kemâl'in "Eğitim" açısından değerlendirilmesini daha da önemli bir hale getirmektedir. Sanatçının yaşadığı devrin eğitimini daha net bir şekilde ortaya koyabilmek için bu üç dönemi-Medrese, Mektep ve Okul-ayrı ayrı ele alıp ana başlıklarla değerlendirecek daha faydalı olacağı kanaatindeyiz.

I- M e d r e s e D e v r i

Arapça "derase" kökünden gelen medrese; "1. ders okutulan, öğretim ve eğitim yapılan hususi yer, mektep, "fakülte" eşanl. 2. Din ilimlerini okuyan öğrencilerin barınmaları ve ders çalışmaları için yapılmış vakıf odaları bulunan bina "(3) anlamlarına gelmektedir.

İslâmi ilimlerin, daha ilk yıllardan itibaren camilerde öğrenilmeye başlandığını görüyoruz. Daha sonraları, İslâmın geniş bir coğrafi alana yayılmış olması, müslümanların sayılarının artması ve İslâmi ilimlerin artması, yeni bir eğitim kurumu olarak "Medrese"yi karşımıza çıkarmaktadır. İlk medresenin nerede ve kim tarafından kurulduğu konusunda değişik görüşler olmasına rağmen (4) bizim için esas kabul edilen Nizâmü'l Mülk tarafından Bağdat'ta Dicle kenarına 60.000 dinar harcanarak kurulan "Nizâmiye Medresesi"dir. (5) Çünkü bu medrese, öğrencilerine karşılıksız burs verdiğinden, parasız yatılı okuttuğundan, diğer sosyal imkânları da hazırladığından, bugünkü anlamda özerk, ilk modern üniversitedir. Mescitlerin eği-

---

3-Temel Türkçe Sözlük, İstanbul 1985, 3.cilt, s.849

4-Geniş bilgi için bk. Mefâil Hızlı, Kuruluşundan Osmanlılara kadar Medreseler, Millî Kültür, Mart 1989, s.34

5-Fuad Köprülü, Türk Edebiyatı Tarihi, İstanbul 1980, s.183

tim ve öğretimde yetersiz kalmasıyla ortaya çıkan medreseler Nizâmü'l Mülk'ten sonra büyük bir hızla artmaya devam etmiştir.

Büyük Selçuklular'dan sonra Anadolu Selçukluları döneminde de Anadolu'da medreselerin açılmaya devam edildiğini görüyoruz."II. Kılıç Arslan'dan itibaren(55I-588/II56-II92) bütün Anadolu Selçuklu hükümdar ve ileri gelenleri tarafından medreseler yaptırılmıştır. Bunların en eskisi, II. Kılıç Arslan devrinde "İpekçi" diye meşhur olan "Şemseddin Ebu Saîd Altun Aba Medresesi"dir. (6) Anadolu Selçukluları döneminde inşa edilen başlıca medreseler şunlardır: "Konya'da Sultaniye Medresesi, Sırçalı Medrese, İnce Minâreli Medrese, Karatay Medresesi, Atabekiye Medresesi, Kayseri'de Hunat Hatun Medresesi, Sahibiyye Medresesi, Sivas'ta Gök Medrese, Burûciyye Medresesi, Çifte Minâreli Medrese, Ankara'da I. İzzeddin Keykavus Medresesi, Antalya'da Eltokuş Medresesi v. b dir." (7)

Genel özellikleri açısından, tarih içinde, Selçukluların bir devam ve varisçisi olarak değerlendirilen Osmanlı İmparatorluğu devrinde de Selçuklulardan kalma medreselerin yanında, yenilerinin açılmasına devam edilmiştir.

Osmanlılar... daha beylik oldukları ve çok yeni bir devlet oldukları bir anda ilk medreselerini kurmuşlardır? Tarih olarak her ne kadar hangisinin önce olduğu konusunda tereddüt bulunsada İznik'te Orhan Gazi Medresesi ile Süley-

---

6-Mefâil Hızlı, a.g.e. , s.36

7- " " , " , s.36

man Paşa tarafından yaptırılan Medrese ilk medreselerdir.Sonradan,oğlu tarafından medrese ile karıştırılmaması için Orhan Gazi'nin yaptırdığına " İznik Orhaniyesi " denmiştir.

Osman Gazi devrinde,devlet kurulma ve tutunma zorlukları yaşandığından,medrese kurmaya,oğlu Orhan Gazi zamanından itibaren,medreseler hızla kurulmaya başlayıp çoğalmıştır.

Devletin kurulması ile birlikte medreselerin de, yani eğitim ve öğretim kurumlarının ortaya çıkması,daha sonra elde edilen büyük başarıların hangi temeller üzerine kurulduğu konusunda bizlere bilgi vermektedir.

Medreselerin önce padişahlar tarafından kurulduğunu görüyoruz.Devlet büyüyüp refah seviyesi arttıktan sonra ise sadrazamlar,paşalar ve diğer varlıklı vatandaşlar tarafından vakfiye (bağış) sistemi ile kurulduklarını görüyoruz.

Vakıf sistemiyle,bugünkü anlamda özerk anlayışa kavuşan medreseler ve buralardan yetişen âlimler,devlet adamları Osmanlı'nın gelişmesinde büyük hizmetler görmüştür.

Osmanlı İmparatorluğunun Doğuşu isimli eserinde, ulemânın devlete ve millete hizmetlerini şöyle anlatıyor P . Wittek: "O zamanki ulemâ,İslâm âlemindeki din mürşidleri idi. Bunlar,aynı zamanda bir idâri teşkilât kurulması ve inkişâfı için lâzım olan kuvvet ve selâhiyete maliktiler.Bursa ve İznik şehirlerinin zabtını müteakip,bu iki şehirde hemen ilâhiyat dersi okutan mektepler(Medreseler) tesis edildi.Bu hadise,ulemânın Osmanlı Devletinin ilk kuruluşunda artık mühim bir mevki kazanmış olduğunu ispat eder.....Dervişler,gazi-

lerce zaptedilen yerlerdeki halka İslâm dinini kabul ettirmek için,pek büyük teşviklerde bulundular.Gazîlerin fütûhatları yüzünden medeniyet âlemine darbe vurulmamış ve zarar gelmemiş ise,diyebilirizki bu keyfiyet;ulemânın başlangıçtan itibaren mücadelesi sayesinde husûle gelmiş ve eski din iman kanaatlarının tesiri altında bu medeniyetin muhafazasına devam etmek mümkün olmuştur."(8)

Devletin kuruluş ve yükseliş dönemlerinde medreseler,Osmanlı cemiyetinin bütün ihtiyaçlarına cevap vererek eğitimle ilgili görevlerini yerine getirmişlerdir.Fakat XVII.yüzyıldan itibaren devletin ekonomik ve sosyal düzeninin bozulması,önce vakıf sistemini,sonra'da ona bağlı medreseleri bozmaya başlamıştır."Vakıflarda meydana gelen bu bozulma,he-men ona bağlı olan medreselere de yansıdı.Bu yüzden medreseler de ilim yuvası olmaktan çıkarak birer maddi menfaat yuvasına dönüştüler.Böyle olunca,vafkın kurucusu tarafından kabiliyete ve bilgiye bakılmaksızın aileden,hısım ve akrabadan olan kişiler,medreselere müderris veya hoca olarak tayin edilmeye başlandı.Ayrıca,medreselerde okutulacak derslerde vakfiyelerde belirtilerek bunların zamana göre değiştirilmesi veya yeni derslerin konması engelleniyordu.Bu usûl yüzünden,medreseler zamanla beşik ulemasının eline düştü ve her türlü yeni ve müsbet düşünceye kapıların kapadı.Artık,medreseler fasit bir

---

8-Mustafa Öcal,XIV.Yüzyıl Osmanlı Medreseleri,Müderrisleri ve Başlıca Hizmetleri,Millî Kültür,Mart 1988, s.25

dairenin içine çekilerek kendi kendilerini yemeğe ve tüketmeğe başladılar." (9) Aynı konuda Yahya Kemâl'in düşüncesi farklı değildir. Ulemayı bozan, beşik uleması; tekkeleri bozan da babadan oğula geçme anlayışıdır, diyor sanatçı.

Bu şekilde asıl fonksiyonlarını kaybeden medreseler, yeni bilgiler yerine eski bilgilerin tekrar edildiği bir yer haline geliyordu. Bu da yetmiyormuş gibi siyasete de karışmaya başlayan ulemâlar bu sayede belki maddî bir takım menfaatlar elde ediyorlardı ama kendileriyle birlikte devletin ve milletin çöküşünü de hazırlıyorlardı.

Buldukları cemiyetlerin ihtiyaçlarına karşılayamayan eğitim kurum, kuruluş ve sistemleri, kendilerini yenileyemezlerse yerlerini yeni sistem ve kurumlara bırakmak zorunda kalırlar. Nitekim, medreseler de yerlerini yavaş yavaş Mektep'lere bırakarak eğitim tarihimizden çekildiler.

2. M e k t e p D e v r i

Yahya Kemâl'in yaşadığı devrin eğitim anlayışlarını tasnif ederken İmparatorluk dönemine; Medrese, Tanzimat dönemine; Mektep, Cumhuriyet dönemine ise; Okul devri demiştik. Yapılan bu tasnif, her ne kadar Eğitim Tarihimiz'im bir takım dönemlerini belirtiyorsa da kesin çizgilerle bir ayırım yapmamaktadır. Yukarıda saydığımız sebeplerden Medrese görevini yapamaz hale gelince daha İmparatorluk döneminde arayış-

---

9-Bayram Kodaman, a.g.e , s. II

ların başladığını görüyoruz.1699 Karlofça ve 1718 Pasarofça anlaşmaları,Osmanlı'nın Batı'nın üstünlüğünü resmen kabul ettiği iki tarihi hadisedir.Eğitim alanındaki arayışların da bu dönüm noktasında başladığını görüyoruz.Ne yazık ki bu arayışlar medrese ve ulemâ eliyle değil de bizzat devlet adamları tarafından başlatılmıştır.Hatta medrese ve ulemâ bu arayışlara karşı çıkmışlardır.1773'te açılan Mühendishâne-i Bahri-i Hümâyun ve 1796'da açılan Mühendishâne-i Berrî-i Hümâyun,İmparatorluk döneminde açılan,batılı anlamda ilk modern Mektep'lerdir.Bunları 1827'de Mekteb-i Tıbbiye ve 1834'te Mekteb-i Harbiye takip etmiştir.Görüldüğü gibi Mühendishâne-i Bahri-i Hümâyun'dan itibaren Tanzimat devrinin tamamında Medrese ve Mektep,iki ayrı zihniyeti temsil eden kurumlar olarak Eğitim Tarihimiz'de yer almışlardır.Ancak devlet,tercihini mektep'lerden yana kullanmış ve himâye etmiştir.Dolayısı ile Tanzimat ve sonrasındaki Meşrutiyet yılları Medrese-Mektep ikiliğinin yaşandığı yıllardır.

Özellikle,Yahya Kemâl'in doğduğu yılın öncesinde ve sonrasında Eğitim konusunda birçok,ama plânsız ve programsız reformların yapıldığını görüyoruz.

Bu önbilgilerden sonra ana hatları ile bu dönemdeki gelişmeleri görelim.III.Selim döneminde başlatılan yenilikleri IV.Mustafa'dan sonra II.Mahmut daha sistemli bir hale getirir.1824'te yayımladığı fermanında kurnaz davranıp medrese ve ulemâ'nın desteğini ister.1838'de yani Tanzimat fermânından bir yıl önce yayımladığı fermanında ise Eğitim Tarihimiz'de ilk defa "eğitim işlerini" Medrese'nin dışında

bir kuruluşa verir:Meclis-i Umûr-u Nafiâ... II.Mahmut bunu yapar ama,bu Meclis'in aynı yıl hazırladığı ve kendisine sunduğu bir raporu "umûr-u diniyyedendir"diyerek Şeyhül-islâmlığa havale edince,raporda tavsiye edilen bir takım faydalı teklifler gözardı edilir.Buna rağmen raporda tavsiye edilenlerden ikisi gerçekleştirilir:

I-Bâb-ı Âlî'ye memur yetiştirmek maksadıyla Rüşdiye seviyesinde Mektep'lerin açılmasına karar verilmiş,

2-Mekâtib-i Rüşdiye Nazırlığı'nın kurulması sağlanmış,Nâzırlığa ise İmamzâde Esat Efendi tayin edilmiştir.
tir.(10)

1839 yılında Gülhâne Parkı'nda devletin bizzat Hariciye Nâzırı tarafından okunan Tanzimat Fermânı'nda,memleketi Avrupa seviyesine çıkaracak yenilikler sayılırken ne yazık ki cehâleti yok edecek "eğitim reformları" unutulmuştur.Halbuki fermanında bahsedilen maddelerin yerine getirilebilmesi için lâzım olan aydın kadronun yetiştirilmesi gerekiyordu.

Nitekim reform taraftarı olan devlet adamları yeniliklerin gerçekleştirilmesinde bilginin,teknikğin ve yetişmiş kadronun şart olduğunu görerek-geç de olsa-eğitim alanında reformların mutlaka gerekli olduğunu anladılar.

10-Geniş bilgi için bk. Hasan Ali Koçer,Türkiye'de Modern Eğitimin Doğuşu ve Gelişimi,İstanbul 1970,s.42
Bayram Kodaman, a.g.e , s.27

Mısır meselesinin halledilmesi (1840),Boğazlar üzerinde Londra anlaşmasının imzalanması (1841),devletin eğitim meselesine zaman ayırmasını sağladı.Diğer taraftan, reformcuların önderi durumunda bulunan Mustafa Reşit Paşa'nın 1846'da Sadrazam oluşu,bu alandaki çalışmaları kolaylaştırdı. Çünkü, Mustafa Reşit Paşa,Avrupalılaştırmanın şartı olarak Avrupa usulde kurulacak okulları ve Avrupa'da eğitim görüp gelecek gençleri görüyordu.

Padişah Abdülmecid'in bu yeniliklere taraftar oluşu,hatta 1845'te Bâb-ı Âlî'ye gelerek bizzat Sadrazamı ve devlet erkânını,eğitim konusunda uyarması sonucu "Muvakkat Meclis-i Maarif"kurulur.Bu meclisin hazırladığı ilk raporda göze çarpan iki yenilik vardır:

"I.Avrupa'da olduğu gibi üç kademeli eğitim ve öğretim sistemine doğru yönelme fikri sezilmektedir.Bu durum,sıbyan ve rüşdiye okullarının üstünde bir Dârülfünûn kurulmak istendiğinden anlaşılmaktadır.

2.Mevcut ev açılarak okulların yönetimi için merkezi maarif teşkilâtına ihtiyaç olduğu belirtildikten sonra daimi bir "Meclis-i Maarif"in kurulması"(II) teklif edilmiş ve 1846'da da "Meclis-i Maarif-i Umûmiye" adı ile kurulmuştur.Bu kuruluş Osmanlı Devleti'nde eğitim işlerinden doğrudan doğruya sorumlu ilk kuruluştur.

Bu meclis,bir karar organı niteliği taşıdığından aldığı kararları uygulamaya koyacak ve denetleyecek yetkiye sahip değildi.Kendisine bağlı bir icra organının kurulması gerektiğini hükümete bildirir.Bunun üzerine Esat Efendi Baş-

kanlığında Mekâtib-i Umûmiye Nezâeti (1846) kurulur. Böylece, daha önce açılmış ve açılacak olan okullar Medrese'nin tesirinden kurtarılmış olur. Ancak Sıbyan mektepleri Medrese'nin tesirinden kontrolü altında kalmaya devam ettiğinden yukarıda bahsettiğimiz kurtarma sınırlı olmuştur.

Daha sonra Darülfünûn'da okutulacak kitapların hazırlanması için Fransız Akademisi'nden örnek alınarak "Encümen-i Dâniş " kurulur. (1851)

1854'teki Kırım harbi, neredeyse bütün bu yapıların değerlendirildiği, bir imtihan olarak kabul edilir. Sonuçta imtihan kaybedilmiştir.

İngiliz, Avusturya ve Fransız elçilerinin ağır baskıları altında 1856'da Islahat Fermanı imzalanır. Bu durum, Osmanlı'nın eğitim konusuna daha ciddi bakmasına sebep olur. 17 Mart 1857'de Kabine'ye dahil bir bakan'ın başında bulunaacağı "Maarif-i Umûmiye Nezaâreti" kurulur. Bugünkü Millî eğitim bakanlığı'nın ilk örneği bu kuruluştur.

1866'daki Girit isyanı yeniden yapılanların boşa gitmesine sebep olur. Bu defa Batılıların yapmış oldukları "Reform Tezleri" arasından Fransa'nınki kabul edilir. (1867) Bir yıl sonra'da Galatasaray Lisesi açılır. 1869'da da Eğitim'de kanunlaştırma hareketinin en önemli belgesi olan "Maarif-i Umûmiye Nizamnâmesi" yayımlanır.

1876'ya kadarki gelişmeler bu şekilde olmuştur. II. Abdülhamit'in başa geçmesi ile Eğitim Tarihimiz'de yeni bir dönemde başlamış oluyordu. Eğitim Tarihimizi yazan değişik yazarlarımız tarafından farklı bir takım değerlendirmeler ol-

sına rağmen, bu dönemde "nitelik" yönünden olmasa bile "nicelik" yönünden sağlanan gelişmeler kabul edilmiştir. Bir defa Tanzimat Fermanı'nda bulunmayan eğitimle ilgili hükümlere Kanun-ı Esâsi'de yer verilmiştir. "Kanun-ı Esâsi'nin maarife ait hükümleri şunlardır.

Madde 15-Emr-i tedris serbestir. Muayyen olan kanuna tabiyet (uymak) şartıyla her Osmanlı umûmî ve husûsî tedrise mezundur.

Madde 16-Bilcümle mektepler devletin taht-ı nezâretindedir. Teb'a-yı Osmaniyenin terbiyesi bir siyak-ı ittihat ve intizâm üzere olmak için iktizâ eden esbâba teşebbüs olunacak ve millet-i muhtefilenin umûr-ı itikadiyelerine müteallik olan usûl-ü tâlimiyeye helâl getirmeyecektir.

Madde 114-Osmanlı erfadınının kâffesince tahsil-i maarifin birinci mertebesi (ilk öğretim) mecbûrî olacak ve bunun dercât ve teferruatı nizâm-ı mahsus ile tâyin kılınacaktır." (12) 1869'da ilân edilen Maarif-i Umumiye Nizamnâmesi'ne göre Maarif Nezâreti'nin kuruluşu çok basitti. Nezâretin, bugün bile halâ devam eden öğretim basamaklarına göre düzenlenmesi I. Meşrutiyet'in ilânından sonra 1879 tarihinde yapılmıştır. Bu tarihte, daha önce kurulan Muhasebe ve Evrak servilerinden başka:

"1-Mekâtib-i Âliye (Yüksek Öğretim)

2-Mekâtib-i Rüşdiye (Orta Öğretim)

I2-Bayram Kodaman, a.g.e , s.59

3-Mekâtib- i Sıbyaniye (İlköğretim)

4-Te'lif ve Tercüme,

5-Matbaalar (Yayın) daireleri de kurulmuş oluyordu." (13)

Kısaca, II. Abdülhamit döneminde İlk, Orta ve Yüksek Öğretim kademelerinde açılan okulların sayısı iki katına ulaşmıştır. Ancak, okul sayısı ile birlikte kalitenin de iki katına çıktığını söylemek mümkün değildir. Yahya Kemâl'in doğduğu yıllara raslayan bu dönemde, eğitim konusunda, okulların sayısının arttığını ama okullardaki eğitimin kalitesinin yerinde saydığını görüyoruz.

II. Abdülhamit'ten sonraki döneme "Bocalama ve Duraklama" dönemi diyor bütün Eğitim Tarihi yazarlarımız. Gerçekten, büyük ümitlerle ilân edilen II. Meşrutiyet sonrasında, memlekette her konuda büyük bir kargaşa yaşanmıştır. Eğitim konusu da bu kargaşadan nasibini almıştır. 25. Temmuz. 1908'de II. Meşrutiyet ilân edildiği zaman 1869 tarihli Maarif-i Umumiye Nizamnamesi yürürlükteydi. Büyük umutlarla iktidara gelen İttihat ve Terakki Partisi eğitim konusunda üç şey yapabilirdi. Ya yeni bir nizamname yayımlayıp eskisini kaldıracak, ya eski nizamnameyi aynen kullanacak, ya da eski nizamnamenin aksayan yönlerini kapatacak yeni Kanun Tasarıları hazırlayacaktır.

Alternatifler bunlardır ama, 25. Temmuz. 1908'den Nisan 1909'a kadar tam yedi Maarif Nâzırı değişmiştir. Bun-

---

13-Hasan Ali Koçer, a.g.e , s.126

lardan sonra gelen Nail Bey de ancak 8 ay, 19 gün bu görevde kalabilmiştir. Rekor ise 7 gün ile Yusuf Ziyâ Paşa'dadır. Eğitim tarihimizde böyle bir olayın bir aynısına daha rastlamıyoruz. Ayrıca, Türk olmayan milletvekillerinin, patrikhanelerin, basının ve nihayet yabancı hükümetlerin çıkardıkları güçlükler yüzünden bu dönem, Eğitim Tarihimizde "Bocalama ve Duraklama Dönemi" adıyla anılmaktadır. Bütün bunların yanında, bu döneme imza atan başarılı Maarif Nazırları ve eğitimcilerimiz de vardır. Bunlardan birisi, ilk yedi Nazır'dan sonra göreve gelen Emrullah Efendi'dir. Emrullah Efendi ilk olarak 9.1.1910- 2.3.1911 tarihleri arasında 1 yıl, 1 ay, 24 gün bu görevde kalmıştır. İkinci göreve gelişi ise 1.1.1912-22.7.1912 tarihleri arasındadır ve Yahya Kemâl'in Paris'ten İstanbul'a döndüğü tarihe rastlar. Yani Yahya Kemâl, öğretmenliğe Emrullah Efendi'nin Nazırlığı döneminde başlamıştır. Emrullah Efendi'nin eğitim konusunda "Tüba Ağacı" nazariyesi vardır. "Emrullah Efendi Cennetteki Tüba Ağacı'nı hatırlatan bir fikirleri sürerek, çalışmaya bu ağacın dallarından başlamak gerekeceği fikrini savunuyor, karışık düşüncelerde olanlara "Maarif Tüba Ağacına benzer" diyerek düşüncelerini kabul ettirmeye çalışıyordu. İslahata ve teşkilâta ilköğretim'den değil Yüksek Öğretim'den başlamak gerektiğini savunur." (14) Bunun dışında Emrullah Efendi yukarıda saydığımız üç yoldan birincisini tercih ederek, yeni bir Maarif-i Umumiye Kanunu Lâyhâsı

14-Hasan Ali Koçer, a.g.e , s.170

(Tasarısı) hazırlar.Ancak bu lâyiha bir türlü konunlaşamaz.

Bu dönemde "eğitici" olarak karşımıza çıkan ikinci isim Satı Bey'dir.Emrullah Efendi'nin en kuvvetli muhalifi olan Satı Bey Islahata,ilköğretimden başlanması gerektiğini savunmaktadır."Çeşitli alanlarda maarifimize hizmet eden Satı Bey,Darülmualimin'in içinde öğrencilerin uygulama yapabilmeleri için bir de Tatbikat Mektebi açmıştır." (15)Devrin eğitimine fikir plânında hizmet eden aydınlarımız arasında Ziya Gökalp,Prens Sabahattin ve "Yeni Mektep tasarısı ile Tevfik Fikret'de vardı.

Yahya Kemâl'in Eğitim Tarihimiz'in en karışık bir döneminde "eğitici" olarak bu meselelerin içinde yaşamış olması onun eğitimle ilgili düşüncelerini daha da önemli bir hale getirmektedir.

3- O k u l D e v r i

Okul devri,Eğitim Tarihimizin ele alınıp işlendiği eserlerde Türkçülük ve Milliyetçilik Dönemi,Değişme ve yükselme Dönemi veya İnkılâp Dönemi (16) isimleriyle anılmıştır.Hangi isimle anılırsa anılsın bu yeni dönem diğerlerinden farklı bir dönemdir.

Cumhuriyet 29 Ekim 1923'de ilân edilmesine rağmen yeni Devlet'in eğitim konusundaki düzenlemeleri ve program 3 Mayıs 1920'de Ankara'da T.B.M.M tarafından, Maarif Vekâ-

---

15- Hasan Ali Koçer, a.g.e , s.174

16- Osman Ergin,Türkiye Maarif Tarihi, İstanbul 1939

leti'nin kurulması ile başlamıştır.

Maarif Vekâleti,4 Mayıs 1920'de ikişer üçer kişilik kadrolarla kurulmuş olan şu dairelerle işe başlamıştır: 1)Program Heyeti,2)İlk Tedrisat Müdürlüğü,3)Orta Tedrisat Müdürlüğü,4)Türk Asari Atikası Müdürlüğü,5)Sicil ve İstatistik Müdürlüğü.(17)Ankara'da T.B.M.M tarafından bu Maarif Vekâleti'nin kurulduğu dönemde İstanbul'daki Maarif Nezâreti'de görevini yapmaya devam ediyordu.Bu durum Ankara'da beliren "Millî İrâde'nin" her konuda olduğu gibi "eğitim" konusunda da yepyeni bir yapılanma içinde olduğunu ortaya koyuyordu.

Bu yeni kurulan Maarif Vekâleti, "eğitim" konusunda yapılacak çalışmalarını şu şekilde açıklamıştır:"Maarif işlerindeki gayemiz:çocuklarımıza verilecek terbiyeyi her manasiyle dinî ve millî bir hale koymak ve onları ciddi hayatta muvaffak kılabacak,istinatgâhları kendi nefislerinde bulduracak kudret-i teşebbüs ve itimad-ı nefis gibi seciyeler verecek,müstahsil bir fikir ve şuur uyandıracak bir derece-i âliye isal eylemek, tedrisat-ı resmîyeyi,bütün mekteplerimizi en ilmi,en asri olan bu esasat ile kavaid-i sıhhiye dairesinde yeniden tanzim ve programlarını ıslah etmek,mizac-ı millete ve şerâit-i coğrafîye ve iklimimize,ananat-ı tarihiye ve içtimaiyemize muvafık ilmi ders kitapları meydana getirmek,halk kütlesinden lügatları toplayarak dilimizin kamusunu yapmak,bizde ruh-u milliyi nemâlandırarak âsar-ı tarihiye,edebiye ve içtimaiyeyi erbâbına yazdırmak,âsar-atikai milliyeyi tescil ve muhafaza eylemek,garp ve şarkın müellefat-ı ilmiye ve fenniyesini,dilimize tercüme ettirmek,hasıla bir milletin lufz-ı hayat ve mevcudiyeti için en

17-Cumhuriyet 50.Yılında Millî Eğitimimiz,Millî Eğitim Basım-
evi, İstanbul 1973, s19

mühim âmih olan maarif umuruna dikkat ve gayreti mahsusa ile çalışmaktır.Bugün ise ilk işimiz mekâtib-i mevcudeyi hüsnü idare etmektir.(18)

Görüldüğü gibi,bizim "Okul Devri" olarak isimlendirmeyi tercih ettiğimiz dönem "Millî bir eğitim" kendisine hedef olarak alır. Kendi nefesine güvenen, teşebbüs gücüne sahip, karakterli çocuklar yetiştirmek için, milletin mizacına, coğrafi şartlara ve tarihi ananelerimize uygun programlar hazırlamaya kararlaşırır.Hatta ders kitaplarını bile ilmi bir usülle yeniden yazmayı kararlaşırır.Milletin hayatının korunması ve devam ettirilebilmesi için en önemli sebep kabul ettikleri eğitim konusuna özel dikkat göstereceklerini,bunun içinde doğu ve bata'da yayımlanmış ilmi eserleri dilimize çevirmeye karar verirler.

Ana hatları "millî" kelimesi ile ifade edilen bu yeni dönemin eğitim anlayışı ilk resmi toplantısını,Sakarya savaşının yaklaştığı ve millî mücadele'nin en kritik günlerin yaşandığı 15 Temmuz 1921 Cuma günü,Ankara'da Darülmuaallimin' in Konferans salonunda yapar.Bu T.B.M.M'nin ilk "Maarif Kongresi'dir.Bu kongreye, Maarif müdürleri, okul müdürleri, öğretmenler, vekâlet daire müdürleri ve Telif ve Tercüme dairesi üyelerinin katıldığını görüyoruz.

Bu ilk Maarif Kongresinde Atatürk, uzun bir konuşma yapar.Atatürk'ün bu uzun konuşması:"Bugün Ankara Millî Türkiyenin"Millî Maarif" ni kuracak olan Türkiye millime

---

18-Cumhuriyetin 50.Yılında Millî Eğitimimiz, Millî Eğitim

Basımevi, İst.1973, s.20

ve muallimler kongresinin in'ikadına sahne olmak mazhariyetiyle de müftehirdir."Cümleleriyle başlar ve:"-İstikbal için hazırlanan evlâd-ı vatana,hiç bir müşkül karşısında serfuru etmiyerek (boyun eğmeğerek) Kemâl-i sabır ve metanetle çalışmalarını ve tahsildeki çocuklarımızın ebeveynine de yavrularının ikmâl-i tahsil için her fedâkarlığı ihtiyardan çekinmelerini tavsiye ederim.Büyük tehlikeler önünde uyanan milletlerin ne kadar sebâtkar oldukları tarihen müsbettir.Silahıyla olduğu gibi dimağıyla de mücadele mecburiyetinde olan milletimizin birincisinde gösterdiği kudreti ikincisinde de göstereceğine asla şüphem yoktur.Milletimizin saf seciyesi istidat ile mâlidir.Ancak bu tabii istidadı inkişâf ettirebilecek usûllerle mücehhez vatandaşlar lâzımdır.Bu vazife de sizlere tevecüh ediyor.Hükümet-i milliyemizin kemâl-i ciddiyet ve samimiyetle arzu ettiği derecede Türkiye muallime ve muallimlerinin hayat ve refahını henüz temin edememekte olduğunu bilirim,Fakat milletimizi yetiştirmek gibi mukaddes bir vazifeyi deruhte eden heyet-i mübecelenizin bugünün nazarı itibara alacağından ve her müşkülü iktiham ile (göğüsleyerek) bu yolda gayet metinane yürüyeceğinden şüphem yoktur.Vazifeniz pek mühim ve hayatîdir.Bunda muvaffak olmanızı Cenab-ı Haktan temennî."(19) ederim.

Atatürk'ün,Türk Millî Eğitimi'nin esaslarını ortaya koyan bu konuşması ile başlayan Kongre,Sakarya savaşının ağır şartları yüzünden çalışmalarını bitirmeden dağılmıştır.

19-Yahya Akyüz,Atatürk ve 1921 Eğitim Kongresi,Cumhuriyet Döneminde Eğitim,M.E.B ,İstanbul 1983,s.93

Zafere kadar da bu konuda başka toplantı yapılmamıştır,

Büyük zaferin kazanılmasından sonra,15 Temmuz-15 Ağustos 1923 tarihleri arasında Ankara'da Birinci Heyet-i İlmiye toplanır.Maarif Vekili İsmail Safa'nın başkanlığında toplanan bu Heyet'te Ağaoğlu Ahmet,Ziya Gökalp,Köprülü-zade Fuat ve Selim Sırrı'nın'da aralarında bulunduğu 40 kişi toplanır.

Heyet-i İlmiye'nin gündeminde bulunan 26 konu ayrı ayrı görüşülmüş,komisyonlar kurulmuş,raporlar hazırlanmış ve kararlar alınmıştır.Bu alınan kararların büyük bir bölümünde hemen uygulanmaya başlanmıştır.

Bu kongre'nin dışında,Atatürk zaferden sonra yapmış olduğu bütün konuşmalarda"millî eğitim"le ilgili konulara mutlaka yer vermiştir.1 Mart 1922'de T.B.M.M yaptığı açış konuşmasında,27 Ekim 1922'de Bursa'da öğretmenlerle yaptığı toplantıda ki bu toplantıya Yahya Kemal'de katılmıştır,26 Ocak 1923'te Alaşehir'de vatandaşlarla yaptığı konuşmalarda,17 Şubat 1923'te İzmir İktisat Kongresinde yapmış olduğu konuşmalar Cumhuriyet devrinin eğitim anlayışını ortaya koyan önemli konuşmalardır.Çünkü bu konuşmalar önce 3 Mart 1924'te Tevhid-i Tedrisat'ınve sonra da I.Kasım.1928'de Harf İnkılabını hazırlamıştır.

İkinci Heyet-i İlmiye 1924 yılında,üçüncüsü ise 1926'da yapılır.İki toplantıda da görüşülen konular;Millî Eğitim'e ayrılan ödenekler,okulların öğretim süreleri ve

öğretim proğamlarının geliştirilmesidir.Üçüncü heyet-i İlmide farklı olarak "Talim ve Terbiye dairesi"nin kurulmasına karar verilmiştir.Daha sonra Heyet-i İlmiye'lerin yerine aynı görevi yapmak üzere 1933 yılında "Millî Eğitim Şûrası" kurulmuştur.

Eğitim sisteminin düzenlenmesi,yenilenmesi ve yeni düzenlemelerin yapılması konusunda Talim ve Terbiye Dairesi ile Millî Eğitim Şûralarının çok büyük faydası olmuşsa da buralarda alınan kararlar aynen uygulanamamıştır.

Millî Eğitim Şûrası ilk defa 17-29 Temmuz 1939 tarihleri arasında toplanmıştır."1939 yılından bugüne kadar, objektif çalışmaların ortaya koyduğu verilere dayanılarak eğitim sorunları üzerinde çözüm yolları aramak üzere on defa (on birincisi de yapıldı) Millî Eğitim Şûrası toplanmıştır.Bu Şûralarda,Türk Eğitim Sisteminin toplumumuzun hızla değişen ihtiyaçlarına ve ferdin ilgi ve yeteneklerine cevap verecek hususlar tartışılmış ve kararlar alınmıştır."⁽²⁰⁾

Özetle,Cumhuriyetimizin kuruluşundan buyana geçen çok kısa bir süre içerisinde eğitim sistemimizi ilgilendiren bütün konularda inkâr edilemeyecek gelişmeler sağlanmıştır.Ancak sağlanan gelişmeler nüfûsumuzla doğru orantılı bir şekilde olmamış,halen iki bini aşkın yerleşme birimi okulsuz ve öğretmensizdir."1927-1981 döneminde;ilköğretimde öğrenci

---

20-Reşat Özalp,Aydoğan Ataünal,Millî Eğitimde Kongreler ve Şûralar,Cumhuriyet Döneminde Eğitim,İstanbul 1983,s.II7

sayısına,yüzde III9'luk bir artışla 5 milyon eklenmiştir ama, aynı dönemde okul sayısındaki artışın yüzde 658'de kalması, ülkemizde büyük bir dersane sıkıntısı yaratmıştır.Okul ve öğrenci-dolayısıyla dersane-sayısı arasındaki bu dengesiz gelişme,özellikle 1950'den sonra,hem eğitimsüresini kısaltan,hem de niteliğini olumsuz yönde etkileyen ikili,üçlü ve dörtlü öğretime yol açmıştır."(21) Bu durum sadece ilköğretimde değil orta öğretimde de hatta fazlası ile görülmüştür.Hızlı kentleşme sonucu şehirlerin nüfusu hızla artınca,eğitime olumsuz bir şekilde etki etmiştir.

Cumhuriyet devri eğitim sistemimizle ilgili en son ve en yeni bilgileri şu andaki Millî Eğitim Bakanı Avni Akyol şöyle anlatıyor:"1923-24 Öğretim Yılı'nda ilkokullarımızda yaklaşık 342.000 öğrenci öğrenim görürken,bu sayı 1988-1989'da yedi milyona yükselmiştir.Aynı dönemde öğretmen sayısı yaklaşık olarak 10.200'den 225.000'e;okul sayısı da 4.900'den, 51.000'e ulaşmıştır.

Ortaokul,lise,mesleki ve teknik liselerimizde,1923-1924 Öğretim Yılı'nda 159 okulda,1.892 öğretmenle,13.700 öğrenciye öğrenim imkânı verirken,1988-1989 Öğretim Yılı'nda 8.700 okulda,146.000 öğretmenimiz tarafından yaklaşık üçbuçuk milyon öğrenciye öğrenim verilmektedir.

Yüksek öğretim alanında sağlanan gelişmeler de

21-Yahya Kemâl Kaya,Bugün Millî Eğitimin Durumu,Cumhuriyet Döneminde Eğitim,İstanbul 1983, s.72

benzer bir eğilim izlemiştir. Nitekim, 1923-1924 Öğretim Yılı'nda sadece bir tane üniversitemizde yaklaşık 1.000 öğrenci öğrenim görürken; bugün, 29 üniversitemizde yaklaşık 28.000 öğretim elemanı ile 550.000 öğrenciye öğrenim imkânı sağlanabilmektedir." (22)

Sonuç olarak, Yahya Kemal'in de bir bölümünü yaşadığı Cumhuriyet döneminde eğitimle ilgili büyük mesafeler alınmış, sistem değişik zamanlarda yeniden ele alınıp düzeltilmiştir. Ancak yukarıda özetlenen büyüme ve gelişmelere rağmen çeşitli ihtiyaç ve problemlerin olduğu da ortadadır. Hazırladığımız bu ve buna benzer "tez"lerimiz önemli bir gayesi de arayış içerisinde olan eğitim sistemimize yardımcı olmaktadır.

22-Avni Akyol, Göreve Başlama Mesajı , Ankara 1989, s.4-5

B Ö L Ü M   I I .   A - P O L İ T İ K A   Y O L U Y L A

E Ğ İ T İ M

I - M i l l e t v e k i l l i ğ i

2 - E l ç i l i ğ i

I-M i l l e t v e k i l l i ğ i

Yahya Kemâl;şairlerinin ve nesirlerinin dışında, milletine "vekillik" yoluyla da hizmet etmiştir.Genç,fakir ve zulme uğramış bir millete,milletvekilliği yapmak zor,zor olduğu kadar da sorumluluğu büyük bir hizmettir.Ancak,aynı zamanda da şerefli bir hizmettir...

Kısaca politika veya siyaset denilen şey,aslında millete hizmet meydanıdır.Ne yazıkki bu hizmet yolunun kendine göre özel şartları vardır ve özel şartlar çok kaypak bir zemin üzerinde hazırlanmıştır.Yahya Kemâl gibi hassas bir ruhun bu sahada hizmet vermesi daha da güç şüphesiz...Üstelik, politikanın bu özel şartların dışında,onun milletvekili olduğu yıllarda;1-Devlet'in çok yeni ve tecrübesiz olması,2-Devlet işlerinde şairlere (sanatçılara) karşı duyulan güvensizlik gibi olumsuzlukların da olduğunu görüyoruz.

Bütün bu olumsuz şartlara rağmen Yahya Kemâl'in ciddi bir görev anlayışı ile bu zorlukları yendiğini görüyoruz.

Birinci T.B.M.M,çok zor şartlar altında Millî Mücadele'yi kazanmış ve yerini II.Meclise bırakmıştır.Yahya Kemâl,Mustafa Kemâl Atatürk'ün 29 Temmuz 1922 tarihli aşağıdaki telgrafı ile Urfa milletvekili seçildiğini öğrenir:

"Telgrafnâme-Dersaâdet,Dârülfünûn Müderrislerinden Yahya Kemâl Beyefendiye:

Anadolu ve Rumeli Müdâfaa-ı Hukuk Cemiyeti ve Halk Fırkası nâmına Urfa Livâsı'nda irâe olunan namzet lis-

temiz ihrâz-ı muvaffâkiyet eylemiş ve bu meyanda bulunan zât-ı âlîleri gibi kıymetli bir arkadaşımız Türkiye Büyük Millet Meclisi âzâlığına intihâb edilmiş olduğunu iblâğ vesflesiyle beyân-ı memnûniyet temenni-i muvaffâkiyet eylerim efendim.

Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti Reisi

Gaazî Mustafa Kemâl (I)

Yahya Kemâl, politikaya resmen bu şekilde başlamış olmasına rağmen, şaha çok küçük yaşlarda bu konularla ilgilenmeye başladığını görüyoruz. Şimdi bu duruma kısaca bir göz atalım:

Üsküp Adliyesi'nin polis kısmında kâtiplik yapan, kafası çalışan, çok okuyan, gururlu bir genç vardır: Ragıb Efendi. Şâirin babası da icrâ memûru olduğundan odaları birbirine yakındır. Yahya Kemâl, bu ahlâklı, temiz ve dürüst gencin yanına sürekli uğramaya başlar. Râgıb Efendi, Nâmık Kemâl'e hayran bir insan olduğundan, Yahya Kemâl'de de bu hayranlık uyanmaya başlar. Kendisinde ilk edebiyat zevkini uyandıran bu genç kâtib için şunları söyler: "Fikir ve mâlûmat atlaak olunabilecek ilk politika hevesini Üsküb'de Râgıb Efendi'den aldım." (2)

Yahya Kemâl, daha on yaşında (1894) siyasî bir olay olarak İstanbul'daki Ermeni ayaklanmasını ve bastırılmasını hatırladığında şöyle anlatır: "On yaşında bir Rumeli

---

1-Yahya Kemâl Enstitüsü Mecmuası, İst. 1988, III., s. 193

2-Çocukluğum Gençliğim Siyasî ve Edebî Hatıralarım, s. 63

çocuğuydum.İstanbul'u bilmiyordum.Ermeni diye bir nevi reâyâmız olduğunu gaayet mübhem bir mâlûmat olarak edinmiştim.İstanbul'da olup biten işlerin ne olduğunu iyi kestiremiyordum.Yalnız devletin sıkıntılı günler geçirdiğini hissediyordum.Galiba siyâsiyâta dâir ilk aldığım mâlûmat budur."(3) Yahya Kemâl,daha sonraki Girit ihtilâlinin de kendisini bu şekilde ilgilendirdiğini söyler.Bu ilgi on iki yaşlarında babası ile birlikte Selânik'te katıldığı Jöntürk toplantılarında şekillenmeye başlar.Bu toplantılarda Tesalya harbinin kazanılmasına rağmen Padişah Abdülhamid Han'ın aleyhinde sözler duyar.Bu toplantılardaki padişah aleyhdarlığı ona şu sözleri söyler:"Askerlerimiz Yenişehir'i,Dömeke'yi bu kadar memleketleri fethettiler,alçak Sultan Abdülhamid hepsini yine Yunan'a verecek."(4)Babasının da bulunduğu bir toplantıda söylenen bu sözler,orada bulunanları ve özellikle babasını telaşa düşürür.Kendisini azarlar.Nasihât eder.Padişahın büyüklüğünden,bu harbi onun sayesinde kazandığımızdan,padişahı sevmenin Allah'ı ve Peygamberi sevmek demek olduğundan bahseder.Bir daha hiç bir yerde bu şekilde konuşmaması,aksi takdirde başlarına çok büyük belâların geleceğini anlatır.

Paris'e ilk geldiği aylarda babasından tahsil gâyesi ile"siyasete karışmamak şartı"ile ayda yüz frank'lık bir gelir elde eder.Bu para kesildiği zaman sefaletin kapıda olmasına rağmen o günleri şöyle anlatıyor:"Firârımın acıklı sergüzeşti kafamı uslandırmamıştı.Bütün varlığımla siyâsî

3-Çocukluğum Gençliğim Siyâsî ve Edebi Hatıralarım,s.57

4- " " " " " " ,s.60

hayata atılmak heveslerimi yenemiyordum.

1903'de bir Türk gencine göre siyasi hayat neydi? Namık Kemâl'in bırakmış olduğu bir an'aneydi:içeride menfâ, Fransa'da firâri hayat idi."(5)

Bu anlayışı o yıllarda "Jöntürklük" denildiğini biliyoruz.Jöntürklük'ün standart bir program olmadığını hatta mensupları arasında bile derin görüş farklılığının olduğunu gören Yahya Kemâl,onlarla pek sıkı bir irtibat içine girmez.

Yahya Kemâl,güvenmediği ve sağlam bir anlayış olarak görmediği Jöntürklük hareketi içine girmez ama Ulûm-ı Siyasiye Mektebi'ne kaydolur.Politika ile ilgili ilk ciddi hareketin bu olduğunu görüyoruz.Bundan sonra Yahya Kemâl'i politika'yı daha iyi anlayan bir insan olarak görüyoruz.Devrinin politika anlayışından farklı daha tutarlı bir anlayış ortaya koyar: "Siyasi olmayan lâkin ilim yoluyla siyasi meselelerin hallini en iyi bilen bir âlim,bir milletin siyasetini tarifleriyle idâre edemez."(6) Ona göre medeniyetin bütün dallarında olduğu gibi, siyasette'de meselenin içinde olmak gerekir,dışında kalan insanların başarılı olmaları mümkün değildir.

Yurda döndükten sonra Yahya Kemâl'in bu anlayıştan hiç ayrılmadığını görüyoruz."Siyasi fikirlerimizin târîhi hakkında henüz tek bir eser yazılmadı.Bu mevzû üzerinde bir eser, çok fakir olan nesrimize yeni bir çığırın rengini kazandırdıktan sonra en âdi hırs adamlarının ikide birde meydana atılma-

---

5-Çocukluğum Gençliğim Siyâsi ve Edebi Hatıralarım, s.198

6-Yahya Kemâl,Siyasi ve Edebi Portreler,İst.1986, s.23

siyle Sormagir Mahallesi'ne dönen politikacılık vâdisini de mehmâemken (olabildiği kadar) tasfiye etmiş olurdu." (7) diyerek bu konuda eksiklerimizi tespit edip daha tutarlı bir yol izlemenin memlekete kazandıracaklarından bahseder. Bu konuda metodu da tarih görüşlerinden çok etkilendiği Müverrih Albert Sorel'in şu sözü ile ifade eder: "Siyasiyatta hiç bir zaman vesileleri sebeple karıştırmamalı! Vesilelerin siyâsiyatta aldatıcı bir hassaları vardır: Sebep gibi görünürler!" (8) Gerçekten, yalandan bahaneleri hadiselerin asıl sebepleri zannetmek gerçeği görememek demektir.

"Bugün memleketin mukadderâtı etrâfında çalışan her Türk bilsin ki Türk elinde politika asıl mânâsındadır. Yâni iktisâdiyat demektir. Kadîm devirlerin meşhur feylesofu "Aristotalis" politikayı "iktisad ilmi" mânâsına kullanır. Biz bugün bu mânâyı idrakimize hakketmeğe mecburuz. Zaten biz bunu böyle anlamakta tekâsül etsek bile o bize kendisini ergeç hissettirir. Çoktan beri söylediğimiz, yazıp çizdiğimiz iktisad nazariyelerini devri kapandı; şimdi gerek millî hayatımızda gerek beynelmilel hayatta iktisad cereyanlarına bilfiil karışıyoruz. Yakın bir zamanlarda da göreceğiz ki gerek meclisde ve gerek dışarda siyâsî ihtiraslarımız yalnız iktisâdiyat yatağından akacaktır." (9) Günümüzde askeri paktların, yerini ekonomik paktlara (A.E.T gibi) bıraktığını düşünürsek 1925'de söylenen bu sözlerin önemini daha iyi kavramış oluruz. Yahya Kemâl'in sanatçı-

7- Çocukluğum Gençliğim Siyâsî ve Edebî Hatıralarım, s.179

8- Yahya Kemâl, Eğil Dağlar, İstanbul 1975, s.26

9- Yahya Kemâl, Mektuplar Makaleler, İstanbul 1977, s.200

lığı dışında bu özelliğini bilmiyen dostları bazan şaşır-
mışlardır."Nasıl oldu bilmiyorum bugünkü söz evvalâ iktisadî duru-
mumuzdan açıldı.Şimdiye kadar bir çok def'alar siyasetten bah-
setmişti.Bir zamanlar elçilik yaptığı için bu konuya ilgisini
tabii bulmuştum.Fakat bugün uzun uzun iktisadî durumumuzdan
bahsedışı doğrusu biraz tuhafıma gitti..."(10)Halbuki S.Sami
Uysal Yahya Kemâl'in siyaseti"iktisad ilmi"olarak kabul etti-
ğini bilseydi bu konuşma hiç tuhafına gitmeyecekti.

Yahya Kemâl,politika'yı"Sorma gir.Mahallesi"haline
getiren anlayışı Muallim Naci'nin şu beyiti ile tenkit eder:

"Ayrılan millet ittihâdından
Kessün ümmidini ittihâdından!"

Maamâfih her inkirâzın tabiatı iktizâsındandır,
her ne zaman ki devlet kazâ ve kaderin cilvesine uğrar,yıkı-
lır,parçalanır,dağılır hemen kendi bünyesinde iftirak,fesad,
fitne belirir.....

Maamâfih bir milletin başına böyle günlerde en zi-
yâde şiddetle belâ kesilen ne rûhları çürüklerdir,ne sütü bo-
zuklardır.Çünkü bu gürûhu,bir milletin bünyesi er geç ifraz
eder.En ziyâde belâ kesilenler o milletin millî duyusuna,
millî sezişine,millî görüşüne taban tabana zıd bir akideye
saplanan,Muallim Nâcî'nin o güzel beyitinde işâret ettiği,
nâmuradlardır.Çünkü medrese tâbiriyle hem dall hem de mudil'
dirler.Bu tâifeye "siyâsiler",mezheplerine de "siyâset" der-

10-S.Sami Uysal, a.g.e , s.192

ler.Bunların akılları sıra bir devlet münkarîz olursa ancak kendi siyâsî hataları yüzünden olur.Kurtulursa siyâsetle kurtulur.Bu sihirli,efsunlu,büyülü kaidenin aksi vârid olmaz. Bunun çün de bu efsunlu çareyi kendi akıllarından başkasına da emânet edemezler.Ancak iktidarın başında kendileri bulunmalılar ki büyü tutsun."(II)

Siyâsiyat mezhebinin bu siyâsîler tayfası,politikayı "Sorma gir Mahallesi'ne" çevirdiklerinden,Yahya Kemâl, ciddi ve tutarlı davranışlarla politika'ya kendi düşündüğü gerçek anlamını kazandırmaya çalışır.

Daha önce bahsettiğimiz gibi,politikanın kendine has kuralları dışında,politikacılarımızın da tecrübesiz olması,çalışmaların aksamasına,çok kıymetli olan zamanın boşa geçmesine sebep oluyordu.Meclis'in çalışmasında özellikle zamanın dikkatli kullanılması gerekiyordu.Yahya Kemâl "Bir vîrâne olan vatanımızın umran temellerini açacak olan meclis'in vaktini tasarruf etmesi bir düşünce değil,bir sevk-i tabii hâline gelmesi özlediğimiz bir hâldir."(I2) diyerek,Meclis'te yapılan lüzümsüz ve uzun konuşmaların sakıncasını ortaya koyuyordu."Ben Dârülfünûn mesleğindenim"diyerek asıl mesleğinin "eğitim"olduğunu ortaya koyarken,bu görevini Meclis'in kürsüsünde de devam ettiriyordu:"Milletvekillerinin sorgu ve suâl ve söz hakları mukaddestir.Ancak bu hakları milletvekilleri istedikleri gibi kullanılabilirler.Görüyoruz,mecliste bâzan sırf ihtisâsa müteâllik bir madde üzerinde müzâkere geçiyor:

II-Eğil Dağlar,s.24-25

I2- Mektuplar Makaleler,s.200

"Silindir lâzım mı, lâzım değil mi? diye münakaşa başlıyor, otuz meb'ûs söz alıyor, silindir üzerinde bir ihtilât saatlerce uzuyor, bu gibi ihtisasa aid mes'elelerde mütehassısın hükmüne inkıyâd etmek dünyanın her parlamentosunda az çok teâmül halindedir. Encümenlerinin kılı kırk yarararak hallettikleri mes'elelere karşı da itîmad hissiyle hareket etmek bu kabîl-dendir. Türkçemizde "Uzun sözün kısası" diye mârûf olan mesele-nin bilhassâ parlamento kürsülerinde büyük bir değeri var-dır." (13) Genç Devlet'in tecrübesiz Meclis'ine, basit ama ö-nemli uyarıları yapmak Yahya Kemâl'e bu şekilde nasip olu-yordu. Meclis'in çalışmasıyla ilgili bir başka uyarısı da şu şekildedir:

"Dağlar gibi yüksek bir iş silsilesi karşısında bulunuyoruz. Şubat başlangıcından Nisan sonuna kadar uzanan devre epey sürekli bir içtimâ devresi olmalıdır ki bu iş sil-silesini söktürebilsin.

Nisan sonu Teşkilât-ı Esâsiye Kanunu'muzun kay-dettiği âzâmî altı ay tâtil devresinin başlangıcı olacağına göre, meclis faaliyetini teşdîd ve zamânının hacmini tevzi et-mek zarûreti kendini hissettirmektedir. Dünyanın her yerinde, meclisler, sa'yın temdîdinden yorulur, lâkin teşdîdinden yorul-mazlar, bilâkis küşâyış hissederler. Haftada dört gün içtimâ sekiz saat sa'y azdır. Bir Şubat'tan sonra Meclis'in haftada altı gün içtima etmesine bâriz bir ihtiyaç hissediliyor." (14)

13- Mektuplar Makaleler, s.199-200

14- " " ,s.199

Meclis'in çalışmaları konusunda bu ve buna benzer teklifleri elbette politika adına güzel şeylerdi. Ama asıl güzel olan bunların sadece sözde kalmayıp bizzat kendisi tarafından da uygulanmasıydı.

Yahya Kemâl, T.B.M.M'nde 21 Ağustos 1923 tarihinde Lozan Antlaşması'nın tasdiki için yapılan görüşmeler sırasında şiddetli ve sürekli alkışlarla karşılanan şu konuşmasını yapar:

* Arkadaşlar! Ben de be-tahsis Cenub hudûdumuzdan bahsedeceğim...

İki sene evvel Ankara i'tilafnâmesi akdedilirken eğer müzâkerâta akl-ı selim rehber olsaydı der idim ki şimdiki ceriha gibi kanayan hudûd çizilmezdi. Lazkiye'nin cenûbundan bir çizgi çizilirdi; bu hudûd Cebel-i Sem'an'a kadar çıkar-
dı ve Garbde o hudûd Türklerle meskun bir kıt'ayı Anavatan'a bırakırdı. O hudûd Fırat'tan Cebel-i Sem'an'a kadar gelirdi. Fırat'ı takib ederdi. Çünkü Lozan'da Rumeli hudûdumuzdaki daha küçük bir nehri bir Sedd-i Çin gibi hudûd-ı tabii addediyorlardı. Ve orada 600.000 Türk ikâmet ediyordu; o 600.000 Türk'ü Yunanistan'a elleri kolları bağlı teslim ettiler. Acaba Fırat Meriç kadar bir hudûd-ı tabii teşkil edemez mi idi?

Şimdi oradaki hudûd yalnız ırk ve milliyet nazâriyesi aleyhine değil, tabiat aleyhinde de bir hudûddur. O hudûda karşı tabiat isyan ediyor... Binâenaleyh diplomatlar eserlerini ikmâl ettiler; söyleyecek söz kalmadı gibi. Fakat ben diplomatlara değil Fransız milletinin vicdânına hitâb edi-

yorum.O Fransız milleti ki iki büyük şîârından bir vatanperverliklidir.Biri akl-ı selîm'dir.Fransızlar;kırk sekiz sene Alsaca Lorraineiçin ağlayan Fransızlar bizim kaç sene İskenderun ve Antakya için ağlayacağımızı belki her milletten daha fazla hissedebilirler ve yine Fransız akl-ı selîm'i,Fransız Hükûmeti'ne cenûp hudûduna daha selîm tarz ve istikâmet gösterir ve oradaki ceriha kanamaz.Bir taraftan yurduna sığınmak isteyen bir millet müsterih olur ve diğêr tarafta da Sûriye ve Sûriye'nin hâmisî olan devlet müsterih olur.

Kürsüden inmeden evvel bir kelime daha söylemek istiyorum.Bu anda Antakya ve İskenderun mühîm bir saat yaşıyor.Bu iki şehir zannetmesinler ki onlar için bu saat hiç bir zaman vedâ saatleri değildir.Biz o milletiz ki Yunan topları Haymana'dan Polatlı'ya doğru patlarken biz,bütün o ateş hattının arkasında İzmir'de,Bursa'da,Edirne'de Türk bayraklarını görüyorduk.Ve o anda bizim mefkûremizi cinnet telâkki edenler vardı...Biz bu gün,bu anda Antakya'da,İskenderun'da ve bütün o toprakların arkasında kalan Türk bayraklarını görüyoruz.Ve bizim mefkûremizi hiç bir şey durduramayacaktır."(15)

Bu inanç kararlılığın Hatay'ı Anavatan'a kattığına da şahit olduk.

Yahya Kemal,1923'te Urfa'dan milletvekili seçilmesine rağmen fikrî hayattan siyasî hayata geçişi,1922'de "Lozan hey'et-i murahhasasına müşâvir" seçilmesiyle başlar.

Siyâsî hayattaki ilk başarısını ise şöyle anlatır:

" 1925'te Türkiye-Sûriye hudud tahdidi hey'etine murahhas tâyin edildim.Fransızlarla olan bu müzâkerede Payas istasyonunun arkasında altı kilometre arâzi ile Kilis'den on üç,Hassâ'dan on sekiz Türk köyünün Anavatan'a ilhâkını te'mîne muvaffak oldum."(I6) Bu herhalde küçümsenmeyecek bir başarıdır.

Ankara'da Hâkimiyet-i Milliye gazetesi ikinci Meclis'e seçilen Milletvekilleri'ni tanıtan bir anket yayımlar. Yahya Kemâl'in bu ankete verdiği cevaplar Eğitim Tarihimiz açısından gerçekten önemli belgelerdir:

Soru: "Yeni Meclis'de faaliyetinizi en ziyâde hangi sahâda göstereceksiniz ?

Cevap:" Ben Dârülfünûn mesleğindenim;şimdi de Türk vatanının asırlardan beri bir nur merhâlesi olmuş bir şehrin,Urfa'nın meb'usuyum,başlıca faaliyetimi maarifde teceddüdümüz işlerine hasredeceğim.

Biliyorsunuz ki bütün meb'uslarımız maarif ihtiyaçlarımızı şiddetle hissetmekte müttehiddirler.Ancak uzun iştiyaklardan dur-dırâz nazâriyelerden fiil sâhâsına geçmenin saati çalmıştır.Halk da bu hakikat devresine girdiğimizi hissediyor.Daha intihâb edildiğim gün Urfa müntehîblerinin ilk arzûsunu ifâde eden bir telgrafnâme aldım;Urfa'lılar merkezlerindeki maarif müdüriyetinin tesisini mutlaka talep

---

I6-Yahya Kemâl'in Hatıraları, s.58

ediyorlardı. Zannederim ki halk maarife vatanın her yerinde böyle teşnedir. Yanlız halk bizim nazâriyeli mevzelerimizden bıkmış, mekteplerimizi mücesssem olarak görmek istiyor."

Yahya Kemâl'in bu cevâbında dikkatimizi çeken bir kaç husus var: Birincisi, Yahya Kemâl, milletvekili seçilmesine rağmen asıl görevinin "eğitimcilik" olduğunu vurguluyor. İkinci- si olarak, eğitim konusunda mutlaka yenilikler yapılması gerektiğini söylüyor. Üçüncü olarak da, halkın "eğitim" işlerine eskisinden daha fazla önem verdiğini ve nasihat değil iş istediğini özellikle hatırlatıyor.

Kendisine yöneltilen ikinci soru: "Sizce maarif siyasetimiz nasıl olmalı?"

Cevap: Bence... Evet bence... Sarahatle söyleyeyim: Kemiyyetten keyfiyete, adedden kıymete geçmek olmalı. Bugünkü maarif bütçemizle yirminci asırda, meselâ en müterakkî bir Avrupa memleketinde ne kadar maarif elde etmek kabilsen okadarsını te'min etmeğe çalışmalı. Kıymet kıymeti doğurur. Şimdi, bilfarz elimizde, şu Şark'da gördüğümüz Amerikan kolâjleri mükemmeliyette diğer nümûhelerini doğururdu. En âşikâr bir hakikat- tir ki bizim bugünkü maarif bütçemizle, yirminci asrın terbiye ve tâlim esbâbını hâiz, bizde olduğu kadar mektep vücûda gelemez. Otuz seneden beri muttasıl mektep açmak derdinden kurtulamadık. Meşrutiyet'in epeyce dolgun olan maarif bütçeleri, maarifin kıymetinden ziyâde muttasıl açılan mekteplerin adedine hasredildi. Bütün o paralarımız hebâya gitti. Ben

taleb edeceğim ki halk hükümeti parasını maarifin kıymetine versin, adedine değil. Az fakat öz bir maarif, işte maarif siyâsetinde benim gözettiğim hedef." (17)

Bir önceki bölümde devrin eğitimini anlatırken, şairin yetiştiği dönem için - bugünkü bilgilerimizle- çok sayıda okul açıldığını, ancak açılan okullardaki eğitimin kıymetinin, kalitesinin yükseltilemediğini söylemiştik. Aynı tespitin, daha o yıllarda Yahya Kemâl tarafından da yapıldığını görüyoruz.

Yahya Kemâl'le yapılan bu mülâkatın tarihi 3 Temmuz 1923'tür. Ankara'da yapılan Hey'et-i İlmiye'nin tarihi ise 15 Temmuz 1923. Heyet-i İlmiye çalışmalarının bitimine bir gün kala T.B.M.M 'nde okunan programında Millî Eğitim'le ilgili şu madde dikkat çekicidir:

" 3-Hükümet tahsilin bütün derecelerini âzâmî inkişaf temini için aynı ehemmiyeti verecektir." (18)

Bu madde, Yahya Kemâl'in "öz bir maarif" anlayışının bizzat hükümet tarafından programa alındığını göstermektedir.

-Maarif sâhasından başka sâhalarda hasr-ı faaliyet etmek niyetinde değil misiniz ? sorusuna verdiği cevap da dikkat çekicidir:

" Meb'uslarımız, iki encümende çalışmak mecbûriye-

17-Yahya Kemâl Enstitüsü Mecmuası, III , s.258

18-M.E.B ,Cumhuriyet'in 50.Yılında Millî Eğitimimiz,

İstanbul 1973, s.24

tindedirler.

Dahili işlerimizde mâzinin sakım an'aneleriyle, kırtâsiyecilikle, havâlecilikle, işe adam arayacak yerde, adama iş bulmak derdiyle el'an mâlûluz. Genç halk hükûmeti, bugün mes'ûliyet vahîmesinden âzâde, halkdan ve hakdan başka bir şeyden yılmaz, işinin eri bildiğini yapar, yaptığını bilir. Memurlardan mürekkep asrî bir idâre makinesine muhtacdır. Dahiliye işlerimizi tâkîb edeceğim." (I9)

Yahya Kemâl, hâlâ bugün de şikâyetçi olduğumuz iki uygulamayı gündeme getirmiştir: Bürokrasi ve işi ehline vermememe... Bu iki eksikliğimiz de en az eğitim kadar önemlidir. O günden bu güne hâlâ şikâyetçi olduğumuza göre, bu konularda da başarılı olduğumuzu söyleyemeyiz.

"-Halkın en büyük ihtiyaçlarını nerede hissediyorsunuz ? sorusuna, memleket meselelerine karşı sorumluluk duyan bir insan olarak verdiği cevap çok anlamlıdır:

- Nerede değil, halkın zarûrî ihtiyaçları bir mi? On mu ? Yüz mü ? İş bölümü, iktisad, maarif, sıhhat, yol, asayiş, mütemeddin daha neler değil. Fakat ben arzu ediyorum ki bu yeni meclis devresinde hâl-âşına bir vatanperverlik modası teessüs etsin. Coşkun vatanperverlik devri kapandı. Hakikatla karşı karşıya bulunuyoruz. Yani Türkiye, eski saltanattan bir mâmûre değil, bir hârâbe tevârûs etti. Hükümetin bu vâsî harâbede her ihtiyacı birden tatmin edeceğini zannetmek mazârdır.

I9-Yahya Kemâl Enstitüsü Mecmuası, III ,s.258

Çünkü yarın bu zandan daha mânâsız bir inkisâr-ı hayâlle neticelenir. Harbde muzafferiyet mucizesi bir kaç senede gösterilebilir. Bugünkü hükümet o mucizeyi üç senede gösterdi. İmar, tenvir mucizesini de gösterecektir. Fakat her halde birkaç senede değil. Çünkü bu iş daha uzundur. İşte bu uzun devrenin çilesini de çıkaracak halkın ihtiyaçları merhale merhale tatmin olunacaktır. Bir âlim "dehâ; uzun bir sabırdır " demiş. Bu sözle, âmil olacak ihtiyaçlar birbirine bağlı ve birbirinin tatminine mâni bir silsiledirler.

Halkın dimâğını tenvir etmek ilk düğümü çözmektir." (20)

Dertleri bilmek, çözümlerin yarısıdır. Bu cevapta da Yahya Kemâl'in problemlere gerçekçi bir gözle baktığını görüyoruz. Yapacağız, edeceğiz demiyor. "halkın zihnini aydınlatmak"la işe başlanacak, sonra sabırla çalışılacak diyor. Şair, özellikle başlama noktasını isabetle seçmiş. "İlk düğüm" diyor ona. Hiç kimse sihirli bir değnek beklemesin diyor. "Çözüm" gerekçesi bir vatanperverlik modası kurmak"tır. Heyecanları ve duyguları bir kenara bırakıp gerçekçi bir gözle ihtiyaçların tespit edilip mantıklı çözüm yollarının bulunması gerekmektedir.

Yahya Kemâl'in politikaya atıldığı yıllarda, önemli bir problemin de devlet işlerinde sanatçılara karşı duyulan güvensizlik olduğunu belirtmiştik. Bu olumsuz bakış Yahya Kemâl'i çok üzmektedir. Halbuki o, işin ehline verilmesinden yanadır. Kendisi, resmen politikaya atılmadan, İstanbul Darülfü-

---

20-Yahya Kemâl Enstitüsü mecmuası, III , s.260

nu'nda hocalık yaptığı yıllarda, memleketin halini yakından takip edip çeşitli yazılar yazmıştır. Yazmış olduğu bu makaleler onun devlet işlerinde ne kadar ileri görüşlü olduğunu ispat etmeye yeter kanaatındayız. Hatta o dönemde yazdığı yazılardan bazılarının Atatürk tarafından kesilip saklandığını da biliyoruz.

Şairlere ve sanatçılara karşı duyulan güvensizlik hakkında Lozan'da Nimet ve Leylâ Hanımefendiler'e yazdığı mektupta şunları söyler: "Lozan'da nasıl günler geçirdiğimi önce yazdığım mektuplarda az çok anlatmıştım. Konferans müzâkerelerinin sürekli câzibesine tutulduk, o zamandan beri bilâ fâsıla dimağın meşgûlüz. İnsan bu âlemin içinde hârice pek az bakabiliyor. Bâhusus benim meşgûliyetim dâima bir ihtimam ister. Ben de işimde hadd-i âzamî intizam ve sa'y gözetiyorum, tâ ki bir şâir, vatan işlerini lâzım olduğu gibi göremez denilmesin. Bilirsiniz ki şâirlere dünyâ işlerinde hiç bir kusur affedilmez. Ben bunun aksini isbât etmeğe çalışıyorum." (21)

Gerçekten böyle bir peşin hükmün yanlışlığını ortaya koymanın bir tek yolu vardır; o da "aksini ispat etmek" tir. Çünkü buna kimsenin itirazı olamaz. Aynı konuda bir başka yerde şunları söyler:

"Şairliğin dangası alınlarında bir mahkûm işâreti gibi durur. Ciddi meslekler, mevkiler ve işler kendilerine çok görülür. Hayatın saâdetleri kendilerine bir türlü yaraştırılmaz." (22) Şairlerin önemli konularda ciddiye alınmamaları Yah-

---

21- Mektuplar Makaleler, s.105

22- Edebiyata Dair , s.253

ya Kemâl'i bunun aksini ispat etmeğe adeta mecbur bırakmakta-
dır.

Napole'on'un, XVIII. asır Almanyası'nda edebiyat mensuplarının politikaya ve idâreye karıştırılmamasının çok zararlar ortaya çıkardığına dair görüşü, Yahya Kemâl'in hoşuna gider:

" Şu, hayatta bir şey olmayanlar, bir şey olanları bilhassa politika içinde görünce hemen taşlamaya başlarlar. Meselâ "Aman efendim o şairdir" yahud da " "Feylesoftur!" diye, hatta "mühendistir, doktordur!" diye tensik etmeğe çalışırlar değil mi? Nâdâların bu hâlet-i rûhiyesi tahlil edilince anlaşılır ki politika yani bir milletin mukadderâtının cereyanları tamâmiyle şahsiyetsiz olanların elinde bulunmalıdır, demek istiyorlar. Ben bu nazariyeyi tersine çevirmek bir parlamento- nun içinde hiçbir meslêğe veyâ meziyete muzaf olmayan bir kimse görünce: "Bu adam politika ile uğraşamaz, dışarı atınız, çünkü kendisi hiç bir şey değildir!... demek isterdim" (23)

İşte Yahya Kemâl sözle söyleyemediği bu gerçeği davranışları ile, politikada kazandığı başarılarla bir bakıma daha tesirli söylemiş oluyordu.

Fazıl Ahmet Yenisey'e 9 Kasım 1928'de Varşova'dan yazdığı mektubunda şöyle der bu konuda son olarak:

Bir milletin mütefekkirleri onun mukadderâtına en ziyâde alâkadar olan ve en hassas insanlar ise, hekestenden ziyâde onların politika içinde yaşamaları doğru olur." (24) Bun-

---

23-Mektuplar Makaleler, s.84

24- " " , s.84

ları söylerken,yaptıkları ile de bu görüşlerini bir bakıma uyguluyordu.Memleketin kaderiyle en fazla ilgilenen ve en hassas insan,vatanın tehlikeli anlar yaşadığı günlerde bütün gücüü bu yolda harcıyordu.Tevhid-i Efkâr ve Dergâh'da yayımladığı yazılar sanki İstiklâl cidâli'nin günlüğü gibidir.

Bu hassas insan İzmir ve Edirnemiz'in Yunan çizmeleri ile çığnenip işgal edildiği günler şunları söylüyordu:

"Günü gününe siyaset,siyâsetsizliğin ta kendisidir, ne kadar dâhiyane kullanılsa muhakkak kötü netice verir.Eğer Ankara altı aydan beri bir türlü taayyün edemiyen Yunan işlerine gözlerini kaptırsaydı,İnönü'de mağlup olurdu.Kuvâ-yı Milliye ve bütün milliyetperver Türkler,ancak İzmir ve Edirne vatanına kavuşup da devlet be-tekrâr taessüs edinceye kadar bir sâniye gevşemeyeceklerdir.Türkler için sulh İzmir'den ve Edirne'den son Yunan neferinin çıktığı günden sonra başlaya bilir(25): Gerçekten öyle olmamış mıdır?Yunanlılar'ın İzmir'de denize dökdükleri gün barışın ilk şartları yerine getirilmişti.İlk şart diyoruz çünkü savaş meydanında kazanılan bu zaferin masada da devam etmesi gerekiyordu.Bu konuda da şöyle diyor şair:

"Türk devletinin vücûdunu tasdik edecek bir sulh muâhedesi,yanlış bir hak olarak değil Şark sulhünün bir mantığı olarak Meriç boyunu Türklere iâde etmeğe mecburdur.Yunanistan harbe yarım yamalak girdiği gibi,harbi yarım yamalak yaptığı gibi sulhü de yarım yamalak bir eser olarak tasavvur ediyor.Anadolu'nun harbinden sıyrılıyor,Rumeli'nin Marmara sahillerinde kalmağı tabii görüyor.Tasavvur ettiği haritada,yah-

ñız kendi hülyasına muvâfık, fakat Şark'ın muvâzenesi nâmına gülünçtür." (26) Bu gülünçlüğe aldırılmıyan Yunanlılar Batı'nın desteği ile, savaştan ağır bir yenilgi ile çıkmalarına rağmen isteklerinde diretiliyorlardı. Ancak, Yunanistan'ı kendi medeniyetlerinin beşiği olarak kabul eden Batı da artık desteğini çekme durumundaydı. Bu durumda "Yunanistan Şark'ta Avrupa devletlerinin medeniyet vekili değil bilâkis fütûhatının üstüne oturmuş, hissesini kendi müdâfaa etmeğe mecbur bir vaziyette-dir, yarın Yunanistan dahâ ziyâde yalnız kalacak; bütün cihan diplomatlarının geçen seneden beri bin kere dediği gibi bir kere daha diyebiliriz ki Yunanistan kendi başına bütün Adalar Denizi iskelelerinin üstüne oturamaz..." (27)

Bütün bunları, resmen politikaya girmeden önce söyleyen Yahya Kemâl, şairlerin, sanatçıların ve mütefekkirlerin, de memleket meseleleri konusunda fikir sahibi olabileceklerini, hatta herkesten fazla bu konuda başarılı olabileceklerini, bu düşüncede olmayanlara anlatmaya çalışıyordu.

Yahya Kemâl'in devlet adamlığı ve parlamenterliği konusunda Faruk Nafiz yazdığı bir mektubunda şöyle der:

"San'atçıları derhal anlayanlar, filhakika, idare kabiliyetinizi ihâta etmekte geciktiler, mamâfih hamdolsun ki yine anlayabildiler. Çünkü ben de onlarda bu anlamak kabiliyetini ağır görüyorum. Kabil olsaydı sizin yanınızda san'at âleminde olduğu gibi idâre işlerinde de hürmetkâr hayranınız kal-

---

26- Mektuplar Makaleler, s.148-149

27- Eğil Dağlar, s.49

mayı çok isterdim." (28) Faruk Nafiz'in övgü ve iltifatlarla dolu mektubu, aynı zamanda, Yahya Kemâl'in idâreciliğini anlayamayanları, nazik fakat kurnazca tenkit ediyordu. Siyasette doğru dâima biraz geç söylenir derler. Gerçekten siyasetteki doğruları hep daha sonra tarihçiler anlatmışlardır. Ancak, siyasette doğruları zamanında söyleyebilen insanlar, gene tarihçiler tarafından başarılı ve büyük insan olarak kabul edilmişlerdir. Bizim yakın tarihimizde, Yahya Kemâl, doğruları zamanında söyleyebilmiş ender politikacılarımızdan birisidir.

Yazımızın başında Yahya Kemâl'in, en âdi hırs adamlarının ikide birde meydana atılmak suretiyle politikayı bir "Sormagir Mahallesi"ne çevirmelerinden şikâyetçi olduğunu söylemiştik. Gerçekten o, zamanı geldiğinde bazı şeylerin bırakılması gerektiğini de ispat etmiştir. Hırs haline getirilebilecek en kolay işin politikacılık olduğunu biliyoruz. Çünkü politikanın belki de en önemli şartlarından biri de hırstır. Yapısı buna çok müsaittir. Politika böyle bir özellik taşımasına rağmen Y. Kemâl zamanı geldiğinde ondan ayrılmasını bilmiştir. 1950 seçimlerinde kendisine her iki taraf da ısrarla teklifte bulundu kları (29) ve kazanacağını da kesin olmasına rağmen aday olmaz. Bir bakıma eğitime politika yoluyla hizmet eden Yahya Kemâl onu da zamanında bırakmasını bilmiştir.

Politikadan ayrıldığında geride, yeni bir politika anlayışı, Meclis'in çalışma sistemi ile, Meclis'te gündeme

---

28-Yahya Kemâl Enstitüsü Mecmuası, III ,s.207

29-Daha fazla bilgi için bk. ,S.Sami Uysal,a.g.e ,s.152

getirdikleri ile ve şairlerin de bu işleri başarabileceğini ispat etmesi ile unutulmuyacak hizmetleri bırakmıştır.

2- E l ç i l i ğ i

Yahya Kemâl'in milletvekilliği dışında politika yoluyla eğitime hizmetlerinin bir kısmı da "elçilik" yoluyla olmuştur. Yahya Kemâl'in üç yıl Varşova'da, üç yıl Madrit'te ve bir yıl da Karaçi'de olmak üzere yedi yıl elçilik yaptığını görüyoruz.

Acaba Yahya Kemâl, Paris'te iken Siyasal Bilgiler Fakültesi'nin "Dış İlişkiler" bölümüne kaydolurken gelecekte Hâriciye işleri ile ilgili bir görev almayı düşünmüş müdür? Bu sorunun cevabını pek net olarak bilmiyoruz. Ama bildiğimiz bu iki hadise arasındaki ilgidir.

Yahya Kemâl'in ilk dış görevi, Lozan Konferansı sırasında. Daha sonra bizzat Atatürk'ün imzasını taşıyan "İtimadnâme" ile, 24 Mayıs 1926'da Lehistan'a (Varşava'ya) fevkalâde murahhas ve Orta elçi olarak tayin edilir.

Yahya Kemâl'in Polonya'nın merkezi Varşova'ya gönderildiği tarihte, Polonya'da Parlamento ve siyasi hayat büyük bir kargaşa içinde bulunuyordu. Bu bakımdan Yahya Kemâl'in itimatnâmesi Polonya devlet başkanına sunduğu anda yapılan konuşmalar iki ülkenin bir birine beslediği duyguları net bir şekilde ortaya koyar. Yahya Kemâl'in 19 Haziran 1926 günü yapılan törenle ilgili Hariciye Vekâleti'ne yazdığı mektup bu açıdan önem taşımaktadır. Mektup şu cümlelerle bitmektedir.

"Nutuklardan sonra Reısicumhur'la hususi görüş-

tüm. Leh Milleti'nin Türklüğe karşı beslediği muhabbet ve şükran hislerini hassas bir lisânla mükerreren ifâde etti ve: "Lehistan taksimini tanımayan Millet sıfatıyla Türkiye'ye Leh Milleti müebbeden minnettardır." dedi ve ayrılırken: "Gâzî Mustafa Kemâl Paşa Hazretleri'ne ihtirâmatımın tebliğine tavassut etmenizi rica ederim." cümlesini ilâve etti.

Resm-i kabûlümüzün samîmî hâhişle vuku'bulduğunu, gerek Hükû met erkânı, gerekse Matbu at tarafından müsâit ve mütemâyil bir telâkkî gördüğümü arz ederim." (30)

Görüldüğü gibi Yahya Kemâl Polonya'daki görevine bu şekilde başarı ile başlamıştır. Bir elçi veya Büyükelçi'nin en önemli görevi ülkesini başarı ile temsil etmektir. Bunun dışında bulunduğu memleketin iç ve dış siyasetini, Parlamento ve Hükümetinin çalışmalarını, komşuları ile olan münasebetlerini, oradaki Türkiye'yi ilgilendiren her türlü haberi, konuşmaları anında bağlı bulunduğu Dışişleri Bakanlığı'na bildirmektedir. Bakanlığın konularla ilgili sorularını mümkün merteye objektif cevaplar.

"14 Haziran 1926 tarihinden 14 Mart 1929 tarihine kadar Varşova'da bulunduğu 33 ay zarfında Yahya Kemâl Bey bu vazifeleri (hüsn-ü îtinâ) ile yerine getirmiş, kendisine has veciz ve muvakkah üslûbu ile Polonya'da olup biten ve kendi adesesinden dikkatle geçirdiği hâdiseler etrafında Bakanlığı aydınlatmada kusur etmemiştir." (31)

30-Fehmi Nuza, Y. Kemâl Beyatlı Hariciye Hizmetinde, T.K.A.E,

Ölümünün Yirmibeşinci Yılında Y. Kemâl Beyatlı, İst. 1983

S.A.14, s.173

31-Fehmi Nuza, a.g.e ,s.174-175

Emekli bir Büyükelçi'nin Yahya Kemâl'in Varşova elçiliği hakkında söylemiş olduğu övgü dolu sözler dikkat çekicidir.Yahya Kemâl'in elçilik konusundaki başarısının,işi bilen birisininin ağzından ifadesidir aynı zamanda.

14.Mart.1929 tarihinde Varşova'dan "Bazı icraata olan itirazı"(32) üzerine ayrılır.

10-Haziran.1929 Madrid elçiliğine tayin edilir. Madrid elçiliği dönemi,Yahya Kemâl'in hayatındaki en karanlık dönemdir.Özellikle bu görevden ayrılış şekli konusunda hiç bir araştırma yapılmamıştır.

Yahya Kemâl'in göreve başladığı yıllarda,aynı Varşova'da olduğu gibi Madrid'te de önemli olaylar yaşanıyordu.Yahya Kemâl'in itimatnâmesini verdiği İspanya Kralı 13.Alfonso,bir yıl sonra 1930'da istifa ediyordu.İstifanın ardından kurulan İhtilâl Komitesi,Katalan Muhtariyetçileri ile beraber 17.Ağustos.1930'da (San Sebastian Paktı)nı imzalar.Yahya Kemâl'in Madrid görevi ile ilgili en önemli olay, bu pakt ile ilgili Dışişleri'ne göndermiş olduğu taktir edilmeğe değer tarihi bir rapordur.(33)

Bu görev sırasında Yahya Kemâl,İspanya Kralı XIII. Alfonso ile çok iyi dost olmuşlardır.Kral " Ben anamın karında Kral oldum,Bu yaşa kadar Yahya Kemâl gibi hoş sohbet bir insana rastlamadım."(34) der.Gerçekten,kralla kurmuş ol-

---

32-Yahya Kemâl Enstitüsü Mecmuası, III ,s.253

33-Geniş bilgi için bk. ,Ölümünün Yirmibeşinci Yılında Y.Kemâl Beyatlı,Ankara 1983,s.182-185

34- S.Sami Uysal, a.g.e , s.II5

duğu bu özel dostluktan, onun, siyâsi ilişkilerin dışında insanlık ilişkilerinde de ne kadar başarılı olduğunu anlamaktayız.

Yahya Kemâl'in Madrit elçiliğinden ayrılması da normâl bir şekilde olmamıştır. Karanlık bir takım noktalar vardır. Kendi ifadeleri ile azledilmiştir veya çekilmiş'tir. (35) Adile Ayda'nın tespitine göre ise hakkında Bakanlık'ça "azil" değil, "müstâfi sayılma" işlemi yapılmıştır. (36)

5. Nisan 1932 günü kendisine Bakanlık'tan bir telgraf gelir. "Telgrafta Elçinin bir müddet Ankara'da çalışmak üzere Ankara'ya hareket etmesi emredilmekte ve dönüş biletinin gönderilmiş olduğu bildirilmektedir.

Şair kızgınlıkla iki hafta cevap vermez. Nihayet 20. Nisan günü Şair Elçi, Bakanlığın telgrafına cevâbi telgrafa çektirir. Bu telgrafta Elçiliği kendinden sonra gelen memura devrettiğini, tedâvi için hemex Paris'e hareket edeceğini ve dönüş biletinin Paris Vagonlisine gönderilmesini rica ettiğini bildirir.

Fakat Bakan Tevfik Rüşti şaire Paris'te nefes almaya bile zaman bırakmadan, 25. Nisan 1932 tarihinde bu bağları koparıverir. Madrit elçisi hakkında Bakanlıkça müstâfi sayılma işlemi yapılır." (37)

Aradan 16 sene geçtikten sonra, bu defa Yahya Ke-

35-Yahya Kemâl'in Hatıraları, s.132

36-Adile Ayda, a.g.e , s.87

37- " " , a.g.e , s.86-87

mâl'i siyâsî bağımsızlığını yeni kazanmış olan Pakistan'da Türkiye'nin ilk Büyükelçisi olarak görüyoruz.

Pakistan'ın Başbakanı millî kahramanları Ali Cinnah olmasına rağmen, henüz İngiliz İmparatorluğunun bir Dominion'u olduğundan İngiliz Kralı'nda Ali Cinnah'ın devlet başkanı olmaya devam ediyordu. Bunun için Yahya Kemâl'in İtimatnâmesi Büyük Britania ve Dominyonları Kralı Altıncı George'a hitaben yazılmıştır.

Türkiye'nin ilk Büyükelçisi'nin Karaçi'de nasıl karşılandığını kendi ağzından dinleyelim: "9-Mart. 1948-Vapurumuz Karaçi limanına vâsıl olduğu zaman Pakistan Hariciye Protokol Dairesine mensup Bay Zafer Ali tarafından vapurda karşılandık. Bize, "Safa geldiniz "dedikten sonra Protokol Umm Müdürü Albay A.S.B Şah ve Kaid-i A'zam'ın emir subayı Afitab'ı takdim etti. Gemiden pasaport muamelemiz yapılmadan çıktık. Kaid-i A'zamın otomobili ile ve emir subayının refakatında otele geldik. Biraz sonra da polis memurları otelimize gelerek odalarımızda pasaport muamelemizi yaptılar." (38)

Daha sonra Yahya Kemâl'e Hariciye Nazır Muâvini İkramullah tarafından Pazartesi günü kabul edileceği haber verilir. Pazartesi İkramullah rahatsız olmasına rağmen Yahya Kemâl'i, kendi evinde ve hasta yatağında kabul eder. Çok samimî ve candan geçen görüşmeden sonra otele döner.

Bu görüşmeden sonra Yahya Kemâl 13:00cık 1948 ta-

rihli İtimatnâmesini takdim etmek istediğini 24.Şubat'ta Hariciye'ye bildirir.Kendisine verilen cevapta Resmî törenin yapılacağı tarih 4,Mart'tır.

Kaid-i A'zam Ali Cinnah,özel arabasını gönderir ve İstiklâl Marşımız ile karşılar kendisini.Ali Cinnah'a İkramullah tarafından takdim edilir.Takdimin sonunda karşılıklı nutuklar okunur,hiç programda olmadığı halde Ali Cinnah Yahya Kemâl'i yanına oturtur ve özel odasına davet edip sohbet ederler.On beş dakika süren bu sohbette şerbetler içilir,karşılıklı iltifatlar edilir.Sohbetin sonunda " Kendilerinden müsâde istedim,bendenizin ve Başkâtip'in elini sıktılar,odanın ortasına kadar da teşyî ettiler." der Yahya Kemâl.

Yahya Kemâl'in Karaçi Büyükelçiliği on ay kadar sürmüş olmasına rağmen,bu kısa zamana sığdırılmış önemli çalışmalar vardır.

İki memleket arasında Ticaret Anlaşması olmadığından Pakistan'lı tüccarların memleketimizle yapmak istedikleri ticaret işlerininin kolaylaştırılması için,ilgi kurabilecekleri Türk işadamlarınınin adresleri hazırlanmıştır.

Kültürel bağların geliştirilmesi açısından,Türk-Pakistan Kültür Cemiyeti'nin 17.Haziran 1948'de yaptığı ilk toplantı da Yahya Kemâl'in Büyükelçiliği dönemine raslamaktadır.

Yahya Kemâl gönderdiği raporda bu toplantıyı şöyle anlatır:" Toplantı şehirde Üniversite binasının avlusunda yapıldı,törene İstiklâl Marşı ile başlandı ve (İnşâfetah-

naleke) süresi okunduktan sonra Cemiyet Başkanı Prof.Halim, Türk medeniyetinin Hindistan'daki akislerinden bahseden uzun bir nutuk söyledi.Sonra söz alan Maarif Nâzırı Fa-r-Rahman,yeni doğan Pakistan Devleti'nin Türkiye Cumhuriyeti ile mevcut dostluk mnsebetlerini takviye etmesi lzmndan bahseden bir hitbede bulundu.

Sind Hkmeti Başvekili,Müslüman Devletlerinin sıkı kültür temaslarda bulunmaları üzerinde durarak dil-birliğine gidilmesi fikrini ileri sürdü.Sonunda,Türk modern Őiri mevzuu üzerinde Yahya Kemâl Beyatlı tarafından hazırlanan yazı okunarak mersime nihâyet verildi."(39)

27.Aralık.1948'de bu görevden ayrılan Yahya Kemâl 24.Mart,1949 tarihinde Ortadl pyesi ile emekliye ayrılır.ğretmen,Şair,yazar,tarihçi ve milletvekili Yahya Kemâl'in Dışışleri Bakanlığı'ndan emekliye ayrılması ilginç bir olay kabul edilmelidir.

Sırasıyla Varşova,Madrid ve Karaçi eliliklerinde geçen yedi yıllık bir süre içerisinde Yahya Kemâl'i sürekli bir çalışma ve gayret içerisinde görmekteyiz.Ea karmaşık konularda bile yazdığı raporlarda sağlam üslûbu ile meseleleri açıkça ortaya koyabilmiştir.Ayrıca engin tarih bilgisi ve metotlu çalışması sayesinde siyâsi olayları büyük bir isabetle yorumlayıp değerlendirmiştir.

Kısaca,Dışışleri Bakanlığı'nın bir mensubu olarak

BAĞAR BİCİ KİTAPLIĞI

39-Fehmi Nuza, a.g.e ,s.190

çalıştığı bu yedi yıl süresince "Ben Darülfünûn mesleğimde-
nim" sözünü unutmadan, milletine çok faydalı hizmetlerde bu-
lunduğunu görmekteyiz.

BÖLÜM II. B - ÖĞRETMENLİK YOLUYLA
EĞİTİM

I- ÖRGÜN EĞİTİM

2- YAYGIN EĞİTİM

I- Ö R G Ü N E Ğ İ T İ M

Örgün Eğitim, Temel Türkçe Sözlük'te " I-Kişiler için iş ve mesleklerinde çalışmaya başlamadan önce okul niteliği taşıyan yerlerde umûmi ve husûsi bilgiler bakımından yetişmesini sağlamak gayesiyle kanunlara bağlı şekilde tertiplenen eğitim. 2-Planlı, programlı biçimde verilen eğitim." (1) olarak tarif edilmektedir. Bu bakımdan, Yahya Kemâl'in "Örgün Eğitim" yoluyla yapmış olduğu hizmetleri ele alırken, bu tarifte ifade edilen özellikleri esas aldık.

Yahya Kemâl'in Örgün Eğitim kurumlarında görev alması şu şekilde olmuştur: "1912'de Paris'den İstanbul'a avdet ettiğim vakit, Dârüşşafaka'yı yeni bir tedris hey'etiyle uhdesine alan Sâtı Bey, bana bu mektebin târih ve edebiyat derslerini verdi. Muallimliğe ilk başlayışım 1913'de bu mektepte olmuştur.

Bir müddet sonra Sultan Selim'de açılan Medrese - tül Vâ'izî'nin de muallim vekili olarak Medeniyet Târîhi derslerini okuttum (1914)." (2)

Yahya Kemâl, bu okullarda İslâm Medeniyeti ve Türk Tarihi konusundaki yeni fikirlerinin genç talebeler arasında çok ilgi gördüğünü belirttikten sonra, Türk Ocağı ve Bilgi Derneği'ndeki konferanslarının da kalabalık topluluklar tarafından takip edildiğini çeşitli konuşmalarında belirtir.

I- Temel Türkçe Sözlük, c.III , s.1035

2-Yahya Kemâl'in Hatıraları, s.53-54

Devrin Eğitimi'ni anlattığımız bölümde Sâti Bey'in, eğitim sistemi konusunda yenilikler düşünen, bu konuda arayış içinde olan bir insan olduğunu söylemiştik. Yahya Kemâl'in yukardaki ifadelerinden de anlaşıldığına göre, Sâti Bey Dârüşşafaka'da yeni bir sistem ortaya koymaya çalışıyordu. Bunun için de Avrupa'dan yeni dönmüş olan ve Batı'daki eğitim sistemlerini bilen Yahya Kemâl'e bu okulun bir bakıma en önemli kültür derslerini veriyordu. Bu noktada, Yahya Kemâl'in eğitimi ile ilgili farklı görüşlerin olduğunu görüyoruz. * Nihat Sami Banarlıya göre, Dârüşşafaka'da, Medresetü'l Vâizin'de öğretmenlik, Dârülfünûn'da müderrislik yapan Yahya Kemâl, Paris'e giderken "İdâdi" tahsilini tamamlayamamıştır. ** "Yine İstanbul Maarif Müdürlüğü'ne verilmiş fişte, tahsil derecesi ile ilgili soruya şairin verdiği cevapta, kendisinin "Paris Ulûm-u Siyâsiye ve Sorbon Dârülfünûnu'na müdâvemet" ettiği kayıtlı. Bu okulları bitirmiş olma iddiâsı yok." (3) Yani Yahya Kemâl, resmen bu okullardan mezun olmamasına rağmen, bu durum atanmasına engel olmamıştır. Bu hali ancak, Yahya Kemâl'in özel sohbetlerinde ve yazılarında, kendi bilgi ve yeteneğini çevresindekilere kabul ettirebilmesi ile izah edebiliriz. Kanûnen de -herhalde- engel bulunmadığından yukarda saydığımız görevlere atanabilmiştir. Bu durum aynı zamanda, onun eğitimde "kalite" anlayışına da güzel bir örnektir.

*-bk. Muzaffer Uyguner, Yahya Kemâl, İst. 1978, Varlık Yay., s. 4

A. Şinâsi Hisar, Y. Kemâl'e Veda, İst. 1979, s. 169

Ahmet Kabaklı, Türk Edebiyatı, İst. 1978, III. cilt, s. 175

** -N. Sami Banarlı, Res. Türk Edb. Tarihi, II. cilt, s. II 69

3- Adile Ayda, a. g. e , s. 89

Özellikle Darülfünûn müderrisliğine atanışı, aralarında dil ve tarih anlayışı konularında bir takım farklılıklar bulunan ve arasına münakaşa ettikleri Ziya Gökalp'in ittihat ve Terâkî içindeki ağırlığı sayesinde gerçekleşmiştir. Bu olayı kendisi şöyle anlatıyor:

" Bu münakaşaların sevkiyle Ziya Gökalp, benden uzaklaşmak şöyle dursun, beni daha ziyâde takdire başlamıştı. O zaman Darülfünûn müderrisi olan Ziya Bey, Münhal bulunan bir târih kürsüsüne, meclis-i müderrisinde, benim intihâb edilmemi, Türkçü müderris hizbi ile müttefikam teklif etmiş ve kabûl ettirmişti.

Halbuki benim bundan haberim yoktu. İntihâb edildiğimi sonradan öğrendim." (4)

Ziya Gökalp'in bu davranışı, devrim eğitimcilerinin bir özelliğini bize anlatıyor; aralarında fikir ayrılıkları bulunan iki eğitimci arasındaki güven ve fedakârlık. Ziya Gökalp, aralarında fikir ayrılığı bulunan Yahya Kemâl'in Darülfünûn'a girmesine engel olmak bir tarafa, onun haberi olmadan gıyabında savunarak müderris seçilmesini sağlamıştır.

Yahya Kemâl, 1916-1919 yılları arasında, Darülfünûnda Medeniyet Tarihi, Garp Edebiyatı Tarihi ve son olarak da Türk Edebiyatı Tarihi derslerini vermiştir.

Yahya Kemâl'in bu öğretmenlikleri esnasında kendisine düstur olarak seçtiği görüş: " İlim vüsuka doğru gitmek tir..." (5) Milletvekili seçildiği gün bile "Ben Darülfünûn

4- Yahya Kemâl'in Hatıraları, s.55

5- Süheyl Ünver, a.g.e , s.122

mesleğindenim" diyerek,hayatında en önde gelen görevlerinden birisini "eğitimcilik" olduğunu özellikle belirtmiştir.

Eğitimciliği,bu şekilde hayatının birinci derecede önemli gayesi kabul eden Yahya Kemâl,mütareke ve milli mücadele yıllarında Üniversite'deki derslerinde konu olarak "millîmücadele,hürriyet ve istiklâl aşkı"⁽⁶⁾ nı işlemiştir.

"1918 mağlubiyeti fâciasından sonra,Dârülfünûn'daki talebeyle birlikte daha ilk saatlerden itibaren millî istiklâl cidâline bağlandım."⁽⁷⁾ diyerek,millî felâket yıllarımızda öğrencilerinin dikkatini,bu ölüm kalım mücadelesinin üzerine çekmiştir.Bu kadarla da kalmamış,çoğu Tevhid-i Efkâr'da olmak üzere,gündelik gazetelerde,ölüm-kalım mücadelemizi teşvik eden önemli makaleler yayımlamıştır.

"Edebiyat zümresine,biraz da,hocalar arasında o bulduğum için girmiştım" diyen Tanpınar,Yahya Kemâl'ia öğretmenliğini ve eğitimciliğini,Zeynep Hanım Konağı'nın üst katında,şimdiki Türkiyat Enstitüsü olan Medrese'nin karşısındaki büyük sınıfta verdiği ilk dersi şöyle anlatır:"Birden kapı açıldı.Orta boylu,toplu,yuvarlak çehreli,güzel,derin bakışlı bir adam içeriye girdi.Herhangi bir mesleği namus ve haysiyetle kabul edecek genç bir adamdı bu."Buraya kadar anlatılanlardan Yahya Kemâl'in fiziki özelliklerinin dışında görüntüsü ve davranışlarıyla kendisini ilk defa gören insanlara nasıl bir güven verdiğini anlıyoruz.Öğretmenlikte ger-

---

6-A.Hamdi Tanpınar, Yahya Kemâl, İstanbul 1982,s.6

7-Yahya Kemâl'in Hatıraları, s.58

çekten "İlk intiba" nın öğrenciler üzerinde büyük tesiri vardır.Dersin öğretmenini sevmeye veya sevmemeye bu ilk derste karar verilir-çoğunlukla-öğrenciler tarafından.Bu ilk intibâyı anlatmaya devam ediyor Tanpınar:"İyi ve otoriteli bir memur olabileceği gibi,sekiz asır cemaatimizin bel kemiği olan,o temiz işçi ve rahat vicdanlı zanaatkârlardan biri de olabilirdi.Husûsi hiçbir itinası yoktu.Temiz traş olmuş,temiz giyinmişti.İlk işi fesini çıkarıp masaya koymak oldu.Sarı saçları sonuna kadar,olduğu gibi ikiye taranmıştı.Güzel,tombul,işçi elleri vardı.

Evet,hiçbir harikulâdeliği yoktu."Görünüşte böyle hiçbir harikulâdeliği olmayan bu insanı mükemmelliğe ve başarıya götüren neydi o halde?Bu soru nun cevabını da Tanpınar şöyle veriyor: "Fakat konuşmaya başlayınca iş değişti.Bize o gün Alfred de Vigny'den bahsetmişti.Bu hiç de alışılmış bir ders takriri değildi.Ustası olduğunu sonradan öğrendiğimiz cüm-büslü ve değişik konuşmalardan biri de değildi.Çünkü,orada kürsü denen şey,onun getirdiği ikilik,bir dinleyici külesi fikri,onu nla temasın doğurduğu husûsi vaziyet ve psikoloji vardı.Hiç de mânasında hatip değildi.Rahat,biraz fazla jestli ve zengindi.Bize bakarak,bize hitab ederek sanki kendisini arıyordu..."

Dersler genellikle bir plân ve programa bağlı kalınarak belli bir metodla anlatılır.Bu gün bile bu planlar en klasik şekilleri ile kullanılmaktadır.Öğretmenden mutlaka Yıllık ve Günlük planlar istenmektedir. Yahya Kemâl'in derslerini önce plansız ve dağınık bulan Tanpınar daha sonra bu konuda yanıldığını şöyle itiraf eder:"Ders olarak itiraf

etmeli ki biraz karışıkta.Yahya Kemâl'in düşüncesi mekân gibi zaman da tanımiyordu.Daima "terkibin" peşinde koştuğu için bütün millî tarih,insan evolution'u ile beraber oradaydı.Malazgirt muharebesi İstanbul'un fethiyle,Millî mücadele Fransız ihtilâliyle omuz omuzaydılar."İşte bu bir plândır,programdır.Ancak donuk,sade ve basit bir plân değil,büyük ve mükemmel bir plandır.Kitap çapında değil,kitaplık çapında bilgiye sahip olan Yahya Kemâl'in ders ancak böyle olabilirdi. Bu mükemmel plânın bir başka özelliğini de şu şekilde tespit ediyor Tanpınar;"Belli ki konuşurken buluyordu;ve bulduğu şey bizimle beraber onu da tesiri altında bırakıyor,coşturuyor,kızıştırıyordu.Nedim,Nef'i,Galib,Millî Mücadele,hürriyet ve istiklâl aşkı,Alfred de Vigny'nin şiirinin çevresinde,ıssız ormanda ayışığında,yaralarını yalayarak sessiz ölen kurdun etrafında çok tabii unsurlar gibi toplanmıştı.Bir şimşek parlıyor,biz Mustafa Kemâl'i Anadolu dağlarında yorgun orduyu toplar görüyorduk;bir başka şimşek ışığı daha;ömründe bir kere bile gülmek fırsatını bulamamış kadınlar ve yetim çocuklar,bakımsız virân şehirler,işgal altında İzmir ve İstanbul,boynunu bükmüşler kurtarıcı bekliyorlardı.Ve böylece birbiri peşinden gelen parıltılar arasında insan talihine,insan haysiyetine,ölüme,aşka açılıyor,yıkılmış İmparatorluğun enkazı arasında yaralı vatana sarılıyorduk."Yahya Kemâl,derste önceden hazırladığı yazıları okuyup not ettirmiyor.Genel çerçevesi ustaca çizilmiş bir plânın içi o anda,geniş bir bilgi hazinesinden düşünce zinciri ile dolduruluyordu.İşte Yahya Kemâl'in ders plânının bir özelliği de buydu.

"Pek az sonra herhangi bir dersi dinlemediğimizi, daha doğrusu bir düşüncenin solosunu seyrettiğimizi anladık. Yahya Kemâl'in düşüncesi önümüzde bir çeşit Nijinsky olmuş, "Kurdun Ölümü"nü, daha doğrusu, arkasında bütün bir tarihten ve ıztıraplarımızdan bir fon, İstiklâl Mücadelesinin acıklı ve şerefli raksını yapıyordu."

Böylece Tanpınar, hocası Yahya Kemâl'in metodunun en önemli özelliğini söylüyordu; bir düşüncenin solosu. Ancak öyle bir düşünce solosu ki, güfte yazarı, bestecisi, orkestrası ve icracısı bir kişi olan solo... Gerçekten öğretmenlik, sanatçılık yanı ağır basan bir meslektir. Öğretmenlik, bugün için bir meslektir, ama diğer mesleklerden farklıdır. Öğretmen aynı zamanda sanatçıdır. İşte bu ilk derste Yahya Kemâl, öğrencilerine aynı zamanda mükemmel bir öğretmen örneğini de yaşayarak anlatıyordu. Ve yukarıda da söylediğimiz gibi Tanpınar etkilenerek "Edebiyat zümresine, biraz da, hocalar arasında o bulunduğu için girmiştin" diyecektir.

"Zil çaldı. Sınıf boşalacağı yerde biraz daha doldu. İki taraflı manyatizma biraz daha arttı. Filhakika o bizi zekâsıyla, düşüncesinin yemiliği ile büyülüyordu. Biz ona dikkatimizle, heyecânımızla durmadan istihlâk ettiği (tükettiği) bir çeşit iptidai madde hazırlıyorduk. Bu ilk derste başından itibaren not almağa hazırlanmış, eli sarı kâğıtlı kalın defterinin üzerinde, başlayacağı noktayı bir türlü bulamadan bekleyen bir arkadaşımın hayretini hâlâ hatırlarım." (8) Tanpınar'ın halini ifade ettiği bu arkadaşını daha sonra Bursa Askeri Lisesi'nde

---

8- A. Hamdi Tanpınar, a.g.e , s. 13-14

edebiyat öğretmenliği yapan Zekâi Bey'dir.

Bir başka yerde Tanpınar, Yahya Kemâl'in uslûbû için şunları söyler: " Şüphesiz çok iyi konuşuyordu. Konuşmayı sanat haline getirenlerden di...

Sohbet, düşüncesinin laboratuvarıydı. Meselelerin zaptettiği bu zihin, konuşurken bulur, geliştirir ve yoğurur... du." (9)

Bu ilk dersten sonra Tanpınar "-Hocamızı bulmuştuk" der. O günden sonra dersin dışında da ondan istifâde etmenin yollarını ararlar. Her konuşmalarında da hocaları onlara yeni hedefler gösterip yetişmelerini sağlıyordu. Hangi kitapları okumaları gerektiğini söyleyerek, bir bakıma onlara yollarını kısaltıyordu. Onun öğretmenliğinin bir yanı da bu. Okulun haricinde öğrencileri ile ilgilenip onların gelişmelerine katkıda bulunuyordu. Bir bakıma Örgün ve Yaygın eğitimi birlikte sürdürüyordu.

"Gün geçtikçe bu hocayı daha iyi anlıyor ve daha çok seviyorduk" (10) dediği hocasının ders anlatma metodu için şunları söylüyordu Tanpınar: " O konuşurken, Yunus'tan başlayarak yaşadığımız güne kadar, Türkçe'nin asır asır kaydettiği zafer merhalelerini ve bize ait duyuş tarzının teşekkülünü âdetâ gözümüzle görüyorduk. Hakikaten dedelerimiz bilmeden dahî olsa, asırlardan beri Yahya Kemâl'in yaptığının peşindeydiler. O, tarihimiz gibi şiirimizi de kitap sahifelerinden dışarıya çıkarmıştı. İstanbul Darülfünûnu'nun Edebiyat Fakültesi'nde gittikçe halkası genişliyen bir gençlik, şimdi onun sayesinde

---

9- A. Hamdi Tanpınar, a.g.e ,s.18

10- " " " , a.g.e ,s.29

ikisini (tarihi ve şiiri)beraberce yaşıyordu.....Sanki bu derslere çıplak geliyor ve o konuştukça giyiniyorduk."(II)

"Filhakika bu derslerde,Racine ve Verlaine Nedim' le,Bâki ile Şeyh Galip Baudelaire'le adeta kolkola geliyordu. Bektâşi fıkrası,halk şiiri musikimiz,eski tarihçilerimiz,Balzac ve Dostoyevsky ile yanyana idiler.Çağrılar ile âlemin arasında o kadar rahat gidip geliyordu.Bu hiç bitmiyen gidiş gelişte yavaş yavaş isimler,hadiseler çok hususi çizgiler ve kabartmalar kazanıyor ve kendiliklerinden aydınlanıyordu.

Bütün bunlar ve bize açtığı âlem onu,o zamanın gençleri için,biraz da sanatın üstünde ve ideolojik mânada, bir çeşit baş yapmıştı.

Bize dilin düşüncenin ve meselelerin kapısını açmıştı....."(I2)Bu şekilde dil,tarih,düşünce millî meselelerde gençliğin büyük sevgisini kazanan Yahya Kemâl,birden bire Tanpınar'ın dediği gibi "Yeninin ve millî olanın bayrağı "oluvermişti.Tabi öğrencilerinin de sevgisini kazanmıştı.Hatta Millî Mücadeleyi desteklediğinden kendisi aleyhinde bir öğrencinin tesafüden söylediği sözlere Nurullah Ataç şiddetle karşılık verir "Yahya Kemâl gençliğin timsâlidir.Ona taaruz edemezsin! Biz gençler,bütün ona inanıyoruz ve seviyoruz,sen bizden değilsin!"(I3)Bu cevap üzerine büyük bir kavganın çıkması zor önlenir.

Yahya Kemâl,İstanbul içindeki tarihi eserleri gezirken yanına mutlaka Darülfünûn'dan bir öğrenci grubu alırdı.

II- A.Hamdi Tanpınar, a.g.e ,s.30

I2- " " , a.g.e ,s.31

I3- " " , a.g.e ,s.31

Derslerde teorik olarak anlattığı tarih derslerinin sanki laboratuvarı olarak kullanıyordu tarihi eserleri.Devrin eğitim anlayışı için,yeni uygulamalardı bunlar.

Bütün bunlar,çok değer verdiği gençlerimizin yeni bir eğitim anlayışı ile yepyeni bir kimlikle yetişmeleri içindir.Bir sohbetinde de gençler için şunları söyler:

"-Üniversite talebe cemiyeti mümessilleri geldiler. Bir toplantı istiyorlar*.Bana bu çok dokundu.Gençlere söz vermek mühim bir şeydir.Ben sözümde durur bir adamım.Bütün hayatımı gençlere ve Türklere verdim .Gençlerin içinde yaşadım.Müntareke senelerinde Darülfünûn'un başında bulundum.Gençlerden ayrılmadım.Gençlerle beraber bugüne geldim."(I4)

Gene Darülfünûn öğretmenliği esnasında,çok sevdiği öğrencileri ile Bursa'ya gezi düzenlediklerini görüyoruz.Aslında bu sadece bir gezi değil, millî meseleler etrafında topladığı öğrencileri ile birlikte Atatürk'le tanışma gezisiydi. Şöyle anlatıyor o hadiseyi:

"Bursa,düşmandan istirdad edilmişti.Gazeteler Atatürk'ün Bursa'ya geleceğini yazıyordu.Darülfünûn'da hoca idim.Talebelerle beraber Bursa'ya gitmek ve Gazi'yi görmek istemiştik.....

Muayyen günde talebelerle Mudanya'ya gittik.Grup, çok neşeli ve heyecanlıydı.Mudanya'ya geldiğimizde bizi sahile çıkarmak istemediler.Nöbetçiler,kumandanı görmemiz ve müsaade almamız lâzım geldiğini söylediler,öyle yaptık.Kumandan,bizim kim olduğumuzu ve ziyaret sebebimizi öğrenince çok

iyi muamele etti.Mudanya'da kaçan zengin Rumlardan birinin e-
vi ikametimize tahsis olundu.Bu evde her şey yerli yerinde i-
di.Odalara yerleştik ve ertesi gün emrimize tahsis edilen a-
rabalarla Bursa'ya hareket ettik.Yollarda,düşman cesetlerine
rastlanıyordu.Bursa'yı heyecan içinde bulduk,şehir Gazi'nin
gelmesine hazırlanıyordu.Otele indik.Ertesi gün Gazi'yi karşı-
lamağa gittik.Halk yolları doldurmuştu.Fakat çok şiddetli bir
yağmur vardı.Gazi otomobille şehre girdi.Benim Bursa'da oldu-
ğumu öğrenince çağırttı.Beni görmekten pek memnun olduğunu
söyledi,arabasına aldı ve oteli terkederek kendisine hazırla-
nan köşke nakletmemi istedi.Öyle yaptık.Her akşam sofrasında
bulunuyordum."(I5)Bu şekilde öğrencileri ile birlikte Atatürk'
le tanışma imkânı bulan Yahya Kemâl,hem Gazi'nin özel iltifat-
larını görmüş hem de onunla birlikte Ankara'ya gitmiş.Ankara'
ya geçişi böyle olmuştur.

Yahya Kemâl bu kadar sevdiği değer verdiği genç-
ler için nasıl bir eğitim istiyordu?Şimdi de bunu açıklamaya
çalışalım. Yahya Kemâl'e göre "Fatih Devri'ne kadar Türk ül-
kesinde ulûm yok gibiydi.Bu yeni müslümanlar,bir zamanlar a-
rapların arapça'ya naklettikleri bütün Yunâni ulûmu Türkçeye
naklettiler.O zaman çetrefil,dar bir lisan olan Türkçe,bu ul-
lûmun nakli vesilesiyle güzelleşti,genişledi,zenginlendi.....

Türk müverrihleri,münekkidleri,lisansınasları,fey-
lesofları bir devirden bir devire gittikçe daha ziyâde yükse-
len bir esâtize silsilesi idi.Mûsiki,raks bütün an'anelerden
sıyrılmış binbir âhenkle beliren birer Türk sanatı idiler.U-

I5-Yahya Kemâl Enstitüsü Mecmuası, III ,s.I60-I6I

lûm ve fûnûn yalnız Türk ülkesinde vardı.Kilise'nin buhurlar tasarruffiyle bulunan barbar İtalya ve barbar Fransa, barbar Almanya hele o canavar İspanya'dan fevç fevç gelen talebe İstanbul ve Bursa, Edirne, Konya, Üsküp, Belgrad, Budin Türk Darülfünûnlarında senelerce çalışıyor, uzun süren tahsillerinden sonra ilâhî Türkçe'yi Rumeli ve Anadolu'nun beyaz beldelerini daha hoş bularak vatanlarına dönemiyorlardı; bu dönemiyenler arasında Türkçe'ye Plutargue'ın eserlerini nakleden Fransız Amyot meşhur Erasme, Copernic, Montaigne ve Gallile vardı. Bir çoğu ömürlerinin sonuna doğru vicdâni arzûlariyle ihtidâ ederek Türk toprağında birer Türk ve Müslüman gibi öldüler."

Yahya Kemâl, Türklerin İstanbul'u medeniyetin merkezi haline getiren bu devreye "İntibah Devri" adını verir. Bu zamanı İntibah Devri haline getiren sebepleri saymaya devam eder:

Vâkıâ bu Türk intibâhını en ziyâde temin eden, Türklerin hürriyet üzerinde müesses dinleri, İslâm idi; İlmî Çin'de bile olsa gidin arayın, ilim müslümanın gasbedilmiş malıdır, diyen Peygamberlerinin mukaddes sözüyle âmil, hür ve insanî idiler. Âlemşümül düşünüyorlardı. İntibah Devri'nde bir güneş gibi beliren İslâm toprağın her tarafını sardı. Kolombo adında, adalarda Türk darülfünunundan yetişmiş bir kâşif, denizlerin öte tarafında bir âlem buldu. (16) Yanında bulunan bir gencin ağzından söylenen bu sözler eski dönemin bir değerlendirmesi gibidir. Devrin eğitiminin anlatıldığı bölümde medreselerin bozulma sebeplerinden az da olsa bahsetmiştik. Eğitimde bir başka geri kalış sebebini de şu cümlelerle anlatıyor. Yahya Kemâl:

" İbrahim Paşa'nın yakıp'da düşmanlarının söndürdüğü meş'ale sönmeseydi hiç şüphesiz şimdi çok başka bir vaziyette bulunurduk; O felâketimiz, o zamandan beri uğradığımız bir çok toprak ziyâ'larından daha ağırdır." (17) Görüldüğü gibi Yahya Kemâl " matbaanın imhasını" bir çok toprak kaybindan daha ağır bir kayıp olarak değerlendiriyor.

Yahya Kemâl'in yaşadığı dönemde medrese artık ömrünü tamamlamıştı. Ancak yeni açılan mektepler de sistemsizlik yüzünden sanki medreselerin bir devamı gibiydiler. "Cedlerimiz, dinde mürşidimiz olan Arap'dan ilmi almışlar, medreselerimize yerleştirmişler, fakat ilim bin senede bin adım atmamış, dâima ilk usûllere karşı tam bir inkıyad ve hürmetle okunmuş kalmış.

Vâkıâ edebiyatımızda medreseye karşı sürekli bir isyan müşâhade olunur. Fakat bu isyan'da bir "iskolastik" mahiyetindedir. Bir türlü değişmek bilmez, dâimâ aynı isyan nakaratını tekrar eder durur. Fikir ve tahlilin asıl yuğrulduğu yer medrese olduğu için, ilim orada durgun bir su olunca, terbiye etmeğe çalıştığı milletin diğer muhitlerinde elbette bir fırtına olmaz.

Fikir ve tahlil değerini ancak son zamanlarda Avrupalılardan öğrendik." (18) Yahya Kemâl, eski eğitim sistemimizin "Orta Çağ" zihniyeti ile ve aynı nakaratla tenkit etmek yerine durumun ilmi bir metodla tahlil edilip çözümler bulunmasından yanadır. Bununla birlikte Yahya Kemâl, eğitimdeki problemlerin sihirli bir değnek ile birden bire düzelemeyeceğini, önce gözümeye giden

---

17- Edebiyata Dair, s.189

18- " " ,s.65

yollardan birisini şöyle anlatıyor:

"Eski devletin İstanbul'da kubbe kubbe göze çarpan medrese bünyânı karşısında,Cumhuriyet'in müessesesi olacak Dârülfünûn daha şimdiden kendi boyunu göstermek zarûretindedir.Eski devlet bütün kafaları medresenin kalıbından nasıl geçirmiş ise Dârülfünûn da bu neslin kafalarını kendi kalıbından geçirirse artık mesele kalmaz."(19)Ancak yeni neslin kafalarının Dârülfünûn'un kendi kalıbından geçebilmesi için, önce kendisinin bina,öğretmen,sistem ve diğer kurumları ile var olması gerekmektedir.Eğer bu olursa "Yeni Türklüğün fikir damarları İstanbul'daki yüksek tedrisat menbâ'ına dayanır." görüşündedir Yahya Kemâl.

O halde mesele,Dârülfünûn'ları "var" etmektir.Bu konuda da Yahya Kemâl'i büyük gayretler içinde görüyoruz.Mısır'lı Prenses Fâtıma Hanım bütün mal varlığını-senelik sekiz yüz bin liralık geliri sadece İstanbul Dârülfünûnu'na-kısmen Dârülfünûn'a kısmen Bahriye Mektebi'ne ve kısmen de Avrupa'da tahsil görececek gençlere verilmek üzere vakfetmiştir.Yahya Kemâl bu davranışın altındaki asaletten ziyâde,fikre dikkat çekerek şunları söyler:

"Fikir tarafına gelince sâhib-i vakf fikriyle tarzı selefte takaddüm ve bir başka lûgat tekellüm etmiş:Darülfünûn!İşte bir fikir ki bu memlekette lâf ile dünyaya nizâmat verenler arasında hâlâ câ-yı münâkaşadır.Maarif bahsi açılınca:"Ben olsam,Dârülfünûn'u hemen kapar,ibtidâi mektepleri açarım." Fikri işitilir.Bu fikri Maarif Nâzırı sandalye-

sinden söyleyenleri de gördük. Dârülfünûn'u, Dârümuallimin'i kapayıp ibtidâî mektebi açmak gibi ibtidâî bir fikre, gözlerini yeni medeniyete açan en ibtidâî milletlerde bile tesâdüf edilir. Çünkü bu fikir sathî teceddüt devrinden mirastır. Bu fikri taşıyanlar zannederler ki Türk maarifi an-asıl müdevven, musannet, mevcuttur, yalnız bir dedris edilmesi noksandır. Bunun içindir ki Sultan Abdülhâmid Devri'nden son senelere kadar, kurban, ihtifâl, dua, hemen bir mektep binası kurulur, cephesine münasip bir isim takılır, ma'zûllerden, emekdârlardan, mağdurlardan, yalnız maaşıyla kifâf-ı nefis edemeyenlerden muallimler tayin edilir, bir mektep vücûda gelirdi. Hayatında bir müddet muallimlik etmiş küçük büyük memurlarımız kafiye kafiye lakkiye göre muallimlik yaşını başını almış, okur yazar her e-fendinin göreceği bir iştir, binâenaleyh içtimâî teşrifatımızda da en sonda gelir.

Mektep kitaplarından bahse bile lüzum yok, çünkü millî hars hakkındaki fikirleri tamamıyla takannün etmemiş bir batın müelliflerinin gelişigüzel eserleriydi. İşte mektebi sade bir bina, tahsili bir kaç senelik sürekli bir devam ve neticesini bir şehâdetnâme telâkki ediş yüzünden büsbütün yerimizde saymadıkça, ancak beş on adım atabildik.

Biz müslümanız ve Türküz. Yeni medeniyete temessülümüz işi diğer küçük hristiyan milletlerin temessülü işine hiç benzemez. Biz ibtidâî bir millet değiliz. Bilâkis İslâm Medeniyeti'nde kemâlin zirvesine çıktuktan sonra inkırâza düştük. Türkçe, ilmin, fennin, İslâm Medeniyeti'ndeki telâkkiyiyle mahmûl bir lisandı... Yeni Türkçe Avrupa'nın ilmini, fennini henüz hazmedemedi.

Bunun içindir ki, ibtidâî mekteplerini düşünmeden evvel mektebin " " kitap ve muallim "den ibâret bir müessese olduğuna imân ederek, Türkçe ilmi ve kitapları vücûda getirecek Dârülfünûn'u ve o ilimle o kitapları tadrîs selâhiyetini hâiz muallimleri yetiştirecek Dâülmuallimin'i ve Dârülmuallimat'ı düşünmek gerekir. Türkçe yeni bir ilim lisanı, muallimler müte-hassız bir sınıf olmazsa maarif nâmına ne yapılırsa boştur." (20)

Yahya Kemâl bu uzun yazısında anlattıkları ile bize o devrin iki önemli eğitimcisinin -Emrullah Efendi ve Sâti Bey- tartışmalarını hatırlatır. O, " Tartışma ve Bocalama" yıllarında gözden kaçan unsurları hatırlatıyor Yahya Kemâl bizlere, Ona göre, herşeyden önce, Türkçe Avrupa'nın ilmini, fennini hazmetmiş bir ilim dili olmalıdır. Sonra, her okuma yazma bilen insanın öğretmen olması eğitime büyük darbe vurmuştur. Bugün, birçok düzenlemeler yapılmış olmasına rağmen, öğretmenlerimizin "tek kaynaktan" yetişememiş olmaları, her Yüksek okul mezununun öğretmenlik yapması, eğitim sistemimize halâ yük olmaktadır.

Yahya Kemâl'e göre eğitim'in asıl unsuru, binadan önce öğretmen ve kitaptır. Özellikle ders kitapları hakkında vermiş olduğu hüküm sanki bugün için de aynen geçerli. Çünkü orta dereceli okul kitapları ile ilgili, sekiz-on yıldan buyana yazma çalışmaları bitirilememiştir. Bu bakımdan Yahya Kemâl'in Öğretmen ve Kitap konu sunda 1911'lerde yazdıkları ne kadar isabetli olmuştur.

Bu konuda o yılların bir başka eksikliğini de şöyle anlatıyor Yahya Kemâl:

20-Yahya Kemâl Enstitüsü Mecmuası, III , s.103-104

"Binlerce mektebimiz var,bunların içinde hakikatte on muallimimiz yok.Binlerce dâiremiz var,içinde memura benzer yüz memur çalışmıyor.Bu müessesâtın hepsi birer dârülnafaka'dır.Mekteplerimizin kapısından bir türlü câhil girenler,başka türlü,daha daha muzır bir kafa ile câhil çıkıyorlar.O memurların elinden çıkan işler,o muallimlerin okuttuğu talebe başka türlü olamaz böyle olur.Daha uzun bir müddet de böyle olacak.

Lâkin bir şeye acıyorum.Bu fenâ kitle içinde iyi bir kitle var ki fenâsı bunu hazmediyor."Bu şekilde çarpıklığı ortaya koyan Yahya Kemâl,kısa bir süre için geçici bir çözüm yolunu da sözlerinin devamında şu şekilde tenkit ediyor:

"Bu iyisi içinden,bir sınıf iyi memur,küçük bir sınıf iyi muallim,iyi tabib,iyi mühendis,iyi hâkim çıkarabiliriz.

Bu iyi kitleyi bu koskoca saltanatın her tarafına yayacağımıza mahdud bir kıt'asına cem'ederiz.....Meselâ ben olsam,Adana,İzmir ve Konya hattasını ayırır,bunları oraya toplardım.

Vâliden jandarına neferine kadar güzide bu sınıfın eline iktidâr-ı tam ve ıslâhâtâ ârd vâridatı teslim ederdim. Onlar orada ilk muntazam hükümeti,ilk hakiki mektepleri te'sis ederler.....

-- -- -- -- --

Bu usûl ile üç vilâyetten evvelâ kuvvetli bir devlet çıkar.İşte bu isimsiz devletin havzasına zaman zaman mücâvir vilâyetleri alırız.Devlet büyür,büyüdükçe diğer vilâyetleri de ilhâk ederiz.Hâsılı bugünkü tamâmiyet-i mülkiyemizin son karış toprağına kadar bütün mülkümüz ana kuvvete ilhâk olunduğu gün Almanya gibi bünye-i siyâsiyesi kavî

bir devlet olur, çıkarız." (21) 1911 yılının şartlarına göre düşünülduğünde, ilginç bir tekliftir bu söylenenler. Daha önce belirttiğimiz gibi bu düşünce bir bakıma "bütün nevîlerde kemiyetten keyfiyete dönme" (22) nin bir başka şekilde ifadesidir.

Keyfiyete dönmek, yani kaliteye ve değer'e dönmek: Yahya Kemâl'in hayatı boyunca her sahada güttüğü dava budur.

Yahya Kemâl, 2 Kasım 1913'de, Süleyman Sâdî müstear adıyla Peyam'da yazdığı bir yazıda eğitim sistemimiz için teklif ettiği çok önemli bir yenilik vardır: Beden Eğitimi...

Zaten daha önce, Sorbonne'un "müdf-i Fâzılı" dediği Liard'ın "Bir gencin dimâğı vücûdiyle beraber terbiye olunur." (23) sözünü sık sık tekrarlardı.

Süleyman Sâdî Bey'in Peyam'da, bu konudaki yazısı şöyledir:

" Bu son hafta, Paris'de, Sorbonne Darülfünûnu'nun a'yâd-ı ilmiyeye muhtass o mutantan ihtifâlgâhında Fransa'nın ricâl-i siyâsiyesi, kibar ulemâsı, erkân-ı harbiyesi hâsılı bütün zübde-i havâssı muhteşem bir ihtifâl ile Fransız terbiye-i bedeniyesini tes'îd ettiler.

1870 fâciasından sonra Fransızlar vatanın "ba'sü ba'de'lmenti" için hemen maârif teşkilâtına koyuldu idi. Lâkin on sene sonra terbiye-i dimâğ teşebbüsüne bir de terbiye-i beden teşebbüsünü zammattılar, o zamandan beri Fransızlarca bu iki terbiye tev'em addolundu..... Bu terbiye-i bedeniye teşebbüsü hasseten yirmi beş seneden beri bütün Fransa'da devr hat-

---

21- Mektuplar Makaleler, s.281-282

22- Edebiyata Dair , s.255

23- Mektuplar Makaleler, s.128

veleriyle yürüdü. "Fransız Riyâzât-ı Bedi'niye Cemiyeti muaven bir cemiyet, küçük mektep çocuklarından tâ delikanlılara, genç kızlara kadar bu terbiyeyi teşmil etti. İşte bu eserin ihtifâline o gün şitâb eden Fransızların içinde, en başta reis-i cumhur, etrâfında başvekil, diğer nâzırlar, bütün ordu ve maârif erkânı hazır bulunuyordu."

Süleyman Sâdi Bey, bu açıklamalardan sonra sözü bize getirir.

"Meşrûtiyet-i hâzıradan bilistifâde bizde de terbiye-i bedenîye harekâtının tevsî'ini istediğimizden hakikat-ı vatanperverlerimizin en faâli Sâtı Bey'in eserini hatırladık. Çünkü Sâtı ve Tefik Fikret Beyler maârifimizde terbiye-i bedenîyenin vücûdunu ilk defa idrâk ettiler ve teşebbüslerini azimkârâne icrâya koyuldular.

Sâtı Bey, Dârüşşafaka'ya müdür olalı henüz bir ay olmadı. Kapısından boynu bükük giren eytâmı dokuz on sene köhne bir tarz-ı terbiye verdikten sonra yine kafası yerde çıkarılan o mektepde bir ay zarfında yaptığı inkılâp alkışlara değer.

Mükemmel ve en terbiyeli gençlerden müteşekkil bir hey'et-i tâlimîye intihâb etti. O çocukların dimâğıyle beraber vücûdlarını da terbiyeye koyuldu. Geçen gün mektebi ziyarete gelen bir zât: "Sâtı Bey Dârüşşafaka'da bir sene kalırsa bir ingiliz lisesi gibi mükemmel bir müslüman dârüttâlimi kazanacağız" diyordu.

Sâtı Bey daha ilk hamlede elli talebeden müteşekkil bir ketibe teşkil etti. İdmançı üniformasıyla, çadırları, yemekleri, bütün levâzım-ı seferiyesini hâmilan bu ketibe is-

tanbul'dan tahtgâh-ı kadîmimiz Bursa'ya yayan gidiyorlardı. Bu gençlerin güzergâhında gözlerimiz yaşardı. Bu gençler başlarını yerlere mâtuf değil, ufuklara müteveccih, dimdik tutuyorlar ve mes'ûd bir küşâyiş-i maddî ve manevî içinde şarkılarını söyleyerek gidiyorlardı.

Sâtı Bey'in bu kadar küçük bir sahada yaptığını beş seneden beri hâlâ yerinde sayan maârifimiz ne olsa da bütün Anadolu'ya teşmîl etse; milletin verdiği sekiz yüz bin lira maârif harcına mukabil bu gün her fakr'dan ziyâde hükümfermâ fakr-ı bedeniye düçâr olmuş koca milleti tefessüh'den kurtarsa! Tanzîmattan evvelki devirlerde, bütün alâim-i inkırâza rağmen ocaklılar, vezirzâdeler, Anadolu'da Rumeli'deki derebey oğulları en büyük zevklerini harekât-ı bedeniyeden alırdı. At koşturur, cirit atar, atla nehir geçer, güreş yapar, nişan atarlardı. Yeniçeri'nin bile dem-i ihtizârında Nizâm-ı Cedîd'e fırlattığı itirâz: "Biz destiye kurşun atar, keçeğe kılıç çalarız" dı...

Sultan Mahmud eski Osmanlılığa karşı İstanbul'da Yeniçeri'nin taşrada derebeylerinin ilgasını müteâkib, yeni bir tarz-ı terbiye ikâme etti. Bu terbiye mâhûd "efendi terbiyesi" dirki en mükemmel mektebi o mübârek Bâbiâli'dir. Kanburu çıkmış, başı yerlere doğru eğilmiş, her önüne gelene yerden üç e-tekli temennâ verir. yerlere geçercesine tevâzûlar gösterir bir nesil yetişmeğe başladı. Bugün müslümanlar, garplıların yalnız mâlen, iktisâden değil kuvâ-yı bedeniyece pek, hem pek ziyâde dünümdadırlar.

Hulâsa Tanzîmat'dan evvel Osmanlılar irfânen düş-

kün,hiç olmazsa bedenen kavî idiler.Tazîmat'dan sonra-evvel-
kine nisbeten-irfânen yükseldiler,lâkin bedenen en düşkün bir
seviyeye indiler.Avrupa'da zebânzed o "Türk gibi metin" darb-
ı meseline,Türkleri gören Avrupalılar artık inanmıyorlar.

Bî-muhâbâ bir alâmet-i inkıraz nâmuna şâyan gördü-
ğümüz bu derde ancak Satı Bey gibi dimağla,bedenin bir arada
nesu ü nümâsını isteyen mektep müdürlerimiz,ricâl-i maârifî-
miz şifâ verebilir.Her akşam Bâbîâlî'den beli bükük,boynu bü-
kük,dimâğı ceyyîd vücûdu metin ve riyâhatte tirâşide bir mil-
let ikâme edebilirsek;işte o zaman (Osmanlılık kurtuldu)diye-
biliriz."(24)

Baş döndürücü bir hızla ilerliyen çağı yakalama-
nın başka yolu yoktur.Zihince,bilgice kuvvetli olmak o kadar
önemli değildir.Bedence rûhça ve ahlâkça da sağlıklı bir ne-
sil ancak bu görevi yerine getirebilir.

Aktif,hareketli,kendine güvenen ve başı dik bir
gençlik de ancak "dimâğ ve vücûdun" birlikte terbiye edilmesi
ile yetiştirilebilir.

Ancak her dönemde olduğu gibi o dönemde de bu şe-
kilde faydalı gelişmelere gülünç iddialarla karşı çıkan insan-
ların olduğunu gene Yahya Kemâl'in şu sözlerinden anlıyoruz:

"Meselâ benâm muharrislerden biri,memleketimizde
günden güne tevessü eden,terbiye-i bedeniye cereyanlarına kar-
şı koyarak edâ-yı Selâtin bu hizmeti ifâ edeceğini bast edi-
yor.Edâ-yı Selâti,bedenî bir fâide temin etmeğe vâsıta değil,
Müslüman sıfatıyla en mukaddes bir farîze bilen bizler,bir ta-
rafdan idmanı emreden ehâdis-i nebevîyeyi yâd ediyor,bir ta-

rafdan da huzûr-ı ilâhiye'de hâşâ semeni gidermek gibi hasis bir fikirle yatıp kalkamayacağımızı düşünüyor,şaşıırıyoruz."(25)

Gerçekten Beden Eğitimi derslerine karşı çıkarken ortaya atılan bu gülünç iddiaya şaşmamak elde değil.Dinin özünden bu kadar uzaklaşan insanlar,aynı zamanda eğitim konusunda görüş bildirecek kadar da kendilerini yetkili zannediyorlardı.demek...

Yahya Kemâl,Varşova'da elçi olarak bulunurken Ankara'da bir komisyon toplanır.Millî Eğitim Bakanlığı tarafından toplanan bu komisyon edebiyat dersinin müfredat programını yeniden düzenliyecektir.Yahya Kemâl,Varşova'da bulunmasına rağmen bu komisyonun düzenlemeleri ile ilgili Faruk Nafiz'den mektupla bilgi ister.Cevabın bir bölümü şöyledir:

".....komisyon vazifesini bitirdi ve tedrisâtı daha karışık daha fena ve talebe için daha gayr-ı müfid bir şekle kalbetti. Ne yapalım ki komisyonda sizin zevkinize âşikâr kimseler bulunmakla beraber sizin kudretli tesirinizi yapabilecek liyakatte bir kişi bile yoktu."(26)

Elçilik görevi esnasında eğitimle ve müfredat programları ile bu kadar yakından ilgilenen Yahya Kemâl,"medîd bir irfan an'anesi var"(27) dediği İstanbul'un bu övülecek geleneğinin devam etmesini istiyordu.

İngiltere ve Almanya'daki Üniversitelerin şehir-

25-Mektuplar Makaleler, s.217

26- Yahya Kemâl Enstitüsü Mecmuası, III, s.211

27- Mektuplar Makaleler,s.172

lerin hep sakin ve uzak köşelerine kurulduğunu belirtir. Ancak, şehrin merkezinde bulunan İstanbul Üniversitesi'nin durumunu kurtarmak için de aynı durumda olan Sorbonne ve Moskova Üniversiteleri'ni örnek gösterir. Onlar da şehrin ortasında kurulmuş ve eğitime buralarda devam etmektedirler.

Medîd bir irfan an'anesi olan İstanbul'daki Üniversite de şehrin ortasındadır ve daha Cumhuriyet'in ilk yıllarında hızlı bir gelişme sağlamaktadır. Bu gelişme, hem bina, hem öğretim kadrosu, hem de öğrenci sayısı olarak artırlamayan bir gerçek vardır; Üniversite'nin bütçesi...

Darülfünûn mesleğinden Meclis'e gelen Yahya Kemâl, Üniversite'yi ve meselelerini yakından biliyordu. Bu bakımdan yukarıdaki gelişme ile tahsis edilen bütçe arasındaki dengesizliği Meclisin kürsüsünden şu cümlelerle ifade eder:

"Geçen sene altı yüz bin olan Dârülfünûn tahsisâtı bu sene bir buçuk milyon liradan fazlaya çıktı. Beyazıd'da göze çarpan ve İstanbul'un daha bir çok semtlerine kol salan yeni Dârülfünûn'un bu paraya kat-i bir ihtiyâcı var." (28) Yahya Kemâl, Üniversite bütçesinin önemini bu şekilde belirtmiş olmasına rağmen, "muvâzene-i mâliye encümeni" bütçe tasarısında Üniversite'ye bir yıl önceki paranın aynısını yani altı yüz bin lira teklif eder. Üstelik öğretim görevlilerinin de maaşlarına hiç bir artış getirilmemiştir. Böylece Üniversite'nin ihtiyacı ile kendisine tahsis edilen bütçe arasında büyük bir fark meydana çıkmıştır. Bunun üzerine Yahya Kemâl tekrar söz alarak, mille-

tin mukadderatında çok önemli yer tutan bu eğitim meselesinin önemini ifade eden konuşmayı yapar:

"İlim müesseselerimiz terakki ederken, bittabi bütçeleri kabarıyor. Lâkin yalnız kabaran bütçe değildir. Milletın çocuklarının tâhsil ihtiyaçlarıdır da. Bu sene İstanbul Dârülfünûnu'na, fazla olarak 1150 talebe kaydedilmiş. İhtimâl bu a-
ded gelecek sene bir kat daha artacak. Biliriz ki muvâzene-i mâliye encümenimiz, münevver reisinden, her biri bir irfan adamı olan âzâsına kadar, Dârülfünûn tahsîsâtına istihlâk nevinden addedecek bir zihniyette olmaktan uzaktır. Milletın bu güzide ve ruhları inkılâp ateşinden çıkmış vekilleri, millet çocuklarının en sarîh bir hakları olan yüksek tahsil masraflarını vermeğe çalışacaklardır.

İstanbul Dârülfünûnu'nun istediği bir buçuk milyon lira isbat ediyor ki vâridatımızın yüzde birini ilme vermek zarûretindeyiz." (29)

İkinci Meclis'e Urfa milletvekili olarak giren Yahya Kemâl, kendisiyle yapılan mülakatta birinci derecede Maarîf işlerimizle uğraşacağını söylemişti. İşte genç Devletın bu ilk bütçe görüşmelerinde eğitimin bütçesini artırmak için elinden gelen çabayı sarfetmiştir. Tabii, bu görüşmeler esnasında sürekli gündeme getirilen görüşlerden birisi de millet harpten yeni çıktığı için "tasarruf"tur. Gerçekten yeni Devletın belki de en önemli ihtiyacı tasarruftu. Ancak tasarruf; para harcamamak değil, parayı gereken yerde gerektiği kadar harcamaktır. Hatta tasarruf; gerektiği şekilde para harca-yabilme yetkisidir. Bu bakımdan Yahya Kemâl tasarruf gayesi ile Üniversite

bütçesinin artırılmasına karşı çıkanları şöyle cevap verir:

"Madem ki bir Dârülfünûn'a verecek paramız yok, öyleyse yüksek tahsil ihtiyacımızı bertaraf ederiz" diyemeyiz. Tasarrûf fikrini istimâl edemiyeceğimiz başlıca noktalardan biri budur.....Tahsisâtı o ihtiyaca uydurmak zarûrîdir." (30) Görüldüğü gibi Yahya Kemâl, eğitim için gerekli olan bütçenin verilmesi konusunda çok ısrar etmiştir. Ona göre, tasarruf düşüncesinin geçerli olmadığı yerlerden birisi, belki de en önemlisi eğitim'dir.

Yeni millet olmaya karar verdiğimiz o yıllarda gayeye ulaşmak için tasarlanan bütün çalışmaların başarılı olabilmesi için yetişmiş insana ihtiyaç vardı. Bunun yolu da okuldan geçmektedir. Öğretmensiz ve kitapsız bir okul da olamayacağına göre, mesele kendiliğinden ortaya çıkmaktadır.

Yahya kemâl, Dârüşşafaka, Medresetü'l Vâizin ve İstanbul Dârülfünûnu'nda öğretmenlik yaptığı yıllarda öğrencilerine getirdiği yepyeni bilgilerin dışında, yaparak ve yaşayarak ders anlatmıştır. Bunun yanında onların kabiliyetlerini tespit edip şiir yazarları şiir, nesir yazarları da nesir sahasında yönlendirmiştir. Bütün bunları yaparken de okullarımızın ve sistemin ihtiyaçlarını tespit etmiştir. Milletvekili olduğu zaman da tespit ettiği bu konuları çözümlmek için elinden gelen gayreti göstermiştir.

Öğretmen Yahya Kemâl, eğitimimizin bu günkü durumuna gelmesinde, hem kendisi hem de yetiştirdiği yüzlerce öğren-

cisi sayesinde, unutulmayacak katkılarda bulunmuştur. Örgün eğitimin en zor şartlarında görev yapan, mücadele eden ve bu görevi başarıyla yapan Yahya Kemâl'den bugünün eğitimcilerinin alacağı pek çok dersin olacağı düşüncesindeyiz.

2- Y A Y G I N E Ğ İ T İ M

Eğitimin, insan için, gerçekleştirmeyi amaçladığı iki önemli hedefi vardır: Birincisi çağın ulaştığı en son bilgiyi öğretmek; ikincisi millî terbiye unsurları ile eğitmek... Bu eğitim ve öğretim önceden tespit edilen amaçlar doğrultusunda yapılır şüphesiz.

Yukarıdaki tanımdan da anlaşıldığı gibi eğitimin millî ve evrensel olmak üzere iki gayesi vardır. Eğitim, bu gayelerini gerçekleştirmek isterken "Örgün eğitim" in imkânlarından faydalandığı gibi "Yaygın eğitim" den de faydalanır.

Nedir yaygın eğitim? "Örgün eğitim imkânlarından hiç yararlanmamış olanlara, gittikleri okuldan erken ayrılanlara veya örgün eğitim kurumlarında okumakta olanlara ve meslek dallarında daha yeterli duruma gelmek isteyenlere uygulanan eğitim" (I) olarak tanımlanan "yaygın eğitim", yukarıda ortaya koyduğumuz amaçları, örgün eğitimin yanında veya dışında gerçekleştirmeyi amaçlıyan bir eğitim şeklidir. Bir de genel olarak; örgün eğitimin dışında özel ve gönüllü bir takım kurum ve kuruluşlar vasıtasıyla gerçekleştirilen eğitim olarak da anlaşılmaktadır.

Biz de "yaygın eğitim" i, örgün eğitimin dışındaki bütün eğitici çalışmalar olarak kabul edip Yahya Kemâl' in O-

---

-Türkçe Sözlük, T.D.K , Ankara 1988, s.1609

kul dışındaki eğitime hizmetlerini bu başlık altında incelemeyi uygun bulduk.Bu açıdan ele alındığında Yahya Kemâl'in Okul dışında bir takım mekânlar ve vasıtalar kullandığını görüyoruz.

Üniversite'nin çevresinde bulunan kahveler bu mekânların başında gelmektedir.Çoğunlukla öğrenci ve hoca'ların devam ettiği bu kahvelerin dışında mekân olarak Büyükaada Kulübü ve özellikle Parkotel'deki odası Yahya Kemâl'in yaygın eğitim için seçtiği özel yerlerdir.Bunların dışında İstanbul'da tarihi eserlerin bulunduğu bütün semtler Yahya Kemâl için hemen derslane oluveren mekânlardır.Bazen kavuğunu yıkılmış bir yeniçeri gibi duran mezartaşı,bazen eski bir kubbenin altı, bazen de ayaklarını sallıyarak oturduğu yıkılmış surlar onun için her zaman kullanılabilir eğitim mekânları oluvermiştir.

Bu mekânların dışında,Yahya Kemâl'in "basın"ı da yaygın eğitimin bir vasıtası olarak kabul ettiğini görüyoruz. Özellikle Millî Mücadele yıllarında ileri,Dergâh ve Tevhid-i Efkâr'dan bu gaye ile istifâde etmiştir.Bu konuda vasıta kabul ettiği bir yol da,yakın dostlarına yazmış olduğu özel mektuplarıdır.İleride görüleceği gibi Yahya Kemâl,dostlarına yazdığı mektupları ile bir çok konuda onlara yardımcı olmuştur.

Yahya Kemâl'e kadar,İstanbul kahvelerinin eğitim gayesi ile bu kadar güzel kullanılıp kullanılmadığını bilmiyoruz.Belki de İstanbul kahveleri edebiyat ve sanat sohbetlerine onunla açıldı?Yahya Kemâl'in kahveleri eğitim gayesi ile seçmesi ve kullanması konusunda Tanpınar şöyle der:"Kahve zev-

ki, Yahya Kemâl'de Paris'teki talebeliğinden kalmıştı." (2)

Gerçekten, Yahya Kemâl'in Paris'te kaldığı Quartier Latin sokağı "şapkalı, kasketli, siyah kadife bereli yüzlerce talebenin" nin bira ve sütlü kahve içtiği kahvelerle doluydu. İşte Yahya Kemâl, babasından tahsili için temin ettiği "ayda yüz frank" eline geçer geçmez, ilk defa D'arcure kahvesine gider. Bir masaya oturup sütlü kahvesini ısmarlar ve o hayata adımını atar.

Yahya Kemâl'in ev sohbetlerinin temelinde dâbhelki; Albert Sorel'in Assace Sokağı'ndaki konağında diğer öğrencilerle birlikte devam etmesi, çay içmesi; onu saatlerce dinlemesi yatmaktadır. Sebebi ne olursa olsun Yahya Kemâl'in edindiği bu iki alışkanlık, onun okulundışında da öğrencilerine ve dostlarına faydalı olmasını sağlamış olması açısından önemlidir.

İstanbul Üniversitesi'ndeki ilk dersinden itibaren Yahya Kemâl'in çok yakınında bulunan Ahmet Hamdi Tanpınar, kahve sohbetlerinin nasıl başladığını şöyle anlatır:

" Ders biter bitmez, ya fakültede boş ? bulduğumuz küçük bir odaya çekilir, yahut beraberce bir kahveye giderdik. Nuruosmâniye'deki İkbâl kiraathanesini öğrenince pek sevindi. Bu kahve o zamanki Yüksek Muallim'e yakındı. Sonra Sultanahmet'teki setli kahvelere alıştık. Arasıra Beyazıt'ta sonradan Hasan Efendi adında birinin bakkal dükkânı olan ve o zamanlar Dârü-tâlim heyetinin haftada bir kere musiki konseri verdiği derin-

ce bir kiraathâneye de giderdik..."(3)

Bir grup öğrenciyle birlikte yapılan bu kahve sohbetleri sanki sınıftaki dersin bir devamı gibi olmaktadır.Hatta gene Tanpınar'ın anlattığına göre kız öğrenciler buralara gelemediklerinden,dersin devamını takip edemediklerinden epey üzülürlermiş.

Annesinin ölümünden sonra babası ile aralarında başlayan geçimsizlik,aile hayatından ayrılmasına sebep olmuştur.O tarihten itibaren şairin bir daha aile yaşantısı olmamıştır.Yahya Kemâl,hayatındaki bu boşluğu,çevresinde topladığı öğrencileri ile gidermeye çalışmıştır.Hocalığı sırasında öğrencilerinin dertleri ile gece gündüz ilgilendiğini ve onlara bir kardeş muamelesi yaptığını Tanpınar'ın yazdıklarından öğreniyoruz."Parkotel yıllarında ise,etrafında topladığı profesör,doktor,öğretmen topluluğunu bir arada tutmak için nasıl gayretler sarfettiğini yakından biliyoruz."(4)Aslında,o insanları bir arada tutan, ya da Parkotel'e geçiren mıknatıs Yahya Kemâl'in kitaplık çaptaki bilgisi ve bu bilgiyi ortaya koyan sohbetleriydi.Tanpınar,onun bu dönemi için "En iyi devrinde rastlamıştık.Düşüncesi,realitemizle beraberdi."(5)diyerek bu sohbetlerin kalitesini ve kıymetini ifade ediyordu.Bir başka konuşmasında ise aynı gerçeği şu cümlelerle ifade eder:"Ne kadar güzel konuşurdu?Sohbeté nasıl kendini verirdi?Şiir ve e-

---

3-A.Hamdi Tanpınar, a.g.e , s.14

4-Adile Ayda, a.g.e , s.151

5-A.Hamdi Tanpınar, a.g.e ,s.18

debiyat,hayatının tek meselesi idi.Fakat onların yanında bu hayatın kendisini de hiç unutmazdı.Konuşmasında muğlâk hiçbir nazariyeye,o müphem estetik düşüncelere rastlamazdınız.Herşey bu aydınlık düşünceden bir hendese figürü kadar basit ve kendisi olarak gelirdi.İş biraz karışınca velveleli bir nükte gelir,İskender'in kılıcı gibi meseleyi kökünden hallederdi."(6)

Hadiseleri bu kadar netleştiren Yahya Kemâl'in sohbetinin bir başka özelliğini de şair arkadaşı Faruk Nafiz şu cümlelerle ifâde eder:"Kanaatimce onun her sohbeti başka bir eserdir ki bunlar hergün intişâr etmekle beraber hiçbir zaman tab' edilmiş değildir.Bu bakımdan Yahya Kemâl'i,yanlış kendi devrinin değil,tarihin üstünde bir şahsiyeti olarak kabul etmek mecburiyetindeyiz:Üstat,bugün bile,tarihten evvelki şifahî edebiyat ve destanlar devrini yaşamaktadır..."(7)Biz de ne yazık ki yayımlanmamış eser kabul edilen bu konuşmaları,onun yakın dostluğunu kazanmış insanların yazdıkları bu gibi değerlendirmeler içinden pirincin taşını ayıklar gibi seçmeye çalıştık...

Gene şair dostlarından,hem de diğer verdiği şair dostlarından Ahmet Haşim'de,ustasına karşı atılan "kısır" iftirasına şöyle cevap verir:"Yahya Kemâl'e kısır diyorlar,hiç öylesi adam kısır olur mu?Şiirlerini ve makalelerini bir tarafa bırakın,sadece konuşması..."(8)der ve Yahya Kemâl'in sadece konuşmalarınının bile eser olarak kendisine yetebileceğini

---

6- S.Sami Uysal, a.g.e , s.64

7- " " " , " , s.64

8- A.Hamdi Tanpınar, a.g.e , s.37

samimiyetle söyler.

Yahya Kemâl'in yakın dostluğunu kazanan ve ölümünden sonrada, ona ait bütün vesikaların yayımlanmasında emeği geçen Nihât Sami Banarlı, şaire karşı duyduğu vefa borcunu şu cümleleri ile ifâde eder:

"Yahya Kemâl, emsalsiz sohbetleri, bilgi ve fikirleriyle, uzun yıllar, bana fikir, sanat ve iman hocalığı yaptı. Kendisine borçlu olduğum şeyler burada sayamıyacağım ve hiçbir şekilde ödeyemeyeceğim kadar engindir." (9)

"Görüşme sona erip de ayağa kalktığım zaman, bu bilgi, kültür, sanat âbidesi olan insanın karşısında gözlerim kamaşmış halde idim" (10) diyen Adile Ayda Yahya Kemâl'in sohbetinin ne kadar etkileyici olduğunu ifâde ettikten başka güzel bir eseriyile de bu hizmetini tamamlar. Aynı durumda olan Sermet Sami Uysal'da, defalarca gerçekleştirdiği görüşmelerinden birisini şöyle ifâde eder: ".....Fakat bu bir saat da güneşe tutulan bir avuç kar gibi çarçabuk eriyip bitti..." (11)

Halûk Y.Şehsuvaroğlu, Yahya Kemâl'in konuşmasındaki canlılığı ve tasvir gücünü ; "Yahya Kemâl konuşunca, oda, vezirlerle, başbuğlarla dolardı: Hercan onların nefeslerini duyar ve onlarla göz göze gelir gibi olurdu" (12) cümleleri ile ga-

---

9-N.Sami Banarlı, Yahya Kemâl'in Hatıraları, s.7

10-Adile Ayda, a.g.e s.22

11-S.Sami Uysal, a.g.e s.163

12-Yahya Kemâl Enstitüsü Mecmuası, III , s.159

yet güzel bir şekilde ifade eder.

Yahya Kemâl'in sevdiği arkadaşlarını karşılayış şekli ve sohbetlerindeki kaliteyi anlatan Sermet Sami, bu konuda şöyle der. "Yabancılar kapalı olan kapısı dostlarına dâima açıktı. Yanına girdiğiniz vakit, güzel ve sevimli yüzü, bir ihtiyarlık gülümsemesi ile aydınlanırdı. Bâzan sizi "-Gel sultan" diye karşılar, bâzan sesini yükselterek, "İşte saadet buna derler" sözlerini söyler, bâzan Süleyman Nazif'in:

" Gel ey vürudunu bir ömr içinde beklediğim"
mısraını okurdu. Birkaç cümleden sonra konuşmanın seviyesi en yüksek noktaya ulaşırdı; tıpkı şiirinin daha ilk mısrada, bir kartal uçuşunu andıran yükselişi gibi." (I3)

O yükseklerden düşmeyen, kartal uçuşlu sohbetler için şairin yakın dostu Süleyman Nazif'de aşağıdaki övgüleri yapmaktan kaçınmamıştır:

" O büyük dostun her sohbeti, her sözü tatlı bir hâ-tıra olarak kaldı. Rahatsız etmemek için-sık sık gel dediği halde-ziyâretlerime biraz fâsıla vermek isterdim, fakat içimden şöyle tatlı bir sohbetin zevkine dalmak isteği uyandırdığı veyâ günlük sıkıntılardan gönlümü yıkamak ihtiyacı duyduğum zaman ziyâretine şitap ederdim. Çok defa başbaşa türlü şeylerden bah-sederdik... Bu doyulmaz saatlerden sonra yanından huzur ve haz içinde, feyz almış olarak ayrıldım." (I4)

Yahya Kemâl'in sohbetinden zevk almak isteğini,

I3- S. Sami Uysal, a.g.e , s.65

I4- " " , " , s.65

Varşova'ya yazdığı mektubunda,şair dostu Faruk Nafiz şu cümlelerle ifâde eder:".....Fakat yine yakında görüşmek,emsalsiz sohbetinizle pas tutan zevkimizi açmak imkânı bulunacağına kaniim."(15)

Faruk Nafiz,Yahya Kemâl'in sohbetleri ile kendilerinde yepyeni bir zevk terbiyesi meydana getirdiğini ifâde ettikten sonra.devrin sanat ve edebiyat âlemine tesirlerinden dolayı ona güzel bir isim bulur:süflör.

Edabiyatımızın nasıl olması lâzım geldiği hakkında ki ve sarih fikirlerinizi lütfen bildirmenizi ricâ ederim.Açıkça söylemek lâzım gelirse makalecilikte bir süflöre ihtiyacım var.Zâten bunu da her vesileyle size itirâf etmiştim.
(16)

Han Duvarları'nın şairi,Yahya Kemâl'den devrin edebiyatının nasıl olması gerektiğini sorup cevap isterken,makale konusunda da kendisine süflör'lük yapmasını söylüyor.Yahya Kemâl'de yazmış olduğu mektuplarındaki fikirleri ile ona ve onun durumunda olan bir çok arkadaşına rehberlik yapmıştır.Bu durum Yahya Kemâl'in "yaygın eğitim"e mektupları ile de-bir bakıma-hizmet ettiğini ortaya koymaktadır.Gerçekten Yahya Kemâl'in mektupları da sohbetleri gibi muhataplarını derinden sarsıp etkiliyordu.Bu etkiye'de Faruk Nafiz "-İki günden beri mektubunuzun husûle getirdiği leziz bir şaşkınlık içindeyim..."diyerek "şiir gibi" ifâde etmiştir.Hatta,Yahya Kemâl'in mektupları ona o kadar mutluluk verir ki mektubu icâd eden hayırlı insanların rûhuna mevlîd okutmak ihti-

15- Yahya Kemâl Enstitüsü Mecmuası, III ,s.209

16- " " " " " , " ,s.211

yacı (!) bile duyar.

Faruk Nafiz'in dışında, Falih Rifkî'da Yahya Kemâl'le uzun süre mektuplaşan yazarlarımızdan birisidir.

Falih Rifkî, Ulus'da yazacağı "Eski Nesirden Örnekler" başlıklı sürekli bir yazı için Yahya Kemâl'den mektupla yardım ister. "Yüz kadar nesri bir cildde toplamak fikrindeyim. Zihnimde, Mercimek Ahmed'in kabûsnâmesi, Aşık Paşa, Nâimi, Peçevi, Selânikî, Evliya Çelebi var, daha neler tavsiye edersin?..... Bütün bunlar içinde, en sevdiğin parçalardan bana bir kağıd karalayabilir misin" (I7)

Gene aynı konuda Falih Rifkî'nin bir başka mektubunda şu satırları yazdığını görüyoruz:

" Kardeşim Kemâl, Tanzîmat'tan beri olan teceddüd hareketlerini iyi takibetmek için, bana, Türkçe ve Fransızca bir kitab listesi vermeni rica ederim." (I8)

Görüldüğü gibi Yahya Kemâl, uzakta olmasına rağmen dostlarına yardım etmeyi hiç aksatmıyor. Yazmış olduğu mektupları ile belki de eğitim tarihimizde ilk defa böyle bir eğitimi gerçekleştiriyordu...

Yahya Kemâl'in mektupla eğitiminden en fazla etkilenen her halde Fazıl Ahmet olmalı "İki gözüm" hitabıyla başlayan mektuplarının son cümlesi hep "Arada sırada bir kelime gönderirsen pek mes'ud olurum muhterem kardeşim." (I9) sözleri ile bitmektedir.

I7-Yahya Kemâl Enstitüsü Mecmuası, III ,s.219

I8- " " " " , " ,s.220

I9- " " " " , " ,s.227

Hatta bazan Yahya Kemâl'in mektuplarında aksamlar olduğunda "Elimden kurtulmak ihtimâlin yoktur Kemâlcğim. Sövsen de söylesen de mektuplarımın dâimâ sana koşacağına şübhen olmasın." (20) diyerek ısrarla velinatla ona mektup yazmaya devam etmiştir. Her mektup alışında da "Bir haftadır nefeslerinin içinde yaşıyor gibiyim." (21) diyerek duyduğu mutluluğu ifade etmekten kaçınmamıştır.

Yahya Kemâl'in mektuplarından yardım bekleyen bir başka edebiyatçımız da Yakup Kadri Karaosmanoğlu'dur. "Sana, benden sonra vâsıl olmak; sana benden sonra çiraklık ve arkadaşlık etmek, hülâsa senin "kadrini" benden sonra "bilip" önünde "saf saf el bağlamak" mazhariyetine eserlerinin "Yahya Kemâl hayranlığında" beni hâlâ geçmiş olmadıklarını da sanıyorum" (22) diyerek, şaire karşı duyduğu saygı ve hayranlığı Tahran Büyükelçiliği'nden yazdığı mektubunda ortaya koyar.

Hatta yazmayı düşündüğü bir romanın projesini ona bildirip, romanı ile ilgili, mektupla istediği şu bilgiler ne kadar dikkat çekicidir. "Sana İstanbul'da iken, bir roman projesinden bahsetmiştim. Bu şimdi bir proje hâlinden çıktı. Hemen hemen eser meydana gelmeye başladı. Hattâ bizim (Jöntürk) Paris'e bile vâsıl oldu. Ne yapacağını, nerede oturacağını, nerelerde gezeceğini ve kimlerle düşüp kalkacağını bilemiyor. Eğer bana, bu hususta va'dettiğin yardımı yerine getirmezsen merhum Ahmed Midhat Efendi'nin (Paris'de bir Türk)ü gibi bir basma kalıb levha resmetmek ızdırarında kalacağım. Binaenaleyh, bana 1908-1904 Pa-

---

20- Yahya Kemâl Enstitüsü Mecmuası, III ,s.226
21- " " " " , III ,s.226
22- " " " " , III ,s.248

ris'ine dâir hâtıralarını son derece kısa bir not hâlinde bir an evvel yaz ki, bu müşkülden kurtulayım. Bâzı sokak, kahve, ev ve pansiyon adreslerini, o zamanın belli başlı tiplerine dâir eskizler; karakteristik birkaç hâdise veya manzara; (Avartur latin)in entellektüel atmosferini, sisli topoğrafyasını tespit eden birkaç çizgi benim için kâfi ve vâfidir." (23)

Yakup Kadri'nin proje diye bahsedip yazılması için Yahya Kemâl'den yardım istediği bu romanı büyük bir ihtimâlle 1937'de yayımladığı "Bir Sürgün" romanıdır. Çünkü yukarıdaki mektubun tarihi 1.XI.1936 dır, ve romanın konusu da Fransa'ya kaçan Jöntürk'lerdir. Bütün bunlar şunun ifâdesidir: Yakup Kadri'nin "Bir Sürgün" romanında Yahya Kemâl'in mektupla vermiş olduğu bilgilerin katkısı olmuştur.

Yahya Kemâl'in, mektupları ile devrine nasıl yön verdiğini Faruk Nafiz'in yazdıklarından dinleyerek "Mektupla eğitim" bahsini bitirelim:

"-Edebiyatta yeni bir haber yok, herkes sizin 1912 de kurdu ğunuz âlemden çırpınmak, uzaklaşmak ve yeni bir şey yapmak için direniyor. Kurduğunuz âfemin merkezî câzibesi o kadar fazla ki bundan ayrılmak isteyenler, hatta ayrılanlar, boşluğa atılmış gibi sallantılı ve sarsıntılı bir iniş tâkib ediyorlar.....

Yine sizin san'atınıza doğru, fakat hece vezniyle, güzel bir rücû başlıyor. Bâkî bir yenilik için, sürekli bir hamle için, ikinci bir Yahya Kemâl'e ihtiyaç var. Sizin sohbetinizle, hayatınızla, makalelerinizle ve şiirlerinizle bütün bir nes-

---

23-Yahya Kemâl Enstitüsü Mecmuası, III , s.247

le kemâlli bir numûne olmuştunuz.Böylesini ne muahhar nesiller yetiştirebildi,ne de bundan sonrakiler yetiştirebilecekler. San'atta bir parça hayâtiyetimiz varsa bize bu bahtiyarlığı temin eden tesâdüf,üstâd olarak,sizi karşımızda bulmaklığımızdır.Ben kendi hesâbıma,Türkçe tâlime,sonra size minnet ve şükran borçluyum.Sizin arkanızda ikinci olmak,sizden evvel ve sizden sonrakiler arasında birinci olmaktan çok büyük bir mazhariyettir,Yahya Kemâl Bey..."(24)

Görüldüğü gibi Faruk Nafiz,Yahya Kemâl'in mektupları ve sohbetleri dışında yazdıkları ile de yani "basın" yolu ile de devrinin insanlarına suflörlük yaptığını söylemektedir.

GerçektenYahya Kemâl,"basın"ı yaygın eğitimin en önemli vasıtası olarak görür.Bunun için de basınımızın halkı aydınlatma ve eğitme noktasında görevini yapmasını ister.Devrin gazetelerinde yayımlanan makaleleri hep bu amaca hizmet etmek içindir.Bu görevini yapamayan basını "Saatimiz Geri" makalesinde şu cümlelerle tenkit eder:".....Her millet matbuatınının bir fârikası olduğu gibi bizimkinin de bir fârikası vardır:Mübârek,ziyarete geç gelen ekâbir gibi,dâima gecikir.Sultan Abdülhamîd Devri'nin ziyafetine geciktiği için Temmuz İnkılâbı'nın senelerinde ancak o devrin yüz karalarını yazmakla ömrünü tüketti.Derken o devir geçti,iki buçuk seneden beri harıl harıl ancak İttihâd ve Terakkî Devri'nin kötülüklerini yazmağa çalışıyor,etrafına bakacak vakti yok.Bunun çün hâlden bî-haberdir.

Ne diyelim,bu İstanbul matbûâtınının millî fârikası-

dır.Bizde vukuat önden,matbûât on fersah arkadan geliyor;saa-
timiz dâimâ bir devir geridir."(25)

Yahya Kemâl'e göre "basın"geçmişle,geçmişte olan
olaylarla ilgilenip vaktini boşa harcamalıdır.Çünkü basının
görevi,yaşanılan anı değerlendirip gelecekle ilgili hedefler
göstermektir."Ekâbirin bezme geç gelmesi adettendir"sözünü
haklı çıkaracak şekilde hadiselerle bir ekâbir gibi değil,müte-
vazi bir şekilde yaklaşıp zamanında bilgi vermelidir.Basının
görevi budur...

Yahya Kemâl'in basından-bu anlamda-nasıl faydalan-
dığını öğrencisi A.Hamdi Tanpınar şöyle ifâde ediyor:

"Bu senelerde İstanbul'da,Millî Cephe matbuatı ü-
zerinde feyizli bir rüzgâr gibi esiyor,durmadan bir yığın fi-
kir ve duygu spermini oradan oraya taşıyordu."(26)

O zamana kadar geçmişin haberleri ile oyalanan,o-
kuyucusuna yenilikler getiremeyen basın,Yahya Kemâl'le bu has-
talıktan kurtulmuştur.Özellikle Anadolu'da verilen ölüm-kalım
mücadelesi ile ilgili haberlerin zamanında ve doğru olarak ve-
rilmesi İstanbul'daki vatandaşlarımız için son derece önemli-
di.İşte Yahya Kemâl,Dergâh,İleri ve Tevhîd-i Efkâr'da sanki
İstiklâl Mücadelesi'nin günlüğünü yaşıyordu.Yazdıkları ile de
halkın maneviyatını kuvvetlendirip zafere olan inançlarını ar-
tırıyordu.

Eğitim işlerimizde ve diğer millî meselelerimizde
basının önemini ortaya koyan şu cümleleri bugün için de biz-
lere almamız gereken dersleri hatırlatmaktadır:

25-Yahya Kemâl Enstitüsü Mecmuası, III, s.104
26-A. Hamdi Tanpınar, a.g.e ,s.18

"Gazetecilik, istihbârat, neşriyat bugünkü medeniyet âleminde mâlî müesseseler sırasındadır.....İliklerine kadar maddî bir medeniyet, geçmiş asırlardaki feylesofların vicdan kuvveti olarak telâkki ettikleri matbuâtı mâlî müesseseler derekesine indirdi. Avrupalıların "büyük matbuât"nâmını verdikleri kuvvetin dehşetini biz Türkler ancak bu son senelerde, acılarımızla hissettirmeğe kalkışıp da muvaffak olamadığımız zaman anladık. Şark milletlerinden yalnız Rumlar, Avrupa'da ve Amerika'da mütemekkin(yerleşmiş) zenginlerinin sâyesinde, bu müthiş kuvvete hulûl ettiler; Şark işlerinde Avrupa'ya ve Amerika'ya akı kara, karayı ak gösterdiler, entrikalarını top kuvvetinden daha kolay olarak yürüttüler. Türklerin ve Balkanlar'daki düşmanlarının seslerini boğdular; bu "büyük matbuât"sâhasında bizi yendiler." (27)

Bizim sahip olamadığımız bu "büyük matbuât"karşısındaki mağlubiyetimizin dışında bir de İstanbul'da bulunan ve Türkçe yayın yapan azınlık gazeteleri vardır. Yahya Kemâl'in "Tatavla Ajansı"adını verdiği bu gazeteler, özellikle Millî Mücadele yıllarında, hem Türk hem de dünya kamuoyunu kolayca tesir altına alıp doğruları çarpıtmaya devam ediyorlardı. Masa başından uydurdukları haberlerle, ordularımızın Anadolu'da kazandıkları başarıları kasıtlı olarak çarpıtıyorlardı.

"Böyle bir gazete günün birinde Mustafa Kemâl Paşa'nın müşîr olduğunu yaydı idi, ferdâsı gün bütün Türk gazeteleri bu haberi kemâl-i ciddiyetle yazdılar. O küçük gazetenin idâresinde politikacılar kim bilir nasıl gülümsemişlerdir. Bilhassa Yunanlılar kendi siyasetlerini hep bu küçük havâdislerle çe-

viriyorlar. İnönü'nde mağlûb olup kaçtıkları zaman hakikati örtmek için nasıl çirpınıp durdular, gördük. O aralık idide birde prenslerden Andre'nin vurulduğunu yaymışlardı; bizim saf gazetelerimiz bu haberi Tatavla Ajansı'ndan aldıkları gibi aynen neşrettiler, tabii prensleri Andre herkesin gözü önünde Atina'da gezinip duru yordu. Siyâsi memurları, hezimetten tabanları gevşeyen Yunanlılara: "Prens Andre'yi gözünüzün önünde görüyorsunuz, işte Türk gazetelerinin haber verdiği İnönü hezîmeti de böyledir!" dediler. Gazetelerimizin gayr-ı irâdî, sırf Bâbîâli Caddesi'nde gazetecilik ananesinin körü körüne esfiri olarak dâimâ olduğu bu gafletlerin çeşitleri, dâimâ yazarımıza olarak, bin türlüdür, saymakla tükenmez."

Yahya Kemâl, bu görüşlerinden sonra basınla ilgili canalcı bir tespitini, sözlerinin devamında şu şekilde açıklıyor:

"İhbâr ve istihbâr kuvvetinin bu asırda bir millete, bir ordu kadar yaradığını öğrendik lâkin o kuvvetten, öldürülürken fery âdımızı işittirecek derecede olsun nasîbedâr olmadık. Bugünkü dünyâda, gazeteciliği bu gaflete püyân olan bir milletin bin feryâdı bir parayadır." (28)

Bu şekilde, basının millet hayatında bir ordu kadar önemli olduğunu vurgulayan Yahya Kemâl, bu "ordu"dan kendi adına âzamî derecede faydalanmıştır ancak, millet olarak da bu konuda eksiklerimiz olduğunu da belirtmiştir. Her ne kadar Tatavla Ajansı'nın yazdıkları sonucu değiştirmemişse de milletin moralini bozmuş ve gerçeklerin öğrenilmesini geciktirmiştir.

Bütün bu zor şartlara rağmen Yahya Kemâl, basının imkânlarından, olabildiği kadar faydalanarak, milletin eğitil-

mesine çalışmış ve bu noktadaki büyük eksikliğe de dikkatimizi çekmiştir. Bu gün bile bu noktada bir takım şikâyetlerimizin olması, Yahya Kemâl'in bu alanda gösterdiği eksiklerin, o zamandan bu zamana giderilemediğinin de bir işaretidir. İspanya Kralı XIII. Alphonse'un "Ben anamın karnında kral oldum. Bu yaşa kadar Yahya Kemâl kadar hoşsohbet bir insana rastlamadım." diyerek övdüğü sohbetlerinde şair, yazılarında raslamadığımız bir çok bilgileri de hazırlıksız veriyordu. Yahya Kemâl'in bu şekilde ayaküstü sohbetlerinde vermiş olduğu orjinal bilgilerden bir kaçını vermek istiyoruz. Önce, Sermet Sami Uysal'a bir sohbetlerinde Üsküp'e dair verdiği bilgileri görelim:

Amasya'lı Serdarbeyi, Paşayiğit Mehmet Bey 1392'de Üsküp'ü bina ediyor. Burası vaktiyle İskorpi isimli bir köymüş. Sonra Bursa Türkleri oraya yerleştiriliyor. Serdar, bir sırp prensinin oğlu olan İshak'ı harpte esir alıyor. Müslüman yapıp evlât kabul ediyor. Bütün Sırbistan'ı İshak Bey'le oğlu İsa Bey temizliyor. İshak Bey'in mezarı Üsküp'te. Kendisinin camiine gömdürmemiş de, Üsküp'te en meşhur tepede bulunan II. Sultan Murat camininin karşısına gömdürmüş.

İsa Bey, Bosna fethedilince, oraya ilk sancak beyi oluyor. Macaristan'ın içerisinde bir yerde şehit düşüyor. Mezarı belli değil. Fakat Üsküp'te adını taşıyan caminin yanında büyük bir İsa Bey mezarlığı var.

Bunlardan sonra Yahya Paşa isimli bir Sırp prensine veriliyor Üsküp. Yahya Paşa'nın da camii var orda... Daha sonra Yavuz'un zamanında, fâtihtlerden Mustafa Paşa Üsküp'e hâkim olmuş. O da bir cami yaptırmış." (29) Yahya Kemâl'in bir sohbet esnasında vermiş olduğu bu bilgiler onun sohbetinin kali-

tesini de ortaya koymaktadır.

Kocamustâpaşa hakkında söyledikleri de tarih kitaplarında karşımıza çıkmayan farklı bilgilerle doludur:"Bayezîd-i Veli'nin bir kölesi vardı:Mustafa.Sonra"Sancakbeyi" ve "vezir"oldu.Adr da:Mustâ Paşa.Müslümanlığı ile halk arasında şöhret kazanıp Kocamustâpaşa oldu.Sonra Yavuz'un ilk sadrazâmı oldu.Yavuz,Kocamustâpaşa'yı, ağabeyi Sultan Ahmet taraftarı sanarak öldürttü...Koca Mustâpaşa hakkında eski tarihler yanlış şeyler yazarlar:Tellâkmış,çırakmış,Sultan Cem'i zehirli ustura ile öldürmüş diye.Bilhassa sonuncusu bir efsânedir.Çünkü,Roma'ya,Bayezîd-ı Veli tarafından elçi olarak gönderilmiştir.Berber olarak gitmemiştir.Aleksandr Borjia bu vazifeyi zaten kendisi mükemmel yapabilirdi.Fakat o da zehirletmez;zira para çekiyordu.Hasılı Mustabey'in o zamanki elçiliği şehzâdenin ordaki ikâmetine âit para işlerini halletmektir.Kaldı ki Sultan Cem zehirlenerek ölmemiştir.Roma'dan Napoli'ye hasta olarak nakledilmiştir.Ve Napoli'de kendi eceli ile ölmüştür.Cavit Baysun,Cem'e ait kitabında bunu anlatır.

Kocamustafapaşa,aslen Rum olduğu halde,Müslüman olduktan sonra,İslâmiyeti derin bir hararetle benimsemiş ve ismiyle anılan semtteki Rum Manastırını ve kilisesini Cami'e çevirmiştir."(30)

Gene İstanbul'la ait,fakat bir başka semti hakkında Cevdet Perin'e anlattığı,sohbetin boyutlarını aşan bilgiler Beyoğlu ile ilgilidir:

"Tam burada,Taksim'de muhteşem bir konak varmış.A-
lois Gritti adında bir İtalyan'ın konağı.Gritti Bey dedikle-
ri adam bu dur.Türkiye'ye alafrangalık,bu İtalyan âilesi va-

sıtasıyla gelmiş diyebiliriz.Çünkü,o zaman bu konakta ziyâfet-
ler verilir,ve bâzı Osmanlı münevverleri de dâvet edilirmiş.
Bu münevverlerin,Gritti'nin evinde gördüklerini yavaş yavaş
taklide kalkışmış olmaları pek tabiidir.Günün birinde Gritti
ölünce bu an'aneyi oğlu devam ettirmiş ve işte ona izâfeten-
dir ki bu semte Beyoğlu adı verilmiştir."(31)

Üsküp'ün,Kocamustâpaşa'nın ve son olarak da Beyoğ-
lu 'nun hakkında sohbetlerde verilen bu bilgiler Yahya Kemâl'
in "yaygın eğitim"e hizmetleri olarak kabul ettiğimiz sayısız
sohbetlerinden sadece birkaç tanesidir.

Biz onun sohbetlerinde,mektuplarında ve gazete
yazılarında vermiş olduğu,bilgilerden çok bu faaliyetlerinin
çevresi üzerinde uyandırdığı hayranlığı ifâde ettik.Bunu ya-
parken de Yahya Kemâl'in bu türlerdeki başarısını ortaya koy-
maya çalıştık.

Yahya Kemâl'in,Üniversite'deki dersleri dışında
öğrencileri ile gittiği yerler ve kahvehaneler hemen "yaygın
eğitimin"birer akademisi oluvermişlerdir.Mektup ve gazete ya-
zıları ise bu akademilerin sanki birer yardımcı ders kitabı
olmuştur.

Yahya Kemâl'in,"yaygın eğitim" olarak isimlendir-
diğimiz bu çalışmalarını;O'nun bu alandaki başarılarını anla-
tan iki dostu'nun sözleri ile bitirmek istiyoruz:

"Onunla diyebilirim ki,o yıllarda bütün İstanbul'u
dolaştım.Çeşme,cami,medrese,mescit ne varsa birlikte gezer ve
bazen saatlerce kırık bir hitâbenin önünde bana onun arkasın-
da çağıldayan öyküyü anlatırdı.Yahya Kemâl'le yapmış olduğum

bu gezintilerde kendimi büyücü bir devin yoldaşlığında hisse-
derdim.Yalılıların bütün serüvenini,saz âlemlerini,Tanburî Ce-
mil Bey'i nasıl,nerede tanıdığını,öyle büyülü bir dille anla-
tırdı ki nerede ise bu eski konaklardan ve yalılardan bir çağ
önceki insanların çıkacağını vehmederdim.Her sabah uyandığım
zaman,İstanbul gözümde derinleşir,zengin bir anlam,tarihsel
bir enginlik kazanırdı."(32)

"Ne hoştur onun konu şması!Yalnız şiirin değil,
ahbap,dost oturmalarındaki konuşmanın da üstadıdır.Başkaları-
na pek söz bırakmaz,bıraksa da:"-Üzme kendini,beceremiyorsun!"
der gibi dalgın bir dinleyişi vardır.Olsun;kendisi öyle güzel
söyler ki siz,dinlenilmemenin onurunuzda açtığı yarayı unuttur,
o sözler onun değil de sizin ağzınızdan çıkıyormuş gibi bir
keyif duyarsınız.(33)

İşte iki dostun sözlerinden Yahya Kemâl'in "yay-
gın eğitim'deki ustalığı ve çevresine olan hizmetleri...

32-Cahit Tanyol,Türk Edebiyatında Yahya Kemâl,İst.1985, s.165

33-Nurullah Ataç,T.K.A.E ,Ölümünün 25.Yılında Yahya Kemâl,
S.A.14 ,s.49

BÖLÜM III. NESİRLERİ YOLUYLA EĞİTİM

A- SOSYAL TELKİNLER

B- FERDİ TELKİNLER

A- S O S Y A L T E L K İ N L E R

1. V a t a n S e v g i s i

2. T a r i h S e v g i s i

3. D i l S e v g i s i

4. D i n S e v g i s i

5. M i l l e t S e v g i s i

6. Ő i r S e v g i s i

A- S O S Y A L T E L K İ N L E R

Yahya Kemâl'in nesirleri ile eğitime yapmış olduğu hizmetleri iki ana başlık altında incelemeyi uygun bulduk: Sosyal Telkinler ve Ferdî Telkinler...

Yahya Kemâl'in nesirlerindeki, sosyal alanla ilgili tenkinlerin daha anlaşılır bir hale gelebilmesi için de, belli bir takım başlıklar altında ele alıp ortaya koymaya çalıştık. Bu başlıklar; Vatan Sevgisi telkini başta olmak üzere, Tarih Sevgisi, Dil Sevgisi, Din Sevgisi, Millet Sevgisi, Şiir Sevgisi'dir.

Bu telkinleri ortaya çıkarabilmek için Yahya Kemâl'in sadece kendisine ait eserlerini taradık. Bu tarama sonunda, Yahya Kemâl'in eğitimle ilgili telkinlerinin Sosyal alanda yoğunlaştığını gördük. Bu alanda yoğunlaşan telkinler, Yahya Kemâl'in sosyal konularla daha fazla ilgilendiğini ortaya koymuştur. Bunun sebebi, yaşadığı dönemde, milletimiz adına büyük sosyal olayların yaşanmış olması olabileceği gibi; yapı olarak da bu konuları işlemeye yatkın olması kabul edilebilir.

Gerçekten Yahya Kemâl'in yaşadığı dönem, yukarıda, nesirlerinde telkin ettiğini söylediğimiz sosyal konular açısından büyük tehlikelerin yaşandığı bir dönemdir. Vatan tehlikededir; vatan sevgisini yeniden canlandırmak gerekmektedir, tarih sahnesinden silinmek üzere olduğumuz bir andır, Dil ve Din sevgisi birleştirici bir unsur olarak kullanılmamaktadır; yeni bir anlayışla ele alınması gerekmektedir, millet olma özelliğimizin korunabilmesi için, şiir, müzik ve mimâri sanatlarımıza dikkat çekilmesi gerekmektedir.

İşte, bu tarihî şartlar içinde Yahya Kemâl, sorumluluk sahibi her insan gibi, işe bu noktalardan başlamıştır. Bu bakımdan nesirlerindeki Sosyal hayatla ilgili telkinler ağır basmıştır.

Sosyal alanla ilgili, insanımıza telkin ettiği bu duyguları sırası ile ele alıp işlerken, bu konularla ilgili Yahya Kemâl'in eskiye göre getirmiş olduğu yenilikleri de ortaya çıkarmaya çalışacağız. Çünkü Yahya Kemâl, Sosyal hayatla ilgili bu duyguları telkin ederken, eski ve klasik anlamları ile değil yepyeni bir anlayışla ortaya koyup çevresine kabul ettirmeye çalışmıştır. Bu gerçek, onun yapmaya çalıştıklarını şüphesiz daha da zorlaştırıyordu. İnsanların duygu ve düşüncelerini, anlayışlarını değiştirmenin güçlüğünü hepimiz biliriz.

B - V a t a n S e v g i s i

* Cihan, vatandan ibârettir, itikadımca... *

V a t a n S e v g i s i

Yahya Kemâl'in, nesirlerinde insanlarımıza telkin etmeye çalıştığı duyguların başında "vatan sevgisi" gelmektedir. Vatan sevgisi evrenseldir; herkes vatanını sever. Vatan sevgisi önemlidir; vatansız hayat düşünülemez. Vatan sevgisi gereklidir; hürriyetimiz onunla vardır... O halde vatan sevgisi hayatımızda önemlidir, gereklidir.

Yahya Kemâl'in bu konuyu seçip genç kuşaklara yepyeni bir anlayışla telkin etmesi ve bu uğurda mücadele etmesi sebepsiz değildir. Şairin yaşadığı dönemde, vatan duygusunun, gerekliliğinin dışında, ayrı bir önemi vardı... Çünkü vatan tehlikede idi ve kaybedilmek üzereydi. Hepsinden önemlisi, vatan siyasi ve askeri bir kargaşanın dışında, tanım olarak da aynı kargaşayı yaşıyordu. Vatan sevgisi önemli ve gerekliydi, hatta bu duygunun, her türlü telkin vasıtasıyla insanımızda uyandırılması gerekiyordu... Ama vatan neresiydi? Haritalar üzerindeki çizgiler sürekli değişiyor ve yeniden çiziliyordu. Çizginin önünde ve arkasında kalanlar oluyordu...

Bu tehlikelerin ve kargaşanın içinde, çocukluğundan beri yaşayan, harita üzerindeki çizgilerin nasıl değiştiğini bizzat kendi doğduğu yerleri kaybederek yaşayan Yahya Kemâl, bu duygunun telkinine onu tarif ederek başlar.

Yukarıda belirttiğimiz gibi vatan sınırının iki asırdan beri sürekli değişmesi, sınırların berisinde ötesinde kalanların olması, beraberinde bir takım vatan tarifleri de getirmişti. Meselâ Namık Kemâl, -içimizde sönmek üzere olan vatan sevgisine yeniden dikkatimizi çekiyor. Ancak makalele-

rinde ve şiirlerinde gerçek bir vatandan değil de "kavram" olarak bir vatandan bahsettiğini görüyoruz. Bu, unutmak üzere olduğumuz bir duyguya dikkat çekme'dir sadece. Namık Kemâl, kalbimizde ölmek üzere olan bir duyguyu yeni bir nefesle tekrar canlandırmıştır.

Kargaşa yıllarında, bu konuda Ziya Gökalp'in;

Vatan ne Türkiye'dir Türkler'e, ne Türkistan;

Vatan, büyük ve müebbed bir ülkedir: Turân... "diye-

rek kafa yordüğünü görüyoruz. Bütün bunlar yaşanan gerçeği olduğu gibi yansıtmadığından Yahya Kemâl tarafından benimlenen görüşler olmamıştır. Yukarıda da söylediğimiz gibi Yahya Kemâl vatan'ı kendinden önce tanımlayanlardan farklı ama daha gerçekçi bir şekilde tanımlamak gerektiğine inanıyordu. Vatanı, hayali bir kavram olarak değil, gerçek olarak herkesin anlayacağı şekilde şöyle tarif eder: "Vatan bir mevhum değil, doğrudan doğruya cedlerimizin doğduğu, bizim doğduğumuz, evlâdlarımızın doğacağı topraktır." (I)

Yahya Kemâl'e göre toprağın bir rengi bir milliyeti vardır. Bu renk ve milliyet toprağa, üzerinde yaşayanlar tarafından verilmiştir. Bu bir bakıma milletlerin kendi öz şahsiyetlerini toprağa işlemeleri anlamına gelmektedir. Bir yerin vatan toprağı olabilmesi, o toprağın üzerinde yaşayan insanların kendi şahsiyetlerini oraya işleyebilmeleri ile ilgilidir. Bu da ancak millet şuuruna erebilen toplulukların yapabilecekleri bir davranıştır. Yani milletlerin ancak vatanları olabilir.

I-Yahya Kemâl, Mektuplar Makaleler, s. 301

Toprak hangi milletin şahsiyetini temsil ediyorsa, o milletin vatanıdır. Bu gerçeği de şöyle ifade ediyor Yahya Kemâl: "İtalya toprağı İtalyan, Fransa toprağı Fransız, Almanya toprağı Alman olduğu gibi Türkiye toprağı da Türk'tür." (2)

Bu şekilde, millî şahsiyet'in temsil edildiğı toprak vatan olduğundan, en çorak yeri bile; başka milletlerin en verimli topraklarıyla bile değiştirilemez. Çünkü Yahya Kemâl'e göre "İnsan ve vatan yekvücütturlar."

Bu yekvücüt olma düşüncesini bir başka yerde şöyle ifade eder "Bir iklimin manzarası, mimârisi ve halkı arasında hâlis ve tam bir ahenk varsa, orada, gözlere bir "vatan tablosu" görünür." (3) Vatanın, mimâri ve halk arasında kurulan saf ve tam bir "ahenk" olduğunu Yahya Kemâl'den öğreniyoruz. O dönemin, yaşanan gerçeklerinden uzak yapılan vatan tariflerinden farklı bir tariftir bu. Atalarımızın mezarlarının şahitlik ettikleri ve çiftçilerimizin sürdükleri gerçek bir topraktır, bu vatan.

Yahya Kemâl, Lamartin'in dediğı gibi; "vatan ecdadın küllerinden yapılmış bir topraktır" görüşündedir. Uzun bir konuşmasında bu konuyla ilgili özetle şunları söyler: "Vatan hiç bir zaman bir nazariye değil, bir toprak'dır. Toprak, cedlerin mezarıdır. Camilerin kurulduğu yerdir. Sanâyi-i nefise nâmına ne yapılmışsa, onun sergisidir." (4) Yani, milletin millî şahsi-

---

2- Yahya Kemâl, Mektuplar Makaleler, s. 301

3- Yahya Kemâl, Aziz İstanbul, s. 5

4- Nihat Sami Banarlı, Yahya Kemâl Yaşarken, İstanbul 1983, s. 20

yetini temsil eden değerlerin sergilendiği bir yerdir vatan toprağı. Vatan, o haliyle aynı zamanda, vatandaşlara şahsiyet veren bir okul gibidir. Görülüyor ki bu vatan; kitaplarda tarif edilen, şiirlerde söylenen, ansiklopedilerde anlatılan bir vatan değildir. Yani "vatan ne bir feylesofun fikridir, ne bir şâirin duygusu..." (5) dur, vatan gerçek bir yerdir, Yahya Kemâl'e göre. Meselâ vatani "şîrhârlar beşiğı" diye de tanıtmak eksik olur. "Vatanın adını söylemelidir; Vatan, İstanbul'dur, Üsküp'dür, Trabzon'dur, Yozgat'dır, Ankara'dır ve bunların içinde sayılamıyacak kadar hâtıralar vatandır." (6) Uğrunda şehit verilen, şarkılar söylenen, evlenilen ve çocuk yetiştirilen "mücessem" bir yerdir vatan.

" İstanbul tehlikede bulunduğu zamanlar, Muş'dan, Sird'den, Maraş'dan ve uzak yakın bir çok vilâyetlerden gelmiş olan erler, ömürlerinde görmedikleri ve belki de görmeyecekleri bir İstanbul için döğüşmeye gelmişlerdir... Çünkü İstanbul, vatanın mücessem bir parçasıdır. Eğer milletlerin çocukları yalnız mücerred mevhumlar için ölüme sevk edilseler, yer yüzünde hiçbir cemiyet olamazdı." (7)

Felsefe tarihi birbirinden farklı görüşlerle doludur. Hatta aynı dönemde yaşadıkları halde, aynı konuda farklı görüşler ortaya atıp doğruluğunu iddia edenleri görüyoruz. Vatan da filozofların görüşlerine göre sürekli değişseydi, milletlerin rahat etmeleri mümkün olamazdı. Bu uğurda yapılan savaşların sonu gelmezdi... "Bereket versin ki Türk vatani, hiç

5- Yahya Kemâl Yaşarken, s.20

6- " " " ,s.21

7- " " " ,s.21

bir nazariyecinin,hiç bir feylesofun,hiç bir vâizin tefsirine sığmayan ve yalnız kaderin,yalnız onu kuran mü'minlerin,onun uğrunda ölenlerin ve ıstırap çekenlerin;onun havasında yaşayan,onun toprağında çift sürenlerin;onun sinesinde nişanlanan, evlenen ve nesiller yetiştirenlerin;yalnız ve yalnız onun havasını,iklimini,hatıralarını edinmiş olanların;onda yetişmiş olan kahraman,şâir bestekâr hâsılı mütehassis,mütefekkir,bütün vatandaşların üzerinde yaşadıkları topraktır."(8)

Bu anlamda vatan hiçbir filozofun nazariyesi değildir ve hiçbir ansiklopedide de tarif edilmemiştir.Yahya Kemâl'e kadar da vatanın bu manâda ve bu kadar gerçekçi tarif edilmediğini görüyoruz.Sınırları çizgilerle belirlenen yerlerin veya askerle girilen yerlerin vatan olamayacağı görüşündedir Yahya Kemâl.Aynı sınırlar içinde olduğu halde,milletin ruhunun estiği ve esmediği topraklar vardır ona göre."Meselâ Rumelinde nice yerlerde ne Türk vardır,ne câmi vardır;ne de Türk ruhu esmiştir...Oralar da hakimiyetimizdeydi."(9)Bu görüşüne şu örnekleri vererek sözlerine devam eder.Yahya Kemâl: "Meselâ Yunanistan'daki Manya.Burşası tam Hıristiyan kaldı...Halbuki Yenişehir ise tamamen Türk...Daha yakına gelirsek:Samatya ile Kocamustâpaşa yanyanadır.Samatya İstanbul'un ayrılmaz bir parçasıdır.Fakat Türk değildir.Kocamustâpaşa ise tam Türk'tür. Bu bir parça lamartine'in:"Vatan cedlerin Küllerinden yapılmıştır." mısraını hatırlatır.Maurice Barres'in milli toprak

---

8-Yahya Kemâl Yaşarken, s.22

9-S.Sami Uysal, a.g.e , s.94

nazariyesinde ifâde ettiği gibi;yâni toprak vardır!ki bizimle, halhamur olmuştur;toprak vardır ki bize uzak kalmıştır.İşte ben "vatan"ı böyle anlıyorum." (10)

Gerçekten Yahya Kemâl'in vatani böyle anlayışı devrinde yeni bir anlayıştır.

Devrinin aydınlarından farklı olarak onun vatani bu şekilde anlaması kolay olmamıştır.Paris'te yaşadığı ilk gençlik yıllarında,kafasının vatan aşkıyla sarhoş olduğu halde memlekete dönmek istemediğini anlatır.Hatta orada yaşayan bütün vatansever gençlerin aynı durumda olduğunu söyler.Bu gerçekten anlaşımıyacak bir vatansevgisi'dir!..

Paris'te öğrencilerin kaldığı mühitte bir Lehli öğrenci ile karşılaşınca kadar Yahya Kemâl'in vatan sevgisi yukarda anlattığımız gibidir.Lehli arkadaşı,bir akşam ona, Lehistandaki ihtilâlden başlayarak vatan hakkında yıllarca unutmadığı şu sözleri söyler:

"Siz buralarda ne arıyorsunuz?Sizin ve bütün genç Türkler'in vatan arzuları beni gayr-i ihtiyârî gülümsetiyor. Sizin vatanınız yok mu?Yeni Pazar'dan tâ Yemen'e kadar ovalarınız var,dağlarınız var,şehirleriniz var,kaleleriniz var,kışlalarınız var.Onların üstünde sizin albayraklarınız dalgalanıyor,sokaklarınızdan geçen asker,biliyorsunuz ki sizin dininizdendir,sizin kanınızdandır,sizin dilinizle konuşur,sizin gibi düşünür,sizin gibi sever,dostlarınıza dost,düşmanlarınıza düşmandır.Ah bu saâdetin kad rini hissedemiyorsunuz.Benim gibi mahkûm bir milletin çocuğu,böyle bir manzarayı rü'yasında gör-

---

10-S.Sami Uysal, a.g.e ,s.95

mek için can verir.En son Lehistan ihtilâlinde,Varşova'nın bir sokağında Leh bayrağını yirmi dört saat dikili bulundurmak için Leh gençlerinin en civanmerdləri can verdiler.O güzel yirmi dört saat her gün tekerrür etse her gün can veririz.Siz Türkler istiklâlinizin kadrini bilmiyorsunuz.Ancak onu kaybedeceğiniz zaman öğreneceksiniz."(11)

Gerçekten Yahya Kemâl'in kuşağı,vatanın kıymetini, o Leh'li gencim tahmin ettiği zamanda öğrendiler:İstanbul,İzmir ve bütün Anadolu'nun işgâl edildiği zaman...

Ancak Yahya Kemâl'in vatan gerçeğini bütün bu olanlardan önce,bu sohbetler esnasında öğrendiğini görüyoruz. O günleri şöyle anlatır:

"Henüz pek genç iken bu sâhillerden açıldım.Hayatım buradan pek uzakta bir şehrin leyli musâhabelerinden geçti.Doğrusu böyle bed-mestâne kürek çekerken birgün gözlerim açıldı.Uzaklara gittiğimin farkına vardım.Uçurumun kenarında yalnızlığın ürpermesi vücûdumu sardı.Son kuvvetimle akıntıya kürek çekerek ölümün menba'ından hayatın menba'ına döndüm.Susu züm,bağrım yanıyordu.Varlığıma kavuşmak istiyordum."Yahya Kemâl,çevresindeki insanların bir vatanları olduğunu ve bununla iftihar ettiklerini söyledikten sonra sözlerine şöyle devam eder:

Ben onların yanında nereden geldiğimi,nereye gittiğimi bilmez bir gölge gibi geziniyordum.Aralarında doğduğum insanları ancak hatırlayabiliyordum.Üstünde doğduğum toprak gözüme hayâl meyâl görünüyordu.....

Benim de asırlardan gelen kanımı, benim de toprak üzerinde yaşayan varlığımı arıyordum. Bir gün o sâhillerden Şark sahillerine doğru açıldım. Bir gemi beni bu şehre bıraktı.

İlk günü sokakta halk bana aşinâ bir lisanla konuşuyordu. Bir gün yoldan askerler geçti, mebhut gözlerle tenâşâ ediyordum. Bana benzeyen gençler demir bir kütle gibi akın akın geçiyorlardı. Trampet gürültüsü içinde bütün hatıralarım boşandı.

Benim gibi doğmuş, benim gibi oynamış, 'Benim Allah' ima duâ etmiş gençlerin bu alayı put gibi sâmitdi. Bu kuvveti kendim sandım. O günden beri bu toprağın bir sâhibi, geziniyordum." (I2)

Vatan gerçeğini bu şekilde bulan Yahya Kemâl, vatani nasıl anlamak, gerektiğini de söyler. "Artık sarâhatle biliyordum ki vatan nasıl tecelli etmişse onu öyle anlamalıdır..." (I3) İnsanların vatani bu şekilde anlamaları için hür olmaları gerekir. "Hürriyeti olmayan insanlar bir vatan sâhibi olduklarını er geç unuturlar." (I4)

Yahya Kemâl'in gerçekçi bir vatan anlayışına sahip olmasının bir başka sebebi de "tarih terbiyesinin tecessüm ettirdiği bir sevgi" olmasıdır. Bu aynı zamanda vatan gerçeğinin anlaşılabilmesi için onun koyduğu bir ölçüdür; sağlam bir tarih terbiyesinden geçenler ancak vatani bu şekilde anlayabilirler.

I2-Mektuplar Makaleler, s.264-265

I3-Yahya Kemâl'in Hatıraları, s.52

I4-Mektuplar Makaleler, s.150

Bilindiği gibi Yahya Kemâl, Paris'te Jöntürk'lerin düşüncelerindeki sığılığı görmüş ve onlardan ayrılmıştır. Avrupa'da Türklüğü ve vatanı aramaya başlamıştır. Belki de o dönemde Avrupa'da milliyetini farkedene ve vatanını bulan tek insan Yahya Kemâl'dir. Çünkü o Fransa'ya Avrupalı olmak için gitmiş, müslüman-Türk olarak dönmüştür.

Albert Sorel'in tarih dersleri ve milletlerin uyanışı konusunda anlattıkları Yahya Kemâl'in bütün dikkatini "tarih"e çeker. Büyük bir iştahla, tarihimiz konusunda yerli ve yabancı bütün eserleri okumaya başlar... Bu okuma sonunda Yahya Kemâl iki önemli şey keşfeder; birincisi Jön-türk'lerin milletin kurtuluşu için düşündükleri çarenin -1876'daki Kanûn-ı Esâsi'nin tekrar kabulü-yanlış olduğunu anlaması, ikincisi ise Camille Julian'ın "Fransız milletini, bir yılda Fransa'nın toprağı yarattı." cümlesi sayesinde, sağlam bir vatan düşüncesi kazanmasıdır.

Özellikle Camille Julian'ın sözü üzerine, bütün Asya'daki Türklüğü arayıp bulmak yerine 1071'le Anadolu'da başlayan gelişme üzerinde düşünür. Bu düşünme Yahya Kemâl'i Selçuklu ve Osmanlı tarihini dikkatli bir şekilde, kronolojik olarak okumaya sevkeder. Vardığı sonuç şudur: Bizi de 1071'den sonra girdiğimiz Anadolu toprağı, sekiz yüz senede meydana getirmiştir. İşte Yahya Kemâl'in toprağı dayalı, gerçekçi vatan anlayışı böyle doğmuştur.

Bu okuma, Yahya Kemâl'e vatan konusunda şu gerçeği öğretir: "Her milletin vatanı, bir başka millettene miras kal-

maştır." (15) Bu bakımdan Roma adının bize vasıf oluşu Roma'nın vaktiyle sâhibi olduğu memleketlerin vârisi olduğumuzdandır.

Arap alfabesinin "o"sesini,"u"olarak ifâde etmesi sebebiyle Araplar,Roma'ya Rûm,memleketlerine de diyar-ı Rum derler.1071'den İstanbul'un fethine kadar geçen zaman içinde Anadolu toprakları Türklerin eline geçtiği halde Arap ve Acemler bu topraklara Diyar-ı Rûm demeye devam ederler.Padişahlarımıza da Sultan-ı Rûm derler.Mevlâna'ya da,Celâleddin-i Rûmî denmesinin sebebi budur.

Yahya Kemâl'e göre vatanın kuruluşu böyle olmuştur.Bizim vatanımız da her vatan gibi fetihler sonucunda kurulmuştur.Tabii ki sadece fetih,bir yerin vatan olabilmesi için yeterli değildir.Milletin,o toprağa ruhunu ve milliyetini işlemesi gerekmektedir.Yani millet olarak o toprakla bütünleşmelidir.Bu konu ile ilgili Yahya Kemâl'in çok dikkat çekici bir tespiti vardır:"Bir kıt'ada askerle değil,milletle durulur." (16) Gerçekten bir yerin askerler tarafından fethedilmesi oranın vatan olabilmesi için yeterli değildir.O yere millet olarak sahip olmak gerekir.Timur'da Anadolu'ya girmiştir.Hem de muzaffer olarak.Ama Anadolu'da kalamamıştır!Tam tersine biz mağlup olmamıza rağmen Anadolu ve Rumeli'de millet olarak var olduğumuzdan kaldık.

Yahya Kemâl,1071 Malazgird zaferinden sonra Anadoludaki yürüyüşümüzü "büyük ve hızlı bir yürüyüştür." diye değerlendirir.

Yahya Kemâl,özellikle Paris'ten memlekete döndük-

---

15 -Aziz İstanbul, s.32

I . " " , s.20

ten sonra öğretmenlik yaptığı okullarda, verdiği konferanslarda ve dost sohbetlerinde bu yeni vatan anlayışını sürekli anlatır. Hatta bu sebepten Ziya Gökalp ve diğer ittihatçılarla, sert münakaşalar yapar. Ama sonuçta onun haklılığı kabul edilir. Ziya Gökalp'in sınırsız "Turan" düşüncesinden Türkiye Türkçülüğü'ne dönüşünde Yahya Kemâl'le yaptığı tartışmaların tesiri büyüktür. (I7)

Yukarıda da bahsettiğimiz gibi şimdiki vatanımız, Yahya Kemâl'in "büyük yürüyüş" olarak isimlendirdiği yürüyüşten doğmuştur. Bu olayı şöyle anlatıyor Yahya Kemâl: "Malazgird önünde döğüşmüş olan asker Marmara kıyılarını, İzmir'i Antakya'yı, Kudüs-i Şerif'i bir bir zaptettikten sonra geniş Anadolu'nun iç taraflarında başlıca şehirlere ve başlıca kalelere yerleştiler. Anadolu'nun fâtihi olan Selçuk Beyi Kutulmuşoğlu Süleyman şu karşımızdaki İznik şehrine yerleşmişti." (I8)

Gerçekten IO7E'de Malazgirt zaferini kazanan askerlerin IO8I'de Üsküdar'ı fethedip İstanbul'u seyrettiklerini görüyoruz. Ancak Anadolu'nun Türklere vatan olması pek kolay olmamıştır. IO8I'de Üsküdar'a kadar gelip İznik'e yerleşen Türkler'e karşı Avrupa'da bir Haçlı birliğinin oluştuğunu görüyoruz. İlk Haçlı Ordusu IO96'da yola çıkar ve bilindiği gibi I. Kılıç Arslan'ın akıllara durgunluk veren savunmasına rağmen Antakya'ya ve oradan da Kudüs'e geçer. Bu olay Türklerin kurmaya çalıştıkları Anadolu birliğini geciktirmiştir. Bizanslılar Suriye'deki Haçlılara güvenerek Türkleri Anadolu'dan atmayı düşündüklerin-

---

I7- Yahya Kemâl'in Hatıraları, s. 54-55

I8- Aziz İstanbul, s. I2

den, arkasından ikinci Haçlı Seferi gelir." Nihayet Kayser Manuelo Komninos, 1176 da İkinci Kılıç Arslan'a harb açarak bu maksadını kuvveden fiile çıkarmağa teşebbüs etti. Çivril yanında Düzbel'de cereyan eden meydan muhârebesini İkinci Kılıç Arslan kazandı. Rumların Mirya Kefalon meydan muharebesi diye yâd ettikleri bu harbi müverrihler Türklerin Anadolu'da Kat-î olarak kalmasının esaslı bir tarihi telâkki ederler." (19) diyen Yahya Kemâl, Anadolu'nun bizlere kesin olarak vatan oluşunun tarihi kesitini tespit eder.

Ancak Yahya Kemâl, Anadolu'nun bir bütün olarak ve tam bir coğrafya olarak vatan oluşunun, İstanbul'un fethi ile gerçekleştiğini de savunur. Çünkü vatan daha önce Anadolu ve Rumeli diye iki ayrı kıtaydı. İstanbul'un fethi ile bu iki ayrı kıta birleşmiş ve vatan coğrafya olarak da bir bütünlük kazanmıştır. Yahya Kemâl bu açıdan İstanbul'un fethine ayrı bir önem vermiştir. Yani bir bakıma Anadolu'nun vatan oluşu İstanbul'un Fethiyle tamamlanmıştır. Vatan coğrafyası mantıklı bir çerçeveye oturmuştur bu fetihle... Bunu da şu cümlelerle anlatır Yahya Kemâl: "İstanbul fethedilmeksizin bu eser vücûda gelemezdi. İstanbul fethinin ne kadar mukadder olduğunu anlamak için, birkaç dakikâ zihin yorup, bunun aksini tasavvur etmek kâfidir. Devletin hâkim olduğu toprağın bir kıt'ası Anadolu'da, bir kıt'ası Rumeli'de bulunsun; biri Mısır kölemenlerinin ve şii İran'ın ardı arası kesilmeyen entrikaları ile bunalsın, diğeri Hristiyan devletlerin ve papalığın tahrikleriyle dâimî bir tehlike geçirsin... Ortayerde Bizans Kayserlerinin diplomaları hüküm sürsün. Böyle karanlık bir manzara

devam edebilir miydi?"(20) Tabii ki edemezdi. İşte bu yüzden İstanbul'un fethedilmesi mecburiyeti vardı. Bu vatan coğrafyasının mantıklı bir coğrafya'ya oturtulabilmesi için gerekliydi. Yoksa, yukarıdaki şartlar altında Anadolu'da kalabilmek mümkün görünmüyordu Yahya Kemâl'e.

İstanbul, fetihten hemen sonra genç devletin merkezi oluvermiştir. İstanbul'un başkent olduktan sonra millî şehreyi yansıtan müthiş bir gelişmesi olmuştur. "Türklük, beşyüz seneden beri İstanbul'u ve Boğaziçi'ni bütün beşeriyetin hayâline böyle nakşetti. Mimârisini bu şehrin her tepesine, her sahiline, her köşesine kurarken gûyâ: "Artık bu diyar dünya durdukça Türk kalacaktır"(21) demiştir adeta. Yahya Kemâl'e göre İstanbul bu açıdan çok önemlidir. Ona göre İstanbul vatanın mükemmel bir özeti ve terkîbidir. Bu konuyu da şu cümlelerle açıklar: "Farz-ı muhâl olarak Türklüğün, yeryüzünde, güzellik nâmına başka bir eseri olmasaydı, yalnız bu şehir onun nasıl yaratıcı bir kudrette olduğunu isbât etmeğe kifâyet ederdi."(22)

Çünkü İstanbul, fetihten sonra baştan başa Türk üslûbu ile yeniden imar edilmişti. Bizanstan 1453'te devralındığında tamamen bir harabe halindeydi İstanbul. Özellikle Boğaziçi'nin fetihten önce bir ormanlık olduğunu belirtir Yahya Kemâl. Ve baştan başa Müslüman-Türk mimârisi ile ilk defa kurulan Boğaziçi'ni diğer semtlerden daha çok sever.

20-Aziz İstanbul, s.73

21-" " , s.5

22- " " , s.6

Anadolu'nun bizim için vatan oluş macerasının tarihini bu şekilde anlatan Yahya Kemâl hakkında,yakın dostluğunu kazanan Cahit Tanyol'un söylediği şu cümle gerçekten büyük bir hakikatin ifâdesidir: "Şair Yahya Kemâl'de vatan kavramı,kemiğine,etine,sinirine kavuştu."(23)

Etine,kemiğine ve sınırlarına kadar gerçek bir vatan bahseden Yahya Kemâl,bu vatanın sevgisini de çevresindeki insanlara anlatıyordu.Bir şeyin değeri onu kazanırken sarfettiğimiz güç kadardır.Bu bakımdan Anadolu'nun bizlere vatan olarak kazanılması ve devredilmesi pek kolay olmamıştır. Bedeli pek büyük olmuştur.Korunabilmesi de ancak aynı bedeli verebilecek olan insanların o vatan üzerinde yaşamalarıyla sağlanabilir.

Bir kaç asırdan beri,balkanlardan çekilirken,halkın kafasında "Anayurt'a dönüyoruz" düşüncesi hakimdir.Vatani, gerçek manâsıyla tarif eden Yahya Kemâl,dönenlerin bu düşüncesine katılmaz: "Eğer,anayurdu,kalblerimizde yoksa,emîn olabiliriz ki küre-i arz üzerinde hiç bir yerde yoktur."(24)der. Ona göre "anayurdu",Asya'nın bir ucundan Avrupa'nın göbeğine kadar kurşun kubbeler,nârin minareler,muhkem kuleler yükselerrek giden uzun bir çizgi üzerindedir.

Üsküp'de,Yahya Kemâl'in bahsettiği bu çizgi üzerindedir.Bu bakımdan şair,Balkanlardan çekilişimize ve oralarda uğradığımız mağlubiyetlere çok üzölmüştür."Rumeli'de doğduğum için zâten Balkanlar gözümde tüterdi"(25)cümlesi,en çok kullan-

---

23- Cahit Tanyol, a.g.e ,s.65

24- Mektuplar Makaleler,s.151

25- Çocukluğum Gençliğim Siyasî ve Edebi Hatıralarım,s.166

diği sözlerden birisidir.

Büyüka'da oturduğu günlerde: "Bulgaristan cephe-
si yarıldı" haberini aldığında, "-Sinirlerim bir ustura ile ke-
silmiş gibiydi.....Gece uyuyamadım,yatağında saatlerce dön-
düm,mustarıptım..."(26) der.Vatanın bu şekilde kaybedilmesi o-
nu derinden sarsıyordu.Hatta,I.Dünya savaşı esnasında Müftek-
lerin donanmaları ile Mart ayında Çanakkale'ye saldırmaları
İstanbul Hükümeti'ni telaşa düşürmüştü.Böyle bir anda,Anadolu'
ya geçmekten bahsedildiğini söyleyen Yahya Kemâl,"Salâhiyetdar
kuvvetin artık İstanbul'u kaybedebileceğimizi ihsâs etmesi be-
ni harâb etmişti."(27) diyerek,bu ihtimâl karşısındaki hassâsi-
yetini belirtir.Nihayet,Çanakkale geçilememiştir ama bu savaş-
ta yenik sayıldığımızdan vatanın her köşesi işgal edilmeye baş-
lanmıştı.Ancak bu işgallerle birlikte Anadolu'da da Mustafa
Kemâl'in önderliğinde Millî Mücadele başlamıştır.Yahya Kemâl,
Millî Mücadele'nin lüzûmuna daha ilk ânında inanmıştı.Onun,
mutlaka bir zaferle neticeleneceğini de daha ilk anlarda söy-
lüyordu."Onun yarattığı acı tatlı savaş ve mukadderat cilvele-
rini milletine günü gününe haber veriyor;bütün bu ölüm kalım
vak'alarının neden ve hangi millî,tarîhi,askerî ve politik se-
beplerle,milletimizin zaferiyle son bulacağını da derin bir
bilgi,bir sezgi ve düşünce sentezi halinde azîz milletinin
gönlüne ve idrakine sunuyordu."(28) diyerek N.Sami bu gerçeği
ifâde eder.Zaten,ileri ve Tevhîd-i Efkâr Gazeteleri ile Dergâh
mecmûasında,yazdığı ve daha sonra "Eğil Dağlar"da yayınlanan

26- Çocukluğum Gençliğim Siyâsî ve Edebî Hatıralarım,s.137

27- Siyâsî ve Edebî Portreler,s.31

28- Eğil Dağlar, Ek bölüm,s.2

56 makalesinde Millî Mücadele'nin haklılığını anlatır.Çünkü, Türk ruhunun işlendiği "vatan"ın kurtuluşu bu savaşa bağlıdır.

Mütareke günlerinde İstanbul'da "manda" tartışması yapanlar bile vardır.Yahya Kemâl bunları,her zaman olduğu gibi unutamıyacakları bir nükte ile tenkit eder:

"Fatih Sultan Mehmed İstanbul'u almak için tek topu kırk mandaya koşmuştu,bunlar koca Devleti bir "manda"ya koşmak istiyorlar."(29)

Bu zor günlerde Yahya Kemal'in telkin ettiği vatan sevgisi,sözde kalan bir sevgi değildir.Davranışlarla ispat edilmesi gereken gerçek bir sevgi olmalıdır.O zor günlerde,samimiyetlerinden şüphe etmediği İstanbul halkının bu noktadaki eksikliğini şu cümlelerle anlatır:

"Biraz iz'ânı olan bir Türk,İstanbul halkının bu hazin günlerimizde bile devam eden gafletine baka baka tessüründen verem olur,gider.Bir çok kereler dediğimiz gibi hissiyle millî varlığına pek ziyâde bağlı olan bu halk fikirce bilâkis son derece kayıtsızdır..."

İstanbullular İnönü muzafferiyetinden pek ziyâde sevindiler,gözleri yaşararak koştular,zarûretten kırıldıkları böyle bir zamanda ceblerinde ne varsa Hilâl-i Ahmer'in önüne döktüler;bu fakir halkın iânesinin yekûnu tuta tuta,şimdiye kadar,yüz seksen beş bin lira tuttu.

İnönü askerlerinin yaralarını sardırmak için yüz seksen beş bin lira veren bu halk,bir maaş aldı mı hemèn Yunan bakkallarına Yunan mağazalarına koşar,bir aylık maaşın yekûnu olan bir milyon iki yüz bin lirayı,hem de her ay,Yunanlı-

lara cephâne yetiştiren Yunan teşkilâtının eteğine döker, Bâzan dış yüzü, bâzan da yalnız iç yüzü mavili beyazlı olan bu dükkanlardan alış veriş eden müslümanlar farketmiyorlar ki Yunan ordusuna yataklık ediyorlar; çünkü en basit bir muhâke-meyle bu gafletin başka bir tâbirî yoktur." (30)

Görüldüğü gibi, hisleri ile vatani seven insanlar uygulamada vatanın menfaatlerini ayırt edemiyorlar. Halbuki vatan sınırlarının sürekli aleyhimize değiştiği bir zamanda İstanbul'a ve Anadolu'ya sahip kalabilmek için hissedilenlerin mutlaka uygulamaya koyulması gerekiyordu. Dünyanın göz diktiği bir yerde yaşayabilmek, hislerle değil akılla hareket etmeye bağlıdır. Bu bakımdan, Yahya Kemâl Millî Mücadeleyi hisleri ile destekleyip ekonomik olarak gaflet gösteren İstanbul halkını şiddetle tenkit eder. Herkesin, bu gerçeği halka anlatmak için seferber olması gerektiğini de yazalarında ısrarla ister. Bu konuda söylediklerinden bir bölümü şöyledir: "Bu hakikati idrâk edenler, henüz edemiyenlere mahallelerde, câmilerde, mescidlerde, telin etse, bu cemâat büyük bir günahtan kurtarmakla berâber bir sevaba da nâil ederler." (31)

Vatan kavramını siyasi bir fikir olarak değil, coğrafya üzerinde bir gerçek olarak kavrayan Yahya Kemâl, aynı şekilde vatanının gerçek fikirlerle ancak korunabileceğine inanıyordu.

¶ Türk ordusu kuruluşunun ilk yılında, I. İnönü, II. İnönü ve Dumlupınar'da Yunan ordusunu yenilgiye uğratmıştı. Bu

---

30-Eğil Dağlar, s.107-108

31- " " , s.109

ilerisi için ümit veren bir durumdu. Ancak bazıları, özellikle Sakarya zaferinden sonra toparlanmak için ordunun hazırlık yapmasını iyiye yormazlar. Olumsuz bir takım yorumlar yaparlar, ümitsizliğe düşerler. Yahya Kemâl'in bu konuda onlara verdiği cevap çok anlamlıdır:

"Arslan gerilir de öyle atlar ve öyle muzaffer olur"⁽³²⁾ "Ordu halâ taaruz etmiyecek mi? Etmiyecekse....." gibi zehirden daha öldürücü fikirler ortaya atanlara, Millî ordulara inancın ve güvenin bir cevabıdır bu: Arslan gerilir de öyle atlar..."

Millî Ordular'ın Anadolu'da kazandıkları bu ilk zaferlerden sonra Yahya Kemâl 4 Mayıs 1921'de ileri gazetesinde bir makale yayımlamıştır: Kurdun Dişisi ve yavruları. Daha sonra, Atatürk'ün kesip sakladığı ve şaire gösterdiği bir yazıdır bu. Aynı zamanda "vatan sevgisi"nin nasıl telkin edildiğinin de bir örneğidir.

Alfred de Vigny'nin Kurdun Ölümü diye meşhur bir şiiri vardır. Bu şiir, Fransa'daki okullarda öğrencilere okutulmaktadır. Olay, şairin dostları ile birlikte gittikleri bir kurt avı esnasında yaşanır. Ayışığında başlayan av iki kurt ile yavrularının izlerinin bulunması ile hareketlenir. "Bütün avcılar hemen bıçaklarını hazırlıyorlar, tüfeklerini ve tüfeklerinin beyaz parıltılarını saklıyorlar. Ağaç dallarını ayırarak adım adım yürüyorlar, o sırada üç avcı duruyor, şair Vigny' de ne gördüklerini arıyor ve birden bire karşısında iki alev saçan göz görüyor: Kurt! Biraz ötede de yavruları ve gölge-

leri raksa benzeyen bir kımıldanışla kımıldanıyor. Kurdun yavruları sessiz sessiz oynuyorlar.....Kurdun dişisi, bu tehlikeye karşısında, bir zamanlar Roma'nın bânileri Remus ve Romulus'u emzirdiği için Romalıların taptığı heykel gibi câmid duruyor. Erkek kurt anlıyor ki bütün yollar kapalı, ric'at târiki kesilmiş, geliyor ön ayaklarına tırnaklarıyla kumluğa saplanarak çömeliyor, üzerine atılan köpeklerin en ziyâde cür'etkârca saldırmasını seçiyor, o köpeğin gırtlığına dişlerinin bütün savletiyile sarılıyor, avcılar üstüne vîrâ ateş ediyorlar, vücûdunu delik deşik bir hale sokuyorlar, bıçaklarını kurdun böğrüne üşürüyorlar. Lâkin kurt, demir gibi çene kemiklerini çözmüyor, köpeği bırakmıyor, nihayet köpeği gebertiyor.

Kurt etine, kabzasına kadar saplı duran bıçaklarla çömelmiş kanlar içinde avcılara bir bakıyor. Avcılar tüfekleri tetikte, etrafını sarıyorlar. Kurt, ağzından akan kanları diliyle yalıyor, avcılara bir defa daha bakıyor. Nihâyet nasıl öldürüldüğünü bilmeğe tenezzül etmeksizin, iri gözlerini kapıyor ve hiç ses çıkarmadan ölüyor.

Şair Vigny, bu mâcerâdan sonra başını tüfeğinin namlusuna dayıyor, dişi kurtla yavrularının peşinden koşmağa karar veremiyor ve diyor ki: Eğer bu iki yavru olmasaydı o güzel ve kederli dul, erkeğini bu büyük imtihan karşısında yalnız bırakmazdı! Lâkin, bir vazifesi vardı. O iki yavruyu dağlara kaçırarak onlara orada açlığa tahammül etmeği ve şehirlerde bir lokma ekmeğe ve bir yatacak yere mukaabil insanın önünde av avlayan zelif hayvanların insanla akdettiği ittifaknâmeye hiçbir zaman dâhil olmamayı öğretmekti.

Şair Vigny hikâyesinin bu noktasında kalmıyor ve

felsefesinin bir cezbesiyle şiirini bitiriyor, diyor ki: Hayattan ve bütün ızdıraplardan nasıl ferâgat edilir? Ey ulvî hayvanlar, yalnız siz biliyorsunuz!

Yeryüzünde ne olduğumuzu ve arkamızda ne bıraktığımızı bir kere iyice hesâb ettikten sonra anlaşılır ki ulvî olan ancak sükûttur, mâadası zaaftır."

Şair, kurdun o son bakışında ne demek istediğini anlıyor. Asil hayvan, o son bakışıyla demek istiyor ki: "İnlemek, ağlamak, yalvarmak hepsi zillettir. Kaderinin seni sevkettiği yolda, uzun ve ağır vazifeni dişini sıkarak ifâ et! Sonra da benim gibi hiç ses çıkarmaksızın ızdırıp çek ve öl!"

Bu noktadan sonra, bu defa Yahya Kemâl kurt hikâyesinin kendisine düşündürdüklerini anlatır.

".....Zannettim ki şair Vigny bizim macerâmızı anlatmış. O erkek kurt, ölen ordudur; o dişi kurt, anne Anadolu'dur; o kurdun yavruları İnönü ve Dumlupınar çocuklarıdır ki dul annelerinden aldıkları dersi tekrâr ediyorlar:

Hakkıdır hakka tapan milletimin istiklâl!" (33)

Anadolu'daki mücadeleyi bu şekilde değerlendiren Yahya Kemâl, İzmirsiz ve Edirne'siz bir karışık kesinlikle kabul etmemektedir. Batı'nın o kadar desteğine rağmen Anadolu'da üstüste yenilgiler alan Yunanlılar barış istemeye başlarlar. Barış istemenin mutlaka barıştan yana olmayı ifâde etmediğini söyleyen Yahya Kemâl, "Yunanistan da sulh istiyor, lâkin sulhü Türk milletinin canıyla berâber istiyor..." (34) der ve İzmir

---

33-Eğil Dağlar, s.91-93

34- " " , s.141

ve Edirne'siz kabul edilecek bir barışın ölüm demek olacağını savunur.

Yahya Kemâl, İstanbul'da kalabilmemiz için Edirne'ye kadar ve mutlaka Edirne dahil olmak şartıyla bir barışın kabul edilmesi gerektiğini söyler. Yahya Kemâl'e göre, bu devlet tam manasıyla Edirne'de kurulmuştur.

"Siyâsi, askerî, coğrafi, hiç bir ehemmiyeti olmasaydı yalnız fütûhat devri dediğimiz altın devrinin büyük hâtıralarıyla Edirne bu milletin haşre kadar rü'yâsına girer,..... Edirne'siz Türk devleti târihi koparılmış bir devlet olur...

Siyasilerimiz Edirne mes'elesini ne ihmâl, ne de imhâl edebilirler." (35) diyerek, Edirne'siz bir barışın bize huzur getirmeyeceğini ısrarla vurgular.

Bu durum aynı zamanda, Yahya Kemâl'e göre, "vatan coğrafyasının mantığı" için de gereklidir. Çünkü "Trakya Türk devletinin payitahtı olan İstanbul'un asgarî hudûdu olduğundan aynı bahis dâhilindedir; Trakya'sız, emniyet bahşedecek bir Türk devleti teessüs edemez." (36)

Yahya Kemâl, bir zamanlar bir aşiretten cihangirâne bir devlet çıkararak bu milletin, "o cihangirâne devletten bugün bir Türk vatani" (37) çıkaracağına inancını hiç kaybetmemiştir.

Sonuçta da "bir fert değil, bir timsâl" dediği Mustafa Kemâl önderliğinde "Anadolu'da ademden bir Türk ili" (38) çıkarıldığını görür. Bu arada Mustafa Kemâl Atatürk'le ilgili

---

35- Eğil Dağlar, s.290

36- " " , s.116

37- " " , s.52

38- " " , s.33

en objektif değerlendirmeyi de; "Çoktan, pek çoktan beri bu millet bir oğlunun şahsında böyle temessül etmemiştir. Milletlerin asırlarda bir doğurduğu büyük insanlar henüz eserlerini ikmâl etmemişken bile gözleri kamaştırırlar, bize de bugün bu vâki oluyor. Maamâfih hem bizim hem de ecnebilerin karşısında milletin timsâli kesilen bu büyük adam kendi büyüklüğünün farkında değil, konuşurken Selim-i Evvel'in "Bu muvaffakiyetleri benim kendi eserim zannediyorlar... Ah zavallılar, bilmiyorlar ki!" dediği tarzında konuşuyor" (39) diyerek o yapmıştır.

Hatta "Yunanlılar, bu ismi ve bu adamı, Kartaca, Kardim Caton'u nasıl müebbeden hatırladıysa öyle hatırlayacaklardır" (40) diyerek, Yunanlılar adına da bir gerçeği bu şekilde dile getirmiştir.

Yahya Kemâl, yeni vatanımızın ve devletimizin kurulduğu Ankara için şu değerlendirmeyi yapar: "Ankara'nın kazâ ve kader gibi kudretli bir nasibi var. Beş asır evvel Türk devleti orada kazânın yaman bir darbesiyle dağıldıydı; bu şehrin adını meş'um bir hâtıra gibi anardık. Beş asır sonra yine kazânın yaman bir darbesiyle dağılan Türk Devleti Ankara'da dirildi. Artık bu şehrin adını Söğüt'ü andığımız gibi seve seve anacağız." (41)

Yahya Kemâl, sonuç olarak "Cihan, vatandan ibaret tir, itikadımca..." diyerek sevgisini ifade ettiği vatanımız için, kuruluş yıllarında bu şekilde bütün gayretiyle hizmet etmiştir.

39-Eğil Dağlar, s.II7

40- " " , s.II9

41- " " , s.39

Onun yeni kurulan vatanla ilgili hizmetleri sadece yazdıklarının çerçevesi içinde kalmamış, öğretmenliği esnasında yetiştirdiği öğrencileri, milletvekilliği, elçiliği ve ders kitaplarına giren şiirleri ile halâ devam etmektedir.

Vatanı, Yahya Kemâl'in anladığı mânâda anlayıp sevebilirsek, ve bu sevgiyi gençlerimize taşıyabilirsek, bilgi çağını yaşayan dünyamızda, lâıyk olduğumuz yeri alacağımıza inanıyorum.

2- T a r i h S e v g i s i

"Bir milliyetçi 'tarih'e değil, 'milliyetinin tarihi'ne meftundur."

T a r i h S e v g i s i

Yahya Kemâl'in, eserlerinde telkin ettiği önemli bir konu da 'Tarih Sevgisi'dir. Milletlerin, hayatlarında vazgeçemedikleri bir konudur Tarih ve Tarih sevgisi. Tarih, "olayları zaman ve yer göstererek anlatan; bu olaylar arasındaki ilişkileri, daha önceki ve sonraki olaylarla bağlantılarını karşılıklı etkilenmeleri, her milletin kurduğu medeniyetleri inceleyen bir bilim dalıdır." (I)

Yahya Kemâl, yukarıda tarif ettiğimiz mânâda bir tarihçi değildir. Ancak sorumluluk sahibi her sanatçı gibi, vermek istediği mesajları, sağlam bir tarihî zemine oturtmak ihtiyacı duyduğundan, tarihle yakından ilgilenmiştir.

Yeni bir tarih tezi ortaya atmayan, ama tarihe yeni bir bakış açısı getiren Yahya Kemâl'in tarih sevgisinin temelinde, Üsküp'te yaşadığı tarihi çevre'nin tesirini inkâr edemeyiz. Böyle olmasına rağmen, bu sevginin daha gerçekçi ve mantıklı bir çerçeveye oturması Paris'te olmuştur. Gittikten bir yıl sonra kaydolduğu Ulûm-ı Siyâsiye Mektebi'nde özellikle, muşhur Fransız tarihçisi Albert Sorel'in tesiri altında kalır. Halbuki okulda başka meşhur hocalar da vardır. Ancak Yahya Kemâl, tarihe olan merakı yüzünden Albert Sorel'i tercih eder. O'nun, en devamlı ve çalışkan bir öğrencisi olur. Hatta okuldaki derslerin dışında, hoca'nın Assace Sokağı'nda bulunan konağında verilen çaylara gider ve orada hoca'yı saatler-

---

I-Türkçe Sözlük, T.D.K , Ankara 1988, c.II, s.I4I9

ce dinler.İşte böyle sohbetlerden birinde meşhur hoca,Yahya Kemâl'i şu cümlelerle karşılar:"-Bilir misiniz ki henüz iki şey tamâmiyle keşfedilmiş değildir.Coğrafya'da kutup ve târihte Türk....."(2) Bu sözler Yahya Kemâl'i çok etkiler.Devrin en meşhur tarihçisininin bu tespiti Yahya Kemâl'i,tarih ortasında Türklüğü aramak ve bulmak düşüncesine kaptırır.Bu düşüncesini gerçekleştirebilmek için işe başladığında tarih konusunda nekar yetersiz olduğunu farkeder.Bunun üzerine şunları anlatır:

"Bu idrak,bana kendimi hapsedercesine harâretli bir okuma iştiyakı vermişti.

.....

Bütün gazete ve mecmûaları birer birer okumadıkça rahatsız oluyordum."(3)

Bu okumanın gayesi "tarih ortasında Türklüğü bulmaktır." Ancak,Yahya Kemâl'in okuduğu Batılılarca yazılmış tarih kitapları kendisini tatmin etmemiştir.Çünkü bu kitaplarda verilen bilgiler ve anlatılan olaylar sağlıklı değildir."Elimdeki firenk kitapları bu hususları ya müphem bırakıyor yâhut bizî Acemlerle karıştırmak hatta Acem zannederek işi büsbütün karıştırdı."(4) diyen Yahya Kemâl,büyük bir eksikliği görmüş oluyordu.

Bütün Asya Türklüğü'nü aramak bulmak yerine,Türkiye Türklüğü'nün Anadolu'ya girişini ve buradaki gelişmesini aramaya karar verir...

2-Y.Kemâl,Tarih Müsahabeleri,İstanbul 1975,s.133

3-Yahya Kemâl'in Hatıraları, s.44

4- " " " , s.45

Bu okuma ve öğrenme süresi içinde, Yahya Kemâl'in titizlikle uyduğu bir kural vardır; büyük tarihçilerden Fustel de Coulanges'ın; "Elinizde bir kağıt parçası var mı?" sözleri ile ifade ettiği; bilgiyi mutlaka vesikaya dayandırma kuralı...

Bu, aynı zamanda tarih ilminin metodudur. Yahya Kemâl'in tespit ettiği en önemli eksiklerimizden birisi de bu konuyla ilgilidir: Nesirsizlik... Bu bizim, millî kusurlarımızdan en önemlisidir, ona göre." Evet Söğüt'te Gaazi Ertuğrul devrinden bir kâğıt parçası bulmak mücizedir. Böyle bir kâğıt parçası şâyet zuhûr ederse içindeki her satıra inanılır, hakikatin tam ifâdesi gibi bakılır, o satırların verdiği her mâlûmat cemiyetimizin esâsı addolunurdu." (5)

Tarih yazma konusunda bu eksikliğimizi de Paris'teki okuma esnasında açıkça gören Yahya Kemâl, Batılıların tarihimize ilgili yaptıkları yanlışları şu cümlelerle anlatır:

"Malazgird'den sonra Selçuk'un Marmara'ya, Adalar denizine ve Akdeniz'e yürüyüşünü tasvir eden bâzı Bizans müverrihleri-Türklük o zaman İran'a hâkim olduğu için-Türk orduları diyeceklerine İran orduları tâbirini kullanırlar. Mesele: Farslar yâhut Acemler Konya'ya girdiler... Sivas'a girdiler... Üsküdar'a kadar geldiler... gibi cümleler yazarlar. Bu Bizans müverrihlerinin eserlerini, son zamanlarda Avrupa dillerine tercüme edenler, satırlar arasında, 'Farslar-Acemler' tâbirlerinin yanına bir kavis açarak 'Türkler' diye izâhlı bir tashihte bulunurlar, yâni okuyana 'Türkler girdiler anlayınız' derler." (6)

5-Tarih Müsahabeleri , s.136

6-Yahya Kemâl, Aziz İstanbul 1988, s.70

Batılı Tarihçilerin, bizim tarihimize ilgili yapmış oldukları yanlışlıklardan biri de Osmanlı-İran savaşları hakkındadır. Onlara göre Osmanlı'nın İran'a açtığı büyük seferlerin sebebi Bizanstan miras kalan bir gelenektir. Bu iddiaları için 1473'te Otluk Beli Meydan Muhârebesi'nde ilk hücumda şehîdolan Has Murad Paşa'nın Paleolog hanedanından olmasını delil gösterirler. Has Murad Paşa, Saray'daki Has Oda'dan yetişen bir devlet adamıdır. Lâkin Osmanlı'dır ve Osmanlı adına bir çok zaferler kazanmıştır. Yahya Kemâl, Osmanlı-İran savaşlarının sebebini şöyle anlatır:

"İran'a gerek Bizans'ın, gerek Osmanlı'nın sauletinde, târihçi bir benzerlik varsa da bu sauletin şartları bambaşka kaydı.

.....

Osmanlı-Türk saltanatının İran'la mücâdelesini Bizans'tan miras kalmış bir kavga değildir..... Türklük-Acemlik mücâdelesini, bir milliyet meselesidir." (7)

Yabancı kaynakların tamamı, şüphesiz bu yanlışlarla dolu değildir. Ancak Yahya Kemâl yine de: "Bizim yeni vatanındaki tekevvünümüzü bize yine Türkçe eserler sezdirecekti." (8) düşüncesinde olduğunu söyler.

Yahya Kemâl, Paris'te, Osmanlı tarihini, yeni baştan, ama yeni bir usûlle ve yıl sırası ile okuduktan sonra, gördüğü gerçeği şu cümlelerle ifade eder:

"İşte o zaman, kafamın içinde Malazgird bir başlan-

7-Aziz İstanbul, s.72

8-Yahya Kemâl'in Hatıraları, s.45

giç gibi tecelli etti.1071 den sonra Anadolu'ya,sonra Rumeli' ye daha sonra İstanbul'a yerleşerek yepyeni ve yaratıcı bir millet oluşumuzu hayâl meyâl görmeğe başlamıştım."(9)

Yahya Kemâl'in Anadolu'daki Türk gerçeğini bu şekilde bulmasının temelinde Camille Julian'ın "Fransız milletini,bin yılda Fransa'nın toprağı yarattı" sözü yatmaktadır. Türkler millet olma özelliğini Anadolu'da kazanmamışlardır. Anadolu'ya,sosyolojik manâda,her türlü gelişme süresini çok önceden tamamlamış,"millet olma" şuûrunu kazanmış olarak girmişlerdir.Yahya Kemâl'in tespit ettiği ise yeni girdiğimiz bu topraklarda ortaya koyduğumuz,manzara,mimâri,yeni bir dil,sanâyiimizin,hâricden bir çiviye bile muhtâc olmaksızın gerçekleştirdiği her şeydi.

Bütün bunları,daha önce Fustel de Coulange'den öğrendiği vesikaya dayanarak,hiç bir zaman inkâr edilmeyecek şekilde ortaya koymaya çalışır.Bu gayesini de şu cümlelerle ifâde eder:".....Milliyetin teşekkülünü idrâkde tahmîne,hayâle,uydurmaya zerre kadar yer olmasın ve bütün idrâk,yazılmış kâğıtlara,taşa hakkedilmiş yazıya,zamandan kalmış eserlere,hâsılı filolojik ve arkeolojik vesikalara istinâd etsin."(10)

İşte Yahya Kemâl,bu manadaki tarih anlayışını İstanbul'a döndükten sonra,öğrencilerine ve Türkçü düşünür- lere anlatmaya başlar.

9-Yahya Kemâl'in Hatıraları, s.46

10- " " " , s.48

Önceleri, bu farklı görüşleri tepkiyle karşılanır. Başta Ziya Gökalp'le aralarında şiddetli tartışmalar olur. Ancak sonunda kendisine hak verilir. Ampirik nazariyelerden uzaklaşarak, daima vesikaların gösterdiği hakikatlere bağlanmak düşüncesini çevresine anlattığı yıllarda Fuad Köprülü, bütün dil ve edebiyatların mukayesesi konusunda bir eser yazmayı düşünür. Bunun üzerine Yahya Kemâl, yukardaki kendisine ait görüşler doğrultusunda şu açıklamaları yapar:

"Bu büyük mevzûa girmeyiniz. Bizim daha mühim mevzûlarımız vardır. Meselâ şu Ahmed Yesevî nedir, kimdir? Bir araştırınız. Bakınız, bizim milliyetimizi aslı orada bulacaksınız." (II)

Bu konuşmalardan, üç dört yıl sonra, 28 Temmuz 1918'de Fuad Köprülü, Fransa, Almanya, Macaristan ve Rusya'da büyük yankılar uyandıran "İlk Mutasavvıflar'ı" yayımlar. Yirmi sekiz yaşında yayımlanan ve dünya çapında taktir gören bu eserin yazılmasında, Yahya Kemâl'in yukarıdaki sözlerinin tesiri olduğunu söylemek, Fuad Köprülü'ye haksızlık olmaz zannederim.

İstanbul'a dönüşte çevresine tarihi anlama ve sevmeye noktasında gösterdiği bu hedefler hemen meyvalarını vermeye başlamıştır.

Tarih ve edebiyat konularında, kendisine yeni ufuklar açtığı öğrencilerinden Ahmet Hamdi Tanpınar'da bu konuda şunları söyler:

"Tanzimattan beri itiyad edindiğimiz görüş tarzı bizi tarihimizden uzaklaştırmış, yahut bizi ona, hiçbir şeyi lâ-yıkıyla göremiyeceğimize bir gözle bakmağa alıştırmıştı. Belki

---

II-Yahya Kemâl'in Hatıraları, s.49

tarihi her zamandan fazla -yani,hiçe nisbetle biraz fazla- biliyorduk.Fakat "historicite" denen şeyi,tarihiliği,fert için olduğu kadar,millî hayat için de çok lüzumlu ve zarurî olan ve hepimizi bir ağacın kökleri gibi asırların içinden doğru besleyen düşünceyi kaybetmiştik.Zaman ve hadiselerin okyanusunda,bir takım isimlere ve müphem duygulara,müphem hatıralara tutunarak,döğüşerek yüzüyorduk.Burada yüzüyorduk kelimesini tesâdüf olarak kullanmadım.Köksüz şeyler daima yüzer,daima beyhûde yere bir karşı sahil arar.Halbuki "millî hayat devamdır." Devam ederek değişmek,değişerek devam etmektir.

Yahya Kemâl'in asıl büyük rolü burada oldu.İnkâr veya herşeyi olduğu gibi kabul arasında sallanan ve sonunda kendi tereddüdünden doğan bu davranışı,bütün bir beyhûde gidip gelişi asıl hayati fonksiyonu zanneden bu vaziyete o'son verdi."(I2)

O yıllarda Yahya Kemâl'in genç öğrencilerine yapmış olduğu teklif,daha önce eski Yunan ve Lâtin medeniyetinde olduğu gibi "İskenderiyecilik" adıyla anılan kelime mantık oyunlarına düşmekten kurtulup,"büyük tarihî çizgiye dönmek"tir.

"Bir milliyetçi ' tarih 'e değil,'milliyetinin tarihi' ne meftundur." diyen Yahya Kemâl,bu görüşüne şu cümleleri ile biraz daha açıklık getirir: "Ancak tarih,yekpâre görülecek,topyekûn sevilecek,yâhut da nefret edilecek bir şey değildir;bilâkis tedkik ve muhâkeme edilecek bir manzaradır."(I3)

Tarihin tedkik ve muhâkeme edilebilmesi de ancak

I2-Ahmet Hamdi Tanpınar,Yahya Kemâl,İstanbul 1982, s.20-21

I3-Tarih Müshabeleri, s.1-2

vesika ile sağlanabilir.İşte bu noktada Yahya Kemâl,büyük bir eksikliğimizi dile getirir.Yazmamışız!..

"Geçirdiğimiz devirlere karşı kayıtsızız.Avrupalılar fikir ve fiil hayatlarını,sürekli bir merakla,bir düziye yazarlar.....

Kanlarımızı akıtan,ömürlerimizi tüketen meseleleri bile mühimsememek millî kusurlarımızdan biridir."(I4)diyerek meseleyi ortaya koyan Yahya Kemâl,Tarih ve Coğrafya Fakültesi'nin öğrencilerine bu konuyu özellikle şu cümlelerle anlatmıştır:

"Sizinle bu konuşmayı mütefekkir ve güzide sınıfımızın bir noksanı tahlile hasredeceğim.Bu noksan,tarih şuûrunu edinmemektir.Eski cemiyetin güzideleri asırlarca bu kusurla mâlûdürler.Medrese,târih okutmazdı.Târîhe âşinâlarımız ve müverrihlerimiz kendilerinden,hiç umulmadık mesleklerinden,sırf,kendi meyilleri ve kendi sa'yleriyle yetiştiler.Ne gariptir ki o müverrihlerin bir çoğu deftardarlarve muhâsebecilerdi.Cüz-i bir kısmı da Enderûn'dan ve müderrislerden çıktı."(I5)

Bütün bu anlatılanlar,vesikasızlığın dışında tarih ilmi ile ciddi bir şekilde uğraşan ilim adamlarımızın da az sayıda olduğunu ortaya koymaktadır.Bu durum,tarihimizin ilmi bir şekilde ele alınışı geciktirdiğinden,tarihimize ait zaten az olan vesikaların kaybolmasına da yol açmıştır.Bu konuda da Yahya Kemâl şunları söyler:

"Bu umûmî hâl biz Türklerde mühim bir nakise derecesindedir.İşte bu nakisemiz yüzünden târihimizin yâdigârları

I.-Çocukluğum Gençliğim Siyâsi ve Edebî Hatıralarım, s.199

5-Tarih Müsahabeleri, s.140

zamânın rüzgârı ile savrulmuş gitmiş,kaybolmuş.O mübarek yâdigârların on binde biri olsun elimizde değil,târihimizin öksüzüüz."(I6)

Tarihe ve tarihin bıraktığı vesikalara ilgisizliğimizi büyük bir eksiklik olarak gören Yahya Kemâl,çok sık gittiği Rumeli Hisarı'nda bu hali sanki "eliyle tutar gibi" hisseder.Kitabesinde "Şehîdü'l-Feth Mahmud Çelebi ruhûna fâtiha Nevveallâhü kabrehû" yazan burma kavuklu bir mezar taşı için söyledikleri şunlardır:

"Taşa elimle dokundum,sallanıyordu.Şarkda her şeyin fâniliğini âdetâ lemsettim gibi.Bu taş da bütün ötekiler gibi,birkaç sene sonra kaybolacak! Bu mezar taşı yalnız dört yüz senelik bir hatıra olsaydı,müzelerde yer tutardı.Bizim içinse daha nasıl bir kıymeti hâizdir?Maammâfih burada ya hâin bir rüzgârın,yâhut da hâin bir elin itmesiyle zevâlini bekliyor.İstanbul için,fetihden bir sene evvel,şehîd düşen Mahmud Çelebi ve onun gibi şehîdlerin taşları dursalar,onların yerine bizim gibi fâniler fenâyâb olsalar daha iyi olurdu."(I7) diyor Yahya Kemâl.Çünkü,tarihî bir değer taşıyan bu taşlar, gelecek nesillere biz yaşayanlardan daha çok şeyler anlatmaktadır.Bu bakımdan Yahya Kemâl,tarihi eserlerin,müzeleri doldurmanın ötesinde,tarihi devirleri anlatan önemli vesikalar olduğu düşüncesindedir.

Yahya Kemâl'e göre tarihi yazmak kadar,yazılması-na yardımcı olmak da önemli bir olaydır.Yazdığı bütün yazıları ile bunu gerçekleştirmek istediğini şu cümlelerle ifade eder:

I6-Mektuplar Makaleler, s.155
I7-Aziz İstanbul, s.89

" 16 Mart gününü, ondan evvelki günleri ondan sonraki günleri, kafamın ve hayâtımın bütün alâkasıyla, İstanbul'da hissetmiş olduğum için tahattur ve tasvir etmeğe çalışacağım. Belki bu kağıt parçası bir gün bizim zamânımızı öğrenmek isteyen bir kimsenin eline düşer ve husûsi bir vesika olur." (18)

Tarihin anlaşılmasında ve değerlendirilmesinde vesika'nın gerekliliğine bu şekilde dikkat çeker Yahya Kemal. Ancak onun şu noktayı da gözden uzak tutmadığını görüyoruz: "Vesika, tarihin anlaşılması için gereklidir, ancak tek başına yeterli değildir." (19) Ona göre "vesika"nın yanında, ait olduğu zamanın bütün şartları ile bilinmesi gerekmektedir. Ancak o zaman vesika, doğru bir değerlendirmeye alınabilir. Bu konu hakkında söyledikleri şöyledir:

"Târîhin nice vak'aları vukuu buldukları zamânın şartları ortadan kalkınca (tıpkı böyle) anlaşılamazlar. Hayâtın öyle hakikatleri vardır ki, götürü mantığa aslaa uymazlar. Alelâde bir mantıkla, bir Osmanlı pâdişâhının her hangi bir insanı istediği sâniyede öldürebileceğini zannolunur. Hakikat hiç böyle değildir. Her kuşun eti yenmez, derler. (Osmanlı padişahlarının) bazıları, kanına susadıkları (kimseleri) boğdurmamışlardır, ve hatta bunların bâzılarından, saltanatları müddetince çekinmişlerdir." (20)

Bu sözler tarihin sadece vesika demek olmadığını vesika kadar, vesika'nın ait olduğu zamanın şartlarınının bi-

---

18-Tarih Müsahabeleri, s.38

19- " " , s.77

20- " " , s.77

linmesi gerektiğini ortaya koymaktadır. Bundan başka bu sözler, bugün "Osmanlı İmparatorluğu'nda insanların hayatı, padişahların iki dudağı arasında" şeklinde ifade edilen düşüncenin eksik olduğunu anlatmaktadır.

Yahya Kemâl bu noktada, tarihi vesika ile değerlendirme ve yorumlamada başarılı bulunduğu Cevdet Paşa hakkında şunları söyler:

"Cevdet Paşa'nın Târih'ini iyi okuyanlar, Ondokuzuncu asırdaki siyâsî edebiyatımızı da iyi biliyorlarsa, o asırda, en ziyâde Avrupa ilmine uygun ve fikirlerini vesikalarından devşirmiş müverrihin medrese'den yetişmiş olduğunu istigârâb ederek (şaşılarak) teslim etmek zarûretinde kalırlar. Lâkin bu mütâlâada bulunanların hayretleri burada kalmakla bitmez. Bu müverrihin eserinde, ilk cildten son cilde kadar, gütmüş olduğu siyâsî felsefeyi tâkibederken -kaarı- en muvâzeneli bir devlet adamının karşısında bulunduğunu duyar. Devletin 1774'den beri, harbini ve sulhunü, intizamını ve ihtilâlini, idaresini ve siyâsetini dâima resmî ve gayr-ı resmî vesikalardan edinilmiş bir düşünüşle hevâ vü heveslere kapılmaksızın, tasvîr eden bu müverrih bizde ciddiyetin nâdir bir timsâlidir. Açılmış harblerin zâhîrî tarafına bakmaz ve ledünniyâtını kuralar; akdedilmiş musâlâ halarımızı da müzâkere edenlerin dirâyetini ölçer ve kararlarını zemîn ve zamânın şerâitiyle tartar ve hükmünü öyle verir; azil veyâhud katledilmiş insanların uğramış oldukları hükümleri bir daha gözden geçirir. Hiç coşkun değildir, lâkin körükörüne mutî' olmaktan uzaktır... Velhâsıl bu müverrihi Fransız'ların Thieis'i ayârında, mükemmel bir

devlet adamı saymak için eserini iyi okumak kâfidir." (21)

Medreseden yetiştiği halde, tarihi bu kadar isabetli değerlendiren Cevdet Paşa; Tarih'ini yazarken, resmî ve gayrı-resmî vesikaları, ciddi bir şekilde, olayların arkasındaki gerçekleri, zaman ve zeminin şartlarını ilmi bir şekilde ele alıp hüküm verdiğinden, Fransız'ların meşhur tarihçileri Thieis ayarında büyük bir tarihçidir.

Bir başka açıdan Yahya Kemâl, tarihi olayların değerlendirilmesinde, yukarıda anlattığımız özelliklerin dışında bir de, "o olayların az çok içinde olmaya lüzüm vardır" (22) der. Bunun için de o olaylarzemasında yaşayanların hatıralarını mutlaka yazmaları gerektiğini ifade eder. Bu gün de görüyoruz, hatıralar birtakım subjektif değerlendirmeler taşımasına rağmen, Tarih'in anlaşılmasına yardımcı olmaktadırlar.

Yahya Kemâl, tarih'in, değişik açılardan ve değişik kişiler tarafından yapılan değerlendirmelere de -ilmi olmak kaydıyla- ihtiyaç olduğunu söyler. Meselâ, Londra'dan Kırım Seferi'nden sonra, ticaret yapmak gayesi ile İstanbul'a gelip Büyük Ada'ya yerleşen Mr. Johnson'un, Tanzimat tarihimizi aşağıdaki gibi değerlendirmesine Yahya Kemâl'de katılır. Mr. Johnson'un değerlendirmesi şöyledir:

"Londra'dan İstanbul'a kendi fikirlerimle geldim. Ticârete girdim, yerleştim. Bir taraftan da Türk hükûmetinin gidişini tâkip ettim. Gördüm ki Türk hükûmeti Ermeni mimarlara birçok saraylar yaptırdı, büyük bir ordu, sonra da büyük bir

---

21-Tarih Müsahabeleri, s.II4-II5

22-Çocuk. Genç.Siy. ve Edb. Hat. , s.200

donanma edildi, zâhiren bir Avrupa hükûmetine benzemek için her teşkilâtı yaptı. İstanbul, debdebeli, şen, mes'ûd bir şehirdi. Türk hükûmeti muttasıl istikrâz ediyor, İstanbul muttasıl şenleniyordu. Bir zaman geldi ki, istikrâzsız bir sene geçmiyordu. İstanbul Hükûmeti, eski Türk İmparatorluğu'nu Avrupa parasıyla şenlendirip yaşatıyordu. Türkler memnundular. Çünkü et ucuz, ekmek ucuz, kirâ ucuz her şey ucuzdu, lâkin Hıristiyanlar iki defa daha ziyâde memnundular. Çünkü hem her şey ucuzdu, hem de çok kazanıyorlardı. İstanbul hükûmeti, kendinin dâhilî ve hâricî bir şaşaası için her şeyi yapıyor, Türkler için hiç bir şey yapmıyordu. Buna dikkat ettim ve anladım ki, tecrübe görmüş büyük babamın dediği gibi, "Türk hükûmeti başka, Türk milleti yine başkadır!" İstikrâz, istikraz derken o şaşaalı Abdülaziz devrinin sonunda Türk mâlîyesi topu attı, arkasından Sırp ve Bulgarlar ayaklandılar, Rus harbi çıktı. Düyûn-ı Umûmiyye teessüs etti. Bütün o fırsat zamanda paşaların yediğini millet ödemeğe başladı. Sultan Abdülhamid eski imparatorluğun bakiyesini kurtarmağa çalışıyordu. Türkler o fırsat devrinde yeni bir millet olamadılar ve günden güne fakirleşiyorlardı. Sultan, bir çok mektepler açıyordu, lâkin Avrupa fikirlerinden ne kadar korktuğunu bildiğim için o mekteplerde Türkler'in ne kadar adam olacaklarını tahmin ediyordum. Ben ömrümü burada geçirip bu yaşa girdikten sonra büyük babamın, o zaman Kırım Seferi'nde söylediği fikre geldim. Türkiye'de hükûmet başka, millet yine başkadır. Kırım Seferi'nden sonra sultan ve paşalar, bütün kuvvetlerini Türkleri Avrupakârî mekteplerde okutup iktisâdî menfaatini bilir bir millet haline koysa idiler, bugün

Türk hükümeti başka bir hükümet olurdu." (23)

Mr. Johnson'un özellikle Abdülhamit döneminde bir çok okulun açıldığını söylemesi, daha önce Yahya Kemâl'in de aynı görüşte olduğunu söylediğimizden, dikkat çekici bir tespittir.

Bütün Türk tarihi içinde İstanbul'un fethine ayrı bir değer veren Yahya Kemâl, bu tarihi olayı birinci elden kaynaklara inerek taptaze bir şekilde karşımıza çıkarmıştır. 1453 senesinin Nisan ve Mayıs aylarında 53 gün süren bu "mü-cizeli vak'ayı" kendi gözleri ile görüp hatıralarında anlatanlardan dört tanesi yabancı, bir tanesi de Tursun Bey'dir.

Fetih olayının bize kadar gelmesini sağlayan bu beş kişiyi Yahya Kemâl şu cümlelerle bize anlatır.

"Bu hâtıraları bırakanlardan biri son Bizans Kayseri Kostantin Dragazes'in baş mâbeyncisi Phrantzes'dir Biri meşhur Bizans müverrihi Dukas'dır. Biri Kardinal İzidor'dur, biri Venedikli bir geminin hekimi Barbaro'dur, biri de bizim fetihde hazır bulunmuş olan yegâne müverrihimiz Tursun Beg'dir. " (24)

İstanbul'un fethini bu kaynaklardan hareketle "mü-cizeli vak'a" olarak değerlendiren Yahya Kemâl, bu kadarla da kalmayıp tarihî olayların nasıl değerlendirilip hüküm verilmesi gerektiğini de ortaya koymuştur.

Daha önce, İlk Mutasavvıflar'ın yazılmasında Fuad Köprülü'ye büyük bir ihtimalle yol göstermiş olabileceğini

---

23-Tarih Müsahabeleri, s.92-93

24-Aziz İstanbul, s.22-23

söylediğimiz Yahya Kemâl, onun "Tarih Encümeni" konusunda yazdığı bir yazı için de şunları söyler:

"Köprülüzâde Mehmed Fuad Bey'i, yalnız yazılarındaki tavrıyla tanıyanlar cedd-i ekberi dahî Arnavut gibi, ak sakallı bir pîr sanırlar.

Bilâkis Fuad Bey mâvi gözlerle bakan enîs, mûnis bir gençdir.....Şark'ın bütün kitapları cem' olunur da umûmî bir Türk kütüphanesi teessüs ederse, hâfız-ı kütüplüğüne en fihris âşina namzet Köprülüzâde Mehmed Fuad Bey olabilir." (25) sözleri ile "fihris âşina" olarak takdir ettiği Fuad Köprülü' yü, "Tarih Encümeni" konusundaki yazısından dolayı da "Derin bir tenkid, bir eser-i tetebbû değil" diyerek tenkid eder. Yazısında kullandığı " edâ-yı pîrâne " den dolayı da şunları söyleyerek tenkidine devam eder: "Küçük bir çocuğa edîb bir tavırdan ziyâde afacan kahkahalar, bir gence pîrâne hutbelerden ziyâde mûnis musâhabeler, ak saçlılara da ağır reftâr u güftâr yakışıyor." (26)

Fuad Köprülü, bu yazısında Tarih Encümeni'ne seçilenleri üç gruba ayırıp hepsini "âlim sıfatından tecridle bugünkü ilme müşâhedâta yabancı" sayması üzerine Yahya Kemâl şunları söyler: "Bunu şimdi söylemek bile fazla. Encümenin daha iptidâ-i teessüsünde ilm-i târihi bilenlerden değil- çünkü öyleleri bizde yok- sevenlerden teşekkül edeceğini biliyorduk." (27)

25-Mektuplar Makaleler, s.221

26- " " , s.223

27- " " , s.223

Bu noktada Yahya Kemâl, Tarih Encümeni'ne seçilenler hakkında da şu gerçekleri anlatır:

" Beş sene, beş yüz senelik bâkir evrak içinde yaşayan bir mütebahhirin zümresi bize bir fihristle bir kaç târihi hikâyeden başka bir şey, hiç olmazsa evrâk-ı millinin tasnifi hakkında bir fezleke yapmalı idiler. Şimdiden sonra da yapamayacakları bedîhi."

(28)

Fuad Köprülü'nün Tarih Encümeni'ni tenkit ettiği bu yazısında belli başlı tarihçilerimizin adını sayarken, Yahya Kemâl'e göre önemli birisini unuttur: Murad Bey....

" Fuad Bey'in saydığı müverrihih arasında Murad Bey'in de iyi ve fenâ yâdolunmuş ismi yok. Bu büyük millî muallimin bir nasibi de nisyanıdır. Murad Bey'i târih encümeni unuttu gitti. Şimdi de târihe mensuplar arasında ismi bile geçmiyor. Ne fecî bir nasib....

Murad Bey bir mebde'dir. Tâlim-i Târihi ilk defâ bir Türk mektebine o ithâl etti. Târih-i umûmiyi bir Osmanlı terbiyesi hâline soktu, bir devr-i istibdadda bir nesl-i ahrar yetiştirdi." (29)

Yahya Kemâl, Ratichky'nin Alman milletine eserleri ve öğretmenliği ile yapmış olduğu hizmete benzetir Murad Bey'in Osmanlı'ya yapmış olduğu hizmetleri. Tarihimize aşka hizmet eden bu şahsiyetin, Mehmet Fuat Bey gibi genç bir araştırmacı-

---

28-Mektuplar. Makaleler, s.223

29- " " , s.225

nın gözünden kaçırmamasını yakıştıramıyor.

Fuad Köprülü'nün bu yazısını,yukardan beri anlattığımız şekilde tenkit eden Yahya Kemâl,her halde onun yetişmesini ve daha dikkatli çalışmasını istiyordu.Onun bu şekildedeki yazıları,gençlere,yeni hedefler ve yeni metotlar kazandırıyor.Bir başka açıdan,bu "metot" kazandırma olayına en güzel örnek Hüseyin Cahit'le ilgilidir.

Hüseyin Cahit,Kubilay Han'ın Japonya'yı işgalini anlatan bir makale yayımlar.Gayesi "bir zamanlar Japonya'yı bile fetheden bir millet olduğumuzdan",bahsedip gençlerimizi sevindirmektir.Ancak Yahya Kemâl,bu konuda bir tercih yapılmasından yanadır.Çünkü 13. asırda Japonya'yı istilâ edenler Türkler değil Moğollardır.Ona göre ise Moğolları Türk kabul etmek hayli zordur.Hatta onlar,Türk milletinin,o yıllarda,amansız bir düşmandır.

Bunun için Yahya Kemâl,metot olarak,dolambaçlı yollarla bize bağlanabilen ve uzak olaylar yerine,doğrudan doğruya bize ait olan ve daha önemli olayların gençlerimize öğretilmesinden yanadır.

Böyle bir tercih yapıldığında;"Barbaros Hayreddin'in ve diğer kardeşlerinin,daha birçok Türk gençleriyle Midilli'den kalkıp,hatta o zamanki Osmanlı devleti ile bir alâkaları olmaksızın,tâ Cezâyir'e ve Tunus'a gidip oralarını tek başlarına fethetmeleri,Kubilay Han'ın hemen karşılarında,kendilerine sınır olan Japonya'ya girişlerinden bin defa hârikulâde bir vak'adır.

Yine aynı senelerde ordularımızın İstanbul'dan Çaldıran'a ve Tebriz'e,yine İstanbul'dan Kaahire'ye gitmeleri

mesâfe itibâriyle çok daha hârikulâdedir.....

Acabâ gençlerimize hem gerçek hem bizim olan şeref-
reflerimizi öğretmekle, bizim olmayan, yâhud da dolayısıyla ve
dolambaçlı nazariyelerle bize mâl edeceğimiz şerefleri öğret-
mek arasında bir fark yok mudur? "(30) diyerek, bizi doğrudan
ilgilendiren olaylara öncelik verilmesi gerektiğini vurgular.

Bu şekilde, kendi devrinde, tarihe nasıl bakılacağı-
nı ve değerlendirileceğini tespit eden Yahya Kemâl'in, Türk
tarihine kazandırdığı yeni bir tabir vardır: Lâle Devri...

"Paris'te iken, divan şiirinin zamanımıza en yakın
ve birçok cephelerden millî olan Nedim devrini, bu devrin şiir-
re, mevzu' olmuş hareketlerini, mîmârisini, halk dilinden ve tabii
İstanbul'da konuşulan Türkçe'den çok kelime ve tâbir almış li-
sânını, hâsılı Türkçe'nin ve Türk medeniyetinin bu asırda yap-
tığı güzel fakat tâli'siz hamleyi şedîd bir hayranlıkla tet-
kik ediyordum. Bu sırada sa'dâbâd alemlerinde icâd edilen lâle
sefâsını ve lâle motifinin gerek şiirde, gerek nakışta ve mi-
mârîde göze çarpan güzelliğini tetkikten geçiriyordum. Zihnim-
de bütün bu tarih devrine "Lâle Devri " adını koymak o devri
bir kaç bakımdan hülâsa edecek bir hareket gibi parladı. Bir
aralık Sorbon'a "Lâle Devri" isimli bir tez vermeği de tasar-
ladım....."(31)

Bu tasarı gerçekleşmez. Ancak Paris'e subay olarak
gelen tarihçi Ahmet Refik'e bu görüşünü bir konuşma esnasında

---

30-Tarih Müsahabeleri, s.83-85

31-Yahya Kemâl Enst.Mec. ,III , s.265

anlatır. Ahmet Refik, Yahya Kemâl'in bu fikrini çok beğenir. Lâle Devri isimli oldukça güzel bir kitap yazar. Böylece Yahya Kemâl, Tarihimize bir daha unutulmayacak şekilde "Lâle Devri" adını kazandırmış olur.

Yahya Kemâl'in tarihle ilgili söylemiş olduğu önemli sözleri ve tespitleri de vardır. İşte bazıları:

" Müverrih Cevdet Paşa ile edib Nâmık Kemâl bir tek adam olsalardı XIX. asırda büyük bir nasirimiz olurdu.

Âzerî Fuzûlî ile Osmanlı Nâilî-i Kadîm bir tek adam olsalardı eski şiirimizin zevkine doyamazdık.

Köprülü Mehmed Paşa, Ziya Gökalp'in millet nazariyesini bilseydi ve tatbik etseydi Osman Gazî'nin ismini unutturmuş olurdu." (32)

Bu değerlendirmelere dikkat edildiğinde, Yahya Kemâl'in geniş bir tarih bilgisine ve mukayese gücüne sahip olduğu görülmektedir.

Sadri Sarptır "Osmanlıların kendilerini Roma'nın vârisi saydıklarını, Rumeli adının "Roma ili" demek olduğunu, Arapça'da " o " harfi olmadığı için "Roma"ya "Rum" dendiğini ilk defa Yahya Kemâl Bey'den duydum" (33) derken, Yahya Kemâl'in tarihe ve dile olan hakimiyetini de dile getiriyordu...

Jöntürklük tabirinin, aslında öz bir isimlendirme olmadığını, Ondokuzuncu Asrın ilk yarısındaki Genç Almanya, Genç İtalya, Genç Fransa isimlerinden hareketle, Suriye'li bir kato-

---

32-Mektuplar Makaleler, s.57

33-Yahya Kemâl Enst.Mec., III, s.81

lik olan ve ilk Meclis-i Mebusan 'da görev alan Halil Gaanem tarafından ortaya atıldığını (34) gene Yahya Kemâl'den öğreniyoruz.

Tarihe ve Tarihi olaylara bu derece dikkat eden Yahya Kemâl ayrıca bu olayların unutulmasından da yana değildir. Bu konuda, Malazgird zaferi ile ilgili çok ilginç bir teklifin olduğunu A. Hamdi Tanpınar şöyle anlatır:

"Yahya Kemâl'le Malazgird muharebesinin dokuz yüzüncü yıldönümü üzerinde ne kadar çok konuştuk..... Malazgird'de koşu halinde yüzlerce at heykeli ile bir âbide yapılacak....." (35) bu kadarla da yetinmiyen Yahya Kemâl, "Malazgird Zaferi Cemiyeti" kurulmasını da düşünür.

Aynı konuyla ilgili bir başka düşüncesi de İstanbul'un denize bakan bir yerinde, geniş bir meydana Fatih'in heykelinin dikilmesidir. Yahya Kemâl'e göre tarih, bu şekilde daha kolay ve daha doğru bir şekilde anlaşılacaktır.

Kendi milliyetinin tarihine bu kadar sevgi duyan Yahya Kemâl, aynı sevgiyi genç nesillerin de duyabilmesini istiyordu. Bu bakımdan eserlerinde, tarihe bakış metodundan doğru anlamaya kadar bütün konulara dikkatle yer vermiştir.

Tarihi anlamak için vesika'ya dikkat çeken Yahya Kemâl; vesika'nın herşey olmadığını söylerken de başka faktörlerin dikkate alınması gerektiğini vurgular...

Kısaca tarih milletlerin hafızasıdır. Yahya Kemâl,

34-Çocuk, Genç....., s.203-204

35-A. Hamdi Tanpınar, a.g.e, s.190

bu telkinlerin, Milletimizin ve gençlerimizin hafıza kaybına uğramalarını önlemek için yapıyordu bir bakıma...

3- D i l S e v g i s i

"Türkçe ağızımda annemin sütüdür..."

D i l S e v g i s i

Yahya Kemâl'in önem verdiği konulardan birisi de Türkçe sevgisidir. Ancak anladığı Türkçe, devrinde yaşayan diğer sanatçılardan farklıdır. "Servet-i Fünûn'cular üç dilin sözlüğüne birden dayanırken," karşı taraftakiler her kelime-den nüfus kâğıdı soruyordu." (I) Yahya Kemâl, böyle bir zamanda bu iki anlayışa da iltifat etmez. Eserlerinde kullandığı ve çevresinde bulunanlara telkin ettiği Türkçe, o zamana kadar herkesin dikkatinden kaçan İstanbul halkının konuştuğu Türkçe'dir. Hiç kimsenin, dilin kaynağı olan halka dönmeyi düşünmediği bir zamanda Yahya Kemâl, İstanbul halkının konuştuğu Türkçe'ye dikkat çekiyordu. Bu, başka yerlerde konuşulan Türkçe'nin reddedildiği mânâsına gelmemelidir. Çünkü, Yahya Kemâl'e göre İstanbul'da konuşulan Türkçe bütün vatanda konuşulan Türkçe'nin bir "terkib"i gibidir. Yahya Kemâl, İmparatorluğun merkezi olan İstanbul'da, bu gerçeği nasıl farkettiğini şu cümlelerle anlatır:

"İstanbul efendileriyle İstanbul hanımlarının konuşmaları, benim taşrada yetişmiş kulağıma birdenbire çok derin bir mûsikî gibi göründü. Türkçemizin, bütün vatanda işlendikten sonra, İstanbul'da niçin bu derece câzip bir dil seviyesine yükseldiğini anlamaya başladım. İstanbul Türkçesi'ni meydana getiren unsurlar, İstanbul'un tekevvünü esnâsında bir araya gelen unsurlar gibiydi. Vatanın her tarafında ve târihin her aşarında gelip İstanbul'da birleşmişlerdi.

İstanbul'da konuşulan, Türkçe ve Türkçeleşmiş her

kelimenin üzerinde bir mücevher gibi durdum.Onun menşesini onun mânâsını,Türk'ün ona verdiği sesi idrâke çalıştım.İdrâk ettim.ki İstanbul konuşması,kitâbet lisânının kelimelerini çoktan değiştirmiş ve kendi zevkine göre Türkçeleştirmiş . tir."(2)

Yahya Kemâl'i bu şekilde bir dil arayışına iten sebep,onun sıklık kullandığı,Mallarme'nin "Şiir fikirle yazılmaz dostum,kelime ile yazılır"(3) sözüdür.Bu söz Yahya Kemâl'in dikkatini dile ve dildeki kelimelere çeker.Dilimizdeki kelimeleri,ister Türk Dili kaynaklı,ister yabancı kaynaklı olsun halkın onlara vermiş olduğu şekil ve mânâ ile değerlendiren şair için Muhtar Tefvikoğlu;"Yahya Kemâl bir kelime eksperiydi"(4) der.Halkın kıymetlendirdiği,mânâ ve şekil verdiği kelimeleri titizlikle seçen Yahya Kemâl,"Kelimeleri fertler değil,cemiyetler yapar"(5) derken günümüzdeki dil tartışmalarına da bir bakıma ışık tutmaktadır.Bu bakımdan Yahya Kemâl eserlerinde "cemiyetin yaptığı"kelimelerden meydana gelen bir dil kullanmıştır.

Eserlerinde bir eksper dikkatiyle seçip kullandığı dili keşfettiğini şu cümlelerle anlatır:

"Ben,Fransız klâsiklerinden daha yukarılara doğru çıkarak Lâtinler'i,Horoce'i,Tacite'i ve onların daha arkasın-

---

2-N.Sami,Yahya Kemâl'in hatıraları, s.52-53

3-Yahya Kemâl Enstitüsü Mecmuası,III, s.345

4- " " " " ,III, s.345

5-Süheyl Ünver, a.g.e, s.44

da olan Yunânîleri Sophocle'u ve Theocrite'i anladığım zaman kendi ana dilim gözlerime beyaz bir mermer gibi göründü. Hissettim ki asıl Türkçe'yi, dokuz yüz seneden beri yaza yaza değil, söyliye söyliye yaratmışız.

.....

Evet, lisan denilince yazılan lisan anlaşılır. Çünkü bu milletin bir çok uzak mntıkalara parçalanan lisânı bir merkezde toplanır, o da yazıdır. Ancak yazı, bâzı devirlerde, yaşayan milletin canlı lehçesinden uzaklaşır. Onu o ânında ifâde edemez. Bundan bir asır evvel yazılan İtalyanca ile söylenen İtalyanca arasında böyle bir fark vardır. Bizde de aynen mevcut olan bu farkı, kaç asırdır yazanlar gidermek istediler. Düşününüz ki üç asır evvel Peçevî, Târîhi'ni Türkçe yazacağını kitabının mukaddemesinde haber veriyordu. Lâkin yine yazmağa, muvaffak olamıyordu. Şeyh Galib Hüsn'ü Aşk başlangıcında Acem'den uzaklaşmak ve Türkçe'ye yaklaşmak gibi sarîh bir teceddüd iddia etmiyor mu? Bununla beraber özlediği şeyi yapabiliyor mu?

Ki biz Türküz bize Türki gerektir

diyen doğru düşünceli insan bile dikkat ediniz, bu mısraı Acem şivesiyle söylüyordu. İşte hep hissedip de bir türlü vücûda getiremediğimiz bu yazı Türkçesinin ben ancak bir şiir lisânı olduktan sonra doğacağına kaail oldum. Çünkü bir milletin lisânı şiir gibi âteşin bir örs ve çekiç arasında işlenebilirdi." (6)

Asırlardan beri, bir çok sanatçımızın samimi bir

gayretle yapmaya çalıştıkları şey "Türkçe söyleyiş" i gerçekleştirmektir. Ne yazık ki başaramamışlardır. Yahya Kemâl'e göre bu başarısızlığın temelinde yatan sebep, yanlış ölçülerle yola çıkmaktır... Millet in kendi zevkini arayıp bulmak yerine, ya kendi zevklerini ya da "ilm-i elsine" ve "lisâniyâtı" ölçü aldıklarından "Türkçe söyleyiş" i gerçekleştirememişlerdir.

"Meselâ beyaz kelimesi bu rengi ifâde eden yegâne Türkçe kelimedir. Beyaz kelimesi yerine ak kelimesini ikaame edemeyiz. Maamâfih ak kelimesini yaşadığı noktalarda kullanırız. Akdeniz, yüzüm ak alnım açık deriz. Asıl mi'yâr dediğim gibi millet in kendi hükmüdür." (7)

Çünkü Türk millet inin hançeresi, kelimelere yepyeni bir ahenk ve mânâ kazandırmıştır. Bu durum asırlara süren bir konuşma sonunda gerçekleşmiştir. Anadolu'nun ve Rumeli'nin fethi yeni kavimleri aramıza karıştırmıştır. Hatta bu ayrı kavimlerle evlenmeler gerçekleşmiştir. Zamanla Türkçe konuşmak durumunda kalan bu insanlar, dile farklı bir telâffuz da getirmişlerdir. İstanbul Türkçesi'ni meydana getiren de aslında bu terkip'tir. Bu hali Yahya Kemâl, şu cümlelerle yorumlar: "Bu, Türk'ün fatih bir millet oluşunun neticesidir. Benim istediğim, Türkçe'nin husûsi ahengine göre telâffuz edilmiş kelimelerle şiir yazmaktı." (8)

Türklerin fatih bir millet oluşu kelimeler üzerinde de kendini hissettirmiştir. Bunun nasıl olduğunu Yahya Kemâl örnekleri ile şöyle anlatır:

7-Edebiyata Dair, s.274

8-Adile Ayda, a-g-e, s.31

"Cedlerimiz ecnebilerden bir kelimeyi aldıkları zaman, o kelimeye nasıl bir şekil verirlerdi? Fethettikleri yerlerde değiştirdikleri Şehir isimlerine bakınız, Türk zevkinin ayarını anlarsınız. Cedlerimizin dilinde kalın Rumca isimler nasıl incelmis; Ayanikola, İnegöl olmuş, Naksus NakŐe olmuş, Azeriyanapolis Edirne olmuş, Karyamus Kerpe olmuş böyle binlerce misâl vardır ki Türk harsının hadd-i âzamî kuvvetini muhâfaza ettiği devirlerde, ecnebi kelimelerin Türk kılığına nasıl girdiklerini gösterir. İtirâf etmeğe mecbûruz ki Türkçe çok Şeyler kazandı, fakat bu kudretini kaybetti, çünkü ecnebi kelimeler artık Türkçe'ye ecnebi kılığında girip yerleŐebiliyor. Onları değiştirmek kudretini günden güne kaybediyoruz." (9)

Yahya Kemâl, Paris'te, Fransız Şairlerinin herkesin kullandığı kelimelerle Şiir söylediklerini gördüğü için, bizde de herkesin konuştuğu kelimeleri esas alır. Ancak, bu davranışında kendisine ölçü aldığı tavır vardır: "Dil bir realitedir, kural değildir. Ben realiteyi kabul ederim." (10) Daha önce bahsettiğimiz Şekilde, kelimeleri cemiyetler yapar diyen Yahya Kemâl, bu son tavrı ile de cemiyetin yaptığı kelimelerdeki "realiteyi" kabul ettiğini belirtmektedir.

Kurala kaçmadan, İstanbul halkının kullandığı dili, İstanbul hanımlarının konuştuğu dili esas almasının bir başka sebebi de Malherbe'in "Louvre'un kapıcısının dilini kullanalım" (11) sözüdür. Yahya Kemâl, kendisine çok tesir ettiğini söy-

---

9-Mektuplar Makaleler, s.37

10-Süheyl Ünver, a.g.e, s.46

11-S.Sami Uysal, a.g.e, s.150

lediği bu söz sayesinde İstanbul'da orta tabakanın konuştuğu dile dikkatini çeker. Ona göre "orta tabakadan halk lügate kaçmaz.... Orta tabakanın konuşmasına dikkat eden şair dilini bulmuş demektir." (I2)

"Ben iyi terbiye görmüş, münşî olmayan İstanbul'lu-yu aldım. Bunlar sokakta, evde ne konuşuyorlarsa ona dikkat ettim. Barbarizmi, halkın idrak etmediği elit tabakanın anlayacağı lügatları almadım.

Taşralı olduğum için kulaklarımı açtım. Ben zından derdim. Baktım burda zından diyorlar.... Sonra İstanbul'lu Şam diyor, kam diyor, anın diyor, ama anda diyeceği yerde ande diyor. Buna kural vaz'edilebilir-mi? " (I3) Ben dilde, realiteyi kabul ederim diyen Yahya Kemâl, bu soruya "Elbette hayır!" cevabını verir.

Söyleyişin dışında, kelimelere halkın verdiği mânâ-ya da uyduğunu şu cümlelerle anlatır:

"Gayem halkın, sokakta, evde kullandığı kelimeleri kullanmaktır. Hatta kelimelere onun verdiği mânâyı veririm. Meselâ "O şafak vaktinin cihangiri" mısraım. Halk şafağı, güneşin doğuş vakti olarak bilir. İşte bunun için öyle kullandım." (I4)

En bildiğim kelimedede bile lügate bakarım, diyen Yahya Kemâl, yanlış ve doğruyu ayırma noktasında "Türk'ün türkçeleştirdiği kelimeyi kullandım" (I5) diyerek lügatın dışın-

---

I2-S. Sami Uysal, a.g.e, s. I50

I3-" " " , a.g.e, s. I26

I4-" " " , a.g.e, s. I48

I5-" " " , a.g.e, s. 2I2

da,halkın sesine de kulak vermiştir.Kelimelerin deyim anlamları ile ilgili de şunları söyler:

"Sonra ben halkın kullandığı kelimeler üzerinde çok düşünürüm.Meselâ "Felekten bir gün çalmak".Burada " çalmak" bahis mevzu değildir."Ah anacığım" ızdırap içindeki bir insanın hissiyatının lisandaki tecellisidir.Yâhut bu tâbir sevimli bir kız çocuğu için kullanılır."(I6)

Bunların dışında Yahya Kemâl,halkın asıllarından bozarak meydana getirdiği şu deyimlere de dikkatimizi çekmektedir."Kelli felli" kelimesi,kerru fer kelimesinin bozulması ile meydana gelmiştir."Kaziye (bahis)öyle değil"i halk;"Kazın ayağı öyle değil" yapmıştır."(I7)Bütün bunlar Yahya Kemâl'e göre Türk milletinin,kendi diline katmış olduğu güzelliklerdir.Yahya Kemâl,yeni bir dil anlayışı ortaya koyarken halkın zevkini,yukarıda anlattığımız şekilde,ölçü olarak almış ve bunda da başarılı olmuştur.

Edebiyat tarihimizde bazı sanatçılarımız vardır ki yaşadıkları zamanın Türkçe'si onların adı ile ifade edilir:Yunus Emre Türkçesi,Fuzûlî Türkçesi,Nedim Türkçesi...Nihat Sami'ye göre de bu son asrın Türkçesi de Yahya Kemâl Türkçesidir.Bu konudaki görüşlerini şu cümlelerle ifade eder:

"Yahya Kemâl Türkçesi,ne bir tesâdüfün,ne de moda hareketlerle müşterek bir dil cereyanının eseridir.Şair Türk-

---

I6-S.Sami Uysal, a.g.e, s.I49

* Kelli felli,"savaşta çekilip yeniden saldırmak" anlamında olan Arapça "kerr ü ferr"in sesi ve anlamı değişmiş biçimi.Bk. Ömer Asım Aksoy,Deyimler Sözlüğü,T.D.K,1984, s.775

I7-S.Sami Uysal, a.g.e, s.I49

çenin Türkiye topraklarındaki güzelleşmesi târihini adım adım tâkip ederek, milletimizin asırlar boyunca bu lisâna verdiği güzellikteki sırları araştırmış, bulmuş ve onu terennüm etmiştir." (18)

Kılı kırk yararcasına bir çalışma ile kazanılan bu dil Yahya Kemâl'in eserlerinde ve sohbetlerinde çevresinde bulunanların taktirini kazanmakta gecikmez.

1914'te Maârif Nâzırı, Posta ve Telgraf Nezâreti'nin üst katında bulunan solanda "İmlâ Meselesi" konusunda bir toplantı düzenler. Memleketin ileri gelen yazar ve edebiyatçıları'nın çağırıldığı bu toplantıda Yahya Kemâl de vardır. Nâzır, Türkçe imlâya dilediğiniz gibi bir kılık veriniz, fakat bu kılık belli, kat'î, değişmez kaanûnî bir kılık olsun hükûmetin maksadı budur; işte bu hükûmet, ilim işlerini kalem odalarında halletmiyor, size soruyor, siz memleketin güzîdeleri Türkçe imlâya ne şekil verirsiniz hükûmet o şekli kabûl edecek" (19) diyerek meseleyi ortaya koyar. Bu sözler biter bitmez Yahya Kemâl'in söyleyişi ile bir kısmı "önü ilikli âlimlerimiz" fazla gürültüye meydan vermeden, her zamanki gibi bir komisyon kurulmasını ve kurulacak bu komisyonun hazırlayacağı yeni imlâ ile ilgili bir raporu hükûmete sunmasını teklif ederler. Ancak bereket , başkaları çıkıp bu konuda herkesin fikrini söylemesini teklif ederler. Bunun üzerine herkes söz alıp konuşmaya başlar. Bu arada Yahya Kemâl'de söz ister ve imlâ konusunda önemli bir konuşma yapar. Bu konuşmanın bazı bölümlerinde söyledikleri şunlardır:

18-N.Sami ,Yahya Kemâl Yaşarken, s.49

19-Edebiyata Dair, s.90.

"İmlâ harflerle vücûda gelir, ben Türkçe elifbâ kitabına bakdım, o kitapdaki harfler Arap'la Acem'in seslerine kâğıtta şekil veren harflerdir; Türk'ün ağzından hiçbir zaman çıkmamış ve çıkmayacak sesler vardır: (Peltek) Se, Zâd (dâd), Zı, Zel Ayın gibi... Bâzıları Te, Tı gibi, Sad, Sin gibi ikiz, Bâzıları Ha, Hı-He gibi üçüzler, Türk'e göre bu sesler birdirler. Sonra bu elifbâda Türk'ün kalın ve ince neviden çok çeşitli olan imlâ harfleri yoktu, yalnız imlâ harfleri mi? Bu elifbâda Türk'ün tek bir harfi yoktu. Adem bu elifbâya kendisinin ja'sini, çim'ini ilâve kullanıyor. Bizse olduğu gibi almışız. Pâdişahlarımız, müftülerimiz biz bu harfleri iyi söyliyelim diye mahalle mekteplerimize asırlardan beri tecvid dersleri koydurmışlar, fakat yine bir türlü telâffuz edememiş, hatta iyi telâffuz edenlerle: "Ayın'ı iyi çatlatıyor!" diye eğlenmişiz.....

Fakat ayan beyan görülüyor ki, biz imlâmızı da elifbâmız aldığımız yerden ve öyle aynen almışız... Cedlerimizin kâğıt üzerine ilk koyduğu kelimeler aynen örnekleri olan Arapça kelimeler kılığındadırlar. (Buçuk) بچق : bçk, (ufuk) افق : ufk vezninde ve şeklindedir, toprağı طریق : tprk, bayrağı بىرق : byrk şeklinde yazarlardı ki Arab'ın (mutlak: مطلق), (müştak: مشتق) kelimeleri öyle yazılır; hâsılı eski kitaplarımıza bir göz gezdiren insan Türkçe'yi bir Arap âliminin yazdığını sanır, dinde ve medeniyette mürşidimiz olan unsur bu kadar iliklerimize işlemiş; bu tesirle cedlerimiz zannetmişlerki, imlâ-harfleri Arap'da her sesi temdîd ettiği gibi bizde de temdîd eder ve bu belâgat endişesiyle imlâ-harflerini Türkçe'de çok kullanmaktan bakınmışlardır. Bu terbiyenin tesiri böylece

Nâmık Kemâl'e kadar kalmış.Fakat ondan sonra bir Frenk lisânı bu işe müdâhale etmiş,Arâbî'yi Fârisî'yi gevşek,o yeni lisânı da sıkı öğrenmeye başlayınca (يلان :Ylan), يالان (yalan), طيرق (tprk)۱ طوپراق (toprak) yazmış,eğer şâir Bâkî gözlerini açıp da Nâmık Kemâl'in kitabında (yalan)۱ böyle yazılmış görse (nâlân) gibi medle okur.

Bir devir sonra Halid Ziya ve Tefvik Fikret Arabî ve Fârisî'yi daha fazla unuttular.İmlâ daha ziyâde çözüldü.On- dan sonrakilerde de,daha ziyâde çözüldüğünü görüyoruz.O kadar ki Maârif Nezâreti,bilhakkın ürkmüş,memleketin güzîdelerine derdini açıyor,onlar da diyorlar ki:"Hemen bu inhilâli bir kâ- ideyle durdurmalı!"Fakat bu müzâkere ettiğimiz sene de bu sü- rekli inhilâlde bir merhaledir,gelecek sene bu merhaleyi de ge- çeriz,inhilâl kelimelerin bir başka cihetini sarar;şimdiye ka- dar yalnız Türkçe kelimelerin imlâsı bir düziye bozuluyordu, kim der ki gelecek senelerde bu bozukluk Arap'dan,Acem'den al- dığımız kelimelere de sirâyet etmez.Siz bir komisyonla bu in- hilâli durdurmaya kalkışıyorsunuz,bir komisyona ne hacet,bu işi tek bir kişiye verseniz yine uhdesinden gelir,çünkü yapa- cağı bellidir:Türkçe,Arabî ve Fârisî kelimelere dokunmaz,onla- rın imlâlarının mukaddes olduğunu bilir ,Türkçe kalır,onun da fiillerinin imlâsını bozmakta ihtiyatkâr davranır,çünkü tas- rifde(çekimde)güçlük çıkar,kala kala Türkçe isimler ve sıfat- lar kalır'ki,mahdud bir iştir,hep o kelimelerin imlâsını göze göre değiştirir,hâsıla bir kişi kendi sa'yiyle hükümeti bir komisyonun masrafından korur ,sa'yinin semeresi komisyonunki kadar sakat olur.Çünkü imlâda bu inhilâl durmaz yine yürür. Bu bozuklukinhilâl eden eski bünyemizin binbir bozukluğundan

biridir, ben öyle zannediyorum ki eski soframız, eski çarşımız, eski idâremiz niçin inhilâl ediyorsa imlâmız da onun için ediyor, sonuna kadar edecektir de! Resmî müdâhalelerle bu inhilâli durdurramıyacağız....." (20)

Konuşmasının sonuna doğru imlâ konusundaki bu çözümlenin kesin olarak durdurulabilmesinin alfabe meselesi olduğunu belirten Yahya Kemâl, "Bizim kafamız yeni bir elifbâ ile yeni bir imlâ vücûda getirmeğe hayır mıdır? Heyhât!" (21) diyerek, bu konuda henüz biraz daha zamana ihtiyaç olduğunu savunur. Kelimeler konusunda da aynı şeyi düşünür. Kelimelerin eski yazılış imlâlarını hemen terkedip yeni imlâlarla yazmanın da biraz zamana bırakılmasından yanadır. Bu düşüncesini de şu cümlelerle anlatır:

"Biz bu neslin muharrirleri de bu imlâ inhilâlinin ancak bir merhalesinde bulunuyoruz, henüz Türkçe'de Arabî ve Fârisî kelimeleri şekilden tanıyoruz; onların imlâsına hürmet ediyoruz, hem de hürmet yalnız Arabî ve Fârisî kelimelere münhasırdır sanmamalı, bütün Türkçe kelimeleri de eski kalıplarından çıkarmak henüz zevkimizi tahrîş ediyor. Lisâna baltayla yazar gibi bir imlâsı olan Dr. Abdullah Cevdet (olacaktır, ^{اولاده قدس}), (batarakdan ^{باتارا فدان}) gibi kelimeler yazıyor, bizim kulağımıza bu kelimeler saldıran bir gergedan, şâha kalkmış bir deniz aygırı gibi bağıırıyor." (22) görüldüğü gibi Yahya Kemâl, imlâ konusunda, o günlerde, zamana olduğu kadar zevke de dikkat edilmesi gerektiğini bir şair hassasiyeti ile dile getiriyor.

20-Edebiyata Dair, s.95-96

21- " " , s.95

22- " " , s.95

Bu konuda sonuç olarak getirdiği çözüm ise dikka-
te değerdir:

"İmlâmımız, lisânımız düzelince, lisânımız da kafamız
düzelince düzelecek, çünkü o da ancak onlar kadar bozuktur, faz-
la değil!" (23)

Yahya Kemâl, batı dilleri ile karşılaşmamıza, yani
Tanzîmata kadar imlâ konusunun pek mesele olmadığını savunur.
Özellikle Tanzîmat'tan sonra Arapça ve Farsça'nın yanında Fran-
sızca'nında aydınlarımız tarafından öğrenilmesi, Servet-i Fünûn
ve sonraki dönemlerde buna ağırlık verilmesi imlâ meselesini
gündeme getirmiştir. Sosyal hayattaki diğer değişmelerle para-
lellik taşıyan dil ve imlâ konusundaki bu değişmeler, Yahya Ke-
mâl'e göre komisyonların alacakları kararlarla ve resmî müdâ-
halelerle önlenemeyecektir. Zamanla sosyal hayatın istikrar ka-
zanması, fikirlerin ve kafaların düzelmesi sonuçta dil, alfâbe
ve imlâ konularının da düzelmesini sağlayacaktır.

Daha o yıllarda, sosyal hayattaki değişmeler sonucu
meydana gelen değişmeleri, kullanılan alfabe'nin karşılayamadı-
ğını söyler Yahya Kemâl. Bunun için de söylediğimiz sesleri
karşılıyan, söylediğimiz seslerden temizlenmiş millî bir alfa-
bemizin olması gerektiğini savunur. Hatta bu konu da teklif
ettiği "yeni ve tam bir Türkçe" Alfâbe vardır. (24)

Zamanla meydana gelen değişmeler dilimize yeni ses-
ler kazandırmıştır. Eskilerin kullanmadıkları bu seslerin, el-
bette yeni bir alfabe ile gösterilmeleri gerekiyordu.

23-Edebiyata Dair, s.96

24-Bk.Yahya Kemâl, Edebiyata Dair, s.104-105

Türkçe'deki beş asırlık değişmelerle ilgili şunları da söyler Yahya Kemâl:

".....Cedlerimizin ağzından çıkmamış sadâlı ve sadâsız harfler bizim her an ağzımızdan çıkıyor:Cedlerimiz Ha'yı ve Hı'yı ayrı ayrı telâffuz ederlerdi,Anadolu'nun bir çok mantıklararı el'an öyle telâffuz ederler,bize göre bu iki harf birdir.Cedlerimiz ince L nedir bilmezlerdi,onlar bir türlü L telâffuz ederlerdi.

Yâni kartal,dal,bal kelimelerindeki L.Onlar Arap'tan battal,bakkal,hammal kelimelerini aldıkları zaman bu kalın L ile almışlar.Biz Arap'tan ihtimâl,ihtilâl gibi kelimeleri alırken Türkçe'de yeni türeyen ince L ile alıyoruz.İnce L Türkçe'ye o derece mâl oldu ki bize bir zamanlar yabancı olduğunu işiten İstanbul'lular hayrette kalırlar.Demek ki Türkçe'ye yeni harfler girmiş."(25)Türkçe'ye yeni giren J ve ince'â harflerini söyleyen Yahya Kemâl,bunlardan daha önemli kabul ettiği bir değişikliği de şu cümlelerle anlatır:

".....Fakat bütün bunlardan daha mühim bir harfimizi cedlerimiz telâffuz edemezlerdi.O harf Türkçe'yi çok değiştirdi ve inkâr olunamaz ki güzelleştirdi de.O harf de,Türkçe'nin bünyesine müebbeden yerleşen med'dir.....Med Türkçe'ye öyle derinden yerleşti ki yeni Türkçe'yi eski Türkçe'den zevk fibâriyle çok ayırdı."(26)Yahya Kemâl,Türkçe'deki bu ses değişikliklerini ifâde eden bir alfâbenin gerekliliğine işaret eder.

Yahya Kemâl'in çevresinde bulunanlara telkin ettiği

25-Edebiyata Dair, s.102-103

26- " " , s.104

ği bu bilgiler Atatürk'ün de dikkatini çekmiştir. Nitekim, Milli Mücadele ile ilgili bazı yazılarını kesip sakladığı Yahya Kemâl'i Atatürk, yeni kurmayı düşündüğü "Türk Tarihi ve Türk Dil Kurumu"nun başına geçirmeyi ister. Ancak o zamana kadar yapılanlar konusunda kendi açısından endişeli olan Yahya Kemâl bu teklife şöyle karşılık verir:

"Paşam, benim bu zamana kadar Türk Tarihi ve Türk Dili üzerinde bir vehmim var, müsaade ederseniz, ben bu vehmimle öleyim" der. Atatürk ısrar etmez. Vakta ki Güneş-Dil teorisikle Türkçe bir çıkmaza girer. Atatürk bir konuşmasında da: "Şairin vehmi bizi yendi" der." (27)

Yahya Kemâl'in dil konusundaki görüşlerinin isabeti ile ilgili bir başka olayda şöyle olmuştur:

"Atatürk, Yahya Kemâl'in Geçmiş Yaz isimli şiirin deki:

Körfezdeki dalgın suya bir bak göreceksin:
Geçmiş gecelerden biri durmakta derinde;
Mehtâb iri güller ve senin en güzel aksin,
Velhâsıl o rü'ya duruyor yerli yerinde.

parçasını dinlediği zaman yanındakilere şöyle demişti: Öz Türkçe diyoruz fakat dikkat etmeliyiz ki Yahya Kemâl "velhâsıl" kelimesini şiire sokmuştur. Bu kelime burada kullanılışı ile ne kadar Türkçe'dir.

Filhakika şair, Arapça aslı ile eski Türkçe'de kullanılan şekli "elhâsıl" olan bu kelimeyi, Türk şiirine, Türk halkı tarafından Türkçeleştirilen şekliyle ilk defa bu şiirde görülen güzellikle yerleştirmiştir." (28)

27-C. Tanyol, a.g.e , s.184

28-Y. Kemâl Enstitüsü, Mecmuası, III, s.279

Kelimeleri fertler değil, cemiyetler yapar, diyen Yahya Kemâl, "Şair cemiyetin kelimesini söyler..." (29) görüşünü "velhâsıl" kelimesi ile bir bakıma gerçekleştirmiş olur. "Velhâsıl" kelimesinin dışında, Yahya Kemâl'in dilimize ve şiirimize kazandırdığı başka kelimelerde vardır. Ancak şair, bu kelimeleri ne icât etmiş ne de uydurmuştur. Bu kelimeler halkın dilinde konuşulduğu halde bir türlü farkedilip şiirimizde kullanılmıyan kelimelerdir. Bu kelimelerden bir kaç tanesini şöyle anlatır:

"Sonsuz kelimesi Türkçe'de hemen hemen hiç yoktu; bunu şiirde kullandım.

Sonsuz ufuktan âh o ne çoşkun gelişti o, derken bu kelime hiç yadırganmadı, bilâkis derhal lisâna kabul edildi.

Akın kelimesi de böyledir. Bu kelime şiirde kullanılmazdı.

Elli bin atlı kılıç koymamak azmiyle kına
Doludizgin koşuyorlardı akından akına! mısırâlarında
hem akın kelimesi kullanılıyor hem de dolu dizgin kelimesi
yeni şiirde yer alıyordu.....

Buradaki atlı kelimesi de yeni şiirde hakikî mevki' ini alıyor ve eski "süvâri"nin yerini tutuyordu.

Bu kabilden olarak, yeni şiire getirdiğim diğer bir kelime de "koşu"dur. Bu kelimeyi Açık Deniz şiirindeki:

Her yaz şimâle doğru asırlarca bir koşu

Bağrımda bir akis gibi kalmış uğultulu

mısırâlarında kullandım." (30)

29-Süheyl Ünver, a.g.e, s.44

30-Yahya Kemâl Enstitüsü Mecmuası, III, s.278

Yahya Kemâl, bu şekilde Türkçe anlayışının özelliklerini bir sohbetlerinde Nihat Sami Banarlı'ya şöyle anlatır:

"1-Şiirde, yaşayan Türkçe'ye girmemiş hiç bir Arap, Acem ve Frenk kelimesini kullanmamak;

2-Yaşayan Türkçe'ye girmiş Arap, Acem ve Frenk kelimelerini, onlara Türklerin verdiği ses ve mânâ içinde Türkçe addetmek;

3-Nahiv'de Türk milletinin cümleye verdiği mimâriye şiddetle sâdık kalmak ve "Tatlı su Türkçesi'nin Servet-i Fünûn şiirindeki tesirini kaldırmak." (31)

Bu anlayışla, asırların meydana getirip şekillendirdiği Türkçe'yi savunan Yahya Kemâl, dilimize neden bu kadar sahip çıktığını ve çevresindekilere telkinde bulunduğunu şu cümlelerle anlatır: "Bizi ezelden ebede kadar bir millet halinde koruyan, birbirimize bağlayan bu Türkçe'dir, bu bağ öyle metin bir bağdır ki vatanın hudutları koptuğu zaman bile kopmaz, hudutlar aşırı yine bizi birbirimize bağlı tutar; Türkçe'nin çekilmediği yerler vatandır, ancak çekildiği yerler vatanlıktan çıkar, vatanın kendi gövde ve rûhu Türkçe'dir. Bu bağ milyonlarca Türk'ü birbirinden bugün ayırmıyor, fakat diğmadan dımağa, kalbden kalbe geçmiş teldir ki, yarın Türk edebiyatının âteşin, feyyâz, ceyyîd bir devresi açılırsa, millî rûhu, bir elektirik sey-yâlesi gibi bütün o dimağlar ve kalplerden geçirerek, bu dağınık kitleyi yekpâre bir halde ayağa kaldırır.

Heyhât, bir kimse zuhûr edip de lisan fikrini bizim kafalarımızda kudsileştiremedi." (32)

31-Nihat Sami Banarlı, Resimli, Türk Edebiyatı Tarihi, 15, Pasikül s. 1183

32-Edebiyata Dair, s. 83-84

Yahya Kemâl, bütün kalbiyle, bizi bir millet halinde koruyan, hatta sınırlar ötesinde bunu sağlayabilen Türkçeyi sevmiştir. Bu sevgisini, eserlerinde kullandığı, sohbetlerinde konuştuğu dil ile teoriden uygulama sahasına taşımıştır. Yahya Kemâl'deki bu Türkçe sevgisi elbette milletimizin ona kazandırdığı güzellikten dolaydır. Yahya Kemâl dilimizin bu güzelliklerini sadece bilmek ve sevmekle kalmamış, çevresinde bulunan dostlarına ve öğrencilerine de bu sevgisini taşıyabilmiştir.

Aynı sevgiyi biz de gençlerimize taşıyabildiğimiz takdirde, milyonlarca insanı birbirine bağlayan, üzerinde yaşadığımız toprakların bizim vatanımız olduğunu ispat eden güzel Türkçemize Yahya Kemâl'in söylediği mânâda sahip çıkmış olacağız.

4 - D i n   S e v g i s i

".....Milliyetlerin mayası kan değil, dindir.
Türk milleti de böyle tekevvün etmiştir..."

D i n   S e v g i s i

Yahya Kemâl'in incelediğimiz eserlerinde, en fazla karşımıza çıkan kavramlardan birisinin de "din" olduğunu gördük. Bu durum, Yahya Kemâl'in, Sosyal Telkinler içinde dine de önemli bir yer verdiğinin işaretidir.

"Milletlerin tekevvününde başlıca âmîl dindir." (I) diyen Yahya Kemâl'in telkin ettiği sosyal unsurların arasına dini de alması gayet normâldir.

Yahya Kemâl'in, eserlerinde din duygusunu ve sevgisini insanlara telkin etmesine rağmen, kendi hayatına baktığımızda din konusunda bazı dalgalanmalar geçirdiğini görüyoruz. Yani Yahya Kemâl, eserlerinde bu sevgiyi telkin etme seviyesine kolay gelememiştir. Bu bakımdan, önce onun din konusundaki düşüncelerinin nasıl geliştiğini ortaya koymamız gerekmektedir.

Yahya Kemâl'in din konusundaki düşüncelerinin gelişmesini üç ana bölümde ele alırsak, meseleyi daha anlaşılır bir hale getirebiliriz. Bu üç ana bölümü de kabaca şöyle isimlendirebiliriz: Üsküp dönemi, Avrupa dönemi ve Türkiye'deki son dönem. Bu üç dönem birbirinden farklı özellikler taşıdığından ayrı ayrı bilinmesi gerekmektedir.

Biz de bu dönemleri ana hatları ile ele alıp anlatmaya çalışacağız.

Üsküp Dönemi

Bu dönem Yahya Kemâl'in bir bakıma çocukluk dönemidir. On altı yaşına kadar yaşadığı Üsküb'ün, o nun dini haya-

tının belirlenmesinde önemli bir yer tuttuğunu görmekteyiz. Üsküp'te, dini düşüncelerinin iki kaynaktan güç aldığını görüyoruz. Bunlardan birincisi ailesi ve özellikle de annesi, ikincisi de "çevre"dir.

Yahya Kemâl'in ailesinden en fazla etkilendiği kişi annesidir. Babası ile sadece bayram namazlarına gittiğini söyler. Özellikle babasının eve pek bağlı olmayışı, akşamları evde içki içmesi, onlarla fazla ilgilenmeyip sevgi ve şefkat göstermemesi Yahya Kemâl'i annesine yaklaştırmıştır.

"İlk sofuluk zevkini annemden aldım" diyen Yahya Kemâl bunun sebebini sözlerinin devamında şöyle anlatır:

"Gerek baba, gerek de ana tarafından sofuluk göreneğine vâris olmadım. İki taraf da kavî müslümandı, lâkin müslümanlığın ramazanından, bayramlarından, kandillerinden başka şartlarıyla pek meşgul değildiler. Babam ve onun babasıyla annesi, amcam, halam namaz kılmazlardı. Annemin anasını namaz kılmak görmedim diyebilirim; onun kızları yâni teyzelerimi de sofuluğa mütemâyil görmedim. Hepsinin arasında annem müstesna idi. Beş vakit muntazam değilse bile, zaman zaman namaz kılmak; akşam ölümlere "Yâsin" okurdu; Peygamber'den ve âhiretten bahsederdi."⁽²⁾

Bu şekilde ilk sofuluk zevki'ni annesinden alan Yahya Kemâl, Ramazan akşamları ölümlerin rûhuna 'Yâsin' okumayı ve özellikle de Kur'an okumayı gene ondan öğrenmiştir.

Hatta bir sohbet esnasında annesinin, Yazıcızâde

2-Çocukluğum Gençliğim Siyâsî ve Edebî Hatıralarım, s. 33

Mehmed Efendi'nin, Türklükle İslâmlığı yuğuran "Muhammediye" sini nasıl okuduğunu şöyle anlatır:

"Beyaz başörtüsü ile, elindeki kitaba imanla eğilişini hâlâ görür gibiyim"(3) Ve annesinin, kendisine " -Oğlum, dünyada iki insanı sev...Peygamber Efendimizi, bir de Sultan Murad Efendimizi sev..."(4) dediğini ilâve eder.

Annesi ile ilgili bir hatırası da şöyledir:

"Bir gün evimizde kadın misâfirler bulunduğu bir sırada annem bu kadınların yanında beni öperken:

-İnşallah şehid olur.

demiş ve ağlamıştı. Yanındaki kadınlar:

-Aman, ne söylüyorsun! demişlerdi.

Fakat annemin gözyaşları samîmiydi. Hiç şüphesiz gözünün önüne gelen manzaraya dayanamamakla berâber, bir şehid annesi olmanın fazîletini de idrak etmekte idi."(5)

Yahya Kemâl'in bu anlattıkları, dinî terbiyesinde annesinin kendisi üzerinde o yıllarda ne kadar tesirli olduğunu ortaya koymaktadır.

Yahya Kemâl, Üsküp'te çevrenin kendisi üzerindeki tesirini ise şu cümlelerle anlatır:

"Lâkin müslüman toprağının en hararetli bir çerçevesinde ikaamet ediyordum. Evlerimiz İshâkiye Câmii'ne hemen bitişik gibiydi. Fâtih devrinin metîn müslümanlığı bu câmin mimârisine geçmiş gibiydi. Evlerimizin önünde geniş mezarlık-

---

3-Yahya Kemâl'in Hatıraları, s.25

4- " " " , s.26

5- " " " , s.26

"İlk sofuluğum, on üç yaşında annemin ölümüyle başladı. İsa Bey Câmii'nde annemin rûhuna hemen her akşam "Yâsin" okumaya başladım.

Müslümanlık âlemine o kapıdan girdim, diyebilirim."

Yahya Kemâl'in "müslümanlık âlemine" girişi böyle olur. Bu hali 16 yaşına kadar devam eder. "16 yaşına kadar oruç tutup namaz kıldım. Ondan sonra ne oruç tuttum ne de namaz kıldım." (10) diyen Yahya Kemâl'e ne olmuştur böyle? Neden 16 yaşından itibaren değişmiştir?

Bu soruların cevabını Adile Ayda şu şekilde veriyor.

"Biliyoruz ki, şairin 16 yaşına bastığı 1900 yılı babası tekrar evlenip eve bir üvey anne getirdiği için baba evinden ayrıldığı yıldır. Bunun genç delikanlının ruhunda yeni bir fırtına yarattığı ve babasına karşı duyduğu kını artırdığı anlaşılıyor. Sanki dinsizleşmekle, orucu namazı bırakmakla babayı cezalandırıyordu..." (11)

Bizimde katıldığımız bu değerlendirme, Yahya Kemâl'in hayatındaki önemli bir olaya dikkatimizi çekmektedir: Dini endişelerden uzaklaşarak babayı cezalandırma düşüncesi...

Yahya Kemâl bu düşüncelerle ve tahsilini tamamlamak üzere İstanbul'a gelir. İstanbul'da karşılaştığı hayat, onun bu konudaki düşüncelerini değiştirecek bir özellik taşımamaktadır. Galatasaray Lisesi'ne kayıt olamaması, Sarıyer eğlenceleri Yahya Kemâl'in dikkatini Avrupa'ya çekmiştir. Bu nok-

---

9-Çocukluğum Gençliğim Siyasî ve Edebî Hatıralarım, s.35

10-S.Sami Uysal, a.g.e, s.195

11-Adile Ayda, a.g.e, s.128

tada Servet-i Fünûn şiirlerinin de bu konuda etkili olduğunu daha önceki bölümde vurgulamıştık.

Avrupa Dönemi

İstanbul'da aradığını bulamayan Yahya Kemâl, Avrupa'ya gidişini de şu cümlelerle anlatır:

"İstanbul'dan çıkarken zâten dine karşı kafamda şedîd bir aksül'amel vardı.Paris'de dinsizliğim arttı.1904 senesi Paris'de kilise ve din düşmanlığının azdığı ve sosyalist cereyânının sert bir rüzgâr gibi estiği bir seneydi.Mitinglere ve nümayişlere karışıyordum.Sokaklarda International'i dinlerken kalbim geniş bir insanlık sevgisiyle doluyordu ve gözlerim yaşarıyordu.....

Dinsizlik ve ihtilâlcilik heveslerim arta arta anarşist Jean Grave'ın Temps NouveauxGazetesi'nin ateşli bir kâri'i ve müfrit bir tilmîzi oluverdim.....

.....

İhtilâlcî harâretim 1905'e kadar sürdü ve sonra sönmeğe yüz tuttu."(12)

Dinsizlik ve ihtilâlcilik hevesi kısa zamanda sönen Yahya Kemâl,bu defa da dini Barrès ve Ernest Renan gibi anlamaya başlar.Yani,"dini içinde doğduğu cemiyetin zaruri realitelerinden biri olarak"(13) anlamaya başlamıştır.

Barres,Ernest Renan'ın bütün bir entellektüel haz bulduğu şüpheleri zaman zaman kızgın bir hançer gibi kendine çevirir.Yahya Kemâl'de ne bu tahayyül,ne bu azap vardır.O fel-

---

12-Yahya Kemâl'in Hatıraları, s.81

13-A.Hamadi Tanpınar,a.g.e, s.54

sefenin ve ilâhiyatın keskin suallerimi kendisine hiç sormamış gibi görünür...Yahya Kemâl metafizik ve dîni azap ve endişelerin adamı değildi.Sadece o,ölüm düşüncesinin kovaladığı adamdı.Bunun dışında zaman zaman bir vecdin adamı oluyordu.....

Nihâyet Renan'ın kahramanı Patrice'in ağzından söylediği şu cümleyi de zikrederim:"Talihin beni içinde yarattığı cemiyetten ayrılmak istemediğim ve dedelerimiz böyle itikat ve ibadet ettikleri için katoliğim"(14) der.Ernest Renan'ın Patrice'e söylediği bu sözlerin bir bakıma aynısını Yahya Kemâl şöyle söyler:

"Her milletin dini,itikadı var.Ben Türk ve Müslüman olarak doğdum.Türk milletinin dinine ve itikadına sahibim."(15)

Türkiyede'ki Son Dönem

Yahya Kemâl dokuz yıl kaldığı Paris'ten dönerken din anlayışı,Barrès ve Ernest Renan'ın din anlayışı ile tıpa tıp aynıdır.Milletinin inandığı dine inanmak...milleti inandığı için inanmak...Türk milletinin 1071'den itibaren Anadolu'da ortaya koyduğu medeniyet eserlerine bakan Yahya Kemâl, bu eserleri veren,bu büyük medeniyeti kuran milletin dîni de büyük olmalı,düşüncesiyle İslâma yaklaşır.Paris'ten dönerken:"Bu uzun Avrupa hayatından dönerken,müslümanlaşmış,kendi vatandaşlarım için fazla mütehassis bir rûha rücû etmiştim."(16)

14-Ahmet Hamdi Tanpınar,a.g.e, s.55

15-S.Sami Uysal,a.g.e, s.249

16-Çocukluğum,Gençliğim,Siyâsi ve Edebi,Hatıralarım,s.125

demesine rağmen, ruha, cennete ve cehenneme inanmadığını söyleyerek (17) milletimin dini dediği müslümanlıktan uzaklaşmıştır. Allah'a inandığını, fakat şiirlerinde çok sık yer verdiği bir kavram olan ruha inanmadığını söyleyen Yahya Kemâl'in ferdi bir din anlayışı ile millete ait din anlayışı arasında boca-
ladığını görüyoruz. Bu halden daha ilgi çekici olanı; Yahya Kemâl'in bunun farkında olmasıdır. Bu halini şu cümlelerle anlatır:

"Ne olacağız diye bütün hayatımca düşündüm. Avrupa kültürü, bizim mânevi âlem hakkında itikatlarımızı yıkmış, insanın biolojik bir mahlûk olduğunu zihnimize mıhlamış. Bu görüştürten kurtuluş güçtür. Paul Claudel: Yeni asrın hakikat diye bahsettiği şeylerden kurtuldum. diyor. Fakat ben biraz şüpheliyim. Claudel gibi yeni siyansı bilen birisinin, insanın biolojik varlık olduğunu kafasından atması bana muhal görünür... Olsa olsa: Teselli dindedir; dinin öğrettiklerini aynen kabul ediyorum, demek istemiştir. Çünkü aşırı katoliktir. Descartes' tan bu güne kadar olan felsefeyi reddediyor. Bunlara, o inandırmış şairlere küfürler savuruyor...

.....

Benim âhiret görüşüme gelince: Ben Türk ve Müslüman olarak doğdum. Türk ve Müslüman mezarlığına gömüleceğim. Ölüm benim milletimin hayalinde tesbit ettiği gibidir. Mâdası benim şahsî fikirlerimdir." (18) Hatta, "O Taraf" şiirinde ahireti anlatan şaire bunun sebebi sorulduğunda: " O tahayyül milleti-

---

17-S.Sami Uysal, a.g.e, s.214-215

18-S.Sami Uysal, a.g.e, s.214

min görüşüdür...Ben de bu cins şiirlerimde kendi düşünüşümü değil dâima milletimin düşünüş tarzını aksettirmişimdir." (I9) diyerek bu konuyu daha da anlaşılır bir hale getirmiştir.

O halde Yahya Kemâl ferdi olarak Ernest Renan ve Barrès'in çizgisinde bir din anlayışını benimserken, eserlerinde de bu anlayışın dışında "Milletinin dinini" telkin etmiştir. Bu iki konuyu birbirinden ayıran Yahya Kemâl, eserlerinde, milletinin din anlayışı dışında olan kendi anlayışını hiç söz konusu etmemiştir. Ancak, böyle olmasına rağmen Yahya Kemâl kendi din anlayışında da gönlü rahat değildir. İki anlayış arasında bocalayan Yahya Kemâl, 55 yaşında bir Akdeniz seyahati yapar. Gayesi eski tarihler boyunca ölümsüz eserler verilen bu iklimi ve verilen eserleri görmektir. Fakat umduğu tesirleri bulamaz. Vatandan uzaklaştıkça, gördüğü eserler, vatana uzaklıklarına orantılı bir şekilde değerlerini kaybederler onun gözünde. Nihayet İskenderiye'den Beyrut'a geçerken bir papaza bu intibalarını şöyle anlatır:

"Medeniyetlerin eserleri bile demek ki genç yaşlarda seviliyormuş, ihtiyarlık bu heyecanı da götürüyormuş" der. Papaz da şiddetle itiraz eder. Der ki:

"Siz ihtiyar değilsiniz, bu neş'esizlikler de ihtiyarlıktan değildir. Siz muhtemelen bir rahatsızlık geçiriyorsunuz, yine muhtemelen inandığınız bazı şeylere karşı imânınızı kaybetmiş olabilirsiniz. Hasılı ıstırabınız iman zaafından ileri geliyor. Yoksa iman denilen şey insana çarmıhta bile haz verir." der. Bunun üzerine şair şunları düşünür.

I9-S.Sami Uysal, a.g.e, s.215

"Ben hâlâ inanmıyordum.Gözlerimin önünde Hazret-i İsa,fakat otuz üç yaşında olmanın ifade ettiği heybet ve cesâretle beliriyordu.Dudaklarımdan:

Hazret-i İsa da genç imiş o zaman, sözleri çıktı.Fakat galiba Papaz haklıydı.Dönüşte hep onun iman hakkındaki vâzih kanaatini düşündüm.Ferahlanmış gibi idim,kendimi mes'ud hissettiğim anlar başladı.Bu,vatana dönmekten mütevellid bir saadet olduğu kadar,en güzel dini kabûl etmiş,onun uğrunda asırlarca döğüşmüş,asırlarca şehid vermiş bir milletin kucağına avdet etmekten mütevellid bir haldi.Mısra henüz söylenmemişti ama "İçimde dalgalı tekbiri en güzel dinin" mısraındaki sesi ve huzuru duymaya başlamıştım."(20)

Din karşısındaki tavrını bu şekilde belirlediğimiz Yahya Kemâl eserlerinde bu "dalgalı tekbirini içinde duyduğu en güzel dinin sevgisini"telkin etmiştir.Çünkü Yahya Kemâl bu dine,milletimizin en yapıcı realitelerinden biri olarak bakmaktadır.Bu görüşünü de "Milletlerin tekevvününde başlıca âmil dindir.....Çünkü milliyetlerin mayası kan değil, dindir.Türk milleti de böyle tekevvün etmiştir."(21)diyerek ifade etmiştir.

Hatta bu konuda öğrencisi Tanpınar'ın değerlendirmesi de şöyledir:

"Hakikatte Yahya Kemâl,müslümanlığı halkımızın saf ruhunun hem yapıcısı,hem de en sahih aynası addediyordu.Eski şiirin havasına daha derinden girdiği devirlerde yazdığı bir-

---

20-Yahya Kemâl Enstitüsü Mecmuası,III, s.275

21-Mektuplar Makaleler, s.122

kaç gazelde bu din telâkkisini "ene'l-Hakk" felsefesine doğru derinleşmiş göreceğiz. Bununla beraber yakınında yaşamış bir insan sıfatıyla hususi konuşmalarında cemiyetimiz için daha ziyade Sünnî akideyi tercih ettiğine şahit oldum. Kaç defa bana, "eğer tasavvuf ve Melâmîlik araya girmese idi, tıpkı İngiliz'ler gibi işinde ve ibadetinde çalışkan insanların cemaati olurduk" demiştir." (22)

Bu şekilde, dini, milletimizin yapıcısı ve aynası olarak kabul eden Yahya Kemâl, din sevgisinin ve dinin kendisinin çocuklara telkin edilmesinden öğretilmesinden yanadır.

Hatta, Yahya Kemâl, bu konudaki eksiklikten üzüntü duyan bir insandır. Bu üzüntüsünü Mayıs 1922'de Tevhîd-i Efkâr'da yazmış olduğu bir makalede şöyle dile getirir:

"Ayasofya'da, ikindiden sonra, yerle beraber ve yüksek merdivenli kürsülerden vaazeden dört vâizi kalbimin bütün samîmiyetiyle ayrı ayrı dinledim. Fakat kalbimin bütün samîmiyetiyle itirâf ederim ki bu vâizlerin sözleri, İslâm'ı neşreden ilk âlimlerin sözleri gibi, âteşin olmaktan uzak, çok uzak, hatta o korun soğumuş külü kadar bile müessir değildiler; dinin rahmetine susamış bir cemâat bu vâizlerin kürsüleri karşısında oturmuş, derin bir hüsnüniyetle birşey söylemelerini bekliyordu. O cemâatin içinde bazı sîmâlar seçtim ki memleketin irfânını temsil ederler; tesbihlerini çekerek dinliyorlardı. Eminim ki bu vâizleri dinlerken, benim kalbimden neler geçiyorsa, onların kalbinden de geçiyor; Kendi kendime dedim ki: Bu güzîde sâmi'lerden biri kürsüye çıksa da söylese ve bu vâiz

---

22-Ahmet Ham di Tanpınar, a.g.e, s.53

dinlese!.....

Ayasofya'da dört kürsünün önünden de derin bir inkisâr-ı hayâle ayrıldım." (23)

Ayasofya'dan bu duygularla ayrılan Yahya Kemâl, özellikle çocuklara dinî terbiyenin verilmesinden yanadır. Bu bir bakıma millet olarak gelecekte de yaşayabilmemizin şartıdır ona göre. Bu konudaki görüşlerini de şu cümlelerle anlatır:

"Kendi kendime diyorum ki: Şişli, Kadıköy, Moda gibi semtlerde doğan büyüyen oynayan Türk çocukları milliyetlerinden tam bir derecede nasib alabiliyorlar mı? O semtlerdeki Minâreler görülmez, ezanlar işitilmez. Ramazan ve kandil günleri hissedilmez. Çocuklar müslümanlığın çocukluk rü'yasını nasıl görürler?

İşte bu rü'ya, çocukluk dediğimiz bu müslüman rü'yasıdır ki bizi henüz bir millet hâlinde tutuyor." (24)

Görüldüğü gibi Yahya Kemâl, millet olarak yaşayabilmemiz için çocuklarımızın "müslümanlığın çocukluk rüyasını" görerek yetişmelerini istiyor. Aynı zamanda, İstanbul'da yeni kurulan semtlerin bu bakımdan olumsuz bir özellik taşıdığını da vurguluyor.

Yahya Kemâl, kendi neslinin nasıl yetiştiğini de şu cümlelerle anlatır:

Bugünkü Türk babaları havası ve toprağı müslümanlık rü'yası ile dolu semtlerde doğdular, doğarken kulaklarına ezan okundu, evlerinin odalarında namaza durmuş ihtiyar nineler

---

23-Aziz İstanbul, s.165

24- " " , s.126

gördüler,mübarek günlerin akşamları bir minderin köşesinde okunan Kur'an'ın sesini işittiler;bir raf üzerinde duran Kitâbullah'ı indirdiler,küçücük elleriyle açtılar,gülyağı gibi bir rûh olan sarı sayfelerini kokladılar.İlk ders olarak besmeleyi öğrendiler;kandil günlerinin kandilleri yanarken,ramazanların bayramların topları atılırken sevindiler.Bayram namazlarına babalarının yanında gittiler,câmler içinde şafak sökerken Tekbîr'leri dinlediler,dinin böyle bir merhalesinden geçtiler hayata girdiler.Türk oldular." Türk milletine mensub olmayı,dinin böyle bir merhalesinden geçme şartına bağlar Yahya Kemâl.

Bu şekilde bir merhaleden geçmeyen çocuklar için de şunları söyler:

".....Fazla medenleşen üst tabakanın çocukları ezansız yeni semtlerde alafranga terbiye ile yetişirken Türk çocukluğunun en güzel rû'yasını göremiyorlar.Bu çocukların sütü çok temiz hilkatleri çok metin olmalıdır ki ileride alafranga hayat Türklüğü büsbütün sardıktan sonra milliyetlerine bağlı kalabilsinler,yoksa ne muhit,ne yeni yaşayış,ne semt, hiç bir şey bu yavrulara Türklüğü hissettiremez."(25)

Yahya Kemâl,bu satırlarda sanki kendi çocukluğunu anlatmaktadır.Onun doğduğu çevre yukarıdaki şartları taşımaktaydı.Üsküp'teki evleri İshakiye Camii'ne hemen hemen bitişik gibiydi.Partal Hafız'ın beş vakitte okuduğu ezanları dinleyerek büyümüştü.Babası ile bayram namazlarına gidip Tekbîr getirmişti.Kısacası Yahya Kemâl,müslümanlığın en güzel çocukluk

rüyasını görerek büyümüştü. Fakat ezansız semtlerde ve alafranga terbiye ile yetişen çocuklar için" dönecekleri yeri bilemeyecekler" diyerek üzülyordu.

Yahya Kemâl, Büyükada'da oturduğu yıllarda, bir bayram namazına gitmeye niyet eder. Sabah uyanamamak korkusu ile o gece hiç uyu maz ve sabahleyin camii'ye gider. Sonrasını şöyle anlatır:

"Ben kapıdan girince bütün cemaatin gözleri bana çevrildi. Beni, daha doğrusu bizim nesilden benim gibi birini camiide gördüklerine şaşıyorlardı. Orada o saatte toplanan ümmet-i Muhammed içine bir yabancı geldiğini zannediyorlardı. Ben içim hüznle dolu yavaş yavaş gittim vaazı diz çöküp dinleyen iki hamalın arasına oturdum. Kardeşlerim, müslümanlar bütün cemaatin arasında yalnız benim vücûdumu hissediyorlardı. Ben de onların bu nazarlarını hissediyordum. Vaazdan sonra namazda ve hutbede onların içine karışıp "Muhammed" sesi kulağıma geldiği zaman gözlerim yaşlarla doldu. Onlarla kendimi yek-dil, yek-vücûd olarak gördüm." (26)

Bayram namazından sonra ada sakinleri ve ileri gelenleri şairi azaalarında görmelerinden dolayı sevinirler ve tebrik ederler. Bu basit olay Yahya Kemâl'i duygulandırır ve çok mutlu eder. Mutluluğunu da şu cümlelerle anlatır:

"O sabah gönlüm her zamandan fazla açıktı." Ancak Yahya Kemâl, kendi nesleni 'anne millet'dediği asıl kütleden ayrılmış kabul ettiğinden, bu olayla ilgili gelecek nesiller için güzel bir ders çıkarır. Bu ders, bizim ve eğitim sistemimiz için dikkate alınması gereken bir derstir:

"Biz ki minâreler ve ağaçlar arasında ezan sesle-
rini işiterek büyüdük.O mübârek muhitten çok sonra ayrıldık,
biz böyle bir sabah namazında anne millete tekrar dönebiliriz.
Fakat minâresiz ve ezansız semtlerde doğan,frenk terbiyesiyle
yetişen Türk çocukları dönecekleri yeri hatırlıyamayacaklar!"(27)

23 Nisan 1922'de hatırlatılan bu gerçekler,kanaati-
mizce bugün de bilinmesi ve unutulmaması gereken gerçeklerdir.

Yahya Kemâl,çocuklara verilmesi gereken dini ter-
biye üzerinde çevrenin bu şekilde önemini belirtirken başka
ramazan günlerinin de bu özelliğine dikkatlerimizi çeker.Ona
göre ramazan ve ramazanla ilgili âdetlerimiz çocukların dini
terbiyelerinde önemli rol oynamaktadır.

"Her sene gibi bu sene de Ramazana girerken biraz
gurbetten çıkacağız!"(28) diyen Yahya Kemâl,ramazanların bizi
gurbetten kurtardığını ifâde eder.Buna Şişli'de yaşadığı bir
olayı örnek olarak anlatır.*Gündüz ramazan hissedilmiyor' de-
diği Şişli'de yaşadığı olay şöyledir:

".....Dün gece Osmanbey gazinosundan Bomanti'ye
doğru,kaldırım üstünde yürürken,bu dümdüz cadde üzerinde rama-
zanı hissettim.Gemici esvaplı,kısa pantolonlu,başı açık Türk
çocukları elele vermişler küme küme geçiyorlar,arada sırada
duruyorlar,fişenkler patlatıyorlar,gülüşüyorlar,konuşuyorlardı.

.....

Bu toprak Türklüğün iman devirlerinde çok sonra
temeddün ettiği câmisiz,minâresiz,ezansız,şadırvansız,türbesiz,
tekkesiz;kabristansız,servisiz,kitâbesiz,çeşmesiz olduğu için,
müslümanlığın zevkini,her sene bir kaç saat,ancak böyle,gezin-

---

27-Aziz İstanbul, s.I30

28-Eğil Dağlar , s.II2

tiye çıkmış birkaç Türk âilesinin neş'esiyle, sabaha karşı bir davulun sesiyle hissedebiliyor." (29)

Gene bir başka ramazan da Eyüb'ün "güzide ve mütefekkir" gençleri Yahya Kemâl'i iftara davet ederler. İftardan sonra da çarşığı gezerler. Gündüz ve normal zamânlarda Eyüb'ü defalarca gören Yahya Kemâl, geceleyin, hem de ramazan gecesi ilk defa görür: "Uhrevî bir âlemmiş" der.

Gördükleri, duydukları ve hissettikleri sonunda "Kalbimiz yıkanmış gibiydi.....Eyüb'ün bu saatini hiç bir zaman unutmayacağım" (30) der. Ramazan'ın bu manevî havası Yahya Kemâl'e huzur ve mutluluk veren anlar olarak dikkatimizi çekmektedir.

Daha sonra, Türk milletinin tarih boyunca bir çok harbe girip çıktığını ve kan döktüğünü belirten Yahya Kemâl, bunun sebebini de şu cümlelerle açıklar:

"Harb, Türk'ün vâsıtası idi, hiçbir zaman gayesi değil. Gayesi on asırdan beri İslâmın istiklâli idi. Alpaslan'ın İnönü'nde Ehl-i Salîb'e karşı duruşundan, bugünkü Sakarya cephesine kadar Türk o gaye için döğüşüyor." (31)

Din'i, milletimizin varoluşu sebepleri arasında kabul eden Yahya Kemâl, yapılan savaşların da gayesinin bu dinin istiklâlini korumak olduğunu söyler.

Sonuç olarak Yahya Kemâl, kendi din anlayışı-azda olsa-türk milletinin anlayışından farklı olduğu halde, milletimizin din anlayışını, milletimizin "mayası" kabul etmiştir. Ve bu mayanın, bir "sevgi" atmosferi içinde, birleştirici bir

---

29-Aziz İstanbul, s.166-167

30- " " , s.168

31-Mektuplar Makaleler, s.120

unsur olarak yaşatılmasından yana olmuştur. Bu bakımdan, yukarıda verdiğimiz örneklerden de anlaşılacağı gibi, eserlerinde bu din sevgisinin, genç kuşaklara telkin edilmesine çalışmıştır.

5- M i l l e t S e v g i s i

" Türklük her milliyet gibi bir harsdir..."

M i l l e t S e v g i s i

Yahya Kemâl'in eserlerinde en dikkat çekici telkinlerden birisi de "millet sevgisi" dir.Yahya Kemâl, eserlerinde telkin ettiği "millet sevgisi"ni veya bir başka deyişle milliyetçilik düşüncesini devrinde yaşayan diğer fikir adamlarından farklı olarak değerlendirmiştir.Onun yaşadığı dönem,millet'in tarifi ve milliyetçilik anlayışı açısından karışık bir dönemdir.Bu bakımdan Yahya Kemâl'in millet anlayışını ortaya koymak,konunun anlaşılması açısından daha doğru olacaktır

".....Annem beni bu millettten doğurmuştu.Yalnız kendi milletimizi duymak ve onu sevmek hassasına annemden almışımıdır...(I) diyen Yahya Kemâl,bu konuda da ilk tesirin annesinden geldiğini söylüyor.Elbette annesinin tesirleri bir başlangıçtır ve temeldir.Ondaki şuurlu ve farklı bir millet anlayışının ortaya çıkışı daha sonra olmuştur.Bu gelişmeye,kısaca baktığımızda şu gerçeklerle karşılaşırız:

Yahya Kemâl,millet sevgisi konusunda ilk tesirleri annesinden almış olmasına rağmen,Paris'e giderken yerli ve millî olan herşeyden nefret ettiğini,"Memleketi zindan,Avrupa'yı nurlu âlem gibi görüyordum.....Bilhassa Asya ahlâkından müteneffirdim.....kendi millî muhitimin cenderesinden kurtulmak.....Fransızca'dan tercüme edilmiş romanlarda gördüğüm âleme atılmak istiyordum."(2) cümleleri ile söyler.Yani ilk tesirler,bu gençlik döneminde unutulmuş gibidir.

I-S.Sami Uysal, a.g.e, s.202

2-Çocukluğum,Gençliğim,Siyâsi ve Edebi Hatıralarım, s.75

Bir başka konuşmasında da millet sevgisini yeniden nasıl bulduğunu şöyle anlatır:

"Osmanlılık ve müslümanlığı terk eden ruhla Paris'e geldim. Milliyetimin kıymetini Paris'te duydum." (3)

Çok az rastlanılabilecek olan bu olay nasıl olmuştur? Bir insan kendi milliyetinden nefret ederken, bir başka memlekette bu sevgiyi nasıl kazanır? Bu önemli soruların cevabını Yahya Kemâl şöyle verir:

"Şüphesiz Albert Sorel'in üzerimde tesiri olmuştur. Fakat beni asıl başka bir şey milliyetçi yaptı, anlatıyım: Paris'te talebe mitinglerine gidiyordum. Balkan harbi arifesinde bizim ekalliyetler, Rumlar, Bulgarlar büyük büyük mitingler tertip ediyorlardı. O sıralarda bizim Jön Türkler Abdülhamid'i yıkmakla meşguldüler. Yoksa Türk milletinden falan haberleri yoktu. Baktım bu Rumların, Bulgarların yıkmak istedikleri Abdülhamid değil, başka şey. Bunlar Türk milletini yıkmak istiyorlar. Demek Türk milleti diye bir şey var. Bu nasıl bir millettir? Mazisi nedir? diye merak etmeye başladım. İşte bende milliyet hissi ve milliyetçilik böyle doğdu." (4)

Bir insanın milliyetini bu şekilde farketmesi ve böyle bir tesirle milliyetçi olması gerçekten ilginçtir. Yahya Kemâl için bu durum bir başlangıç olmuştur. Şimdiye kadar bilmediği, tanımadığı milletini bulmak ve tanımak istiyordu. Nereden ve nasıl başlayacağını da bilmiyordu.

"Köprülü Mehmed Paşa, Ziya Gökalp'in millet nazariyesini bilseydi ve tatbik etseydi Osman Gazi'nin ismini unuttu-

---

3-Süheyl Ünver, a.g.e, s.60

4-Adile Ayda , a.g.e, s.44

ran bir başlangıç olurdu" (5) diyen Yahya Kemâl, Tarih ortasında Türklüğü aramaya başlar. Köprülü'nün bilmediği millet nazariyesini o da aramaya başlar. Bu arama Yahya Kemâl'i değişik merhalelerden geçirir. Léon Cahun'ın "Introduction à l'Histoire des Peuples de L'Asie" isimli eserini okuyan Yahya Kemâl, bu eserin tesiriyle:

"Hatta bir aralık Turancı oldum. Onu da geçirdik" dedikten sonra şunları anlatır:

"Bu eseri okumak beni Turancı yaptı. Türk ırkının zaman ve mekân içindeki vüs'ati karşısında gözlerim kamaştı. Zaten o sıralarda havada böyle bir şey vardı. Fakat benim Turancılığım uzun sürmedi. Baktım, bunun bir sonu, bir neticesi olmayacak. Milliyetçiliği tahdid etmek lâzım. Zaten o zamanlar, Turana gayri müslim Turanî kavimleri de ithal ediyorlardı. Zaten turancılık kendi ifrafları yüzünden yıkılmıştır. Mehmed Emin Bey'in Macarlar'la Finleri terennüm etmesi yüzünden birçokları Turancılıktan yüz çevirmişlerdir." (6) Bu gelişmelerden sonra milliyeti sınırlandırmak düşüncesinde olan Yahya Kemâl'in imdâdına, Fustel'de Coulanges'ın talebesi Camille Jullian'ın: "Fransız milletini, bin yılda Fransa'nın toprağı yarattı" cümlesi yetişir. Bu cümle ona toprakla, yani vatan'la, milliyet arasında bir ilgi olduğunu düşündürür. "Bizi de yaratan, Anadolu ve Rumeli toprağı idi..." (7) der. Türk milletini yer olarak bu şekilde sınırlıyan Yahya Kemâl, daha sonra zaman olarak da sınırlar; 1071 Malazgird Meydan muharebesi...

5-Mektuplar, Makaleler, s.57

6-Adile Ayda, a.g.e , s.44

7- " " , a.g.e , s.44

Yahya Kemâl'in geçirdiği bu dönemleri, A. Hamdi Tanpınar da:

"Kendisinin bir sosyalist devir geçirdikten sonra evvelâ aşırı Turancı olduğunu ve nihayet Fransız milliyetçilerinin fikirleriyle milletimizin hakiki çerçevesini bulduğunu sık sık tekrarladığını..." (8) hatırlatarak anlatır.

1876'daki Kanûn-ı Esâsi'yi yeniden ihya etmeyi düşünen Jön-Türkler ile gayri müslim Türklerden bahseden Turancuların fikirlerini benimsemeyen Yahya Kemâl, bütün dikkatini IO7I'den sonrasına çevirerek Türklüğün Anadolu'daki "tekevvününü" bulmaya çalışır. Bu konudaki çalışmalarını da şu cümlelerle anlatır:

"Artık benim için IO7I'den evvelki devirlerimiz kablettârih, fakat IO7I'den sonraki devirlerimiz târihtirler. Selçuklu ve Osmanlı asırlarında Anadolu, Rumeli ve İstanbul'a manzara ve mimâri itibariyle verdiğimiz şekli; Lisânın yeni tecellîşini; devlet ve medeniyetimizin yeniden yaratılış ve yürüyüşünü; sanâyimizin, hâricden bir çiviye bile muhtâç olmaksızın, vatanın toprağından ve milletin eliyle yapılmasını; ordumuzun bütün silâhlarını, donanmamızın, beşyüz sene, bütün tahta, demir ve yelkenleriyle kendi elimizden çıkmasını; hâsılı bütün bu terkihi şedîd bir hayranlıkla idrâk etmeye başlamıştım." (9)

Yahya Kemâl, bu çalışmaları esnasında, metot olarak tahmine, hayâle ve uydurmaya zerre kadar yer vermeden, yazılı kağıtlardan, arkeolojik vesikalara kadar mutlaka sağlam bilgilere dayanarak milletimizi tarif etmeye karar verir. Tarifin ana

---

8-A. Hamdi Tanpınar, a.g.e, s.47

9-Yahya Kemâl'in Hatıraları, s.47-48

hatlarını,-1071'den itibaren-^aişte biz sekiz asır zarfında buymuşuz ve buyuz.Buna mensûb olmağa millî olmak derler.Bizim milliyetimiz millîdir.Biz ona mutâbık olduğumuz nisbette millîyiz"(10) sözleri ile çizer.

Yahya Kemâl,İstanbul'a döndükten sonra bu görüşlerini Türkçüler arasında anlatır.Malazgird'den itibaren gerçek olan,vatan devlet ve milletimizi bütün özellikleri ile iyice öğrenmek ve benimsemek gerektiğini söyler.Bu görüşlerini şöyle anlatmaya devam eder:

"Türklüğün şerefini düşünen insan(sentez-nasyonal) e dokunmaz.Mimar Sinan'ın Türk olması ikinci derece bir iştir: çünkü Süleymanâniye Câmii Türk'tür ve Türklüğün yeridir.....

Koca Mustafa Paşa Rum'du;Rumluktan ihtidâ etmişti; fakat öylesine Türk ve müslüman olmuştu ki Rum kilisesini câmi yaptı."(11) İşte Türklük,Koca Mustafa Paşa'ya kiliseyi Camii yaptıran "kudretli milliyettir".Yahya Kemâl,milliyeti tarife şöyle devam eder:

"Milliyetçilik,Ziya Gökalp'in sandığı gibi,vatandan ayrı Türk'ün kendinden ayrı ve kitaptan alınmış bir şey değildir.

Milliyet anlayışında âzâmî realist olmak için bu tarifini kullanmak lâzımdır.

Milliyet bizim asırlar zarfındaki birliğimizdir. Vatan çerçevesi içinde biz lisâna,çizgiye,nağmeye,ne ayar verdikse onlar bizi ifâde eder.

Ben Malazgird'den beri bütün ölenlerle berâber yaşıyorum.....Bizi,bizim milliyeti,bizim yalnız kendimize

---

10-Yahya Kemâl'in Hatıraları, .49

11- " " Enstitüsü,Mecmuası,III., s.266

benzeyen varlığımızı, velhâsıl dünkü ve bugünkü Türkiye Türklüğünü vücûda getirenler onlardır.

Demek ki biz onsekiz milyonluk değil, bir kaç yüz milyonluk bir milletiz ve işte milliyetçilik budur, bu demektir." (I2)

Yahya Kemâl böyle düşünür ve milliyeti böyle anlar. Sonra İstanbul'u bu gözle incelemeye başlar. Görür ki İstanbul, sadece Padişahlar ve İstanbul'lular tarafından imar edilmemiştir. Memleketin değişik yerlerinden ve coğrafyasından gelen insanlar hep birden ve farklı zamanlarda inşa etmişlerdir. Sonuçta şu hükmü verir:

"O kadar ki İstanbul, bütün Türk târihinin, Türk coğrafyasının bir terkîbi, hulâsası, tecellîsi olmuştur." (I3)

Yahya Kemâl'e göre Türk milleti işte bu terkîbi meydana getiren millettir. Bu milleti sonuç olarak şöyle tarif eder:

"Türklük her milliyet gibi bir harsdir, her milliyet gibi içinde her unsurdan ferd vardır; bir at cinsi değildir ki nısfü' dem (Yarım kan) hâlisü'd-dem (saf kan) tahlillerle tarif edilsin. Türk harsini hâiz olan her ferd Türktür...." (I4)

Görüldüğü gibi Yahya Kemâl'in anladığı milliyetçilik; ırkçılıktan ve kavmiyetçilikten uzak, bir kültür milliyetçiliğidir. Onun eserlerinde telkin ettiği millet sevgisi de bu milliyetçilik anlayışı ile tarif edilen Türk milletinin sevgisidir.

Daha önce ele alıp işlediğimiz ve Yahya Kemâl'in nesirlerinde telkin ettiğini belirttiğimiz, vatan, tarih dil ve

---

I2-Yahya Kemâl, Enstitüsü, Mecmuası, III., s.267

I3-Yahya Kemâl'in, Hatıraları, s.51

I4-Eğil Dağlar, s.225

din sevgilerinin seçilmeleri, bu mânâda, Türk milletini meydana getiren unsurlar olduklarından dolaydır. Çünkü Yahya Kemâl'e göre bu tarif ettiği milletin dini de, dili de tarihi de, vatani da yücedir. Şiiri, mimârîsi, musıkîsi ve kültürü de aynı şekilde övülmeye ve anlatılmaya lâyıktır.

Eğer bunlara bir saldırı ve aşağılama olursa Yahya Kemâl çok şiddetli bir şekilde karşılıklar vermektedir. Türk milletini basite alan ve onun kültürünü aşağılayan kişilere verdiği iki cevaptan kısaca bahsetmek istiyoruz.

Birincisi, Hüseyin Daniş Bey'in Peyam-ı Sabah'ta Türk edebiyatını ve Türk medeniyetini hor gören yazısına verdiği cevaptır. Yazı hayatında tartışma tarzını sevmeyişi halde, 19 Mart 1922'de Tevhîd'i Efkâr'da:

"Acı târizleriniz eğer doğrudan doğruya şahsıma teveccüh etseydi, emîn olunuz hedef olduğum nice târizler gibi cevapsız bırakırdım; fakat beni bu vâdiye girmekte muztar bıraktınız. Türklüğü hangi sâikler ve hangi tesîrlerle hor görürsünüz. Bunun teşrihini sonraya bırakarak önce mevzun ve mukaffâ zarâfetnâmenizde, Türkün edebî ve medinî kabiliyetine fırlattığınız ağır taşlara cevap vereceğim" (15) satırları ile başlayan uzun bir makale yazar.

Yahya Kemâl'in milliyet konusundaki ikinci büyük münakaşası da, Zeynep Hanım Konağı'nın Edebiyat Fakültesi olan katında, o zamanlar Fakültenin kâtib-i Umûmiyesi olan Behçet Bey'in odasında Müderris Ahmed Naim Bey'le yapmış olduğu münakaşadır. İslâmiyet'in Türk milleti tarafından anlaşılması ile ilgili konudaki bu tartışmadan tam onüç sene sonra Ahmed Naim

---

15-Makalenin tamamı için bk. Mektuplar, Makaleler, s. II7-122

Bey, Yahya Kemâl'in haklılığını kabul edip bu tartışmadan dolayı özür diler. (I6)

Yurt içinden olduğu gibi yurt dışından da bu konuda yazılan yazılara aynı tepkiyi gösterir Yahya Kemâl. 3 Haziran 1924'de Paris'ten Abdülhak Şinâsi Hisar'a yazdığı mektupta şunları söyler:

"Yeni çıkan kitaplardan André Gide'in, Incidencelar diye bir kitabını gördüm. İçinde Türklüğü en zehirli husûmetle hırpalamak isteyen bir seyâhat defteri münderiç. Şimdiye kadar aleyhimizde yazılmış yazıların en yılanca yazılanı şüphesiz bu notlardır; okurken sınırlarım bozuldu" (I7) diyerek üzüntüsünü ve tepkisini belirtir.

Yahya Kemâl'e göre Türk milletinin bilinmesi gereken bir takım özellikleri vardır.

"Türk milletinin asıl fârikası zekâ ve zarâfettir, misâl: Bu milletin müşahhası olan Nasreddin Hoca'dır. Bu timsâl asıl Türk'ün akl'ı selimini, felsefesini, kâinâta bakışını gösterir. .... Nasreddin Hoca'dan sonra bütün o Bektâşî ve Yeniçeri fıkraları, Karagöz ve Orta Oyunu'nun o kadar millî oluşları Türk'ün zekâ ve zarâfete olan tabii meyline şehâdet ederler." (I8)

Yahya Kemâl, batılıların "Türklerin tek bir meziyeti vardır: Askerlik" görüşlerine katılmaz:

"Hakikatte askerlik Türklüğün tek meziyeti değil inkâr olunmayan tek meziyetidir." (I9) diyerek onların bu görüş-

I6-Tartışma için bk. Yahya Kemâl'in Hatıraları, s. III-122

I7-Mektuplar, Makaleler, s. 100

I8-Edebiyata Dair, s. 63

I9-Eğil Dağlar, s. 268

lerini düzeltir.

Yahya Kemâl'e göre milletlerin kendi şiarlarının ifâdesi olan sözler vardır.Türk milletindeki istiklâl sevdasının en ateşli bir şekilde dile getiren söz Türkçededir:

"Ya devlet başa,ya kuzgun leşe!" (20)

Rumeli Hisarı'nın Fatih Sultan Mehmet tarafından beş ay gibi çok kısa bir zamanda yaptırabilmesi,Türk milletinin mimârî başarısı olarak şöyle değerlendirir:

"Türklüğün,o devirde,münkariz Bizans'dan alacağı İstanbul'a ordusuyla berâber imar kudretiyle de gireceği bundan anlaşılıyordu." (21)

"Müziğimizin şiirimize üstünlüğü pek açıktır"diyen Yahya Kemâl,bunu şöyle açıklar:

"Derhal göze çarpan fark,eski şiirimizde olmayan sentezin mûsikîmizde olmasıdır.Eski şiir bir türlü başlar,başka bir türlü devam eder,gene bambaşka bir türlü biter.Mûsikîmizde ise bunun tam zıddına olarak beste,sıkı bir terkiib halindedir.....

Denilebilir ki bu memleketin ahâlisinin mûsikîde göze çarpan birliği eğer herşeyde olsaymış,çok başka bir millet olurmuşuz." (22) Mûsikîmiz konusunda şunları da söyler:

"İtrî muskî sahasındaki Sinan'ımızdır.İtrî'den sonra mûsikîmiz hakîki bir terâkkî kaydetmemiştir.....İtrî'den sonra Zaharya 'raffinement'devrini temsîl eder.Kendisi rum,müziği Türk'tür.Sultan Selim'i Salis'e de rococo diyebi-

---

20-Eğil Dağlar, s.238

21-Aziz İstanbul, s.39

22-S.Sami Uysal,a.g.e , s.102-103

liriz.Ondan sonra büyük bir adam geliyor:İsmail Dede.....

Çok büyük bir adamdır.Hatta ondan sonra Türkler arasında onun kadar büyük bir sanatkâr yetişmemiştir."(23)

Türk milletinin her türlü özelliğini sergilediğinden İstanbul için şunları söyler:

"Türkiye Türklerin yeryüzünde başka bir eseri olmasaydı; tek başına,yalnız bu eser şeref nâmına yeterdi."(24)

Yahya Kemâl'in Türk milletinin bilinmesi gereken özellikleri olarak sürekli telkin ettiği ve bizim buraya bir kısmını alabildiğimiz bu gerçekler uzun çalışmalar sonucunda tespit edilmiş gerçeklerdir.

Yahya Kemâl,bu şekilde tarif edip özelliklerini belirlediği Türk milletine çok güveniyordu.

Anadolu'da başlayan milli mücadele çok zor şartlar altında devam ediyordu.Üç yılın sonunda "Millî ordu hâlâ taarruz etmeyecek mi? diye ümitsizce konuşanlar oluyordu.Hatta Ankara bir ara tehlikeyi çok yakınında hissetmiştir.Polatlı'dan atılan top sesleri Ankara'dan duyulmaya başlamıştır.Herkesin ümitsizliğe düştüğü bir anda Yahya Kemâl:

"Arslan gerilir de öyle atlar ve öyle muzaffer olur"(25)diyerek milletine olan inancını bu güzel cümle ile ifade eder.

Yahya Kemâl,Millî Mücadele esnasında yaşanan olaylardan dolayı Türk milleti ile Yunanlılar'ı ve yaptıklarını karşılaştırmak ihtiyacı duyar:

23-Adile Ayda, a.g.e, s.42-43

24-Aziz İstanbul, s.26

25-Eğil Dağlar, s.263

"Evet Yunanlılar Harb-i Umûmî den mağlup çıkmış, gaalipleriyle mütâreke akdetmiş, silâhları alınmış bir milletin üzerine saldırmak hicâbını hissetmediler, dört beş parçaya ayrılmış o milletin yalnız bir parçasıyla döğüşürken İskender-i Kebîr'in nutuklarını söylemekten sıkılmadılar, o bir avuç insana iki defâ üstüste mağlûb olduktan sonra krallarını da karşı getirmekten utanmadılar.

Hayır, küre-i arz üzerinde başka bir millet Yunanlıların bu yaptıklarını yapamazdı; en büyük siyâsî menfaatlere mukaabil olsa bile, insanlığın en ezeli vekaarını, haysiyetini, temkinini bu derece ayaklar altına alamazdı...

Mâziye gelince, onunla kalbimiz doludur; biz de pâdişâhımız Orhan'la Bursa'ya girdikti, lâkin konstantin'in girdiği gibi değil, biz de padişâhımız Murad'la Edirne'ye girdikti, lâkin Yunan kralı gibi değil, biz de padişâhımız Murad-ı Sâni ile İzmir'e girdikti, lâkin Kostantin'in son ziyareti gibi değil, biz de İstanbul'a, Rumeli'nin Asya'nın bir çok şehirlerine girdikti; o girişler birer destandı." (26)

İşte bu destanları yazan millet son olarak da Anadolu'da bu destanların bir benzerini daha yazmıştır. Büyük destanı yazan kahraman askerlerimizin sadece birer "madalya" takılıp köylerine gönderilmelerine razı olmaz Yahya Kemâl. Bu son destanın sahiplerinin en küçük neferine kadar adlarının ve sanlarının bilinmesinden yanadır. Bunlar için düşündüğü çare ve yapmış olduğu teklif son derece ilginçtir:

"İstiklâlimizi müdâfaa etmek için dirilmiş cedleri-

mize benziyorlar, adları cāmîlerimizin sütunlarına hakkedilmelidir.....

Birinci İnönü'nde, ikinci İnönü'nde, Anadolu'da, İzmir'de, Büyük Sakarya'da şehîd düşenlerin isimleri sıra ile Ayasofya'nın, Fatih'in, Süleymâniye'nin sütunlarına hakkedilsin, Kâzım Karabekir'le berâber harb edip şehîd düşenlere Sultan Selim'in sütunları yaraşır. Bu isimleri o sütunlarda muhakkak görecek Türk nesilleri, cedlerimiz, tehlikeli bir anda ebedî uykularından bu isimler altında uyandılar ve bu mâbedler onların yüzü suyu hürmetine duruyor diyecekler." (27)

Yahya Kemâl'in millî mücadeleyi kazanan askerlerimiz için düşündükleri bunlardır. Uğradığımız millî felâketlerin unutulmaması ve genç nesiller tarafından hatırlanabilmesi için böyle bir çare teklif ediyor.

Türk milletinin bilinmesi istediği meziyetlerini, bu şekilde telkin eden Yahya Kemâl, bunların yanı sıra millet olarak bir takım eksiklerimiz olduğunu da şöyle anlatır:

"Milliyetimizi kendime göre idrâk ettiğimden beri dilimden düşmeyen bir cümle budur: "Resimsizlik ve Nesirsizlik... Bu iki fecî noksanımız olmasaydı, bizim milliyetimiz bugün olduğundan yüz kat daha kuvvetli olurdu.

Resimsizlik yüzünden cedlerimizi göremiyoruz. Ah bu ne fecî hicrandır! Eski şehirlerimizi göremiyoruz; yanmış yahut yıkılmış nice binâlarımızı göremiyoruz; eski kıyafetlerimizi göremiyoruz; o kıyafetlerin asırlar arasında, yavaş yavaş nasıl tekâmül ettiklerini anlayamıyoruz; vatani kurduğumuz eski seferlerimizi, eski meydan muharebelirimizi, bu muha-

rebeleri başaran şerefli ordularımızı göremiyoruz.....

Avrupa milletlerinde olduğu gibi,bizde de her şehirde ve her devirde birçok ressamlarımız olsaymış ve o ressamlar ,her biri kendi ihtisâsına göre millî ve şahsî hayatımızın her safhasını tasvir etselermiş ve o tasvirler bize kadar gelselermiş,biz onlara bakarak,büyük geniş ve derin târifimizi her an görebilseymişiz! Ah! Ah! Bu ne üzüntülü bir özeleştiretir." (28)

Resimsizliğin milletimiz için ne kadar büyük bir eksiklik olduğunu bu şekilde üzüntüyle vurguluyan Yahya Kemâl, nesirsizlik'le ilgili eksikimiz için de şunları söyler:

"Ya nesirsizliğe ne diyelim.....Biz zavallı Türkler, Arap ve Acem'in tilmizleri olduğumuz için, ayrıca da, kendi millî kusurumuz olarak az yazdığımız için nesirsiz kaldık. Mâzîmizi muhayyilenin bütün kudretiyle kâğıtların üzerinde enine boyuna tecessüm ettirmek şöyle dursun, doğru dürüst kayıd ve tescîl bile edemedik.....Nesrimiz, resmimize göre vardı: Lâkin yazık ki nesrimiz üç kusurla mâlûldür. Çok az yazmışız, çok kötü yazmışız, çok kısa yazı yazmışız." (29)

Yahya Kemâl, milletimizin bu iki sanattan mahrum kalmasını talihsizlik olarak değerlendirir. Çünkü ona göre bu iki sanat, "muhayyileyi en fazla işleyen" sanatlardır. Resmimiz olmadığı için atalarımızı tanıyamıyoruz. O, dünyaya yön veren, çağ açıp çağ kapayan büyüklerimizi, ancak o çağlarda Avrupalı ressamların yaptıkları minyatürlerin ardından hayel meyal görebiliriz.

28-Edebiyata Dair, s.70

29- " " , s.70-71

Yahya Kemâl, çok az, çok kötü ve çok kısa yazmamızın sebeplerini de şöyle açıklar:

"Çok az yazı yazmanın sebebi, Medrese'nin Arap kitaplarını dizüstü çökerek okumak itiyâdına atfolunur. Bir de milletimizin asker ve iş eri olmasına atfolunabilir.

Çok kötü yazmamızın sebebi, İran nesrinin nesirde modelimiz oluşudur. Hakikatin ta kendisi budur ki yalnız Lâtin nesrine mensup olan milletler iyi yazmayı bilirler.

Çok kısa yazı yazmamızın sebebine gelince asıl esaslı kusur buradadır. Nesrin, yâni asıl mânâsıyla edebiyâtın yüzde seksenini târih, biyografi, hâtîrât, siyâsî yazılar teşkil eder. Hepsi birden nihâyet târih olan bu eserlerimizin adedce az olmalarından, kötü yazılmış olmalarından fazla kısa yazılmaları vahim bir noksan teşkil eder." (30)

Yahya Kemâl, nesirsizlik konusuyla ilgili olmak üzere "Bizim mûsikimiz yazılmamıştır. Mûsikî edebiyatımız da yok. Esad Efendi'nin 'Etrabul-Âsar' eseri de yeterli değildir. 74 kişinin, 60 ı Sultan IV. Mehmed zamanından, Sultan I. Ahmed'e kadar, daha eski zamanlara kadar gitmiyor" (31) diyerek, bu konudaki eksikliğimiz¹⁰ musikî sahasına olumsuz bir şekilde yansıdığını anlatır.

Özellikle nesirsizlik milletimiz için büyük bir talihsizlik olmuştur. Türk milleti bu büyük eksikliğine rağmen kültürünü koruyup devam ettirebilmiştir. Türk milletini seven ve bu sevgiyi bütün eserlerinde genç nesillere taşıyan Yahya Kemâl, yeri geldiğinde, yukarıda anlattığımız şekilde, hataları

30-Edebiyata Dair, s.71

31-Süheyl Ünver, a.g.e, s.46

da görerek,gerçekçi olmaya çalışmıştır.

Milletini seven,ama gerçekleri gören bir nesil istiyorsak Yahya Kemâl'in sözlerine kulak vermeliyiz.

Türk milletini,diliyle,inancıyla,tarihiyle,kültürüyle bir bütün olarak sevmesini bilen Yahya Kemâl,bir milletin nasıl sevilmesi gerektiğini de bizlere öğretmiştir.

Millet'i kitap sayfalarından,ansiklopedi maddelerinden ve nazâri bir kavram olmaktan kurtaran Yahya Kemâl,onu bir gerçek olarak karşımıza çıkarmış.sevmiş,ve sevdirmiştir.

Avrupa'nın yaşayış tarzından etkilenmemizi ve şekilce onlara benzememizi kabul edemeyen Yahya Kemâl,"en çok Avrupalı olmasına karşın,en çok Türk kaldı."⁽³²⁾Bu bakımdan,onun bilinçli ve gerçekçi millet sevgisini,genç kuşaklara taşıyabildiğimiz ölçüde istikbâlimizden emin olabileceğimizi unutmamalıyız.

32-Cahit Tanyol, a.g.e, s.67

6 - Ő i r S e v g i s i

" Ő i r fikirle değil, kelime ile yazılır..."

Ş i i r S e v g i s i

Şair Yahya Kemâl'in yazılarının büyük bir bölümü şüphesiz şiir ve edebiyatla ilgilidir.Şairi " millî hayatın şahidi"⁽¹⁾ olarak görevlendiren Yahya Kemâl'in,şiirimiz ve edebiyatımızla ilgili yazılar yazması gayet normaldir.

Şiirimizin en buhranlı dönemlerinde yaşayan Yahya Kemâl," Sanatı ve özellikle şiir sanatını bir din gibi benimseyip katıksız bir sevgiyle ona bağlanan ve ömrü boyunca yalnız onu düşünüp yalnız ona saygı duyan"⁽²⁾ bir sanatçımızdır.

Farklı şiir anlayışlarının kıyasıya mücadele ettikleri Servet-i Fünûn,Fecr-i Ati ve Cumhuriyet dönemlerinde Yahya Kemâl'in,şiir sanatına "katıksız bir sevgi ile bağlanması" kolay olmamıştır gerçekten.

Yahya Kemâl'in,gençlere telkin ettiği şiir anlayışına nasıl ulaştığını ve şiirden ne anladığını ana hatları ile ortaya koymak faydalı olacaktır.

Şiire,Üsküp'te bir aşkla başladığını söyler Yahya Kemâl.Üsküp'ün Türkkârî bir konağında oturan,bey hanedanlarından ve güzelliği ile tanınan bir Redife Hanım'dan bahseder şair... Şiire başlamasına o Hanım sebep olmuştur.Ancak, bu konuda bir yanlış anlaşılmaya meydan vermemek isteyen Yahya Kemâl,şöyle bir açıklama yapmak ihtiyacı duyar:

" Bu aşk hatırasından bahsetmekle şiirin kuvvetli

1-Edebiyata Dair,s.53

2-S.Sami Uysal,a.g.e ,s.80

hislerden kendi kendine doğduğunu söylemek istemiyorum. Ben buna aslaa inanmam. Herkes gençliğinde, hatta benim gibi pek erken olarak, aşkı duyar. Lâkin şiirle ifâde etmeği hatırlından geçirmez. Hatta geçirse bile istidâdı yoksa, iki kafiyeyle bir araya getiremez. Ben şiirin en âdî görünen tarafıyla, lisan veznin ve kafiyeyle söylenir bir sanat olduğuna kaafilim." (3)

Şairin, şair olarak doğduğu inancını kabul eden Yahya Kemâl, ancak onun, hiçbir edebî terbiyeden geçmeden şair olabileceğine de inanmaz. Şöyle der:

" Her sanatta olduğu gibi şiir sanatına da vukuf, doğuştan olmaz. Zamanla elde edilir." (4) Yahya Kemâl'in ilk şiir terbiyesi kendi gayretiyle başlamış, İstanbul'da devam etmiş, Paris'te gelişmiş ve sonuçlanmıştır. İşte, uzun yıllar süren bu şiir eğitimi sonunda Yahya Kemâl, şair olur.

Şiirle ilgilenmeye başladığı ilk yıllarda, "ilâhi mecmuâlarına benzeyen" bir defter tutar. Aruzla bu deftere birçok şiir yazdığını söyler. Babasının kitapları arasında bulunduğu Muallim Nâcî'nin Şerâre'si için şunları söyler: "Bütün hevesimle ona sarılmıştım. O mecmuâdaki gazelleri yüksek sesle okurken eski şiir lehçemizdeki belîğ ve rindâne edâların zevkine varıyordum." (5)

Muallim Nâcî'nin dışında, Recâizâde Mahmut Ekrem'in Zemzeme'lerini, Hâmit'in Makber'ini 'âteşin bir ihtirasla'

3-Çocukluğum Gençliğim, Siyâsî ve Edebî Hatıralarım, s.93

4- " " " " " " ,s.95

5- " " " " " " ,s.100

okuyan şair, bu şiirlerin büyük bir kısmının ezberinde olduğunu söyler.

Yüksek sesle şiir okumanın ve ezberlemenin dışında çevresinin de şairin bu şiir eğitiminde önemli bir yer tuttuğunu görüyoruz. Büyük vâlidesi Âdile Hanım tarafından -çocukluğunda- her yaz götürüldüğü Rakofça için şunları söyler:

" Orada şairliğim büsbütün coştı." (6) Yahya Kemâl, bu coşkunlukla daha önce bahsettiği şiir defterinin dolduğunu anlatır. Bu şekilde şiire başlayan Yahya Kemâl'in, halk arasında duyulan ilk şiiri, Üsküp'te Vâli Hâfız Mehmed Paşa aleyhine yapılan bir isyanı tasvir eden şiirdir. "Hâtıra" isimli şiiri ise İstanbul'da Terakkî mecmuâsında yayımlanan ilk şiiridir.

Daha sonra Selânik İdadîsi'ne gönderilen Yahya Kemâl, Üsküp'ün hasreti ile şiire orada daha fazla yaklaşır. "Selânik İdadîsi'nde şiirle iştigal ettiğim şâyî di" (7) diyen şair, o zaman kullandığı "esrar" mahlasının da bütün öğrenciler tarafından bilindiğini anlatır.

Yahya Kemâl'in 1902'de tahsilini tamamlamak gayesi ile İstanbul'a gönderildiğini görüyoruz. Burada, Nâcî'nin, Hâmit'in ve Ekrem'in dışında şairin Tevfik Fikret ve Cenap Şahâbettin'in şahsında Servet-i Fünûn şiirini tanıdığını görüyoruz. "Bu yeni şiir bu defâ beni kuvvetle sardı.....Rübâb-ı Şikeste'nin delâletiyle Cenab Şahâbettin'i ve diğer yeni şâirleri anladım" (8) diyen Yahya Kemâl'in, bu yeni anlayışla, Mâlûmat, İrtikâ ve Te-

---

6-Çocukluğum Gençliğim, Siyâsî ve Edebî Hatıralarım, s.56

7-Yahya Kemâl'in Hatıraları, s.76

8- "Esrar" mahlasının da bütün öğrenciler tarafından bilindiğini anlatır.

rakki isimli gazete ve mecmualarda bir çok manzumesinin yayımlandığını görüyoruz. Ancak Yahya Kemal, bu dönemi: " Ben şiire başladığım zaman, alafrangalar:yabancı; yerliler:geri idi." (9) cümleleri ile değerlendirir.

Bu haliyle Paris'e giden Yahya Kemal'in şiir anlayışı orada netleşmeye başlar. Fransızca öğrenmek gayesiyle gittiği Meaux kolejinden Paris'e döndüğünde, Fransız şiirini tanıdığından Servet-i Fünûn şiirinden zevkçe ve ruhça ayrıldığını özellikle belirtir.

" Hüseyin Siyret'in o zaman Pariste basılan Leyâl-i Girîzan'ın gözüme cılız ve zavallı görünüyordu." (10) diyen şair, yeni tarzdaki şiirimizin zevksiz, köksüz, acemice ve Fransız şiirinin bir gölgesi olduğunu yakından görmüş olur.

Yeni Türkçe'yle kendi duygularımızın ifâdesi olan hâlis ve samimi bir şiirin nasıl yazılabileceğini bir türlü keşfedemeyen şair, " Türkçe'de iki adam arasında kaldım..... Bu merhaleye vardığım zaman eskisi gibi gelişigüzel yazmaktan kesildim." (11) diyerek, şiirde geldiği noktayı açıkça ortaya koyar. Ne yapacağını bilemeyen şair önce Fransız şiiri gibi şiirler yazmak ister. Ancak o yıllarda Fransa'da şiir pek büyük değişiklikler geçirmektedir. Sembolizmin ilk devresi kapanmış, Malarmé'nin yıktığı Parnas şiire, bizzat Sembolist şiirin en güçlü isimlerinden biri olan Henri de Régnier ve di-

---

9-S.Sami Uysal, a.g.e ,s.131

10-Çocukluğum Gençliğim, Siyâsî ve Edebî Hatıralarım, s.101

11- " " " " " " ,s.102

gerleri tarafından dönüş yapılmıştır.Yahya Kemâl'in yorumu ile "Sembolizmin kapalılığından eski şiirin açıklığına"daha açık bir ifade ile "José Maria de Heredia'nın çığırına"dönülmüştür.

Gene o yıllarda ,yukardaki gelişmenin tam tersine olarak " Phalange " mecmuâsı ile " şiirin yalnız kelimelerden terkib edilen bir sanat olduğu " savunularak ikinci defa Sembolizme dönüş mücadelesi veriliyordu.Dalgalanmanın bu kadarla da kalmadığını Yahya Kemâl şu cümlelerle anlatır:

"Aynı senelerde Arthur Rimbaud'nun "mâverâi", "sâfi", "muabbir", "falci", hasılı öteki âlemî delmeğe çalışan dehâ sıندان fişkırılmış "Paul Claudel" hiç umulmadık bir yenilikle geliyordu.

Hemen aynı zamanda, aynı cinsten, lâkin millî olduğu için Fransız katolik diyânetinin ve toprağının vatanın kökleri olan asırlara kadar uzandığı için daha müessir olan bir "Charles Peguy" zuhur ediyor ve hem şiiri, hem hıristiyanlığa hem de vatanseverliği ile Fransız dünyasında derin tesir uyandırılıyordu." (12)

Yukarıya aldığımız bu cümleler, Yahya Kemâl'in genç yaşta, yeni şiirimizin nasıl olması gerektiği ve şiirde kullanılacak dilin ne olacağı konusunda mukayeseli bir düşünce içine girdiğini ifade etmektedir.Tabiki bu zihin yoruşlar ve araştırmalar kendi şiir anlayışının şekillenmesini de sağlamıştır.

Stephane Mallarme şiiri "kelimelerin yanyana gel-

12-Yahya Kemâl'in Hatıraları, s.91

mesinden vücûda gelir" şeklinde tarif eder.Yahya Kemâl bunu şiirin en doğru tarifi olarak kabul eder.Hatta bu anlayışından dolayı yurda döndükten sonra bir ara bu görüşün tesiriyle 'nev-yunânîlik' dediği,Türkçe'nin Latince gibi,beyaz ve çıplak olan güzelliğini bulmanın peşine düşer.

Şiiri,dil ve anlamdan ibaret gören anlayıştan uzaklaşan Yahya Kemâl,duygu,düşünce ve hayâlin ifâdesi yanında kelimelerin yanyana gelmesiyle oluşacak "rythme" i aramaya başlar.

" 1907 de Fransız şiirinin,fikrinin,zevkinin havası içinde balık suda yaşar gibi yaşıyordum." (I3) diyen Yahya Kemâl,Fransız şiirinin bütün gelişme macerasını öğrenir. Victor Hugo'dan Charles Baudelaire'e kadar, Theophile Gautier'den De Banville kadar bütün sanatçıların anlayışlarını tadan Yahya Kemâl,Verlaine için şunları söyler:"Verlaine'in hayatına ve şiirine vukûfum o derece idi ki âdetâ kendisini yakından tanır bir hâle gelmiştim." (I4) Ancak bu kadar hayran olduğu sanatçıların tesirinden çabuk kurtulmuş ve Yahya Kemâl bütün bu şairlerden çok geride sayılan Jose Maria de Heredia'nın şiirinde karar kılmıştır.Edebi modaya göre o yıllarda Paris'te,Heredia eskimiş olarak kabul edilmesine rağmen, Yahya Kemâl,onu öğrendikçe "Şiirin asıl mâdenine elimle dokunduğumu hissediyordum." (I5) der.

Avrupa'daki bütün akımların temelinde Heredia'nın

I3-Yahya Kemâl'in Hatıraları,s.88

I4- " " " " ,s.89

I5- " " " " ,s.89

anlayışı esas olduğundan şair bu konuyu seçmedeki isabetini de şu cümlelerle anlatır:" Avrupa'nın klâsikleri ve romantikleri ne vücuda getirmişse onda sıkı bir inbikten geçirilmiş haldeydi.....

Samimi temâyülümün sevkıyla ,edebî modaya ehemmiyet vermiyerek,Heredia'yı sevmekte ne kadar isâbet ettiğimi sonradan anladım.....

Öteden beri aradığım yeni Türkçe'nin yanına yaklaştığının bu münasebetle farkına vardım.Söylediğimiz Türkçe, eski Yunan ve Lâtin şiirindeki 'beyaz lisan'gibi bir şeydi.... Eski şâirlerimizden mısra-ı berceste diye kalan birçok mısraların güzelliklerindeki hikmeti anlıyordum." (I6)

Mallarme'nin,şiiri " rythme'in lisan hâline gelmesi" şeklinde tarif etmesine rağmen,Yahya Kemâl,bizde bu anlayışta çok önceden mısralar yazılmış olduğunu görür.Bunlar, yukarda da belirtildiği gibi eskilerin mısra-ı berceste'leridir.

Meselâ Nedim'in:

Dökülen mey kırılan şişe-i rindân olsun
mısraı için Yahya Kemâl şöyle der:

" Bu mısrada, 'dökülen' ve kırılan'dan 'olsun' redifine kadar bütün kelime unsurları,rythme'in rüzgârı ile uçuğu için,zihnimize mürâcaat etmeksizin,ne söylediğini,nasıl bir şevki ifâde ettiğini derhal anlıyoruz." (I7)

Bu durumu farkedenden Yahya Kemâl,Paris'teki Şark

I6-Çocukluğum Gençliğim,Siyâsi ve Edebî Hatıralarım,s.IIO

I7-Yahya Kemâl'in Hatıraları,s.97

Dilleri Mektebi'ne koşar ve Divan şiirimizi yeniden okuyup anlamaya çalışır.Büyük gayret gösterdiği bu okuma ve çalışma sonunda vardığı noktayı şu cümlelerle ifade eder:

" O yıllarda âdeta ihtirasla çalışıyordum.Kader bana Türk şiirini ve onun klâsiklerini öğrenme fırsatını Fransa'da vermişti."(18)

Eski şiirimizi bu şekilde kavrayan ve anlayan Yahya Kemâl'in bu şiirimizle ilgili verdiği hüküm şudur:

".....Kestirme ve samîmi bir hükümle denilebilir ki eski şiirimizde manzûme yoktur,terkip yoktur,hâsılı eser yoktur,yalnız mısraîlar ve beyitler vardır...."(19)

Yahya Kemâl,eski şiirimizden beğendiği mısra ve beyitlerden bazılarını şöyle sıralar:

"Hâmid'den:

"Sen dur ey bülbül biraz gülşende yârim söylesin."

Nâbî'den:

"Gördüm şütür-i nûsah-i âsârı sûbesû"

Nev'î'den:

"Gönüldenâir şikâyet kimseden feryâdımız yoktur."

Veysî'den:

"Bu meclis böyle kalmaz mestler mahmur olur bir gün"

Esrâr Dede'den:

"Seherde seyre çıktı bağa cânân

Neler seyreyledi bîdâr olanlar."

18-Yahya Kemâl'in Hatıraları,s.99

19-Edebiyata Dair,s.260

Fuzûlî'den çok var:

"Karvan-ı râh-ı tecrîdiz hatar havfın çekib
Gâh Mecnun gâh ben devrile nevbet bekleriz"

Nâbî'den:

"Bezm-i sefaya sagar-ı sahba gelir gider
Güya ki cezr ü med ile derya gelir gider."

Nef'î'den:

"Hem kadeh hem bâde hem şuh bir sâkidir gönül." (20)

Yahya Kemâl'e göre, bütün bu mısralar 'poezi pürü', yani saf şiidir. Ona göre saf şii 'söylemek' lâzımdır. Saf şiiin söylenebilmesi için de şu iki özelliğe dikkat etmek gerekir:

1-Türk milletinin kalbine sinmiş kelimelere

2-Ritmde Türk milletinin sokakta, evde söylediği edaya. Çünkü Yahya Kemâl'e göre, Türk milletinin kelimelere verdiği eda, İran, Arap ve Frenk edasından farklıdır. Şiiirin de Türk milletinin kelimelere verdiği eda ile söylenmesi gerekmektedir. Ona göre bu eda eski ve yeni şiiirimizde bir türlü yakalanamamıştır. Malherbe'in "En iyi Fransızca'yı Luvre sarayının kapıcısı konuşur." dediğini bilen Yahya Kemâl, Türkçe'yi de en güzel Türk halkının, özellikle İstanbul hanımlarının konuştuğunu keşfeder. İşte Türk şiiirinde kullanılması gereken de bu edadır.

Dolayısı ile Yahya Kemâl, Tefik Fikret'in , Mehmet Akif'in ve birçok yeni şairimizin bu edayı bulamadıklarını

iddia eder.

"Fikret Balıkçılar'da:

Bugün ağız evlâtlarım, der.....Yine Fikret Nes-
rinde:

Lâkin artık....., der. Lâkin'e ne lüzum var. O kız
böyle bir dil kullanır mı?" (21) diyerek Türkçe eda'nın dışına
çıkıldığını söyler.

Gene aynı konu ile ilgili verdiği diğer örnekler
şunlardır:

" Nedim:

Belî söz bilmezüz amma biraz irfanımız vardır, di-
yor. Bu külhanbey ağzı. Ama içinde yine şarm var. Onun için de
güzel.

Orhan Veli'nin:

Urumeli Hisarına oturmuşum, mısraı da külhanbey ağ-
zı. Ama içinde ne ritm ne de şarm var. Jan Riktüs, bunu hazır
Fransızca ile yaptı. Ama ben evvelâ dili arayıp buldum; sonra
şiir yazdım." (22)

Yahya Kemâl, hayatının dokuz yıl süren Paris dön-
minde böyle bir şiir anlayışı kazanmıştır. Kazandığı bu şiir
anlayışına uygun şiirler yazmaya da hemen başlar. Ancak bekle-
mediği bir durumla karşılaşır; eskisi gibi bir çırpıda şiir ya-
zamaz. Hatta mısra yazmakta bile güçlük çeker. Fakat o, bu du-
rumdan şikâyetçi değildir. Hatta memnundur. Çünkü, az da olsa yaz-

---

21-S. Sami Uysal, a.g.e , s. 126

22- " " , " , s. 127

dıkları kendini memnun etmektedir.

Şair 1912'de memlekete döner dönmez bu şiir anlayışını çevresindeki talebelerine ve dostlarına anlatmaya başlar. İlk konuştuklarından birisi de Tefvik Fikret'tir. Yahya Kemâl'i dinleyip "Biblos Kadınları"nı okuyunca Fikret şöyle der:

"Şiirin böyle olacağını hissetmiştim. Fakat böyle şiir bizde güç yazılır." (23) Bir başka konuşmasında da bu sözlerine ilâve olarak söyledikleri şunlardır:

"Çok yeni olan bu şiir bir itibarla yeni değildir, çünkü bu şiir bizim söylemek istediğimiz, lâkin bir türlü vücûda getiremediğimiz şiirdir." (24) Tefvik Fikret gibi devrin edebiyat otoritesi tarafından söylenen bu sözler Yahya Kemâl'in şiir anlayışının ve tuttuğu yolun doğruluğunun ispatıdır. Hatta Tefvik Fikret, yeni yetişen neslin içindeki genç şairleri beğenmediği halde Aşyan'a gelip gidenlere Yahya Kemâl'in hakkında övücü sözler söylemiştir. Ahmet Hâşim ve Faruk Nafiz de Yahya Kemâl'in bu tarzdaki şiir anlayışını kabul eden sanatçılardır.

Ahmet Hâşim için "Meselâ Hâşim, poezi pür (saf şiir) tabirini benden duydu." (25) der Yahya Kemâl.

Türk milleti gibi, büyük bir tarini geçmişe ve edebî zenginliklere sahip bir milletin şiir zevkinde değişiklik yapmak şüphesiz zordur. Özellik itibarı ile eskisini aratmayan yüksek ve zevkli bir şiir anlayışını ortaya koymak gerekir. Hatta bu özellikteki şiir anlayışının sadece teorisini değil, kendisini

---

23-S. Sami Uysal, a.g.e , s. I32

24-Yahya Kemâl'in Hatıraları, s. I09

25-S. Sami Uysal, a.g.e , s. II9

de yazmak gerekir.Yahya Kemâl,bütün bu zorlukları aşan ve gayesini gerçekleştiren bir sanatçı olarak karşımızdadır.

Nasıl yapmıştır bunu? Kendi tabiri ile " Mektepten memlekete " (26) dönerek.Yahya Kemâl,"mektep' olarak kabul ettiği Avrupa'da ömür boyu kalmamıştır.'Mektep' te,mektepli olmak için de bulunmamıştır.Mektepte öğrendiklerini;Memleketine kendi insanına getirirken taklitçilikten uzaklaşıp,milletinin geçmişi ile geleceği arasındaki köprüyü kurmayı hedeflemiştir, Ortaya koyduğu,çevresindeki insanlara telkin ettiği şiir anlayışı 'yeni' idi,ama aynı zamanda da 'millî' idi.Yeni ile millîyi birleştiren şair,bunu yaparken,Tanzimat'tan beri edebiyatımızda ve kültürümüzde meydana gelen kopmayı önlemeye de çalışmıştır.Şiirde yapmaya çalıştığı da budur.

Eski şiirimiz söyleyeceği en son sözü söyledi ve biteceği devirde bitti,diyen Yahya Kemâl,ondan sonrasını da şöyle yorumlar:"1860'dan sonra başlayan yeni şiirimiz ve yeni nesrimiz de eskinin belâgat zevki,tumturâkı,hattâ lâfzî sanatları bile devam ediyordu.

Bu ilk devredeki yenileşme çok aykırı ve alafranga olmadığı için okur-yazar tabakayı sürüklemişti.Sonra Servet-i Fünûn'la devam eden ikinci yenileşme devri daha sert oldu.Lâkin yeni bir tehlike görüldü.Bu defa Frenk taklidi başlıyordu.İran'dan sonra Frenk.Bu değişiklik büyük olmakla beraber,mâhiyetce aynı yola çıkıyordu.Yâni yine taklid sâhasındaydık,bir görüşe göre gene yerimizde sayıyorduk."(27)

26-Edebiyata Dair,s.142-143

27- " " ,s.260

Bir tarafta 'mazmuna' kurban olan bir edebiyat, diğ er tarafta ise taklit ettiğ i Batı edebiyatını bile tam mânâsı ile tanımayan bir edebiyat. Ama her bakımdan kendi köklerimizden ve temellerimizden uzak edebiyat. Tarih için düş ündüğü 'süreklilik' i edebiyat için de düş ünen Yahya Kemâl, yüzelli yıl önceki klâsiklerimize dönerek bu bütünlüğü sağlama-ya çalışır. Dünümüzle bu günümüzü, tarihe saplanıp kalmadan, birbirine bağlayan, Yahya Kemâl çevresindeki insanlara, doğ unun da batı'nın da taklitçiliğ inin 'çıkılmaz sokak' olduğunu göstermiştir. O dönemde, kimsenin farkedemediğ i 'millî kimliğ i koruyarak' gelişmeye dikkatleri Yahya Kemâl çekmiştir. 'İmtidâd içinde değ işme' dediğ i tarih içindeki 'oluşumuzu', kültürümüzün diğ er unsurları için düş ündüğü gibi şiirimiz için de düş ünmüştür.

Bütün bunları düş ünen Yahya Kemâl, yapılması gereken iş in zorluğ unu da ş u cümlelerle anlatır:

"Bir naaş nasıl yavaş yavaş solar, çürür, lîme lîme olur, bir kemik çerçevesi kalırsa, Türk şiirinin de öyle, önce rûhu çekildi, sonra yavaş yavaş lîsânı çürüdü, vezni bozuldu, âhengi çetrefilleşti. Nihâyet kuru bir iskeleti kaldı. Senelerdir en usta sanatkârlar bu iskeleti diriltemiyoruz." (28)

Diriltemezlerde... Çünkü ortada, sadece şiiriyle, edebiyatıyla değ il; kılığ ı ve kıyafetiyle, düş ünüş ü ve yaşayış ıyla, zevk ve eğlencesi ile çürüyen, kaybolan bir cemiyet vardı. Herşeyiyle çürüyen bir cemiyetin ayağ a kalkabilmesi için sadece edebiyatta değ il, bütün uzuvlarında köklü bir öze dönüş ün, 'süreklilik içinde gelişme'nin sağlanması gerekmektedir. Yani, Yah-

ya Kemâl'e göre, kılığımız ve kıyafetimiz, düşünüş ve yaşayışımızla, zevkimizin düzeleceği gün, edebiyatımız olacaktır.

Çünkü bu günkü naaş, önceden bir vücuttu. O vücûdun bir rûhu vardı, o rûh da cemiyetin kendisi idi. Bütün kurum ve kuruluşları ile fertleri ile cemiyet... Şâir de bu cemiyetin bir parçasıydı. Tek başına değildi... Bu bütünlüğü Yahya Kemâl şu cümlelerle anlatır:

"Şâir bütün öteki sanatlara bağlıydı: Divânını yazıp bitirdikten sonra hattat'a veriyordu, hattat o divândan tâ'lik hattın son kıvraklığıyla bir sanat eseri daha yaratıyordu, mücellid deriden, sahtiyandan temâsın bir hazzına daha misâl gösteriyordu, müzehhib, gözleri arâbkârî çizginin cyunlarıyle, zevkiyle bir daha kamaştırıyordu. Şâirin divânındaki şarkıları bestekâr birer makamdan besteliyor, Boğaziçi yalılarını, Rumeli ve Anadolu'nun konaklarını neş'eden, hüzünden mest ediyordu.....

Şâire, mîmar cami'lerinin, mescidlerinin, saraylarının, hanlarının, medreselerinin, çeşmelerinin, şadırvanlarının cep-helerinde bir yer ayırıyordu, taşçı kitâbe taşını kesiyor, hattat kitâbeyi yazıyor, hakkâk oyuyordu."¹⁹ (29)

Bu bütünlük düşünülmeden, naaşın diriltilmesi, ayağa kaldırılması mümkün değildir. Yahya Kemâl, bütünlük içinde kendi köklerimiz üzerinde bir diriliğin gerçekleşebileceğini çevresinde bulunanlara telkin eder. Gençlerin bu yöndeki çabalarına da sevinen Yahya Kemâl şunları söyler:

"Son nesil nihâyet anlıyor ki bir millet edebiyatını başka bir milletin edebiyâtından samankâğıdıyla meşk ederse

çirkin bir şey oluyor,.....

Muttasıl teceddüd denilen bu inkırâzdan sonra bir uyanıklık varsa o da yavaş yavaş edebiyâtı hakikî mânâsıyla telâkkiye doğru hâsıl olan meyildir, sanırım. Bâzı yeniler artık seziyor ki :Şiirin ve nesrin yazı mârifetinden başka bir mâhiyeti var, duymayanlar lfsanda ne kadar üstâd olsalar duyuramazlar, düşünmeyenler satırları ne kadar hünerle, zevkle oysalar düşündüremezler...

Eski Türkler'im mânevi bir hayâtı varken bir edebiyâtı vardı. Yeni Türkler'in ancak mânevi bir hayâtı olursa edebiyâtı olur." (30)

Yahya Kemâl'in, edebiyâtımız için düşündüğü bu çâre aslında, o zaman için ve her zaman için, milletimizin bütün dertleri için bir devâdır.

"Bizim bugünkü şiirimiz birdenbire bozulup parazit yapan bir radyoya benziyor." (31) diyen Yahya Kemâl, yeni neslin daha çok şiirle ilgilendiklerini gördüğünden sevinir. Çünkü, "biz edebiyâtın, eski şerefini çok kaybettiği bir devirde doğduk." (32) diyen şair, kendi neslinin dışında, genç nesillerin de gayretleri ile ancak edebiyâta eski itibarının verilebileceğine inanmaktadır.

Yeni kuşak içinde Orhan Veli'den ümitli olduğunu söyler, ancak onun da işi espiriye dökmesinden hoşlanmaz ve: "Şiirde espiri Fransa'da bile sökmemiş çürük bir yoldur..." (33)

30-Edebiyata Dair, s.58

31-S.Sami Uysal, a.g.e., s.252

32-Edebiyata Dair, s.253

33-S.Sami Uysal, a.g.e., s.178

dedikten sonra onu tenkit etmeye devam eder:

"Bu şair, okuyucuyu kendine hayran bırakmak değil, hayrette bırakmak istedi. Halbuki, hayret çabuk geçer; hayranlık sa uzun müddet devam eder..." (34)

Tenkit'lerden anlaşıldığı gibi Yahya Kemâl, şiirde basit ve kolay şeylerin peşinde değildir. Düşüncelerin vezinle ve lisanla ifâde edilmesini şiir olarak kabul etmeyen şair özlediği ve gençlere telkin ettiği şiiri şöyle tarif eder:

"Şiir kalbden geçen bir hâdisenin lisan hâlinde tecellî edişidir; hissin birdembire lisan oluşu ve lisan hâlinde kalışıdır.

Şiir bir nağmedir...

Şiir duygusunu lisan hâline getirinceye kadar yoğunlaşmak ve en çok toplu bir madde hâline sokmak, o kadar ki mısra gûya hissin ta kendisi imiş gibi kaarie bir vehim vermek... İşte bunu özlüyorum..." (35) Şiire, darası alınmış söz, olarak yaklaşan Yahya Kemâl, "Bizce asıl şiir, ancak lâfız ve mânâ arasında bir milimetrelilik fark dâhî kalktıktan sonra başlayabilir. Bizce mısırâda 'lisan' tek başına 'mânâ' kesildiği zaman şiir tecellî etmiş demektir." (36) diyerek, sözle mânâ arasındaki dengeyi ifâde eder.

Yahya Kemâl, şiiri nesirden kesinlikle ayırdıktan sonra şöyle tarif eder: "Mûsıkiden başka türlü bir mûsıkî" (37)

34-S. Sami Uysal, a.g.e , s.86

35-Edebiyata Dair, s.48

36-Mektuplar Makaleler, s.25

37-Edebiyata Dair, s.262

Şiirle dil arasındaki bütünlük de önemlidir, Yahya Kemâl'e göre: "Şair, manzûmeyi ve manzûmeyi teşkil eden mısralardaki kelimeleri milletin lisânından almıştır. O kelimelerin ölçüsünü millet tâyin etmiştir. Herhangi bir kelimenin ölçüsünü, şâir, mısra içinde nasıl bozmuyorsa inşâd eden, daha doğru bir tâbirle okuyan da bozamaz. Bozarsa hem milletin kelimesine, hem de şâirin kelimeye verdiği ölçüye ihânet etmiş olur." (38)

Yahya Kemâl şiirin diline bu kadar önem veren bir şâirimizdir. Şiirdeki 'rythme'î, 'derûnî âhenk' tâbiri ile karşılayarak Yahya Kemâl, kendi şiirini en güzel gene kendisi, Fen Fakültesi'nde yapılan Jübilede gençlerin büyük ilgisi karşısında: "Evet, sanki o gün mısralarım ayaklanmış yürüyorlardı." (39) diyerek tarif eder.

Tanpınar'ın deyişi ile " O, tarihimiz gibi şiirimizi de kitap sayfelerinden dışarıya çıkarmıştı." (40)

Sonuç olarak, Yahya Kemâl'in şiirleri, kendi şiirimize dönüşümümüzün işareti olduğu gibi, şiirimizi buluş metodu da her alanda kendimize dönüşümümüzün metodudur. Bu bakımdan Yahya Kemâl'im telkin ettiği 'şiir sevgisi' nin metodu, millet olarak yeni bir medeniyet hamlesi yapabilmemizin de metodu olabilir...

38-Edebiyata Dair, s.8

39-Adile Ayda, a.g.e , s.59

40-A.Hamdi Tanpınar, a.g.e , s.30

B- FERDİ TELKİNLER

1.İnsan Sevgisi

2.Yaşama Sevgisi

3.Hoşgörü

4.Doğruluk

B-Ferdî Hayatla İlgili Telkinler

Yahya Kemâl'in Nesirlerinde ortaya koymaya çalıştığımız Sosyal ve Ferdî telkinler içinde,Sosyal telkinlerin daha ağırlıkta olduğunu gördük.Bu durum,o dönemde yaşadığımız sosyal olayların öneminden kaynaklandığı gibi Yahya Kemâl'in sanat anlayışı ile de ilgilidir.

Ancak Yahya Kemâl,eserlerinde Sosyal telkinlere daha fazla yer vermekle,ferdi ihmâl etmemiştir.Nitekim,Sosyal telkinlerin gayesi de bir bakıma ferdin mutluluğunu sağlamak içindir.Zaten bu telkinleri kesin çizgilerle birbirinden ayırmak da pek mümkün değildir.

Bu gerçeği hatırlattıktan sonra Yahya Kemâl'in nesirlerindeki Ferdî Hayatla İlgili Telkinler'e geçebiliriz. Bu alandaki telkinleri şu başlıklar altında incelemeyi uygun bulduk:İnsan Sevgisi,Yaşama Sevgisi,Hoşgörü ve Doğruluk.

I- İ n s a n   S e v g i s i

Sevmek,başlıbaşına bir meziyettir.Sevmeyi keşfeden insan,yaşamanın sırrını çözmüş demektir.Mutlu olmanın belkide en kestirme yolu,sevmektir." Aşk olmayınca meşk olmaz" demiş,atalarımız.Mutluluğu öğrenmenin yolu,sevmeyi bilmekten geçer.Sevmek;herhalde gönülden gönüle köprü kurabilmek demek...

Seven insan,değer veren insandır.İnsana değer vermeyen birisinin,insanlık adına söyleyebileceği ne olabilir ki? İnsanlık için bir davası olanların ilk öğrenmeleri gereken meziyet,'sevmesini bilmek'tir.Gönlü,nazargâh-ı İlâhi olarak ka-

bul eden Yunus Emre ne güzel söylüyor:

"Ben gelmedüm dâ'vi için benüm işüm sevi için

Dostun evi gönüllerdür gönüller yapmağa geldüm."

Yunus Emre ayrıca, " Sen sana ne sanursan ayruğa da anı san " diyerek sevginin sınırlarını da güzelce çizmiştir.

Bizce sevmesini bilmeyen insanın şair olmasına da imkân yoktur. Bu açıdan değerlendirdiğimizde Yahya Kemâl, İnsan sevgisini kendine hayat felsefesi yapmış bir şairdir. Şiirdeki başarısının belki de en önemli sebebi bu felsefe'dir. İnsanları sevmeyi kendisine hayat felsefesi olarak kabul eden Yahya Kemâl'in çevresinde, her zaman kendisini candan seven bir dost çemberi bulunmuştur. Bu çemberde bulunma mutluluğunu tadan Ahmet Hamdi Tanpınar, ondaki 'İnsan sevgisi'ni şöyle anlatır:

"Yarabbim, bu adam, kalbini konuşurmaya fırsat verdiğiniz zaman ne büyük bir mahremiyet ve sevgi havası kurmasını biliyor." (I)

Çevresinde bu şekilde samimiyetiyle 'sevgi havası' kurmayı başaran Yahya Kemâl, hem çevresinde bulunanların hem de kendisinin mutluluğunu hazırlar.

İnsanı seven, vefâya ve dostluğa önem verir. Yahya Kemâl bu konuda, 'yeryüzünde onu tanımasaydım insanlık hakkında bedbin bir fikir taşıyarak hayattan geçecektim'dediği Nana'sının kendisine örnek olduğunu şu cümlelerle anlatır:

"Sevgiden, vefâdan, merhametten, iyilikten yaratılmış

ilâhî bir mahluku.....Sinirlenmek,darılmak,kin taşımak ne olduğunu bilmezdi.Ömründe bir defâ kimseye dürüşt bir söz söylememiştir.Durup dinlenmeksizin çalışan hamarat bir kadındı.....Büyük,küçük herkese şâmil olan sevgisi de 'baldan tatlı olduğu için yenmez denilen' neviden değildi.Bir peygamber kalbinin sevgisi gibi derin ve hazindi.Hassasiyeti etrafında hiç bir aksül'amel uyandırmazdı.Nanamı tanımasaydım Ernest Renan'ın naklettiği Hazret-i İsâ'yı ve Balzac'ın tasvir ettiği Baba Gorio'yu iyi anlamazdım.Tabiatın hangi nâdir mâdeninden yaratılmıştı?Bunun bütün hayatımda düşüneceğim.

Sâfi iyiliğin,gülümser bir hüznü olduğunu onun şahsında gördüm.Ezelden mahzun bir kalbi vardı,lâkin yüzü dâimâ gülümserdi."Bu,hayatta kendisini unutup sadece çevresindekileri düşünen,Yunus'un deyişiyle "gönüller yapan" bu insanı Yahya Kemâl anlatmaya devam eder:

"Biriktirdiği bütün parasını harçlık olarak bize, hediye olarak,yetim,besleme kızlara,sadaka olarak fukarâya verir lâkin verdiğini kimseye hissettirmezdi.Hastalıklarımızda gecelerce uyumazdı,başımız ucundan ayrılmazdı.İhtimamlarını o kadar zahmetsizce,o kadar tabîi olarak ifâ ederdi ki onun da istirâhate muhtâc olduğu kimsenin hatırından geçmezdi."(2)

İnsanları kalbinin bütün kuvvetiyle sevmesini bilen bu insandan Yahya Kemâl çok şeyler öğrenmiştir.Onu anlatmasındaki gaye de bu anlayışı bizlere taşımaktır.

Ziya Gökalp'le aralarında fark bulunan görüşler-

2-Çocukluğum Gençliğim,Siyâsî ve Edebî Hatıralarım,ş.I2-I3

den birisi de insan sevgisi, vefâ ve dostlukla ilgilidir. Bu konularda, bir gün Ziya Gökalp görüşlerini şu cümlelerle anlatır:

"Vefâdan mütehassis ve vefâsızlıktan dilgîr oluyorsun, hele dostlukla inkisâr-ı hayâllere dâçâr olduğun zaman fazla yaralanıyorsun: Halbuki vefâ, dostluk, şahsî râbitalar gibi hassalar hep eski âlemin meziyetleridir; yeni âlemde fert yalnız cemiyeti ve umûmî mefhumları sever, ömrünü ve kalbini bir kaç kişi için tüketmez; dostluk gibi dar ve havâî ideâllere kapılmaz; bir şahsın vefâsı gibi mahdud bir semereye gönül bağlamaz ve kimsenin vefâsızlığı gibi mahdud bir zarardan inkisâr-ı hayâle uğramaz." şeklinde ortaya koyulan ve dostlara, dostluklara ihtiyaç olmadığını, yalnız cemiyeti, fikirleri ve büyük iyilikleri sevmenin insanlara yeteceğini iddia eden görüşlere Yahya Kemâl'in verdiği cevap ilgi çekicidir:

"Ey Ziyâ Bey! Bana, şu çok eski Sokrat kadar yeni insan olmak kâfi görünür. Sokrat'ın çok hoş dostlukları vardı ve ömrünün her gününü onlarla konuşarak geçirirdi. Sokrat'ın bu ferdî dostluklardan çok mütelezziz, çok mes'ut olduğu tilmizlerinden ve onlardan sonra onun hayâtını yazanlardan anlaşılıyor...".

Dar hisler diye tavsif ettiğin dostluk hisleri, benim fikrime göre ne eski, ne de yeni hislerdir; beşeriyet kurulalıdan beri vardır ve dâimâ olacaktır. Bu hisler mutlaka cemiyeti ve büyük mefhumları sevmeyi de menetmez." dedikten sonra, Ziyâ Gökalp gibi 'havâri lisânı' kullanarak insanlığa büyük davâlar anlatan Peygamber ve diğer büyük insanların bu

işe önce dostlarından ve yakın arkadaşlarından başladıklarına hatırlatan Yahya Kemâl, sözlerine şöyle devam eder:

"....Ey Ziyâ Bey ! Sen ki onlardan başka türlü olmak iddiâsındasın, sen ki yalnız cemiyetin ve büyük mefhumların muhabbetiyle yaşayabilirsin, şu yeryüzünde ne diye lâf ve dert anlatmak için her gün beni arıyorsun? Şu büyük ve beşerî cemiyeti bırak da sizin Nûruosmâniye'deki cemiyette (İttihat ve Terakkî Cemiyeti) bile canın sıkılıyor....."

Bu şekilde Ziyâ Gökalp'e cevap veren Yahya Kemâl, kendi görüşlerini de şu cümlelerle anlatır:

"Cemiyet-i beşeriyeye düşman değilim, fakat şu ve bu insanın ışıklı kafasını milyarlarca ham ervâha tercih ederim. Bana öyle görünüyor ki cemiyet-i beşeriye denilen iri kitle böyle insanları yaratmaya yarar. Senin büyük mefhumlar dediğin ışıkları ise ağaçlarda ve sebzelerde görmek kabil değildir. Bu mefhumlar mutlaka mahdut insanların kafasında vücut buluyor. Bu nev'i insanlara karşı, senin zayıf ve geri bir his olarak tarif ettiğin dostlukla mütehassisim....."

Hâsılı öyle zannederim ki dostluk aşktan bile daha saf bir histir..."(3)

Gerçekten, dostluğu aşktan bile üstün tutan bir insan sevgisine sahip olan Yahya Kemâl, çevresinde gerçek dostlar bulabilmiş bir insandır.

İşte böyle dostlarından olan Fazıl Ahmet, ona yazdığı bir mektubunda şunları söyler:

3-Mektuplar Makaleler, s.86-87

timden daha yakınım." (6) der. Görüldüğü gibi Yahya Kemâl'in insan sevgisi, sadece kendi milliyetinden, dininden ve dilinden olanlar için geçerli bir sevgi değildir.

Aynı şekilde, Piyer Loti'nin "Bir Sipâhînin Serencâmı" romanını okuduktan sonra da şunları söyler:

".....İçinde bizden çok, mes'ûd bir zencî insânîyeti kaynaşıyor. Bu romanın müellîfi o zencilerin ıztıraplarından bir safhaya karışmış; bu romanı okuduktan beri o zencilerle kanım karışmış gibi, hemhâlim." (7)

Bu sözlerden anlaşıldığı gibi Yahya Kemâl'in insan sevgisi, kendi milletinin insanından başlıyor ve kanını, dinini, dilini hatta rengini ayırmadan, bütün insanlığı içine alan bir eksen etrafında gelişen bir 'İnsan sevgisi'dir. Bu bir bakıma Yunus Emre'nin:

"Yaradılmışı hoş gör, Yaradandan ötürü."
mısraı ile ifade ettiği sevgidir.

1922 yıllarında İstanbul'da yaşadığı bir olay vardır Yahya Kemâl'in. Bu olay, onun ve Türk milletinin insan sevgisinin bir ölçüsünü verdiğinden, kısaca bahsetmeye değer.

Yahya Kemâl, bir akşam üzeri, çay içmek için Şehzâdebaşı'nda bir kahveye gider. Burada oturduğu bir saat içinde otuz iki dilencinin girdiğini sayar. Hiçbirisini de boş çevirmez... Ama şunları düşünür:

"Benim gördüklerimin yarısı Türk, yarısı Rus'tu. De-

6-Edebiyata Dair, s.155

7- " " " , s.156

min masamın önünden geçen Türk çocuklarını, annesi arkasından giden oğelinlik Türk kızını, o iskelet gibi şam hırkalı ihtiyarı buraya sürükleyen bilhassa Rusya oldu. Fakat sonra düşündüm ki kin, gayz, intikam Türklerin kârı değil, görülüyor ki Ruslar kadar canımızı yakmış insanlara karşı bu hisler sevk-i tabîmizden boşanmıyor. Ancak îfâl-i fikir ederse kızabiliyoruz. Türk kalbi böyle... Rus muhâcirleri bu şehre gelir-gelmez, Asya'nın en asıl milleti olduğumuz için evvelâ bizlere ellerini uzattılar. İki yüz senelik kîni bir anda unuttuk...." (8)

İşte Yahya Kemâl, Türk milletine iki yüz senelik kîni unutturan şeyin 'İnsan sevgisi' olduğunu böyle anlatıyor bizlere. Zaten kendisine de, o kahveye giren otuz iki kişiye -hiç ayırım yapmadan- cebindeki bütün parasını verdiren merhâmet de bu insan sevgisinden kaynaklanmaktadır.

Türk milletinin 'İnsan sevgisi'ni en güzel şekilde, hem de başkaları ile mukayese edebilecek şekilde, Millî Mücadele esnâsında yaşanan olaylar ispat etmiştir. Bu konuda Yahya Kemâl'in tespitleri şöyledir:

"Yunan istilâsından kurtardığı Anadolu topraklarında hıristiyanların burnunu kanatmadı, mallarının ve hayatlarının, ırzlarının emniyetine dikkat etti, en ziyâde iftirâ ve büh-tanla âlûde olan Ermeni gazeteleri bile, Anadolu Hükûmeti'nin Ermenilere hüsn-i muâmele ettiğini yazmak mecbûriyetinde kaldılar. Anadolu Hükûmeti, Yunan ordularının işgâl ettikleri mîntikadan her gün gelen fecî haberler karşısında bile taht-ı idâresinde olan Rumlara iyi muamelesini değiştirmede. Hâsılı

bir yandan fecâyîa bir müslüman tevekkülüyle baktı, bir yandan da hıristiyan cemâatlerini asırlardan beri İslâmın bahsettiği hürriyeti ve emniyeti verdi, Türk milleti şîârına göre hareket ettiği gibi Yunan milleti de şîârına göre hareket etti! "(9)

Görüldüğü gibi Türk milletinin, başka milletlerden en belirgin ayırıcı vasfı, 'İnsan sevgisi'dir. Yahya Kemâl'in yukardaki cümlelerle bize anlattığı bu 'İnsan sevgisi'nin temelinde, Türk milletinin duyuş, düşünüş ve inanışındaki samimiyet vardır. İki yüzlülük ve çifte standart yoktur. İki asır kendisine zulmedene de himâyesi altında bulunana da aynı 'İnsan sevgisi'yle yaklaşan bu milletin tarihi, bu görüşü doğrulayacak binlerce örnekle doludur.

Dünya'nın 'İnsan sevgisi' konusunda çifte standart uyguladığı şu günlerde Yahya Kemâl'in bahsettiği, kuşatıcı 'İnsan sevgisi'ne daha çok ihtiyacımız var...

İnsanlığın taşıdığı ayıba ortak olmamanın tek çıkar yolu da milletimizin bu ayırıcı vasfını -şîârını- korumamızdır.

2- Yaşama Sevgisi

İnsanı başarıya götüren, harekete geçiren güç'tür 'yaşama sevgisi'. Dünya ,yaşamayı seven insanlarla güzeldir. Harekettir, canlılıktır, çalışkanlıktır yaşama sevgisi...

Sorumluluktan uzaklaşıp, gününü gün etme ve sâdece eğlence değildir 'yaşama sevgisi'.

Otomobil için benzin ne ise insan için de yaşama sevgisi odur. Hareketinin ve gayesinin temel kaynağıdır. İnsanı, kenarda köşede vakit geçirmekten kurtarıp hayatın ortasına çeken bir bağdır yaşama sevgisi.

Bu sevgiyi taşıyan insanların meydana getirdiği topluluklarda da hareket ve canlılık vardır. Gayemiz ileriye bakan, çalışkan ve güçlü insanlar yetiştirmekse onlara kazandırmamız gereken ilk özellik, yaşama sevgisi olmalıdır.

Yahya Kemâl de yetiştirilecek gençliğin özelliklerinden bahsederken şunları söyler:

"Meselâ Vak'a-i Hayriyye'yi müteâkip efendi ve çelebî bir nesil yetiştirmek gayretimiz yüzünden eski sporlarımız tamâmıyla zâil olmuş ve nihâyet, İstanbul'da denilen Osmanlı kisvesinin altında, o hükûmetin tam istediği gibi, uslu, akıllı, elpençe divan durur, mütebasbıs, başı aşağıda, sessiz, erkekliğin her türlü gösterişinden, yürüyüşünden ve hareket edişinden mahrum bir 'kâtip' nesli yetişmişti..." (I) diyen Yahya Kemâl, bu devrin nesline bakan yabancıların, eski döğüşken, gür sesli ve erkek Osmanlıların oğullarını tanıyamıyacaklarını belirtir.

I-Yahya Kemâl, Tarih Müsâhabeleri, İst. 1975, s. 97

II.Mahmud,bu İstanbulî tipini;önceleri muazzam bir asker ocağı olan,ama sonradan bozulan,her türlü edepsizliği ve yağmacılığı yapan Yeniçeri'lerin yerine yetiştirmiştir. Bu konuda da Yahya Kemâl şunları anlatır:

"Mumunu yakan ve kuşağını sürüyen kabadayıya mukabil,önü ilikli 'kâtip'neslinin ikbâl devri başladı.Kâtibe karşı incizâb,halk türkülerine bile geçti.Evlenmek isteyen kızın beğendiği genç,kâtib'di."(2)

Şair bu dönemde,bitirim,kabadayı Yeniçeri yerine yetiştirilen İstanbulî dediği 'kâtip' tipinin özelliklerini sayarken,aynı zamanda ideal gençliğin,pısrık,dalkavuk,sessiz ve başı aşağıda silik şahsiyetli insanlar olamayacağını söylüyordu.

Düşünen,düşündüğünü söyleyen ve söylediğini yaşayabilen;akıllı,uslu ama 'yaşama sevgisi' ile hayatın içinde olan bir gençlikten söz eden Yahya Kemâl,II.Mahmut devrinin ve her devrin,'İstanbulî' dediği 'kâtip' tipini yukardaki sözleri ile tenkit ediyordu.

Hayatı her zaman dolu dolu yaşamak ve yaşatmak isteyen Yahya Kemâl,kendi devrindeki 'kâtip'lerin de hayata ve olaylara ilgisiz kalmalarına tahammül edemez.Üzüldüğü bu olay için şunları söyler:

"Genç,orta yaşlı,müsin,hepimiz ihtiyarladık mı?Bu on iki senelik serencamdan evvel hepimiz çocuktuk;merak,tecessüs,hayret,perestiş,tahayyül gibi meziyetlerimiz vardı..... Namık Kemâl,Midilli'de yaşar,herkes onu tahayyül ederdi,nasıl yaşıyor?Nasıl geziyor?Nasıl konuşuyor?Bilmek ister,Midilli'ye

gidip gelen yolculara sorardı;şimdi Sakarya boyunda ondan daha âteşin bir hayat geçiren Hâlide Edîb'e o çocuk gözlerimizle bakamıyoruz.Ahmed Mithat Efendi'nin Beykoz'daki ilmi musâhabe- lerinden herkeste bir kulak dolgunluğu olurdu.Şimdi en büyük Türk âlimi Ziyâ Gökâlp'in o cüdâ Diyarbekir'de gece dersleri verdiği,en âdi bir gazete fıkrası gibi okunuyor.Büyük serensâmın başlangıcından daha birkaç sene önce,Tevfik Fikret köprü- den geçse,gençler halecanla başlarını çevirir bakarlardı... Şimdi en tanınmış edîplerimize kimse bu merakla bakmıyor."(3)

Genç neslin bu ilgisizliğinden,çevresinde olan bi- tenlerden habersizliğinden yakınan Yahya Kemâl,çevresinde bu- lunan insanlara bu durumdan kurtulmaları için sürekli yol gös- terir.Hatta Karaçi'de bulunduğu yıllarda kendisine mektup ya- zan Fuad Bayramoğlu'nda bu hali sezdiğinden şunları yazar:

".....Mektubunuzda sizde biraz bezginlik hisseder gibi oluyorum.Bu beni müteessir etti.Sakin böyle bir hâlet-i rûhiyeye tâbi² olmayınız;yaşamak tam bu hissın zıddıdır."(4)

İşte Yahya Kemâl'e göre 'yaşama sevgisi' budur. Bezginlik hissının tam tersi.Bezginlik;ümitsizliktir,pes et- mektir,bıkmaktır,tembelliktir,güçlüktür velhâsıl ölümdür... O halde 'yaşama sevgisi'ümittir,mücâdeledir,bıkmamaktır,çalış- kanlıktır,kolaylıktır velhâsıl HAYAT'tır...Yahya Kemâl,yaşama sevgisinden bunları anlamaktadır.

Yaşamayı bu kadar seven Yahya Kemâl,72.yaş günü lantısını Pangaltı'da eski Harbiye Mektebi'nin karşısında bu-

---

3-Eğil Dağlar,s.226-227

4-Mektuplar Makaleler,s.94

lunan Façyo lokantasında yapar ve bütün dostlarını davet eder.(5)

74.yaş gününü de 2 Aralık 1957 akşamı İstanbul'da Prof.Dr.Muzaffer Esat Güçhan'ın Cihangir'deki evinde kutlayan(6) Yahya Kemâl,'yaşama sevgisini' hayatının son yıllarına kadar kaybetmemiştir.Üfak tefek kırgınlıklar ve üzüntüler yaşamasına rağmen hayata küsmeyen bir insandır Yahya Kemâl.

Yaşama sevgisinin bir belirtisi de nükte yapmaktır. Bu açıdan değerlendirdiğimizde,Yahya Kemâl'in nükteye merakı, hicivleri,fıkraları ve hazırcevaplılığı çok meşhurdur.Belki de Yahya Kemâl'in bu yönü şahsiyetinin en belirgin özelliği olduğu gibi üzerinde durulmamış bir özelliğidir.

Yahya Kemâl'in eski arkadaşlarından Abdülhak Şinasi Hisar,onun daha gençlik yıllarında nükte söylemeğe çok meraklı olduğunu,aklına geldikçe bunları daima ceketinin sağ cebinde taşıdığı küçük bir deftere not ettiğini zamanla ta'dil ve tashih ederek olgunlaştırdığını anlatır.(7)

Yahya Kemâl'in nüktelerinden bazıları şöyledir:

"Genç şâirlerden biri Yahya Kemâl'e bütün şiirlerini,nihâyet sordu:

-İçlerinden hangilerini beğenirdiniz?

Yarım saatten beri hafakanlar geçiren üstad:

-Henüz okumadıklarınızı!...der.

"Bir gün Yahya Kemâl'le Mehmet Akif oturmuş konusurlarken kapı açılır ve patavatsız birisi içeriye girer.Yah-

---

5-Mektuplar Makaleler,s.80

6-Yahya Kemâl Yaşarken,s.61

7-Yahya Kemâl Enstitüsü Mecmuası,III. ,s.297

ya Kemâl'i heyecanla bir şey anlatırken görünce:

-Üstad,yine ne yalanlar atıyorsun bakalım?der.

Mehmet Âkif,Yahya Kemâl'in yüzüne bakar,kızarır.Fakat,şair hiç bozulmadan derhal cevap verir:

-Üstad Âkif'e seni methediyordum!..."(8)

Yahya Kemâl'i görmek ve tanımak mutluluğuna erişen biri olarak Şemsettin Kutlu'nun anlattığı nokteler:de dinlemeğe değerdir.Yahya Kemâl'in Beyazıt'taki kahvelerde yapmış olduğu sohbetlerden daha önce bahsetmiştikizde bu sohbetlerden birisinde yapmış olduğu nükte:

"Küllük'te yine böyle günlerden birindeydi.Sonra-
dan çok tanınmış bir hekim olarak üniversitede hizmet veren gençlerden biri,Yahya Kemâl konuşurken sık sık müdahalelerde bulunuyor,yerli yersiz sözünü kesiyor,şairle -akılınca-bilgi yarışına girişiyordu .Epey bir süre buna katlanan Yahya Kemâl,nihayet dayanamadı,buruşuk bir yüzle:

-Müsaade ediniz de turşuyu ben satayım!

demekten kendini alamadı.Epey bozulan delikanlı -herhalde meşhur Nasreddin Hoca hikâyesini de bilmiyor olmalı ki- hayli şaşkın ve afallamış halde:

-Hayır üstadım,ben turşudan bahsetmedim.

cevabını verince,başta şair,herkes kahaahalarla gülmeye başladı.Genç üniversiteli yakınındakilere:

-Ne var,ne oldu yahu,niçin gülüyorsunuz?diye sorup duruyordu."(9)

8-Türk Edebiyatı,Aralık 1984,s.134,s.86-87

9- " " , " " ,s.134,s.34

Şemsettin Kutlu'nun anlattığı bir başka nükte de sağlığı ile ilgilidir:

"Son yıllarda sağlık durumundan şöyle şikâyet etmişti:

-Beni muayene eden doktorlara sorarsanız karaciğelim mükemmel, kalbim mükemmel, böbreklerim mükemmel, tansiyonum mükemmel; yalnız ben berbat haldeyim!.." (10)

Abdülhak Şinasi Hisar'ın anlattığı noktelerden bazıları da şunlardır:

"Bir genç için hem şiir yazıyor, hem resim yapıyor; lâkin acaba hangisini tercih etseydi? diye sormuşlar. Yahya Kemâl:

-Resmi tercih etsin demiş!

Ama siz daha resimlerini görmemişsiniz? demişler.

Yahya Kemâl'de :

-Evet resimlerini görmedim, ama şiirlerini gördüm! demiş.

.....

Hüseyin Siret bir manzumesini Yehya Kemâl'e okumuş ve

Rehgüzarımda bir garib horoz

Eyliyordu benimle istihza

diye bitirmiş şiirini. "Nasıl buldunuz? " diye sorunca Yahya Kemâl:

-Horozun hakkı var! diye cevap vermiş." (11)

Nihat Sami Banarlı'nın anlattığı iki nüktesi:

10-Türk Edebiyatı, Aralık 1984, s.134, s.35

11- " " , " " , s.134, s.113

"Bir gün,Ulus İdarehânesinde Fâlih Rıfki'nın yanında oturuyordum.İçeriye bir genç girdi.

Söz arasında Fâlih'e:-Efendim,dedi,İstanbul Türkçesi diye birşey tutturmuş gidiyorlar;Halbuki bu memleket dejenere olan İstanbul'u anlamış,hükûmet merkezini Anadolu'ya, Ankara'ya nakletmiştir.Türkçe'nin güzeli de zâten bu Anadolu Türkçesidir,halk dilidir.

Gence,İstanbul Türkçesini anlatmak kolay değildi. Ben kendisini tasdik ettim:

-Doğru söylüyor,dedim ,İstanbullular meselâ Otobüs diyorlar,bu vasıtaya Anadolu'da Otobes denilir.Hakikaten insanın karşısına heyulâ gibi çıkan bu vasıta azmanına ancak Otobos denebilir.Nitekim aynı İstanbullular'ın Profesör dedikleri kimselere de Anadolu'da Pürüfüsür denilir.Bu da bizim bâzı profesörlerimizde ancak Pürüfüsür olabildiklerini gösteren çok yerinde bir söyleyiştir."

.....

"Yahya Kemâl'le Emirgân'da İstanbul'a dönmek üzere vasıta bekliyorduk.Güzel bir hanım,yanında bir başka güzel hanımla üstâdı otomobillerine dâvet ettiler.Hanımlardan birinin idare ettiği arabada dönüyorken,yanındaki hanım,üstâda bir ricâda bulundu:

-Yahya Kemâl Bey,bize Vuslat'ı okur musunuz?

-Vallâhi hanımefendi,bu gençlikte olabilirdi,şimdi otomobilde Vuslat'ı hatırlayamıyacak kadar yaşlıyım."(I2)

Son nükteyi de Vâlâ Nurettin'den verelim:

I2-Yahya Kemâl Enstitüsü Mecmuası,III, s.305-306

"Harbin mütarekesinde idik, bazıları Türkiye'yi ecnebi 'Mandası' altına sokmak istiyorlardı. Bunun üzerine Yahya Kemâl'in şu nüktesi ağızlarında dolaşır oldu:

Fatih Sultan Mehmed İstanbul'u almak için tek topu kırk mandaya koşmuştu. Bunlar koca devleti bir 'Manda' ya koşmak istiyorlar." (13)

Sadece nüktelerden hareketle yüzlerce ders çıkarabileceğimiz Yahya Kemâl'in 'yaşama sevgisi'ni öğrenmek zorundayız.

Hayatı seven, canlı ve aktif gençlere her zamankinden fazla ihtiyacımız var. Aksi taktirde, otobüs duraklarında bile test çözmeye çalışan ve üniversite kantinlerinde tost yiyen insanlarla 'bilgi çağı' nı yakalamamız oldukça zordur.

Test'le tost arasına sıkışan gençlerimizi, çocuklarımızı 'yaşama sevgisi' ile tanıştırmak bu sıkıntıdan kurtarmalıyız. Bunu başarmanın yollarından birisi de onların dikkatlerini edebî eserlerimize çekip, bu eserler içinde yüzyıllar öncesinden süzülüp gelen 'sevgi' gerçeği ile onları buluştur-
maktır.

Yahya Kemâl ve eserleri gibi yüzlerce kültür varlığımız bunun için vardır.

3- H o ş g ö r ü

İnsanı yücelten davranışlardan birisi de hoşgörü'dür. Hoşgörülü insan deriz, hoşgörü sahibi deriz... Olumlu bir davranış şekli olan hoşgörü'nün tam ve eksiksiz bir tarifini yapmak güçtür. Ancak, tarif edemeyecek kadar da ondan uzak değiliz. Gücenilecek veya karşılık verilecek bir davranışı, anlayışla karşılamak demektir, hoşgörü... Kusurları görmezlikten gelmek demektir... Tek kelime ile anlatmak gerekirse, 'affetmek' demektir, hoşgörü...

İnsan için, hoşgörülü olmak bir meziyettir; Faziletli olmanın en belirgin işaretidir.

Hoşgörü, insanın ruhî olgunluğunun bir sonucudur. Ruhî olgunluğa erişen, hoşgörülü insanlar, kötülükler ve çirkinlikler içinde güzellikleri bulup çıkarabilen insanlardır.

Gerektiğinde fedâkârlıktan kaçınmamak da hoşgörülü olmanın bir şartıdır.

Bu bakımlardan değerlendirildiğinde, Yahya Kemâl, kelâmın tam manası ile 'Hoşgörülü' bir insandır.

Birkaç örnekle bunu anlatmaya çalışalım. Hoşgörülü insan çirkinlikler içinde güzellikleri, acılar içinde sevinçleri görebilen insandır, demiştik. İşte Yahya Kemâl, millî felâketimizin acıları yanında şunları da düşünebilmiştir:

"Felâketin bin acısına mukabil bir hayrı da olmaz olur mu? Yunanlılar bin seneden beri Hüdâvendigâr toprağına kök salmış olan Türklüğün köklerini koparmağa savaşıırken o topraklar altında yatan ilk Türk beylerini, ilk İslâm şehitlerini, ilk Osmanlı padişahlarını uyandırdılar. İki sene evvel İzmir rıhtı-

mında açtıkları fâcia devresinde bu millet umdukları gibi kan-
lar içinde boğulmadı,bilâkis kanlar içinde dirildi,gözlerini aç-
tı,yeni,yepyeni bir hayat idrâk etti.Ertuğrul'un türbesini yık-
tıklarını duyanlar Küçük Asya'nın bütün dağlarından yavaş yavaş
iniyor,Söğüd'e doğru yürüyor.Bu saat Hüdâvendigâr toprağına doğ-
ru,bütün Anadolu'da öyle önüne geçilmez bir yürüyüş var;Tesalya
ovalarını . inleten meşhur türkü bütün Anadolu vâdflerinden ge-
liyor:

Eğil dağlar eğil üstünden aşam

Yeni tâlim çıkmış varam alışam!" (I)

Milletçe yaşadığımız felâketler içinde en korkunçla-
rından biri olan 'İşgal günleri'nde Yahya Kemâl'in bu şekilde dü-
şünmesi onun hoşgörü'yü bir an bile elden bırakmadığının ispatı-
dır.

Yahya Kemâl'in,ilk defa milletvekili seçildikten
sonra Hakimiyet-i Milliye'nin 'men-i müskûrat'(içki yasağı)konu-
sundaki sorusuna verdiği cevap hem hoşgürüsünün hem de eğitim an-
layışının açık bir ifadesidir.Verdiği cevap şöyledir:

"Evet men-i müskirâta dâir aleyhinde ve lehinde çok
cereyanlar var.Muhterem selefimiz olacak birinci meclisin bu ka-
rarının bir çok sıhhî faydaları görüldüğü gibi,yine birçok sıhhî
iktisâdî ve mâlî zararları da görüldü.Ben evvelâ''tahdid-i müs-
kirât',sónra da 'tasfiye-i müskirât' tarafdâriyım.Nev-i beşerin
asırdıde bir derdini bir darbeye tedâvi kabil midir?Amerika Ce-
mâhir-i Müttefikası gibi makine kadar muntazam bir hükümetin bu
işî men-i müskirât kanûnunu bihakkin tatbikde âciz kaldı.Biz ri-
yâdan azâde,samîmi,sözü özüne uyar bir hükümet olacağız.Halk
ailelerini harâb eden köşe meyhânelerinin seddi,rakı gibi mem-

lekette en ziyâde ve acı olan içkinin, tütün gibi, fakat bir hükümet rejisine inhisârı ve tab'an tasfiyesi bira gibi muzarrâtı az bir içkinin serbestisi gibi tedbirlerle 'men'i müskirât' kanûnu' bir tahdid-i müskirât' şeklinde tâdil edilebilir. Gerek kanûnî samîmiyet, gerekse sıhhat îtibariyle iyi olur. Fakir bütçemiz de her sene birkaç milyon liradan olmaz; bil'akis daha fazla vâridat da alır." (2)

Bu olayda bizce önemli olan içki yasağı değildir. Başka bir yasak da olsa, Yahya Kemâl'in göstermiş olduğu, hoşgörüyeye dayalı davranıştır. Hoşgörülü insan gerçekçi insan demektir. Bu olayda Yahya Kemâl, asırlık bir meselenin birden bire ve bir yasakla değil de derece derece, zamanla halledilmesinden yana olmuştur. Ayrıca mantıklı bir takım sebepleri sayarak da olay karşısında ne derece gerçekçi olduğunu göstermiştir.

Hoşgörülü olmanın bir başka ölçüsü de karşısındaki insanın zevklerine ve seviyesine saygı göstermektir. Yahya Kemâl, bu konuda da çok anlayışlı bir insandır. Bu konu ile ilgili S. Sami Uysal'ın anlattığı iki önemli olay vardır. Bu olaylardan da bahsederek Yahya Kemâl'in başkalarının zevklerine ve seviyelerine nasıl saygılı olduğunu anlatmaya çalışalım:

"Yahya Kemâl bir ziyaretimde, Fransa ve bizdeki edebî cereyanları anlatıyordu. Odaya bir tüccar dostu girdi. Şair hemen konuyu değiştirdi. Uzun uzun ticaretten bahsetti. İkrâm olsun diye de bir kaç şiirinden parçalar okudu. Ahbabı gidince de: 'O ancak ticaretten anlardı. Gelelim mevzuumuza' demişti... Yine bir gün bir siyasetçi ziyaretine geldi. Şair daha evvel şiir san'atından bahsediyordu. Hemen sözü politikaya nakledip bir hayli

2-Yahya Kemâl Enstitüsü mecmuası, III, s. 259

şey anlattı.Sonra tarihten bahsetti...O şahıs'gidince de:'Tarihe meraklıdır.Bu sahadaki kültürü de iyidir.Onun için bu mevzuları açtım.....Artık sohbetimize devam edebiliriz"(3)

Sermet Sami Uysal'ın anlattığı bu iki hatıradan da anlaşıldığı gibi Yahya Kemâl dostlarına hoşgörü ile davranmasını bilen ve bu konuya dikkat eden bir insandır.

Yahya Kemâl,yakın dostları ile arasında geçen küçük tartışmalar ve küçük dargınlıklar konusunda da kindar değildir. Bu gibi konularda da geniş hoşgörü'ye sahiptir.Bu konuya en güzel örnek Tefvik Fikret'le aralarında geçen şu olaydır:

"Bir gün Tefvik Fikret'le ve Sâtı Bey'le Cenyö'da oturuyor ve konuşuyorduk.Karşımızdan Süleyman Nafiz geçti.Ön- larla dargın olduğu anlaşılıyordu,geçerken yalnız beni selâmladı,ben de selâmını îade ettim.Lâkin o âna kadar tatlı tatlı konuşan Fikret birden bire sustu.Pek az sonra sinirini yenememiş bir ifâdeyle:Bu adamı tanır mısınız?dedi evet!dedim.Elini sıkar mısınız?dedi.Tefvik Fikret'in bu değişen tavrı taarruzkâr istintâkı canımı sıktı:Evet elini sıkarım,eli temizse yâni yıkanmışsa,ne zarar var! dedim.Tefvik Fikret büsbütün müteessir oldu.Hepimiz kalktık,bâridâne ayrıldık."(4)

Bu soğuk ayrılmaya rağmen Yahya Kemâl,Tefvik Fikret'le olan dostluğunu bozmamış,şairin ölümüne kadar sürdürmüştür.

Daha sonra da Yahya Kemâl Tefvik Fikret'le olan 'Sânat anlayışı farkı'na rağmen şu değerlendirmeyi yapmıştır:

"Tefvik Fikrat,-bütün zaafı ve noksanlarıyla beraber -şirimizin içindendi.Şirimizin alafrangaya doğru bir isti-

---

3-S.Sami Uysal ,a.g.e ,s.271

4-Siyasî ve Edebî Portreler, s.26

kâmet alacağı zamanda gelmiş, o istikâmetin başına geçmiş, göreceği işi görmüş, eserini de şahsiyetini de Türk edebiyâtına müeb-
beden hakketmişti." (5)

Yahya Kemâl'in, Tefîk Fikret'le ilgili, şiir anlayış-
larının farklı olmasına rağmen, böyle olumlu bir değerlendirme yap-
ması elbette onun hoşgörülü bir insan olmasından dolayıdır.

Yahya Kemâl, aralarında çok şiddetli tartışmalar geçti-
ğini daha önce belirttiğimiz Ahmet Naim Bey hakkında da aynı hoş-
görüyü ifâde eden şu sözleri söylemiştir:

".....Ancak o, güler ve gülümser ve hayli mânîdar
konuşmasını bilir bir âlimimizdir." (6)

Yahya Kemâl'in, Tefîk Fikret ve Ahmet Naim bey hak-
kındaki hoşgörüsü bütün dostları için geçerlidir. Meselâ çok ya-
kın ve samîmi arkadaşlarından biri olan Halide Edip Adivar ile
-bir yazı yüzünden-aralarına 'karakedi' girmesine rağmen şunla-
söyler:

".....İzmir fâciasına kadar uzun müddet görüş-
medik. Wilson prensipleri ve Amerikan mandası için açtığı cereya-
nı ve yaptığı içtimâları uzaktan seyrettim. İzmir fâciasından
biraz sonra beni aradı. Barıştık..." (7)

Yahya Kemâl, dostları ile aralarında geçen bunlar gi-
bi basit olayları büyütmemiş, anlayışla karşılamış ve onlarla ol-
olan dostluğunu bu şekilde hoşgörü esasları içinde sürdürmeye
devam etmiştir.

Dostları ile aralarında geçen bu basit olayların dı-
şında Yahya Kemâl, kendisi ve şiirleri hakkında yapılan haksız

---

5-Siyasî ve Edebî Portreler, s.22

6- " " " " , s.51

7- " " " " , s.38

yazılara ve konuşmalara da -üzülmesine rağmen- hoşgörü ile davranabilen bir insandır.

Bazı şiirlerinin yeni düzenlenen bir antolojiye yanlış alınıp yazılması onu çok üzmüş, ancak bu yanlışlığı yapanlara karşı herhangi bir tepki gösterip olumsuz davranışlarda bulunmamış, aksine şu sözleri söylemiştir:

"Rindlerin Hayatı'nı yazdım. Rindlerin Akşamı'nı, Rindlerin Ölümü'nü yazdım. Fakat rind olmak müşkül şey... Kendim bir türlü rind olamıyorum ." (8)

Bu sözler Yahya Kemâl'in ,hoşgörülü olmasına rağmen hayata ve olaylara karşı kayıtsız ve sorumsuz kalamadığının da en güzel ifâdesidir. O halde, şu önemli tespiti de yapmak zorundayız: Yahya Kemâl'e göre hoşgörü, olayları anlayışla karşılamak, küçük kusurları görmemek ve affetmesini bilmektir, fakat kesinlikle yaşanan hayata ve olaylara karşı kayıtsızlık ve boşvermişlik değildir.

Görüldüğü gibi hoşgörü aslında bir denge'dir; affetmekle, cezalandırmak arasında kurulan, çok zor ama, çok güzel bir denge...

Hoşgörü, aynı zamanda, bize karşı ama dürüstçe yapılan tenkitleri anlayışla karşılayabilmektir. Yahya Kemâl bu mânâda da hoşgörülüdür. S.Sami Uysal'ın, bir mısraı ile ilgili yaptığı tenkidi şu sözlerle karşılar:

"Ah sizinle tanışmamız ne iyi oldu. Ben o mısraı öyle bırakmaya karar vermiştim. Bir kaç kişiye okudum. Öbür şekle sok dediler. Halbuki işaret ettiğin gibi böyle daha tesirli." (9)

8-Yahya Kemâl Yaşarken, s.VI

9-S.Sami Uysal, a.g.e, s.I98

Sermet Sami, Hürriyet gazetesinde yayımlanan şiirlerinden birinde bulduğu mürettip hatasını ona şu cümlelerle anlatır:

"Buyrun bakın Geçiş şiirinizde:

Yaklaştığın tâbiatı günlerce seyre dal

diye bir mısra var. Tabiat kelimesinde ilk 'a' harfi aksan, yâni şapka istemez. Çünkü: Mef'û lü, Fâ i lâ tü, Me fâ i lü, Fâ i lün kalıbında olan vezin bozulur. Yâni ordaki kelimenin tabiat şeklinde yazılması gerekirdi.

Yahya Kemâl, gazete küpürüne baktıktan sonra:

"Doğru," (10) der.

Kendisi ve şiirleri ile ilgili bu şekilde yapılan dürüst tenkitleri olgunluk ve hoşgörü ile karşılayan Yahya Kemâl, gazete ve dergilerde kendisine yapılan haksız ve aşağı tenkitlere de aynı şekilde karşılık vermeyerek büyüklüğünü ve olgunluğunu korumasını bilmiştir.

Böyle bir olay Nurullah Ataç'la ilgilidir. Nurullah Ataç, şair hakkında hoş olmayan bir takım tenkitler yayımlar. (11) Bu tenkitlere Yahya Kemâl, herhangi bir gazete veya dergide cevap vermez. Bu çok dikkat çekici ve ilginç bir olaydır. Çünkü o da, hem de istediği bir gazete veya dergide istediği şekilde, güçlü yazıları ile ağır cevaplar yazabilirdi. Ama Yahya Kemâl, bu yazılara cevap vermiyor. Sadece, kendi kendine yazdığı ve sonradan yayımlanan bitmemiş bir makalesinde şunları yazdığını görüyoruz:

10-S. Sami Uysal, a.g.e, s.193

11-Bu tenkit yazılarının mahiyeti için bk. Yahya Kemâl Enstitüsü Mecmuası, c. III, s. 280-281

"Eğer yazı ile münâkaşa usûlünü sevseydim matbuat sütunlarında Nurullah Ataç'la bu bahisler üzerinde günlerce ve günlerce konuşmak ve atışmak mümkün olurdu.Lâkin bana,öteden beri bu mücâdele tarzı biraz tiyatro ve sahne hissi verir.Gençliğimden beri yazı münâkaşasından çekinmemin bir sebebi budur. Diğer derûnî bir sebebini de ifşâ edeyim:Bana öyle gelir ki gazete sütununda,günlerce ağız dalaşı etmiş bir insan,günün birinde bir manzûme neşretse,tıpkı bir çok güleştikten(güreştikten) sonra bir sedire oturup da bir şarkı söyleyen pehlivan gibi gülünç olur."(I2)

Bu olay bize Yahya Kemâl'in hoşgörüsünün,bir başka sebebini anlatmaktadır:Sanatına karşı duyduğu saygı...Bu saygı, Yahya Kemâl'in,kendi şahsı ile ilgili konularda her zaman hoşgörü ile davranmasını sağlamıştır.

Onun düşüncesine göre,kişiliğine ve sanatına saygı duyan herkes,hoşgörülü olmalıdır.

Paris'ten döndüğü yıllarda,şairlerinin bütün olarak değil de mısra mısra duyulmasından dolayı kendisine "şairsiz şair" denir.Bundan rahatsız olan dostları şaire mutlaka bir şiir kitabı yayımlaması gerektiğini söylerler.Yahya Kemâl'in bu dostlarına verdiği cevap hoşgörülü olmanın belki de en güzel örneğidir:

"Şiirsiz şair olmakla o kadar tanındım ki dediğimizi yapsam,benim için mukadder olan bu efsâneye yazık olur. Bu efsâne yüzünden işittiğim fıkralar arasında ne kadar zarıfleri var.Küçük varlığımı hiç gören mârûf şairlerimizden biri,

bir gün dediiki; -Şiir: Bizimde,şiiirleri olup da kendi olmayan bir lâ-edrî vardır,bir de bunun aksine olarak kendi olup da şiiirleri olmayan bir Yahya Kemâl vardır.Bu fıkradan rencide olmak şöyle dursun çok mütelezziz oldum.Çünkü epey bir zarâfet eseriydi....."(I3)

Bütün bu örnekler bize şu gerçekleri anlatmaktadır; Yahya Kemâl,hoşgörülü olmayı kendisine prensip edinmiş bir şair olarak,davranışları ile bunu her zaman vurgulamıştır.

Ona göre,dünyanın yaşanabilir bir yer olabilmesi için önce hoşgörü ortamının hazırlanması gerekmektedir.Bu da elbirliği ile gerçekleştirilmesi gereken bir durumdur.

Özellikle insanlık ilişkilerinin yavaş yavaş zayıfladığı bir dönemde yaşadığımızdan,birbirini anlayan,birbirinin kusurlarını affedebilen,küçük hataları mesele yapmayan;anlayışlı,olgun ve alçakgönüllü insanlara her zamankinden fazla ihtiyacımız vardır.

Bu insanları yetiştirebilmenin bir yolu da,Yahya Kemâl gibi hoşgörü'yu hayatlarının bir parçası haline getiren, örnek insanlarımızla onları -bu gibi çalışmalarla-tanıştırmaktır.

4- D o ğ r u l u k

Yahya Kemâl'in eserlerinde rastladığımız ve onun ömrü boyunca uzaklaşmadığı bir davranış şeklidir "doğruluk".

Doğruluk, bir insanın sözlerinde ve davranışlarında görülen uygunluktur. Kanunlara ve genel ahlâk kurallarına uymak, namuslu yaşamaktır...

Doğruluk, zor bir davranış şekli olmasına rağmen, onurlu insanların vazgeçemedikleri bir davranıştır. Doğru sözlü insanlar pek sevilmezler nedense... Bir atasözümüz vardır: "Doğru söyleyenin bir ayağı üzengide gerek". Gerçekten doğru söyleyen insan sevilmeyen ve istenmeyen bir kişi olacağından, bulunduğu yerden ayrılmaya hazırlıklı olmalıdır.

Böyle olmasına rağmen insanlar, "dokuz köyden kovulmayı" göze alarak doğru söylemekten ve doğru konuşmaktan vazgeçmezler. Çünkü doğruluk erdemli olmaktır.

Yahya Kemâl, bu bakımdan başkalarına doğru davranmayı kendisine prensip edindiği gibi kendisi hakkında da herkesin doğru bilgilere sahip olmasını istemiştir. Bunun için Sermet Sami Uysal'a bir konuşmalarında şöyle der:

".....Hakkımda ne duyarsanız duyun, onları bana hiç sıkılmadan sorun. Arkamdan acaba şu doğru muydu, bu yanlış mıydı? diye bir tereddüt bırakmak istemiyorum... Herşey aydınlığa çıksın daha iyi..." (I)

Bu sözler Yahya Kemâl'in kendisi hakkında herhangi bir konuda yanlış anlaşılmayı engellemek için söylediği sözlerdir. Kendisi ile ilgili hiçbir tereddüt bırakmak istemeyen

Yahya Kemâl, hakkında söylenen yalan-yanlış şeylerin doğrusunu anlatmak doğruluğundadır.

Kendisi böyle düşünen Yahya Kemâl, başkalarının da aynı şekilde davranmalarını bekler. İnsanların doğru ve dürüst davrandıkları ölçüde değerlerinin artacağına inanan Yahya Kemâl, bugün söylediğini yarın inkâr eden döneke ve ikiyüzlü insanları hiç sevmezdi.

Şemseddin Paşa-zade Orhan Bey, Berlin sefaret kâtipliğine tayin edildiği sırada Enver Paşa tarafından tanınmış ve sevilmiştir. İstanbul'a döndükten sonra da Enver Paşa'nın lehinde bir çok şeyler söyleyerek onun teveccühünü kazanır. Bu teveccühün mükâfatını da en dolgun harcırahlarla, gizli görevlerle İsveç, Danimarka ve diğer Avrupa devletlerine gönderilir.

Almanların türlü bahaneler ileri sürerek bizi savaşa sokmak istedikleri bir sırada, gönüllü olarak savaşa katılmamız gerektiğini; ordularımızın, Mısır'ın pamuğunu, Musul'un petrollerini, Kafkasya Türklerini mutlaka elde etmemiz gerektiğini ileri sürerek savaşa katılmamızı bağıra bağıra anlatır. Sonra 1919'da, İzmir'in Yunanlılar tarafından işgal edildiği günlerde tesadüfen Yahya Kemâl'le karşılaşır. Bu karşılaşmayı ve Orhan Bey'in davranışlarındaki değişmeyi şöyle anlatır Yahya Kemâl:

"Orhan Şemseddin Bey, benim karşımda ,hiç sıkılmaksızın ve utanmaksızın İttihâd ü Terakki'nin, Enver'in aleyhinde ateş püskürüyordu.....Eteğine İttihâd ü Terakki'den şu kadarlık bir zifos fırlamamış, vicdanı temiz, Allah'ına ve Pâşahına sadık bir devlet adamı tavrını takınmıştı."Yahya Kemâl,

bu ikiyüzlülüğe dayanamayıp daha önce söylediklerini yüzüne vurunca, büyük bir pişkinlikle şunları söyler: '-Evet! Sana aynen o fikirleri söylemiştim, lâkin benim dediğimi yapmadılar; hayır aslaa benim dediğimi yapmaya yanaşmadılar; ah! benim dediğimi aynen icrâ etselerdi, bu iş böyle olmazdı! Ben sana bunu, uzun boylu, istediğin zaman harf-be-harf isbât ederim.'"(2)

Yahya Kemâl, bu saçmalıkları daha fazla duymamak için adamın yanından ayrılır ve verdiği hüküm şudur:

"Hayatımda şahid olduğum döneklilerin en müstekrehlerinden biri olduğu için kaydediyorum..."(3)

Bu kadar ikiyüzlülük ve döneklik Yahya Kemâl'in kabul edemeyeceği bir davranış olduğundan bu olayı yazıyor; herkes tarafından bilinmesini ve ibret alınmasını istiyor.

Orhan Şemseddin Bey'in bu davranışlarının Yahya Kemâl'i üzmesinin bir başka sebebi de, ikiyüzlü ve döneke davranışların devlete ve devlet adamlarına karşı yapılmış olmasıdır. Yahya Kemâl, devlet konusunda da çok hassastır. O na göre böyle bir davranış devlete karşı yapılırsa daha korkunçtur.

Bu konu ile ilgili bir başka hâtırası da şöyledir: Tahsilini tamamlamak için geldiği İstanbul'da annesi Nakiye Hanım'ın akrabalarından İbrâhim Bey'in Sarıyer'deki köşkünde kalır. Bu köşkte yapılan eğlenceler sırasında Mâliye Kâtiplerinden Mazhar Bey isimli biriyle tanışır. İlginç bir kişiliğe sahip olan bu insan, çalışmadığı halde Mâliye'den maaş alabilmek için araya adamlar sokar. Yahya Kemâl, bu Mazhar Bey'e bir gün

---

2-Çocukluğum Gençliğim, Siyâsî ve Edebî Hatıralarım, s.133-134

3- " " " " " " , s.135

şöyle der:

"Niyçün devlet memûriyetini bu kadar seviyorsunuz? Mûsıkide ihtisâsınız var,hayâtınızı bu mesleğe vakfetseniz! Lâkin bana cevâben dedi ki:-Âh devlet maaşının ne kadar lezzetli olduğunu bilmezsiniz!Onu alanlar bilir!" Bu cevap karşısında şaşırıp kalan Yahya Kemâl,şunları düşünür:

"-Bu zavallının bu hâlit-i rûhiyyesini senelerce tahattur ettim."(4)

Gene aynı evde,aynı eğlencelerde tanıdığı Adliye memuru Ârif Bey vardır.Eski İstanbul'lu olan bu kişi için de Yahya Kemâl şunları söyler:

" Evin mûciri ve dâimî misafiri Ârif Bey ise dikkâte şâyan bir herifti;eski İstanbul'lydu,Adliye memuruydu fakat iki üç ayda bir defâ hırkasını çıkarıp,maaşını almak üzere İstanbul'a inerdi;kadîm dalkavuk numûnesiydi,dişleri dökülmüş, matrûş,çirkin,temennâlı bükülüşleri içindeydi;hasûd,riyâkâr,yalancı....."(5) bu cümlelerle anlatılan bu iki insan daha genç yaşta Yahya Kemâl'in dikkatini çekmişti.Ve bu iki insan Yahya Kemâl'in davranış olarak hiç unutmadığı insanlardır.Çünkü işledikleri suç devlete karşıdır.Devletten haksız yere maaş alıp geçinmeye çalışan bu kişiler,doğruluktan uzak,dalkavuk,ikiyüzlü ve asalak insanlardır.Bu özelliklerinden dolayı da Yahya Kemâl,onları senelerce hatırlamıştır.

Yahya Kemâl,dürüstlük ve cesareti hiçbir zaman elden bırakmamış nadir insanlarımızdandır.Ziyâ Gökâlp'in Enver

---

4-Yahya Kemâl'in Hatıraları,s.37

5- " " " " ,s.37

Paşa'yla ilgili şu sözlerine verdiği cevap çok şiddetli olmuştur: " Ziyâ Gökalp -Meselâ sen bu harb uğrunda, kendini halk nazarında yıpratır endişesiyle bir yazı yazmaktan korkarsın! Korkaksın! Meselâ Enver Paşa hakkında bir yazı yazmaktan korkarsın!

Yahya Kemâl-Ziyâ Bey! Ya ben korkağım, yâhut da siz korkaksınız! Bunu yarın tecrübe edelim: Ben bu akşam, odama kapanacağım. Enver hakkında ne düşünüyorsam aynen yazacağım. Türk milletini Enver Paşa'nın kendi hırsına nasıl fedâ ettiğini, Alman ittifâkına eli kolu bağlı attığını; döğüşmesi katiyen icâb etmiyen cephelerde kırdırdığını, Mısır'ın ,Kafkas'ın daha bilmem nerelerin fethi gibi, bugün Türk milletinin aslâ kudreti ve ihtiyâcı olmayan bir mâcerâda tepelediğini, üstelik bizzat kendi, bu cidâlde hiçbir askerâ kıymet göstermediğini, en güzide ve muvaffak kumandanlarımızın şereflerini ketmettiği halde, akrabasını öne sürdüğünü, bu dakikada vatan vaziyetinin bir facia olduğunu, lâkin bununla kalmayıp bu zât yüzünden devletin batacağını, ben bu akşam yazacağım, yâni Enver hakkında arzû ettiğiniz gibi korkmıyarak fikrimi söyliyeceğim; yazacağım makaaleyi yarın sabah size teslim edeceğim, siz bu makaaleyi 'Tanin' de yâhut başka bir gazetede neşretmelisiniz, eğer neşretmezseniz korkaksınız!" (6) der.

Ziyâ Gökalp, derin bir üzüntüyle bu sözleri dinler ve donup kalır. Böyle bir konuyu açtığına pişman olmuştur. O gün biraz buruk bir şekilde ayrılırlar ancak dostlukları gene de-

vam eder.

Şiirdeki başarısı,devrin şiir otoriteleri tarafından tasdik edilmesine rağmen "Şiire dâir kendi görüşümü yegâne doğru görüş saymaktan uzağım." (7) diyen şair,bu noktada da doğruluğu elden bırakmaz.Çeşit çeşit ve hattâ birbirine zıt şiir anlayışlarının ve taraftarlarının olduğu bir zamanda Yahya Kemâl,böyle düşünerek bir bakıma,gerçeği kabul etmiş olur. Hatta," Evvelâ Fikret ve Cenab'ı taklit ettim." (8) diyerek, bu konuda daha da ayrıntılı bilgi verir.Doğruluk,birtakım gerçekleri inkâr etmemek demektir.

Doğruluk;bir hakkı,hak sahibine teslim etmektir. Yahya Kemâl,bu noktada da çok hassastır.Cenap Şahabettin'in, kendi hayranları tarafından bile anlaşılmasına üzülür ve onun hakkını teslim etmek gayesiyle şunları söyler:

" Hakikaten nasıl oluyor da Evrâk-ı Eyyâm nâsiri dehâsına hayranların gözünde bile bir lâkayd sayılıyor...Bilâkis,öyle sanıyorum ki,Cenab Bey,îtikadları bağına kadar kök salmış bir samimi dir,Yalnız felsefesini söylerken bâzıları gibi yumruklarını sıkacağına,bol bol gülümsüyor..." (9)

Doğruluk,hiçbir şeyi veya kimseyi tenkit etmemek şeklinde de anlaşılmalıdır.Aksine bazen,gerektiğinde tenkit etmek de bir başka doğru harekettir.Ancak,insan tenkit ettiği kişilerin üstünlüklerini de kabul etmek durumundadır.'Yiğidi öldür ama hakkını yeme' sözüyle ifâde edilmek istenen gerçek,

---

7-Edebiyata Dair,s.46

8-S.Sami Uysal,a.g.e ,s.131

9-Edebiyata Dair,s.184

Yahya Kemâl'in vazgeçmediği bir kuraldır.

Tenkrit ettiği dostlarının üstünlüklerini de açıkça söyleyen Yahya Kemâl, Süleyman Nazif için şunları anlatır:

"Başlıca fârikası heccâvâne ihtirâsı olan Nazif de bir çok meşhur edîblerimiz gibi, muhâtabının fikirlerini ya hiç dinlemez, ya yarım yamalak dinler, yâhud da hemen atılıp itirâz etmek için dinler gibi görünür bir münâkaşacı olduğu için hemen her söylediğime derhal savletle cevap veriyordu. Asıl şiir bahsinde, onunla, yalnız o günlerde, daha sonraları çok dost olduğumuz zaman da hiç anlaşamamıştık." Süleyman Nazif'in hatalarını bu şekilde sıralayan Yahya Kemâl, "Nesri'nin, herkesin nazarında hudutsuz bir itibârı vardı." diye sözü onun başarılı olduğu konuya getirir ve şöyle devam eder:

".....Lisan bahsinde ise onu kendi görüşüne bırakmak daha ziyâde hoşuma giderdi. Çünkü Nazif, 'münşî' doğmuştu; o yazının satırındaki nahvi rûhuna bir nazım dalgası gibi geçirmiş bir nâsirdir." (10)

Süleyman Nazif'in nesirdeki ustalığını bu cümlelerle övme dürüstlüğünü gösteren Yahya Kemâl, vezin konusundaki anlaşmazlıklarını da şöyle anlatır:

"Vezin bahsine gelince, o harâretli münâkaşaların sırasında, düşündüklerimi söylemeğe bir yol arıyordum, lâkin onun tûfan gibi atılışından vakit bulamıyordum. Doğrusu da bu idi ki, Nazif aruz veznini müdâfaa ve heceli vezinleri gözden düşürmek için hiç ciddî bir zeminde konuşmuyordu. Bu bahse dâir îmâl-i fikr etmediği gibi, bir şey okumamış olduğu anlaşılıyor-

du.Asıl düşündüklerimi anlatmaya fırsat bulamayınca Nazif'e dedim ki:

- Canım,aruzla 'seviyorum' denilemiyor;halbuki şiirin en geniş zamânı aşktır.'Anadolu','Karadeniz','Adalar Denizi' denilemiyor;halbuki bu coğrâfi isimler vatan şiirimizde kullanılmazsa artık Türk vatânı şiirle nasıl ifâde edilir? "

Aruz veznini sadece savunan Süleyman Nazif bu mantıklı tenkit karşısında şaşırıp kalır.Ve şunları söyler:

"-Çok tehlikeli bir düşmansın!Bak!Ötekiler böyle itirazda bulunsalardı duralardım.Hakikaten 'seviyorum' diyemeyen;'Anadolu'nun,Karadeniz'in,Adalar Denizi'nin isimlerini telâffuz edemeyen bir veznin bizi ifâde edeceğinden şüphelendim."(II)

Daha sonra da Süleyman Nazif bu sözleri dilinden düşürmez ve herkese anlatmaya başlar.Hatta Yahya Kemâl'in sırf lâtife olsun ve Süleyman Nazif zor durumda kalsın,hızı kesilsin diye söylediği bu sözler,aruzun koyu taraftarlarından Cenap Şahabettin tarafından da bir makalede tekrar edilerek benimsenir.(I2)

Ancak Yahya Kemâl,başta Süleyman Nazif ve Cenap Şahabettin tarafından benimsenen aruz hakkındaki yukarıdaki görüşlerini,yine kendisi: "Aruz'la 'seviyorum'denilemez.Lâkin 'seviyorum'diyemeyen bu veznin aşkı ifâde etmemiş olduğunu zannetmek,göz önünde duran koskoca hakikati inkâr edip münhasıran 'mantık'a inanmak olur."(I3) diyerek,tenkit etme doğru-

---

II-Siyasi ve Edebî Portreler, s.28

I2-Bk. Siyasi ve Edebî Portreler, s.28

I3-Siyasi ve Edebî Portreler,s.29

luğunu gösterir.

Gene Ziyâ Gökalp'i: "-Ziyâ Gökalp fransızca şiiri hiç bilmezdi,..... şiirimizin dışında kalmış bir âlimdi.Şiirin ne olduğunu iyi bilmesi,edebiyatımızın hangi istikaamette millî olabileceğini iyi anlaması onun şiirimize ve edebiyatımıza girmesini temin edemedi;bunun için de şiirimizin yenileşmesinde hiç bir iş göremedi."cümleleriyle tenkit ettikten sonra, ilmi düşüncenin gerektirdiği dürüstlüğü göstererek şu cümlelerle de onun hakkını teslim eder:

"Ziyâ Gökalp.....,fârisî şiiri ve bizim eski şiirimizi birinci derecede anlardı;ilimde ise pâyansız bir kudret sâhibiydi;Garp felsefesini Sokrat'dan Bergsan'a kadar en derin ve yeni telâkkisiyle edinmişti.Şiirin ve edebiyâtın -ilim bakışıyla- târiflerine giriştiği vakit Bergsan kadar ihâtalı görünürdü."(I4)

Servet-i Fünûn'un kurucu şairlerinden Tefvik Fikret'in şiirimizdeki yeri için de şunları söyler:

"Mütefekkir olarak kâinatı hayli mahduddu.....Kendi zamânında çalkalanan Fransız şiir cereyanlarını en derin ve yüksek tarafları,yâni,Baudelaire'den Symboliste'lere kadar uzanan mühim taraflarını hiç anlamazdı.....Doğrusu budur ki Fikret'in fransızcası alelâde idi."Yahya Kemâl,Tefvik Fikret'i bu cümlelerle tenkit ettikten sonra:

"Tefvik Fikret -bütün zaafalarına ve noksanlarıyla beraber -şiirimizin içindendi.Şiirimizin alafrangaya doğru bir istikaamet olacağı zamanda gelmiş,o istikaametın başına geçmiş,göreceği işi görmüş,eserini de şahsiyetini de Türk edebiyatına

müebbeden hakketmişti." (I5) diyerek büyüklüğünü kabul eder.

Yahya Kemâl'e göre gerçek dostluk, insanlara övgüler yağdırmak değildir. Hatta, bu şekilde davranmak ve şahsiyetsiz bir hayranlık duymak o insana yapılabilecek en büyük kötülüktür. Bu konu ile ilgili olarak Abdülhak Hâmit için yaptığı değerlendirme dikkat çekicidir:

"Abdülhak Hâmid'e en büyük kötülüğü edenler 'dini bütün' hayranları olmuştur. Onun hayırlı dostları da şiirinin kof, turturaklı ve dâhiyâne zannedilip de hakikatte lâf gürültüsü olan tarafını sevmeyenler ve gerçek şiir olan mısralarını sevenlerdir." (I6)

Hatta, Yahya Kemâl, bu Hâmitperest insanların yüzde doksandokuzu Finten'i ellerine alıp sonuna kadar okumamışlar, yalnız Davalacıro'nun bilinen nârasıyla, en basit tarafıyla tanınırlardı... Yahya Kemâl, böyle kayıtsız şartsız bir taassupla insanlara bağlanmayı doğru bulmuyor, faydalı bir dostluk olarak kabul etmiyor.

Yahya Kemâl'e göre gerçek dostluk, bilerek sevmek, bilerek reddetmektir. Zaten doğruluk da bunu gerektirir.

İşte, Abdülhak Hâmit'in, kayıtsız şartsız en büyük hayranlarından biri olan Süleyman Nazif, bir gün, Hâmit'in şu beyitini Yahya Kemâl'e okur:

Çıktım semevâta hâk-ber-ser

İndim semevât ile berâber

Bunun üzerine Yahya Kemâl, beyitle ilgili şunları söyler:

I5-Siyâsî ve Edebî Portreler, s.21-22

I6- " " " " , s.1-2

"Bu iki mısırâda Hâmid bir lisân hatâsını, ne kadar şiddetle, iki defâ tekrâr ediyor.

Süleyman Nazif birden durgunlaşıp: -Ne gibi? der. -Semâvat arâbî bir ism-i cemi'dir, semevât şeklinde tahfif edilemez.

Bunun üzerine Süleyman Nazif daha da çok şaşırır, Çünkü çok iyi dil ve dilbilgisi bildiğini yine bizzat Yahya Kemâl söyler." Lâkin o zamâna kadar, belki otuz seneden beri binlerce defâ zikrettiği bu iki mısırâda, Hâmit Bey'e meftunluğunun hummâlı şiddetinden, lisân yanlışına dikkat etmeğe vakit bulamamıştı.

-Vay canına! Nasıl olmuş da bu hataya dikkat etmemişim." (I7) der ve bu gafletini uzun süre unutmaz.

Yahya Kemâl, yakın dostlarından olan ve fecî bir bir şekilde linç edilerek öldürülen Ali Kemâl'in doğrularını ve yanlışlarını objektif bir şekilde anlattıktan sonra, onun hakkındaki düşüncelerini şöyle bitirir:

"Ali Kemâl'in vatana ihânet ettiği ileri sürülemez. Uğradığı âkıbet millet mizâcına ve millet ekseriyetine muhâlif bir ictihadda inat ve ısrar etmesindedir." (I8)

Yahya Kemâl'in özellikle bu son cümlesinde yapmış olduğu tespit bizce çok önemlidir. Millet in çöğunluğuna ters yorumlarda inat ve ısrar etmek, doğru bir davranış değildir.

Yukarda verdiğimiz bütün bu örnekler, Yahya Kemâl'in

I7-Siyâsi ve Edebî Portreler, s.4

I8- " " " , s.99

çok sevdiği ve saydığı dostları için dürüstlüğü elden bırakmadan yapmış olduğu objektif değerlendirmelerdir.

Doğru insan, çevresinde yapılan yanlışlıkları farkeden insandır. Yahya Kemâl'in dikkatimizi çektiği yanlışlıklardan birisi de 'Orjinal olmak' la ilgilidir:

"Son devrin en fârikalı hâli 'orjinal olmak'dır.

Fakat birçok beyinsiz delikanlılar, şiirde nesirde, resimde, felsefede orjinal olmaya doğru kasıklarını patlatırcasına şedit bir atılışla atıldılar. Orjinal oldular, fakat ne oldular diye sorunuz; herkes başka, şimdiye kadar hiç görülmemiş, başka, ayrı, nev-i şahsına mahsus bir şey oldular derler. Bu görüş doğrudur. Ancak işin garip ciheti budur ki orjinal olmak, 'başka' ve 'ayrı' olmak değildir. Hatta başka olmamak ve ayrı olmamaktır, 'öz olmakdır', 'kendi olmakdır'. Orjinal kelimesinin lâfzan da hakikaten de mânâsı budur." (19)

Orjinal olmayı bu şekilde anlayan Yahya Kemâl, yapılan yanlışlığı da bu şekilde dile getirir.

Doğru insan, çevresinde gördüğü hataları düzeltmeye çalışan insandır. Mütareke yıllarında, Süleymâniye Camii bir kaç gün askerlerin kışlası olarak kullanılır. Bu sırada Camii'e bir çok zarar verilir. Yahya Kemâl'in bir yazısı (20) üzerine Harbiye Nâzırı Ziyâ Paşa bir gün içinde Camii'yi boşaltır. Ancak, sadece Mısır'dan getirtilebilen 'hasır'lardan bir kısmı eksilir. Aynı günlerde şiddetli bir Karayel fırtınası minare-

---

19-Mektuplar Makaleler, s.33

20-Bu yazı için, bk. Y. Kemâl Enstitüsü Mec., III , s.99

lerden birinin külâhını uçurur ve şerefesini yıkar. Altı ay boyunca da tamir edilemez. Bunun üzerine Yahya Kemâl, "Cedlerimiz bir Câmîin altı minâresinden birinin başına bir kurşun külâh geçiremeyen ve zeminine bir hasır seremiyen bir nesiliz" diyerek üzüntüsünü dile getirir. Sonra da yeni Vakıflar Müdürü olan Râşid Bey için şunları söyler: "Râşid Bey, camilerimizin zeminine hasır seremediğimiz, minârelerine külâh geçiremediğimiz günlerde Evkâfın başına geçti. İsterdik ki Nezâret'in başına değil, işin başına geçmiş olsun. Kâğıdı ve sözü tamâmıyla kaldırmaktan başlayarak bu hazîneyi asıl değeriyle canlandır-sın, müslüman ve Türk İstanbul'u kendine sâhib etsin." (21)

Bu sözler, çevresinden sorumlu dürüst bir insanın sözleri olduğundan dikkat çekicidir. Yahya Kemâl, son zamanlar-da edebiyâtın bir 'Sorma gir mahallesi'ne dönmesinden de şöyle şikâyetçi olur:

"Biz nasıl bir şiir isteriz? diyen gayr-ı mâruf insanlar, en mühim yevmî gazetelerin sâhifelerinden mâziyi, hâli, mevcûdu yakıp kavurarak, yıkıp kırarak, şahsî telâkkîlerini mutlak hakikatler gibi savurarak bağırmaya ve bağırdıktan sonra kaybolmaya, yerlerini diğer bağırana bırakmaya başladılar." (22)

Edebiyat adına ortaya çıkanların bu hali, halkın edebiyata ve edebiyatçılara bakışını değiştirdiğinden Yahya Kemâl, bu durumdan hiç memnun değildir. Öalenmesi için elinden geldiği kadar gayret gösterir.

21-Eğil Dağlar, s. 283-284

22-Edebiyata Dair, s. 19

Doğru insan, çevresinde bulunan insanların hukûkuna saygılı insandır. Muhtu bir toplumun meydana getirilmesinde ilk uyulması gereken kural budur bizce... İnsanların birbirlerinin hukuklarına saygılı olmaları...

Bu saygı önce toplumun en küçük birimi olan ailede kurulmalıdır. Elbette, mutlu ailelerin meydana getirecekleri toplumlar da mutlu ve huzurlu olacaktır. Bu açıdan aile bireyleri arasında kurulacak 'saygı ortamı' önemli bir faktördür. Yahya Kemâl'in hayatında, babasının tekrar evlendiği ilk yıllar hariç, bu saygı ortamının kurulduğunu görüyoruz. Gene kardeşi Reşat Beyatlı ile, son zamanlarda ortaya çıkan ve bugün sebebini tam mânâsıyla bilemediğimiz anlaşmazlıklarına kadar Yahya Kemâl'in aile fertleri ile arasında önemli bir mesele yoktur.

Annesinin ölümünden sonra babasıyla arasındaki anlaşmazlık özellikle Paris'teki öğrencilik yıllarından itibaren düzelmiştir. 2. Nisan. 1904 tarihinde Paris'ten babasına yazdığı ve 'Huzûr-ı Şefkat-i Pederî'ye' cümleleri ile başlayan mektubunda şunları yazmıştır:

"Ev halkının, kardeşlerimin gözlerinden öperim, bâki âfiyet, peder-i müşfikim efendi hazretleri." (23)

Ailesinin diğer fertleri ile ilgili iyi niyetlerini bildiren bu ve buna benzer mektuplarından anladığımız kadarı ile Yahya Kemâl, babasıyla olan anlaşmazlıklarını sürekli bir problem haline getirmemiştir. Bir başka mektubunda da babasına

olan saygısını şu cümlelerle ifade etmiştir:

"Bütün hayât-ı tahsilimi size medyûn olduğundan bu vâdide yalnız harekete zerre kadar hakkım yoktur.Siz neyi münâsîp görürseniz o olur." (24) Bu cümleler Yahya Kemâl'in herşeyi ile babasına bağlı ve saygılı bir insan olduğunu ortaya koymaktadır.

Yahya Kemâl'in babasına olan saygısı daha sonra da devam etmiştir.İbrâhim Nâci Bey,Üsküp'ün ve dolayısı ile Balkanlar'ın elimizden çıkmasından sonra Anadolu'ya göç edip ailesiyle birlikte Bursa'ya yerleşmiştir .Bu arada Yahya Kemâl'de yurda yeni dönmüş ve Dârüşşafaka'da Tarih ve Edebiyat öğretmenliğine başlamıştır.Babasının hastalandığını mektupla haber alır ve hemen şu satırları yazar:

" Sevgili Beybabacığım,bugün mektubunuzu aldım... Rahatsızlığınız haberinden fevkalâde muztarib oldum.Bu gün tanıdıklardan bir doktoru gördüm,meseleyi anlattım,buraya gelip bir hastahaneye yerleşmenizi mâ'kul buldu.Hastahaneye girmek - sizin iyi bir tekayyüdle orada da tedâvi olunabilir dedi.

Fransız hastahanesinâ yövmî iki mecdiye,buraca en mükemmel olmakla ma'ruf Alman hastahanesine hadd-i asgarî bu fiyattan fazla bir şey vermek lâzım gelirmiş.Biz şimdi,hatta bir ay için bukadar bir meblağı nasıl temin edebileceğiz, ta'yin edemiyorum.

Şimdi dostlarımdan diğer bir doktoru görmeğe gideceğim,onun tavsiyesini de yarın bir kartpostalla bildiririm.

Eğer Bursa'da ekzemada mütehasşıs bir doktor yoksa bittabi İstanbul'a gelmeniz lâzım gelir;her halde bu akşam işi etraf- lıca tahkik ettikten sonra emrîniz mucîbince hareket etmek üze- re mütalâtımı bildiririm.

İlk mürâcaat ettiğim arkadaşım:Burada bir hastaha- neye girmezlerse gelmesi pek nâfile olur diyordu;herhalde bu akşam göreceğim arkadaşımı da bir dinliyeyim.

Maaşların yarım olarak te'diyesi hasebiyle her ay ele ancak yaşayabilecek kadar bir para giriyor.Şimdi cebimde bulunan iki liranın birini gönderiyorum.....Her halde bu has- talık meselesi için de bir çâre bulmağa koyulacağım.Çoluk ço- cuğun gözlerinden öperim." (25)

Yahya Kemâl,kendisinin de maddî bir takım sıkıntı- lar yaşamasına rağmen,cebindeki iki liranın birisini hiç dü- şünmeden babasına göndermiş ve onun hastalığı meselesinin de mutlaka bir çaresini bulacağını söylemiştir.

Bir dönem aralarında problem olan Reşat Beyatlı'ya da 23 Mart 1943'te yazdığı bir metubunda şöyle der:

" Aziz birâderim,bugün mektubunu aldım.Tekaüt müd- detini doldurub,İstanbul'a yerleşmek fikrin mûsibdir.Bahusus ki faal ve işbilir bir adamsın,küçük bir ticaret uğraşib mai- şetini tevsi' etmek de mümkündür.Yerleşmek husûsunda İstanbul' un mu,İzmir'in mi daha muvaffık olacağını kestirimem.Bunu sen daha iyi ta'yin edersin.

Vaziyetimin düzeleceğine ve bu sıkıntı devresinin

er geç kapanacağına dair ümitlerim vardır. İnşaallah bu ümitlerim tahakkuk edecektir. Va'dettiğin muavenete teşekkür ederim. Lâkin şimdilik hamdolsun lüzûm yoktur. Lüzûm olursa ben sana yazarım.

Muhabbetle gözlerinden öperim."(26)

Görüldüğü gibi her ailede olabilecek anlaşmazlıkların ve problemlerin dışında Yahya Kemâl, aile fertleri ile hoşgörü zemini üzerinde ilişkilerini sürdürmek doğruluğunu gerçekleştirmiştir.

Bir insanın sözlerinde ve davranışlarında görülen uygunluk veya kanunlara veya genel ahlâk kurallarına uyarak nâmuslu yaşamak şeklinde târif ettiğimiz DOĞRULUK anlayışından Yahya Kemâl'in hayatı boyunca hiç taviz vermediğini gördük.

İnsanca yaşamının ve toplum olarak huzurun vazgeçilmez şartlarından olan 'doğruluk' ilkesinin insanlarımız arasında yaygınlaştırılabilmesi için Yahya Kemâl'in bu konudaki görüş ve davranışları bizlere yardımcı olacaktır. Bunu için çalışmalıyız... Çünkü, doğruluğu, insanlarımız arasında davranış haliâe getirebildiğimiz gün, gerçek mutluluğu yakalayabileceğiz...

S O N U Ç

Yahya Kemâl ve Nesirlerinde Eğitim,konusunu tez çalışması olarak seçerken bazı amaçlarımız vardı.Bu amaçlardan birisi,bugüne kadar gözden kaçan bir alanda çalışma yapmakta. Gözden kaçan bu çalışma alanı,Edebiyat eserlerinin eğitim değerleri açısından incelenmesi'dir.Nedense,hem edebî eserlerin, hem de edebiyatçılarımızın eğitim değerleri açısından incelenmesi ihmal edilmiştir.Bu konuda yapılan çalışmaların çok sınırlı olması bu düşüncüyü doğrulamaktadır.

Aslında,edebiyat devrin aynasıdır.Tarihî bir dönemi öğrenmek istiyorsak,mutlaka o dönemde verilmiş olan edebî eserleri de gözden geçirmeliyiz.Vereceğimiz kararın ve bilgilerin doğru olabilmesi için bu şarttır.Aynı tarihî zamanda,aynı olayları yaşayan sanatçıların,bu olayların kendileri üzerinde bıraktığı tesirleri çoğunlukla eserlerine yansıtmışlardır.Türk edebiyatının dönemlerine baktığımızda bu gerçeği görmekteyiz. Bâkî'nin şiirlerinde nasıl 16.yy'ın ihtişam varsa,Nedîm'in şiirlerinde de 18.yy'ın zevki,sefası ve eğlencesi vardır.Tevfik Fikret nasıl Servet-i Fünûn yıllarının sıkıntısını,Mehmet Akif çöküş döneminin ıstıraplarını anlatmışsa,Yahya Kemâl de yeniden kurulma ve yükselmenin terkihini bulmak için çalışmıştır.

İşte bu sebepler,devirlerin tarihi,siyasî ve sosyal şartların doğru anlaşılabilmesi için edebî eserlerin incelenmesini gerekli kılmaktadır.

Bu arada,Yahya Kemâl ve neslinin,eğitim tarihimizin Medrese,mektedir ve okul gibi üç farklı dönemini bizzat ya-

şamış olmaları, onların eserleri üzerinde yapılacak çalışmalarını daha da önemli hale getirmektedir.

Bizim, birinci amaç olarak kabul ettiğimiz; 'edebî eserlerin eğitim değerleri açısından incelenmesi' alanındaki eksikliği az da olsa, dolduracak bir çalışma yapmaktı. Tezin, bu amacını ne derece gerçekleştirebildiğini yapılan değerlendirmeler şüphesiz ortaya koyacaktır. Hata yapmamaya çalıştık, ancak çalışmamızın eksiksiz olduğunu söyleyemeyiz.

Tezi hazırlamaktaki ikinci amacımız, Yahya Kemâl'in bugüne kadar, birkaç küçük makale dışında (I) ele alınmıyan, ama önemli kabul ettiğimiz öğretmenliği ve eğitimciliğini, daha geniş çaplı bir çalışma ile ortaya koyabilmektir.

Yahya Kemâl'in eğitimciliğinin ve eğitime hizmetlerinin üç sahada yoğunlaştığını gördük. Bunlar: Politikacılık yoluyla devlet hizmetinde yapmış olduğu çalışmalar; direkt öğretmenlik yoluyla yapmış olduğu hizmetler ve sanatçı olarak nesir alanında yazdığı eserlerde karşımıza çıkan eğitimle ilgili telkinleridir.

Bu üç ayrı sahada eğitime hizmetlerini kısaca değerlendirdiğimizde şu gerçekler karşımıza çıkmaktadır

Politikayı, devlet işlerini düzenleme ve yürütme sanatı olarak kabul eden Yahya Kemâl, çok zor ve kaypak bir sahaya olmasına rağmen, hem milletvekilliği hem de elçilik görevlerini yaparken eğitim hizmetlerini de unutmamıştır. Her fırsatta "Ben Darülfünun mesleğindenim" diyen Yahya Kemâl, çok zor bir dö-

---

I-bk. Millî Eğitim Dergisi, Temmuz 1985, s.65, M. Vehbi Dinçerler, Yahya Kemâl'in Öğretmenliği, s.5, Ferîdettin Atatuğ; Öğretmen Yahya Kemâl, s.55

nemde milletvekili olmuştur.Yeni kurulan genç devleti bekleyen, ekonomik ve siyasi bir çok problemlerin bulunduğu bir dönemdir bu dönem.Durum bu kadar hassas olmasına rağmen,Meclis'e seçilip gelen genç vekiller,Meclis'in çalışma disiplinini bilemediklerinden,yerli yersiz yaptıkları uzun konuşmalarla,o zaman için en değerli şey olan;'zaman kaybına' sebep oluyorlardı.Meclis kürsüsünde bu ve buna benzer meseleleri gündeme getirip konuşmalar yapan Yahya Kemâl,Meclis'in çalışma disiplininin sağlanmasında önemli katkılarda bulunmuştur.

Yahya Kemâl Milletvekili seçildiği ilk günlerde kendisi ile yapılan mülâkatta birinci derecede 'eğitim' işleri ile ilgileneceğini söyleyerek,bir bakıma,asıl gayesini de belirtmiştir.Ona göre'eğitim işlerimiz düzelmeden',memleketin diğer meselelerinin düzelmesi mümkün değildir.

Bu noktada,Yahya Kemâl'in teklif ettiği,eğitimle ilgili iki görüşü vardır.Birincisi,"sürekli nazariyelerle uğraşmayı bırakıp hemen fiil sahasına"geçmek görüşüdür ki Tanzimattan beri hangi görüşlerin tartışma konusu yapıldığını,çalışmamızın 'Devrin Eğitimi'bölümünde anlatmıştık.Yahya Kemâl,artık sözün yerini,işe bırakmak zamanının geldiğini özellikle belirtir.

İkinci önemli görüşü ise,kendisinin 'kemiyyetten keyfiyete geçmek' sözüyle ifade ettiği,sayı'dan asıl önemli faktör olan kıymete,değere ve kaliteye geçmeyi teklif etmesidir.Çünkü,eskiden beri,sayıca bir sürü okul açılmış ama kalite ihmâl edildiğinden istenilen sonuç elde edilememiştir.Eskiye nazaran,Cumhuriyet döneminde 'kemiyyet -keyfiyet'dengesi kurulmaya çalışılmıştır.Ancak,kitap yazımı ve öğretmen yetiştirilmesi konula-

rında hâlâ bir sonuca varılmadığını görmekteyiz.(2) Bu durum, Yahya Kemâl'in ne kadar isabetli bir konuya, daha o günlerde, dikkatimizi çektiğinden önemlidir.

Yahya Kemâl'in, siyasi hayatımıza önemli bir hizmeti de Türkiye-Suriye sınır görüşmeleri sırasında olmuştur. Fransızlar'la yapılan bu görüşmeler esnasında, Payas İstasyonunun arkasında bulunan altı kilometrelik arazi ile Kilis'ten İ3, Hassa'dan İ8 Türk köyünün Anavatan'a katılmasını sağlamıştır. Bu başarının altında, derin bir tarih coğrafya bilgisi yattığından, bugünkü politikacılarımıza güzel bir örnektir. Tabii sağlam bir yabancı dil bilgisi de bu başarıyı getiren sebeplerden biridir.

Son olarak Yahya Kemâl, milletvekilliği görevi ile sanatçıların özellikle edebiyatçıların, devlet işlerinde ve politikada da başarılı olabileceklerini ispat etmiş, sanatçılar devlet işlerinden anlamazlar düşüncesini değiştirmiştir.

Milletvekilliğinin dışında Yahya Kemâl, üç yıl Varşova'da üç yıl Madrit'te ve bir yıl da Karaçi'de olmak üzere yedi yıl devlete elçi olarak hizmet etmiştir. Bu üç ayrı görevin bir ortak özelliği vardır. Yahya Kemâl, bu üç yerde de göreve başladığı yıllarda önemli olaylar yaşanmıştır.

Polanya'ya gittiğinde, Varşova'da bulunan Parlamento ve siyasi hayatta büyük kargaşalar yaşanmaktadır, Madrit elçiliği yıllarında ise İspanya'da Kral İ3: Alfanso istifa etmiş ihtilâl olmuş ve memleketi bu ihtilâli yapan Komite idare etmeye başlamıştı, son olarak görev yaptığı Pakistan, İngiltere'den he-

---

2-bk. Avni Akyol, Göreve Başlama Mesajı, Ankara, 1989

nüz yeni ayrılıp bağımsız olduğundan, Türkiye'nin Karaçi'deki ilk büyükelçisidir.

Yahya Kemâl, bu görevleri esnasında Dışişleri Bakanlığı'na bulunduğu ülkeyle ve bizi ilgilendiren konularla ilgili raporlar göndermiştir. Gönderdiği bu raporlarda kullandığı dil ve üslup sayesinde meselelerin daha kolay anlaşılmasını sağlamış ve konuların çözümlenmesine bu yolla katkıda bulunmuştur. Ayrıca şair olduğundan bu ülkelerle özellikle de Pakistan'la kültürel ilişkilerimizin geliştirilmesini sağlamıştır.

Yahya Kemâl'in eğitime hizmeti de, direk öğretmenlik yoluyla olmuştur. Ancak onun hizmetleri, sadece örgün eğitim kurumları olan Okul'ların dört duvar arasında kalmamış, bugün Yaygın Eğitim dediğimiz her yerde ve şartta devam etmiştir.

1903'ten itibaren, Dârüşşafaka, Medresetü'l Vâizin'de ve İstanbul Üniversitesi'nin, Tarih kürsüsünde öğretmenlik yapar. Bu okullarda, Türk Edebiyatı Tarihi, Medeniyet Tarihi ve batı Edebiyatı Tarihi dersleri okutur.

Yahya Kemâl, bu görevleri esnasında öğrencilerine yeni ve taze bilgileri öğreterek onların en güzel şekilde yetiştirmelerine çalışmıştır.

Üniversite öğretmenliği sırasında, dikkatimizi çeken en önemli özelliği ise, Üniversite gençliğinin dikkatlerini Anadolu'da başlayan 'millî mücadeleye' ve 'istiklâl aşkına' çekmiş olmasıdır. Bu sayede onların, millî meselelerin farkına varmalarını sağlamıştır.

Ders anlatırken, bilgisinin, görgüsünün ve mesleki otoritesinin mükemmelliği öğrencileri hemen kendisine bağlamıştır. Bugün yetiştirmeye çalıştığımız 'öğretmen' modelinin en

güzel örneğini teşkil ettiğinden, onun bu başarısının bilinmesinde fayda vardır.

Sanatçılık yönü ağır basan bir meslek olan öğretmenlik bu özelliği ile diğer mesleklerden farklıdır. Öğretmen aynı zamanda bir sanatçı gibi davranabilmelidir. Hiç olmazsa bu esnekliği gösterebilecek bir yapıda olmalıdır. Yahya Kemâl, böyle bir yapıya sahip olduğundan, sırf onun etkisiyle bazı öğrencileri 'edebiyat zümresine' hocalar arasında o olduğu için girmişlerdir.

Güngeçtikçe sevilen ve aranılan bu hoca, derslerine okulun dışında, uygun bulunduğu her yerde, devam eder. Bu yer bazen İstanbul'un surları olur, bazen Hisar'ın burçları olur, bazen bir kahvehâne olur ve bazen de Türk Ocağı'nın konferans salonu olur.

İstanbul Üniversitesi'nin tarihinde, belki de öğrencileri ile birlikte uzun bir geziye-Bursa'ya-çıkan ilk öğretmen Yahya Kemâl'dir. Bunun, şunun için söylüyoruz; eğitimi tekdüzelikten ve sıkıcı olmaktan kurtarabilmek için bu gibi gezilerin yapılması çok faydalıdır. Yahya Kemâl'de bunu ilk gerçekleştirenlerden birisidir.

Yahya Kemâl'in, eğitimle ilgili şu tespitlerini de özellikle belirtmek istiyoruz:

- 1) Ona göre, Türkçe herşeyden önce ilim dili haline getirilmeli.
- 2) Binadan önce kitap ve öğretmen meselesi halledilmeli.
- 3) Öğretmenler daire memuru olmaktan kurtarılmalı.
- 4) Okullar sadece ekmek kapısı olarak görülmemeli.
- 5) Hükümetler, eğitimin bütçesini mutlaka, gelişmiş ülkelerin bütçesindeki orana göre ayarlamalı ki onlarla yarışabilsin.

Bu tespitler gerçekten bugün de hâlâ üzerinde konuşulan ve tartışılan konular olduğundan, Yahya Kemâl çok isabetli davranmıştır.

Bunlara ilâve olarak Yahya Kemâl, eğitimde mektubun ve basının da önemli olduğunu vurguluyarak dikkatlerimizi o noktalara da çekmiştir. Büyük kitlelerin eğitiminde, basının üstlenmiş olduğu rol de gerçekten inkâr edilemeyecek kadar açıktır. Bugün halâ Basın, Yayın ve Haberleşmede büyük eksiklerimiz vardır. Modern teknolojinin ve uyduların çok hızlı bir şekilde geliştiği dünyamızda, bu gelişmelere ayak uydurmamız zorlaşmaktadır. Yahya Kemâl'in o yıllarda Basın ve Yayın'ın önemini hatırlatması ne kadar isabetli olmuştur. Bu yarışta, almış olduğumuz önemli mesafelerde onun telkinlerinin katkısı olduğuna inanıyoruz.

Yahya Kemâl'in eğitimle ilgili telkinlerinin önemli bir bölümü de eserlerinde bulunmaktadır. Sosyal ve Ferdî telkinler olarak ikiye ayırdığımız bu eğitim değerleri de Millî bütünlüğümüzü koruyabilmemiz açısından önemlidir.

Nesirlerinde daha yoğun olarak karşımıza çıkan Sosyal Telkinleri; Vatan, Tarih, Dil, Din, Millet ve Şiir Sevgisi ana başlıkları altında değerlendirdik. Bu değerlendirmeden elde ettiğimiz önemli sonuçlar şunlardır:

1-Yahya Kemâl, gençlerimize, kitaplarda tarif edilen ve ancak hayal edilebilen bir vatan yerine, etiyile kemiğiyle ve siniriyle gerçek bir vatanın sevgisini, "Cihan vatandan ibârettir İtikadımca..." sözleri ile telkin etmiştir.

2-Yeni bir tarih tezi ortaya atmayan, ama tarihe yeni bir bakış açısı getiren Yahya Kemâl, "Bir milliyetçi 'tarih'e

değil, 'milliyetin tarihi'ne aşkıdır" diyerek, gençlerin tarih'e nasıl bakmaları gerektiğini belirtmiştir.

3-Türkçe'ye, bizi sınırlar ötesinden birbirimize ke-
netleyen bir bağ olarak bakan Yahya Kemâl, "Türkçe ağızda an-
nemin sütüdür..." diyerek, dilimizi nasıl sevmemiz gerektiğini
vurgulamıştır.

4)İslâmiyet'i birliğimizin ve kültürümüzün temeli
olarak gören Yahya Kemâl, "Milliyetlerin mayası kan değil, dindir"
diyerek, çocuklarımızın bu terbiyeden geçmeden Türk olamayacak-
larını belirtmiştir.

5)Türk milletini de dönemindeki insanlardan farklı
olarak değerlendiren, daha gerçekçi yaklaşan Yahya Kemâl, özel-
likle IOTI'den sonraki gelişmeye dikkatimizi çekmiştir. Millet
kavramını; "Türklük her milliyet gibi bir harsdir...diyerek yan-
lış tariflerden ve anlamalardan kurtarmıştır.

6-Şiiri yepyeni bir anlayışla ve 'devamlılığın ya-
kaladığı bir terkip' olarak karşımıza çıkaracak, Türk şiirini
doğu'nun ve batı'nın taklitçisi olmaktan kurtarıp "orjinal"
bir hale getirmiştir.

Sosyal alandaki bu görüşleri ve teklifleri ile zama-
nının gençlerinin kafalarını ve gönüllerini aydınlatan Yahya
Kemâl, eserleri ile bugünkü insanımıza da seslenmektedir. Yahya
Kemâl'in sesinin gençlerimize ulaşmasını sağlamak için eğitim-
cilerimize büyük görev düştüğüne inanıyoruz. Bu başarıldığı tak-
dirde, eğitim ve gençlerle ilgili bir çok meselenin halledildi-
ğini göreceğiz.

Yahya Kemâl'in nesirlerinde karşımıza çıkan Ferdî
telkinleri de İnsan sevgisi, Yaşama sevgisi, Hoşgörü ve Doğruluk

başlıkları altında değerlendirdik.

Devrinin olumsuz şartlarına rağmen, Ferdî telkinleride ihmâl etmeyen bir Yahya Kemâl'le karşılaştık. İnsanı sevmeyi başlıbaşına bir meziyet olarak kabul eden şair, çevresinde her zaman bir "sevgi havası" kurmayı başarmıştır. İnsan sevgisini milletimizin ayırıcı bir özelliği olarak kabul eden Yahya Kemâl, aynı zamanda Yaşama sevgisi'ne de önem vermiştir. Pasif, cesaletsiz ve dalkavuk insanlar yerine; yaşamayı seven, hayatın içinde, aktif bir insan telkin etmiştir.

Hoşgörü'yü de insanı yücelten bir davranış olarak gören Yahya Kemâl, çirkinlikler içinden güzelliklerin bulunup çıkarılmasını telkin etmiştir. Yaşanılan hayatı güzelleştirmenin en kestirme yoludur bu davranış.

İnsan yaşamayı seven ve hoşgörülü olmayı mükemmel bir davranış şekli daha ilâve eder Yahya Kemâl: Doğruluk... Böylece Ferdî telkinlerde sıraladığı, yetiştirmek istediği insanın özelliğini en güzel halka ile tamamlar. Çünkü doğruluk, insanın değerini artıran bir erdem'dir.

Sonuç olarak-Yahya Kemâl ve Nesirlerinde Eğitim çalışması ile bu gerçeklerin ortaya çıkarılmasına çalıştık.

"Kökü mâzide olan âtiyim"

diyen Yahya Kemâl, bizleri köksüz şeyler gibi yüzmekten, sürüklenmekten kurtarıp kendi kanatlarımızla uçurmaya çalışmıştır. Eğitimin gayesi de bu değil midir?

B İ B L İ Y O G R A F Y A

I. YAHYA KEMAL BEYATLI'NIN ESERLERİ

a. Şiirleri:

- 1-Kendi Gök Kubbemiz, İst. 1961, 170 s.+2 levha
- 2-Eski Şiirin Rüzgârıyla, İst. 1962, 143 s.+2 levha
- 3-Rübâiler ve Hayyam Rübâilerini Türkçe Söyleyis,
İst. 1963, 47+64 s.+2 levha
- 4-Bitmemiş Şiirler, İst. 1976, 93 s.+3 levha

b. Nesirleri:

- 5-Aziz İstanbul, İst. 1964, 208 s.+12 levha
- 6-Eğil Dağlar, İst. 1966, 334 s.+5s.
- 7-Siyâsi Hikâyeler, İst. 1968, 2+147 s.+2 levha
- 8-Siyâsi ve Edebi Portreler, İst. 1968, 2+194 s.+1 y.*
2 levha
- 9-Edebiyata Dair, İst. 1971, 8+367 s.+2 levha
- 10-Çocukluğum Gençliğim, Siyâsi ve Edebi Hatırala-
rım, İst. 1973, 2+286 +4 s.
- 11-Tarih Müsâhabeleri, İst. 1975, 2+174 s.
- 12-Mektuplar Makaleler, İst. 1977, 2+342+1 s.+2 levha
- 13-İstanbul, (Abdülhak Şinâsi Hisar ve Ahmet Hamdi
Tanpınar'la) İst. 1954, 79 s.+resim, plân

II. HAKKINDA YAZILAN ESERLER

a. Kitaplar:

- 1- AYDA Adile, YK'in Fikir ve Şiir Dünyası, Ank. 1978,
215 s.+resim Hisar Yay,

---

* Yahya Kemal, bibliyografyada YK şeklinde kısaltılmıştır.
Eserlerin sadece ilk baskıları verilmiştir.

- 2-AYVAZOĞLU Beşir, YK Eve Dönen Adam, Ank. 1985,
112 s., Birlik Yay.
- 3-BANARLI Nihat Sami, YK Yaşarken, İst. 1959, VII+209+
2 s. Fetih Cemiyeti, YK Enstitüsü Neşriyatı
- 4- —————, YK'nın Hatıraları, İst. 1960,
224+2 s.+Iy., Fet. Cem., YK Enstitüsü Neşriyatı
- 5- —————, YK Bir Dağdan Bir Dağa, İst.
1984, 368 s., Kubbealtı Neşriyatı
- 6-DOĞUMUNUN 100.YILINDA YKB, İst. 1985, 240 s.,
Marmara Üniversitesi Yay.
- 7-DOĞUMUNUN 100.YILDÖNÜMÜNDE YKB SEMİNERİ BİLDİRİ-
LERİ, Ank. 1985, XVI+187 s., Millî Kütüphane Yay.
- 8-GÜVEMLİ Zahir, YK (Genişl. 2. bas.) İst. 1958, 132 s.
Güven Yay.
- 9-HİSAR Abdülhak Şinasi, YK'e Veda (3. bas.) İst. 1979,
s. 165-239, Ötüken Yay.
- 10-ÖLÜMÜNÜN YIRMİBEŞİNCİ YILINDA YKB, Ank. 1983, 295 s.+
İplân, TKAE Yay.
- 11-TANPINAR Ahmet Hamdi, YK, İst. 1982 (2. bas.), 224 s.
Dergah Yay.
- 12-TANYOL Cahit, Türk Edebiyatında YK, İst. 1985,
192 s.+8 s. resim, Remzi Kitabevi
- 13-UYGUNER Muzaffer, YK Hayatı Sanatı Eserleri, İst.
1978, 112 s., Varlık Yay.
- 14-UYSAL Sermet Sami, İşte Gerçek YK-YK'le Sohbetler,
İst. 1972, 272 s.+1 resim, İnkılâp ve Aka Kit.

15-ÜNVER Ord.Prof.Dr.A.Süheyl,YK'in Dünyası,İst.1980,
160 s.,Tercüman Tarih ve Kültür Yay.

16-YK ENSTİTÜSÜ MECMUASI,I,İst.1959,II İst.1968,
III İst.1989

17-YÜĞEBAŞ Hilmi,Bütün Cepheleriyle YK,Hayatı,Hatı-
raları,Şiirleri,Şairin Aşkları,İst.1979

b.Temel Müracaat Kitapları:

1.AKYÜZ Kenan,Batı Tesirinde Türk Şiiri Antolojisi,
Ank.1970,s.713-768,Doğuş Mat.

2- —————,Modern Türk Edebiyatının Ana Çiz-
gileri I,(1860-1923)Ank.1982,s.163-67,24I-42,
Ank.Ünv. DTCF Yay.

3-BANARLI Nihat Sami,Resimli Türk Edebiyatı Tarihi,
c.II,İst. y.t.y, s.II67-1200,MEB Yay.

4- —————,Şiir ve Edebiyat Sohbetleri II,
İst.1982,s.156-71,177-81,Kubbealtı Neşriyatı

5-GÖNENSOY Hıfzı Tefvik,Tanzimattan Zamanımıza Ka-
dar Türk Edebiyatı Tarihi,İst.1944,s.232-33,Rem-
zi Kit.

6-İNAL İbnülemin Mahmut Kemâl,Son Asır Türk Sair-
leri,c.2,İst.1988,s.845-52,Dergâh Yay.

7-KABAKLI Ahmet,Türk Edebiyatı,c.3,İst.1978,s.175-
223,Türk Edebiyatı Vakfı Yay.

8-KAPLAN Mehmet,Türk Edebiyatı Üzerinde Araştırma-
lar I,İst.1986,s.535-549;II,İst.1987,s.250-291,
Dergâh Yay.

- 9-KARAOŞMANOĞLU Yakup Kadri,Gençlik ve Edebiyat Hatıraları ,Ank.1969,s.139-183,Bilgi Yay.
- 10-KOCATÜRK Vasfi Mahir,Büyük Türk Edebiyatı Tarihi, Ank.1970,s.767-775,Doğuş Mat.
- 11-KURDAKUL Şükran,Çağdaş Türk Edebiyatı-Meşrutiyet Dönemi,İst.1976,s.172-203,May.Yay.
- 12-ÖZÖN Mustafa Nihat,Son Asır Türk Edebiyatı Tarihi, İst.1941,s.55-62,MEB Yay.
- 13-SEVÜK İsmail Habib,Tanzimattan beri Edebiyat Tarihi,İst.1944,s.321-23,Remzi Kitabevi
- 14-TÜRK DİLİ ve EDEBİYATI ANSİKLOPEDİSİ,Beyatlı,YK, Mad.Yazanlar:Mehmet Kaplan-Veli Aras,c.I,İst. 1977,s.413-18
- 15-TANPINAR Ahmet Hamdi,Edebiyat Üzerine Makaleler, İst.1977,(2.bas.) s.299-352,Dergâh Yay.

c-Makaleler:(I)

- 1-DİZDAROĞLU Hikmet,YK Hakkında Yeni Bilgiler, Türk Dili,Kasım 1980,S.347,s.529-33
- 2-DOĞAN Abide,Edebiyata Dair'de Bes Kavram,Millî Eğitim, Temmuz 1985,S.65,s.19-29
- 3-GECE K.Mehmet,Vatanın Vârisi ve YK,Millî Kültür, Aralık 1983,S.43,s.25-26
- 4-KABAKLI Ahmet,YK'de Masallaştırma Yahut Hayalleş-tirme,Türk Edebiyatı,Aralık 1984,S.134,s.4-9

- 5-KUKUL M.Halistin,YK'in Şiirlerinde "Vatan" ve "Millet" Mefhumlarının "Tarih Şuuru" ile Kaynaşması,Millî Kültür,S:59,s.27-38
- 6-ÖZBALCI Mustafa,YK'in Türk Edebiyatı Hakkındaki Görüşleri ve Tespitleri,Millî Kültür,Nisan 1989,S:64,s.13-16
- 7-YETİŞ Kâzım,YK'in Eserlerinde Dini Hayâtın Tezâhürleri,Kubbealtı Akademi Mec.,Yıl:17,n:1,Ocak 1988,s.29-45

I-Tekrara düşmemek için Temel Kaynakların dışında kalan belli başlı birkaç makaleye yer verilmiştir.